

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Sosyal Hizmet Anabilim Dalı

**ZORUNLU GÖÇ YAŞAMIŞ SURİYELİ KADINLARIN ELAZIĞ DEPREMİNE
İLİŞKİN YAŞAM DENEYİMLERİ**

Aybike Betül MARAL

Yüksek Lisans Tezi

Ankara, 2023

ZORUNLU GÖÇ YAŞAMIŞ SURİYELİ KADINLARIN ELAZIĞ DEPREMİNE
İLİŞKİN YAŞAM DENEYİMLERİ

Aybike Betül MARAL

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Sosyal Hizmet Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Ankara, 2023

KABUL VE ONAY

Aybike Betül MARAL tarafından hazırlanan "Zorunlu Göç Yaşamış Suriyeli Kadınların Elazığ Depremine İlişkin Yaşam Deneyimleri" başlıklı bu çalışma, 12.01.2023 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Dr. Öğretim Üyesi Kübra ARSLAN (Başkan)

Doç. Dr. Nilgün KÜÇÜKKARACA (Danışman)

Doç. Dr. Gamze ERÜKÇÜ AKBAŞ (Üye)

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylıyorum.

Prof.Dr. Uğur ÖMÜRGÖNÜLŞEN

Enstitü Müdürü

YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI

Enstitü tarafından onaylanan lisansüstü tezimin tamamını veya herhangi bir kısmını, basılı (kağıt) ve elektronik formatta arşivleme ve aşağıda verilen koşullarla kullanıma açma iznini Hacettepe Üniversitesine verdiğimi bildiririm. Bu izinle Üniversiteye verilen kullanım hakları dışındaki tüm fikri mülkiyet haklarımı bende kalacak, tezimin tamamının ya da bir bölümünün gelecekteki çalışmalarda (makale, kitap, lisans ve patent vb.) kullanım hakları bana ait olacaktır.

Tezin kendi orijinal çalışmam olduğunu, başkalarının haklarını ihlal etmediğimi ve tezimin tek yetkili sahibi olduğumu beyan ve taahhüt ederim. Tezimde yer alan telif hakkı bulunan ve sahiplerinden yazılı izin alınarak kullanılması zorunlu metinleri yazılı izin alınarak kullandığımı ve istenildiğinde suretlerini Üniversiteye teslim etmeyi taahhüt ederim.

Yükseköğretim Kurulu tarafından yayınlanan “*Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge*” kapsamında tezim aşağıda belirtilen koşullar haricince YÖK Ulusal Tez Merkezi / H.Ü. Kütüphaneleri Açık Erişim Sisteminde erişime açılır.

- Enstitü / Fakülte yönetim kurulu kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren 2 yıl ertelenmiştir. ⁽¹⁾
- Enstitü / Fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren ..... ay ertelenmiştir. ⁽²⁾
- Tezimle ilgili gizlilik kararı verilmiştir. ⁽³⁾

09/03/2023

Aybike Betül MARAL

¹“*Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge*”

(1) Madde 6. 1. Lisansüstü teze ilgili patent başvurusu yapılması veya patent alma sürecinin devam etmesi durumunda, tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulu iki yıl süre ile tezin erişime açılmasının ertelenmesine karar verebilir.

(2) Madde 6. 2. Yeni teknik, materyal ve metotların kullanıldığı, henüz makaleye dönüşmemiş veya patent gibi yöntemlerle korunmamış ve internette paylaşılması durumunda 3. şahıslara veya kurumlara haksız kazanç imkanı oluşturabilecek bilgi ve bulguları içeren tezler hakkında tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile altı ayı aşmamak üzere tezin erişime açılması engellenebilir.

(3) Madde 7. 1. Ulusal çıkarları veya güvenliği ilgilendiren, emniyet, istihbarat, savunma ve güvenlik, sağlık vb. konulara ilişkin lisansüstü tezlerle ilgili gizlilik kararı, tezin yapıldığı kurum tarafından verilir *. Kurum ve kuruluşlarla yapılan işbirliği protokolü çerçevesinde hazırlanan lisansüstü tezlere ilişkin gizlilik kararı ise, ilgili kurum ve kuruluşun önerisi ile enstitü veya fakültenin uygun görüşü üzerine üniversite yönetim kurulu tarafından verilir. Gizlilik kararı verilen tezler Yükseköğretim Kuruluna bildirilir.

Madde 7.2. Gizlilik kararı verilen tezler gizlilik süresince enstitü veya fakülte tarafından gizlilik kuralları çerçevesinde muhafaza edilir, gizlilik kararının kaldırılması halinde Tez Otomasyon Sistemine yüklenir.

* Tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulu tarafından karar verilir.

ETİK BEYAN

Bu çalışmadaki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, görsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, kullandığım verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı, yararlandığım kaynaklara bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu, tezimin kaynak gösterilen durumlar dışında özgün olduğunu, **Doç. Dr. Nilgün KÜÇÜKKARACA** danışmanlığında tarafımdan üretildiğini ve Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Yönergesine göre yazıldığını beyan ederim.

Aybike Betül MARAL

TEŞEKKÜR

Tez fikrimin ortaya çıktığı ilk andan itibaren akademik birikimi ile her daim sabırla yol gösteren sevgili tez danışmanım Doç. Dr. Nilgün KÜÇÜKKARACA'ya bu uzun ve anlamlı tez yolculuğumdaki emekleri, anlayışı ve destekleri için teşekkür ederim.

Tez savunma jürimde yer alan ve verdikleri önerilerle tezime anlamlı katkılar sunan Dr. Kübra ARSLAN ve Doç. Dr. Gamze ERÜKÇÜ AKBAŞ hocalarıma teşekkür ederim.

Zorlu deneyimlerini cesurca ve duygularını içtenlikle paylaşarak bu çalışmanın gerçekleşmesini olanaklı kılan araştırma öznelerime ve tezimin veri toplama sürecinde sosyal sermayesi ile araştırma öznelerime ulaşmama yardımcı olan, Dr. Ömer Şükrü YUSUFOĞLU hocama, derinlemesine görüşmeler esnasında tercüme desteği ve yol arkadaşlığı için sevgili Kevser AZİZ'e teşekkür ederim.

Hayatımın yoğun emek ve öğrenme içeren bir dönemi olan tez sürecime eşlik eden veya bu süreçte tanıma şansı yakaladığım, yaşamımdaki anlamlı varlıkları için ne kadar teşekkür etsem yetmeyecek çok kıymetli insanlar var.

Lisans eğitimimin başından itibaren beni akademiye hazırlayan, yaşam boyu sürececek bu yolda öğretileri ile yoluma daima ışık tutacak olan ve desteğini her zaman yanımda hissettiğim çok sevgili hocam Doç. Dr. Hasan Hüseyin TEKİN'e,

Birlikte çalışmaktan büyük mutluluk duyduğum, tezimin tüm aşamalarında ihtiyaç duyduğum her an bilgi birikimini paylaşmaktan çekinmeyen hocam, sevgili arkadaşım Dr. Mustafa Çağrı AYALP'e,

Tez yazım sürecime kahve ve dolu dolu sohbetiyle eşlik eden, özellikle tezimin son aşamalarında kaybolduğum yollarda rehberliği ile sürecimi kolaylaştıran hocam Dr. Ahmet Melih AŞAN'a,

Yollarımızın kesiştiği günden itibaren her anımızı keyifle hatırlayacağım, tez sürecimi sekteye uğratacak tüm zorlu anları kolaylıkla geride bırakabilecek gücü bulmamı sağlayan sevgili dostum, hocam Arş. Gör. Melike AVER'e,

Yüksek lisans eğitimimin başından beri yoldaşlıkları ile mücadelemi katlanılabılır kılan, birlikte çok çalıştığımız bu yolu yine birlikte tamamladığımız dostlarım Sema KORÇ'a

ve Rahime YOLDAŞ'a; çok keyifli akademik sohbetlerimin ortağı, tez sürecimin başından sonuna kadar desteğini esirgemeyen dostum Beyza TURAN'a,

Kan bağı olmaksızın kardeş olmanın mümkün olduğunu bir an olsun aklımdan çıkarmamamı sağlayan, birlikte büyüdüğüm ve her koşulda dostluğunu tüm sıcaklığı ile hissettiğim çok sevgili dostum, kız kardeşim Habibe TAKIMCI ANDIZ'a; aramızdaki tüm mesafelere rağmen eksilmeyen, aksine katlanarak çoğalan dostluğu için Aslıhan ABACI'ya,

Hayatımın her anında varlıklarına binlerce kez şükrettiğim, birlikte ağlayıp güldüğüm, tez sürecimde benimle birlikte kaygılanıp benimle birlikte uykusuz kalan, maddi manevi hiçbir desteklerini esirgemedi her an yanımda olan kardeşlerim Sihhat, Tuğçe, Turgut Ali ve Melikşah'a; yüksek lisansa başladığım dönemde hayatıma giren ve daha önce hissetmediğim tüm güzel duyguların kaynağı sevgili yeğenlerim Gülnihal ve Osman Yiğit'e,

Attığım her adımda arkamda dağ gibi duran, aldığım her kararda tüm varlıklarıyla desteklerini kalbimin en derininde hissettiğim, birey olmam için ihtiyaç duyduğum alanı her zaman koruyan ve beni ilmek ilmek işleyerek insan yetiştirme sanatını en güzel biçimde icra eden sevgili annem Döndü ve babam Harun MARAL'a sonsuz teşekkürler. Bende takdir ettiğiniz ne varsa sizin sayenizde.

Bir kadın akademisyen olarak bu tezi başarıyla yazabilme koşullarını vizyonu ve ilkelerine borçlu olduğum atam Mustafa Kemal ATATÜRK'e

TEŞEKKÜR EDERİM.

ÖZET

MARAL, Aybike Betül. *Zorunlu Göç Yaşamış Suriyeli Kadınların Elazığ Depremine İlişkin Yaşam Deneyimleri*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2023.

Deprem afetinden etkilenme düzeyinin sahip olunan kaynaklar, kaynaklara erişim düzeyi, sosyal statü gibi faktörlere göre farklılık gösterdiği bilinmektedir. Araştırmada Suriyeli kadınların deprem sonrası süreçlerde hem Suriyeli hem de kadın olmaktan kaynaklı birçok farklı deneyime sahip olduğuna vurgu yapılmakta ve bu özgün deneyimler göç, deprem ve toplumsal cinsiyet ihtiyaç ve sorunları bağlamında değerlendirilmektedir. Bu çalışmanın amacı, 24 Ocak 2020'de Elâzığ'da gerçekleşen 6,8 şiddetindeki deprem afetini deneyimlemiş Suriyeli kadınların deprem sonrası süreçteki yaşam deneyimlerini ortaya koymak ve afet, göç ve kadın sorunlarının etkileşiminden doğan sonuçlarını tespit ederek bu doğrultuda afetlerde sosyal hizmetlere ilişkin öneriler sunmaktır. Bu amaç doğrultusunda Elâzığ il merkezinde yaşayan, deprem afetini deneyimlediği sırada bekar ve çocuklu olan 24 Suriyeli kadın ile yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılarak derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiş ve MAXQDA 2020 programı kullanılarak analiz edilmiştir. Araştırmanın bulguları, Suriyeli kadınların savaş ve göç deneyimlerinin ardından ekonomik kaynaklarını, sosyal destek sistemlerini geride bırakarak yerleştikleri Elazığ'da; toplumun görece sosyoekonomik düzeyi düşük bölgelerde ikamet etmeleri ve Suriyeli ve yalnız yaşayan kadın olmaları sebebiyle deprem karşısında yerel halka kıyasla daha savunmasız olduklarını; hak ve hizmetlere erişimde sosyal dışlanma, ayrımcılık ve eşitsizliklerle karşı karşıya kaldıklarını, sosyal yardım ve hizmetlerden sorumlu kurum ve kuruluşlara dair bilgi eksiklikleri sebebiyle hak kayıpları yaşadıklarını göstermektedir. Suriyeli kadınların içinde buldukları bu koşulların ise ataerkil toplumlarda eğitim, iş yaşamı ve kamusal alandan uzak tutulmaları ile ilişkili olduğu ve yerleşik toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri bağlamında derinleştiği görülmektedir. Bununla beraber, savaş ve göç gibi zorlu yaşam koşullarının öznesi olan Suriyeli kadınların geçmiş travmatik deneyimlerinin kendilerini güçlendirdiği ve depremin psikolojik ve duygusal etkileri açısından kendilerini daha dayanıklı mücadeleci haline getirdiği görülmektedir. Bu anlamda, afetlerde kırılganlığı yüksek bir grubu ifade eden Suriyeli kadınların çok çeşitli sorun ve ihtiyaçlarına duyarlı ve insan hakları, sosyal adalet ve eşitlik ilkelerinin benimsendiği afetlerde sosyal hizmet uygulamalarına ihtiyaç olduğu değerlendirilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Deprem, afetlerde sosyal hizmet, afetlerde kadın, afetlerde Suriyeli kadın, Elazığ depremi

ABSTRACT

MARAL, Aybike Betül. *The Life Experiences of Syrian Women Who Have Experienced Forced Migration Regarding Elazig Earthquake*, Master's Thesis, Ankara, 2023.

It is known that the level of being affected by an earthquake varies according to factors such as the resources owned, the level of access to resources, and social status. In the research, it is emphasized that Syrian women have many different experiences during and after the earthquake due to being both immigrants and women, and these unique experiences are evaluated in the context of migration, earthquake and gender needs and problems. The aim of this study is to reveal the life experiences of Syrian women during and after the earthquake, who experienced the 6.8 magnitude earthquake disaster that took place in Elazig on January 24, 2020 and to identify the consequences arising from the interaction of disaster, migration and women's problems, and to offer suggestions regarding social services in disasters in this direction. For this purpose, in-depth interviews were conducted with 24 Syrian women living in the city center of Elâzığ, who were single and had children at the time of the earthquake disaster, using a semi-structured interview form and analyzed using the MAXQDA 2020 program. The findings of this study are shows that; in Elazig, where Syrian women settled after their war and migration experiences, leaving their economic resources and social support systems behind; they are more vulnerable to earthquakes compared to the local people because they reside in regions with a relatively low socioeconomic level of the society and they are immigrants and women living alone. And it shows that they face social exclusion, discrimination and inequalities in accessing rights and services, and they experience loss of rights due to lack of information about institutions and organizations responsible for social assistance and services. It is seen that these conditions of Syrian women are related to their being kept away from education, business life and public sphere in patriarchal societies and deepened in the context of established gender inequalities. However, it is seen that the past traumatic experiences of Syrian women, who are the subject of difficult living conditions such as war and migration, strengthen them and make them more resilient fighters in terms of the psychological and emotional effects of the earthquake. In this sense, it is evaluated that there is a need for social work practices in disasters that are sensitive to a wide variety of problems and needs of Syrian women, who represent a group with high vulnerability in disasters, and adopt the principles of human rights, social justice and equality.

Keywords: Earthquake, social work in disasters, women in disasters, Syrian women in disasters, Elazig earthquake

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	i
YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI	ii
ETİK BEYAN	iii
TEŞEKKÜR	iv
ÖZET	vi
ABSTRACT	vii
KISALTMALAR DİZİNİ	xiii
TABLolar DİZİNİ	xiv
ŞEKİLLER DİZİNİ	xv
GİRİŞ	1
1. BÖLÜM: GENEL BİLGİLER	4
1.1. ARAŞTIRMANIN PROBLEMİ	4
1.2. ARAŞTIRMANIN AMACI	6
1.3. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ	6
1.4. ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI	7
1.5. ARAŞTIRMANIN TANIMLAMALARI	8
2. BÖLÜM: KURAMSAL ÇERÇEVE	10
2.1. AFET, GÖÇ ve KADIN	10
2.1.1. Afet Tanımlanması ve Afete İlişkin Kavramlar	10
2.1.2. Afet Türleri ve Sınıflandırılması	12
2.1.2.1. Bir Doğal Afet Olarak Deprem	14
2.1.3. Bir Sosyal Afet Olarak Göç Kavramı	15
2.1.3.1. Göç Türleri ve Göçmen Sınıflandırması	17
2.1.3.2. Türkiye'ye Yönelik Zorunlu Göçte Suriyeli Kadın.....	19

2.2. DEPREM AFETİ VE ZORUNLU GÖÇÜN PSİKOSOSYAL ETKİLERİ VE SOSYAL HİZMET UYGULAMALARI.....	21
2.2.1. Depremın Mikro ve Makro Etkileri ve Afetten Etkilenen Bireylerin Psikososyal İhtiyaçları.....	22
2.2.2. Zorunlu Göç Deneyimi ve Mültecilerin Psikososyal İhtiyaçları.....	24
2.1.3. Afetlerde Sosyal Hizmet	28
2.1.3.1. Afet Yönetimi ve Psikososyal Destek Hizmetleri'nde Sosyal Hizmetin Rol ve Önemi.....	30
2.3. DEPREM AFETİ VE ZORUNLU GÖÇ YAŞAMIŞ KADINLAR	33
2.3.1. Deprem Afeti ve Zorunlu Göç Yaşamış Kadınların Dezavantajlı Konumunu Anlamak	33
2.3.1.1. Kadınların Zorunlu Göçe İlişkin Deneyimleri.....	35
2.3.1.2. Kadınların Deprem Afetine İlişkin Deneyimleri	37
3. BÖLÜM: ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ	41
3.1. ARAŞTIRMANIN MODELİ.....	41
3.2. ARAŞTIRMA SORUSU, ARAŞTIRMACININ MOTİVASYONU VE KONUMU	46
3.3. ARAŞTIRMA ALANI İLE İLK TEMAS VE ÇALIŞMA GRUBUNUN KEŞFİ	49
3.4. DERİNLEMESİNE GÖRÜŞME SÜRECİ, HAZIRLIKLAR VE ÖZ DÜŞÜNÜMSEL SÜREÇ	49
3.5. ETİK HUSUSLAR.....	52
3.6. ANALİZ SÜRECİ VE RAPORLAMA.....	53
3.6.1. Araştırmanın Çalışma Grubunun Sosyodemografik Bilgileri	55
4. BÖLÜM: BULGULAR VE YORUMLARI	58
4.1. SURİYELİ KADINLARIN DEPREM AFETİ ÖNCESİNE İLİŞKİN YAŞAM DENEYİMLERİ.....	58
4.1.1. Suriye'deki Yaşam	59

4.1.1.1. Sosyal Yaşam	60
4.1.1.2. Ekonomik Durum	62
4.1.1.3. Savaş.....	64
4.1.2. Suriye’den Türkiye’ye Göç Süreci.....	67
4.1.2.1. Göçte Kadın Olmak.....	67
4.1.2.2. Elazığ’a Göç Etme Nedenleri.....	73
4.1.2.3. Göç Sürecine İlişkin Duygular	78
4.1.3. Elazığ’da Afet Öncesi Yaşam	80
4.1.3.1. Elazığ’daki Sosyal İlişkiler.....	81
4.1.3.2. Ekonomik Durum ve Sosyal Yardım Geçmişi	84
4.2. SURİYELİ KADINLARIN DEPREM AFETİ SIRASINDAKİ YAŞAM DENEYİMLERİ	86
4.2.1. Afeti Suriyeli Olarak Deneyimlemek.....	87
4.2.2. Afeti Kadın Olarak Deneyimlemek.....	88
4.2.2.1. Biyolojik Farklılıklar	88
4.2.2.2. Roller	93
4.2.2.3. Duygular	95
4.2.2.4. “Deprem herkes için aynı, kadın erkek farkı yok”	97
4.3. SURİYELİ KADINLARIN DEPREM AFETİ SONRASI SÜRECE İLİŞKİN YAŞAM DENEYİMLERİ.....	99
4.3.1. Deprem Afeti Sonrası Suriyeli Olmak	100
4.3.1.1. Umutsuzluk: “Felaketler hiç bitmeyecek, hayat buymuş ve iyi şeyler olmazmış”.....	101
4.3.1.2. Yalnızlık: “Sarılp sığınacağımız akrabamız bile yok”	103
4.3.1.3. Ayrımcılık: “Onlar devletin çocukları”	105
4.3.2. Deprem Afeti Sonrası Kadın Olmak	110
4.3.2.1. Suriyeli Kadınların Kendi Güçlerine İlişkin Görüşleri	111
4.3.2.2. Annelik: “Onlar korkarken benim korkmamam lazım”	118

4.3.2.3. Tüm zorlukların içinde en zoru: “Benim savaşım eşimden sonra başladı”	119
4.3.2.4. Afet Sonrası Geçici Barınma Merkezlerinde Suriyeli Kadın Olmaya İlişkin Deneyimler	122
4.3.3. Deprem Afetini Savaş Üzerinden Anlamlandırmak.....	124
4.3.3.1. Deprem-Savaş Karşılaştırması	125
4.3.3.2. “Savaş daha korkunçtu, kıyaslayamam bile”	127
4.3.3.3. “Deprem daha adaletli”	129
4.3.4. Suriyeli Kadınların Deprem Afeti Sonrası İhtiyaçları.....	130
4.3.4.1. Temel Yaşam Gereksinimleri.....	131
4.3.4.2. Güvenlik	133
4.3.4.3. Saygı	135
4.3.5. Deprem Afeti Sonrası Sağlanan Sosyal Hizmetlere İlişkin Görüşler	136
4.3.5.1. Suriyeli Kadınların Afet Durumunda Çevresel Güçlerine Dair Farkındalıkları	137
4.3.5.2. Deprem Afeti Sonrası Süreçte Nelerin Farklı Olmasını İsterdi.....	143
4.3.6. Deprem Afetinin Suriyeli Kadınların Yaşamları Üzerindeki Etkisi	145
5. BÖLÜM: SONUÇ ve ÖNERİLER.....	148
5.1. SONUÇ	148
5.1.1. Suriyeli Kadınların Deprem Afeti Öncesine İlişkin Yaşam Deneyimlerine İlişkin Sonuçlar	148
5.1.2. Suriyeli Kadınların Deprem Afeti Sırasındaki Yaşam Deneyimlerine İlişkin Sonuçlar.....	152
5.1.3. Suriyeli Kadınların Deprem Afeti Sonrasındaki Yaşam Deneyimlerine İlişkin Sonuçlar.....	154
5.2. ÖNERİLER.....	161
5.2.1. Suriyeli Kadınların Deprem Afeti Öncesine İlişkin Yaşam Deneyimlerine İlişkin Öneriler	161

5.2.2. Suriyeli Kadınların Deprem Afeti Sonrasındaki Yaşam Deneyimlerine İlişkin Öneriler.....	163
KAYNAKÇA.....	169
EK 1. ORJİNALLİK RAPORU	180
EK 2. ETİK KURUL ONAYI.....	181
EK 3. YARI YAPILANDIRILMIŞ GÖRÜŞME FORMU	182
EK 4. GÖNÜLLÜ KATILIM FORMU (TÜRKÇE)	184
EK 5. GÖNÜLLÜ KATILIM FORMU (ARAPÇA)	186

KISALTMALAR DİZİNİ

AFAD: Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı

APHB: Afetlerde Psikososyal Hizmetler Birliği

BMMYK/ UNHCR: Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği

EM-DAT: Afetlerin Kökeni Üzerine Araştırma Merkezi

GİGM: Göç İdaresi Genel Müdürlüğü

IOM: Uluslararası Göç Örgütü

OECD: Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü

UNDHA: Birleşmiş Milletler İnsani Yardım Ofisi

UNDRR: Birleşmiş Milletler Afetlerin Azaltılması Uluslararası Stratejisi

TABLÖLAR DİZİNİ

Tablo 1. Depremi Deneyimlemiş Suriyeli Kadınların Sosyo-Demografik Bilgileri 57

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1. Suriyeli Kadınların Deprem Afeti Öncesine İlişkin Yaşam Deneyimleri Tema Haritası	59
Şekil 2. Suriyeli Kadınların Deprem Afeti Sırasındaki Yaşam Deneyimleri Tema Haritası	86
Şekil 3. Suriyeli Kadınların Deprem Afeti Sonrası Sürece İlişkin Yaşam Deneyimleri Tema Haritası	100
Şekil 4. Deprem Afeti Sonrası Kadın Olmak Alt Tema Haritası	110
Şekil 5. Deprem Afetini Savaş Üzerinden Anlamlandırmak Alt Tema Haritası	125
Şekil 6. Deprem Afeti Sonrası Sağlanan Sosyal Hizmetlere İlişkin Görüşler Alt Tema Haritası	136

GİRİŞ

Afetler, meydana geldikleri bölgelerde çeşitli fiziksel ve yapısal yıkımlara sebebiyet verebilen; bunlarla beraber meydana geldikleri bölgelerde yaşayan toplumlar üzerinde ise “ekonomik, sosyokültürel, siyasi, ruhsal ve çeşitli düzeylerde köklü değişimler”e sebebiyet veren olaylar olarak ifade edilebilmektedir. Afetlerin toplumlar ve toplumu oluşturan bireyler üzerindeki bu potansiyel etkilerinden bahsederken elbette bireylerin ve toplumların etkilenirliğinin sosyal statü, ekonomik refah düzeyi, toplumsal güç ilişkileri gibi çeşitli faktörler ekseninde şekillendiğinden de söz etmek gerekmektedir. Zira afet gibi beklenmedik yıkıcı olaylar her toplumu aynı düzeylerde etkilemediği gibi bu olaylardan her birey de aynı biçimde etkilenmemektedir. Benzer bir biçimde, bir sosyal afet olarak tanımlanabilen göç olgusunun da göç eden kitleleri oluşturan her bir grup tarafından benzer biçimde algılanmadığı, göç eden her bireyin göç sürecinden aynı düzeyde etkilenmediği söylenebilmektedir.

Birey ve sosyal grupların incinebilirlik düzeyleri ve baş etme becerileri zamanla değişebilen ve afet ve göç gibi beklenmedik zorlayıcı yaşam deneyimleri ile başa çıkma ve toparlanma yeteneklerini belirleyen önemli faktörlerdendir. Sosyal yapı, bireysel ve çevresel güç dinamikleri, bilgi ve beceriler, sosyal statü ve cinsiyet rolleri, sağlık, ekonomik refah ve ikamet bölgesi gibi etmenler bu yaşam deneyimleri karşısındaki risk, kırılganlık ve başa çıkma kapasitesini etkilemektedir. Bu bağlamda, toplumda görece risk altında görülebilecek ve sosyal hizmet disiplininin de müracaatçı grupları arasında bulunan sosyal grupların da hem afet hem de göç olgusu karşısında daha kırılgan konumda olabilecekleri değerlendirilebilmektedir. Bu anlamda afet ve göç gibi zorlayıcı yaşam deneyimleri söz konusu olduğunda, toplumsal cinsiyet bağlamında kadınların erkeklerden farklılaşan yaşam deneyimlerinin olabileceği ve bu deneyimler karşısında kırılganlıklarının da erkeklerden fazla olabileceği; bununla beraber toplumun bir başka dezavantajlı konumunu işaret eden geçici koruma statüsünün de kırılganlığı yüksek bir grubu ifade ettiğini söylemek mümkündür. Gerek deprem gibi doğal gerekse göç gibi sosyal nitelikte olsun afetler bağlamında; toplumsal cinsiyetin oluşturduğu kalıp yargı ve eşitliksiz iktidar kalıpları sebebiyle toplumsal yaşam içinde özgün deneyimlere sahip “kadın” statüsü ile “geçici koruma” statülerinin kesişimlerinden doğan birçok farklı yaşam deneyiminin var olabileceği akla gelmektedir. Doğal afet sonucunda insanların,

riske maruz kalıp kırılmalıklar yaşamalarının altında; yaşadıkları toplumun konumu ve çevrenin fiziksel koşulları yatmaktadır.

Dünyadaki genel kabulle paralel olarak gerek göç gerekse afet bağlamlarında, toplumsal cinsiyet kaynaklı sorunlar tümüyle ve etkili biçimde ele alınmadığından sürekli hale gelmekte ve toplumsal cinsiyetin temelindeki eşitsizliği derinleştirmektedir. Bu yüzden, afet ve göç kesişiminde kadın olmanın içerdiği özgün deneyimlerin anlaşılması önem taşımaktadır. Afetlerde Suriyeli kadınların deneyimlerinin kesişimsellik kavramı bağlamında ele alınma çabası öncelikle kesişimselliğin feminist çalışmalar içinde anlaşılmasını gerekli kılmaktadır. Çalışmada toplumsal olarak inşa edilmiş farklılıkların çeşitliliğini açıklamak amacıyla kullanılan kesişimsellik kavramı yaşamsal deneyimlerin etnik aidiyet, toplumsal cinsiyet, sınıf gibi parametrelere göre nasıl şekillendiğine dair bir perspektif sunması bakımından feminist mücadelenin kilit bir kavramı olarak değerlendirilebilmektedir. Bu kapsamda araştırma, Suriyeli kadınların deprem afetine ilişkin yaşam deneyimleri üzerinde yoğunlaşmakta ve bu deneyimleri afet, göç, toplumsal cinsiyet gibi ana değişkenler etrafında şekillenen yoksulluk, şiddet, ırkçılık, ötekileştirme gibi çok katmanlı baskı biçimlerinin eş zamanlı deneyimlenmesinden doğan sonuçlar olarak ele almaktadır.

24 Ocak 2020 tarihinde Elazığ'da meydana gelen 6.8 şiddetindeki deprem afetinin ardından, araştırmacının bölgede yaşanan afetlerde bir kadın olarak yapmış olduğu gözlemler sonucunda sosyal hizmetin müracaatçı grupları arasında olan kadınların afete ilişkin özgün deneyimlerinin anlaşılması ve depremin sosyal hizmet bakış açısıyla kapsamlı bir biçimde ele alınması gerekli görülmüştür. Bununla beraber, sosyal hizmetin afetler karşısındaki birincil sorumluluğu aynı zamanda müracaatçı gruplarının özgün ihtiyaç ve deneyimlerine yönelik kapsamlı bir anlayış elde edilmesini gerekli kıldığından, bir diğer müracaatçı grubu olan geçici koruma statüsünün de hem Suriyeli hem de kadın olarak deneyimledikleri depreme ilişkin özgün deneyimlerinin anlaşılması önemli görülmektedir. Bu kapsamda araştırma Elazığ il merkezinde ikamet eden ve depremi deneyimlemiş 24 Suriyeli kadın katılımcı ile gerçekleştirilmiştir. Araştırma kapsamında öncelikle Suriyeli kadınların depremden etkilenme düzeyleri üzerinde etkili olduğu düşünülen deprem afeti öncesi süreçlere ilişkin yaşam deneyimleri ele alınmaktadır. Bu deneyimler, katılımcıların Elazığ ilindeki yaşam koşullarının temelini oluşturan göç öncesi süreçteki yaşamları, göç sürecine ilişkin deneyimleri ve deprem afeti öncesinde Elazığ'daki yaşam deneyimleri bakımından ele alınmaktadır. Katılımcıların deprem afeti

öncesinde Suriye’de sahip oldukları yaşam koşullarının ve göç sürecindeki deneyimlerinin anlaşılması; katılımcıların sosyal, ekonomik, duygusal ve psikolojik açıdan deprem karşısındaki kırılganlıklarını veya baş etme kapasitelerini etkileyen olaylar olmaları bakımından önemli görülmektedir. Bunun ardından araştırma kapsamında Suriyeli kadınların deprem afeti sırası ve sonrasındaki yaşam deneyimleri sosyal hizmetin insan hakları, sosyal adalet ve eşitlik temel ilkeleri ile ilişkilendirilerek feminist sosyal hizmet perspektifiyle analiz edilmiş ve bu analizlere ilişkin sonuç ve önerilere yer verilmiştir.

1. BÖLÜM: GENEL BİLGİLER

Çalışmanın bu bölümünde; “araştırmanın problemi, amacı, önemi, sınırlandırmaları ve tanımları” hakkında bilgilere yer verilecektir.

1.1. ARAŞTIRMANIN PROBLEMİ

Afetlerin meydana geldiği toplumlarda yarattığı sorunlar toplumun her kesimini belli ölçülerde etkilemektedir. Bu etkilerin yansımaları; ekonomik ve politik yapı ile insanlar üzerinde inceleyebilmek mümkündür. Yerleşim yerlerinin ve altyapının tahribi, afetzedelerin sosyal düzenlerinin bozulması ve belirsizliğe düşmeleri, kendilerini güçsüz, anlamsız ve asi hissetmeleri sonucunda toplum bağlarının giderek zayıflaması ve bir anlamda toplumsal çözülme de bahsedilen etkiler arasında bulunmaktadır (Kasapoğlu ve Ecevit, 2001). Afetlerin topluma olan etkisi öncelikle ekonomik olmakla birlikte; “sosyal, kültürel ve psikolojik” boyutlarda görülmekte olup afetler sonrasında var olan toplumsal sorunlar derinleşebilmekte ve yeni toplumsal sorunlar ortaya çıkabilmektedir. Bu anlamda toplum içinde halihazırda çözüm bekleyen sorunlardan olan toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin de afetlere özgü belirli sonuçları olduğunu söylemek mümkündür.

Bireylerin ve sosyal grupların zaman içinde değişen savunmasızlıkları ve kapasiteleri, onların afetlerle başa çıkma ve afetlerden kurtulma yeteneklerini belirler. Afetlerle başa çıkma becerisini etkileyen faktörleri; “sosyal ağlar, güç ilişkileri, bilgi ve beceriler, toplumsal cinsiyet rolleri, sağlık, zenginlik ve konum” olarak sıralayabiliriz. Kadınların erkeklere göre afetlerden daha sık ve daha ciddi şekilde etkilendiklerine dair çok sayıda kanıt vardır. Afet risk yönetiminde toplumsal cinsiyetin dikkate alınması, afetler sırasında ve sonrasında farklı durumların toplumsal cinsiyet perspektifinden gözlemlenmesini, incelenmesini ve toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin netleştirilmesini gerektirmektedir. Afet yönetim sürecinde toplumsal cinsiyete duyarlı stratejiler ve girişimler oluşturmak için kadın ve erkeklerin algılarını ve deneyimlerini anlamak önemlidir. Hâkim cinsiyet rolleri ve güç ilişkilerinin, farklı sosyal sınıflardaki mevcut ilişkilerin doğasını ve kapsamını büyük ölçüde belirlediği belirtilmelidir. Toplumsal cinsiyet rolleri ve güç ilişkileri, kaynakların ve fırsatların nasıl tahsis edildiğini ve kontrol edildiğini, erişimin nasıl belirlendiğini ve kimin karar verdiğini doğrudan etkiler. Güvenlik açıkları ne kadar büyükse, belirli bir toplulukta bir doğal afetın bir felakete dönüşmesinin olasılığı da o

kadar fazladır. Bazı topluluklar, sosyoekonomik eşitsizlikler ve siyasi dışlanma nedeniyle afetlere karşı diğerlerinden daha savunmasızdır (Pincha, 2009). Bu anlamda afetler söz konusu olduğunda, toplumsal cinsiyet bağlamında kadınların erkeklere oranla kırılganlıklarının daha fazla olacağı yönündeki literatür desteği ile beraber; toplumun bir başka dezavantajlı kesimi olan göçmen, mülteci, geçici sığınma statüsündeki kişilerin de afet sürecinde kırılganlığı yüksek bir grubu ifade ettiğini söyleyebiliriz. Bununla birlikte, toplumun dezavantajlı kesimlerinin de afetler karşısında daha kırılgan ve savunmasız bir konumda olacakları aşıkardır. Örneğin bir toplum içinde yoksul olarak nitelendirilen grupların yemek, barınma gibi temel yaşamsal ihtiyaçların karşılanmasındaki sorunlar; sağlık, eğitim gibi temel hizmetlere erişmede yaşadıkları eşitsizliklere ek olarak afet durumlarında bu dezavantajlı konumlarının bir kat daha dezavantajlı duruma gelmeleri ile sonuçlanma riski yüksektir. Yoksulluk gibi, mültecilik, göçmenlik ve geçici koruma statüsü de toplumsal olarak dezavantajlar içeren bir sosyal statüdür. Geçici koruma, ait olduğu ve uzun süreler yaşadığı yeri zorunlu sebeplerle terk eden yahut buna mecbur kalmış ve başka ülkenin sınırları içinde yaşamak olarak tanımlanabilecek, bireyler için birçok açıdan zorlayıcı olan bir durumdur. Genellikle göç literatüründe mülteci, göçmen ve sığınmacıların karşılaştıkları birçok sorun olduğu belirtilmekte ve bu sorunlar karşısında mülteci, göçmen ve sığınmacıların dezavantajlı konumlarının iyileştirilmesi açısından pek çok düzeyde çalışmalar yapılmaktadır. Bu anlamda afetler söz konusu olduğunda; toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri sebebiyle toplum içinde dezavantajlı olarak tanımlanabilen “kadın” statüsü ile “geçici koruma” statüsünün kesişimlerinden doğan birçok sorunun da var olabileceği akla gelmektedir. Çünkü insanların doğal afetler nedeniyle karşı karşıya kaldıkları risk ve kırılganlıkların fiziksel koşullarının yanı sıra sosyal statülerinin de bir ürünü olduğunu söylemek mümkündür. Tüm dünyada genel kabul gördüğü üzere hem göç hem de afet bağlamında toplumsal cinsiyet sorunları tam ve etkili bir şekilde ele alınmadığı için sürekliliğini sürdürmekte ve birçok durumda toplumsal cinsiyete dayalı eşitsizliklerin artmasına neden olmaktadır. Suriyeli kadınların göç sonrası yeni yerleşim yerlerinde çalışma yaşamına katılımı, toplumsal rolleri, aile içi ilişkileri, sosyal uyumları, temel ihtiyaçları gibi konuların feminist teori çerçevesinde sunulduğu bilimsel bilginin ulaşılabilir olduğu görülmüştür. Buna rağmen, ülkemizde deprem afeti yaşayan Suriyeli kadınların deprem sonrası süreçlerde barınma, istihdam, sosyal uyum, aile içi rol dağılımları ve ebeveyn rolleri gibi konuların ele alındığı çalışmaların çok sınırlı olduğu; deprem afeti sonrası yaşam deneyimlerinin ise niteliksel araştırma yöntemi ile ele alındığı herhangi bir çalışmanın bulunmadığı tespit edilmiştir.

Tüm bunlar doğrultusunda bu araştırmanın problemi; 24 Ocak 2020'de Elâzığ'da 6.8 şiddetinde gerçekleşen deprem afeti sonrasında, Elazığ ilinde yaşayan ve depremi deneyimlemiş Suriye'den Türkiye'ye zorunlu göç etmiş kadınların yaşam deneyimlerinin görünür olmaması ve Suriyeli kadınların sorun ve ihtiyaçlarına duyarlı afet yönetimine ilişkin önerilere ihtiyaç duyulmasıdır.

1.2. ARAŞTIRMANIN AMACI

Bu çalışmada; 24 Ocak 2020'de Elâzığ'da 6,8 şiddetinde gerçekleşen deprem afetini deneyimlemiş Suriyeli kadınların deprem sırası ve deprem sonrası süreçteki yaşam deneyimlerini ortaya koymak ve afet, göç ve kadın sorunlarının etkileşiminden doğan sonuçlarını tespit ederek bu doğrultuda afetlerde sosyal hizmetlere ilişkin öneriler sunabilmektir. Bu genel amaç doğrultusunda araştırmanın amaçları aşağıdaki sorularla ifade edilmiştir:

1. Katılımcıların demografik bilgileri nelerdir?
2. Suriyeli kadınların deprem afeti öncesinde Elazığ'daki yaşam deneyimleri nelerdir?
3. Suriyeli kadınların deprem afetine ilişkin yaşam deneyimleri nelerdir?
4. Suriyeli kadınların deprem afeti sonrası süreçlerdeki gereksinimleri nelerdir?

1.3. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ

Bu çalışma; afetlerde Suriyeli kadınların deneyimlerinin araştırıldığı çalışmaların nicelik olarak zayıf olması, bu doğrultuda afet sonrası müdahale süreçlerini şekillendiren sosyal politikalara yön verme potansiyellerinin de zayıf olması sebebiyle var olan afet, göç ve kadın literatürüne katkı sağlama potansiyeli taşımaktadır. Bununla birlikte, farklı dezavantajları içinde barındıran geçici koruma statüsünün de afetler söz konusu olduğunda topluluklara farklı deneyimler, yenilikler ve sorunlar getirebileceği değerlendirildiğinde, Suriyeli kadınların afetlerdeki deneyimlerinin araştırıldığı bu çalışmanın, hem afet hem de göç literatürüne farklı bir bakış sunması açısından özgün bir değerinin olduğu düşünülmektedir.

Suriye’den ülkemize yönelen zorunlu kitlesel göç dalgasının başladığı 2011 yılından itibaren ülkemizde meydana gelen yıkıcı depremlerden, 2011 Van depremini takiben büyüklük açısından en büyük, kronolojik açıdan ise ilk yıkıcı deprem olması sebebiyle 2020 Elazığ depremini ele alan bu çalışmanın afetlerde sosyal hizmet alanının bilgi temeline güncel ve yerel katkılar sunması açısından önemli olduğu düşünülmektedir. Bununla beraber bu çalışmanın afetlerde sosyal hizmeti göç ve kadın perspektiflerinde ele alması, aynı zamanda bir deprem ülkesi olarak nitelendirilebilecek ve yoğun olarak göç almakta olan Türkiye’de yaşayan Suriyeli kadınların afet deneyimlerini sosyal hizmet bağlamında ele alan özgün bir bakış açısının bulunması açısından önemli olduğu düşünülmektedir. Suriyeli kadınların deprem afetine ilişkin yaşam deneyimlerinin sosyal hizmet bağlamında ele alarak görünür kılan bu çalışmanın; ilgili alanlarda faaliyet gösteren kamu kurum ve kuruluşları, sivil toplum kuruluşları ve sosyal hizmet uygulamalarına yön veren sosyal politikalara Suriyeliler ve Suriyeli kadınları da kapsayacak afet müdahale planları yapılması yönünde rehberlik edebileceği düşünülmektedir ve çalışmanın tüm bu açılardan önemli olduğu düşünülmektedir.

1.4. ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI

- Araştırma süresinin yüksek lisans tez dönemi ile sınırlı olması araştırmanın zaman açısından önemli bir sınırlılığdır.
- Araştırma sürecinde dünyada ve Türkiye’de Covid-19 salgınının devam ediyor olması veri toplamaya aşamasına geçişte ve bu aşamada öznelerle yapılan derinlemesine görüşmeler açısından çeşitli kısıtlamalara sebep olmuştur.
- Türkiye’de yaşayan Suriyeli kadınların deprem afetine ilişkin deneyimleri, afet sonrası ortaya çıkan sosyal hizmet gereksinimleri, afetlerde göçmen kadınlara yönelik sosyal hizmet uygulamaları, Suriyeli kadınların afetten etkilenme düzeylerine etki eden koşulların ele alındığı çalışmaların çok sınırlı sayıda olması bu araştırmanın dayandığı bilgi temeline ilişkin bir sınırlılıktır.
- Suriyeli kadınlarla yapılan derinlemesine görüşmelerde araştırmacı ile özneler arasında bulunan dil engeli sebebiyle görüşmeler tercüman yardımı ile yürütülmüştür. Tercüme- tekrar tercüme biçiminde yürütülen görüşmelerde araştırmacının soruları ve öznelerin yanıtlarında çeşitli anlam kayıpları olabileceği ve anlatıların derin anlamlarına tam anlamıyla ulaşılama ihtimali

nitel araştırmaların doğası ve araştırmanın veri toplama sürecindeki bir sınırlılıktır.

- Araştırmanın veri toplama sürecinde tercümanın ifadeleri aynen deşifre edilmiş ve araştırma raporuna doğrudan aktarılmıştır. Bununla birlikte tercüman, derinlemesine gürüşmelerde öznelerin ifadelerini aktarırken bazı cümleleri doğrudan, bazı cümleleri ise dolaylı anlatımla tercüme ederek aktarmıştır. Verilerin analizi ve raporlanması aşamalarında öznelerin ifadeleri, dolaylı veya doğrudan aktarım ayrımı yapılmaksızın aynen tercümanın aktardığı biçimde raporlanmıştır. Verilerin aktarımında kullanılan dilin dolaylı ve doğrudan olarak iki farklı anlatım ile sunulması araştırmanın raporlanmasına ilişkin bir sınırlılıktır.
- Araştırma öznelerine bölgede göçmen ve mültecilere yönelik yardım faaliyetleri yürüten sivil toplum kuruluşları aracılığı ile ulaşıldığından katılımcı grubunun maddi desteğe ihtiyaç duyan ve sosyal yardımlaşma hizmetlerine dair bilgi sahibi olan bir kesimi ifade ettiği söylenebilir. Bu anlamda maddi desteğe ihtiyaç duymayan deprem afetini deneyimlemiş Suriyeli kadınların araştırmaya dahil edilememesi bir sınırlılık olarak değerlendirilmektedir.
- Araştırmanın katılımcı grubu oluşturulurken yalnızca eşinden ayrılmış veya eşi vefat etmiş Suriyeli kadınlara ulaşılabilmış olması sebebiyle evlilik birliği içinde bulunan ve depremi deneyimlemiş Suriyeli kadınların araştırmaya dahil edilememesi maksimum veri çeşitliliğine ulaşılamaması açasından bir sınırlılık olarak değerlendirilmektedir.
- Veri toplama sürecinde deprem afetinin üzerinden yaklaşık 2 yıl geçmiş olması sebebiyle depreme ilişkin deneyimlerin tam anlamıyla hatırlanamaması ihtimali öznelerin anlatılarının derinliği açasından bir sınırlılık olarak değerlendirilmektedir.

1.5. ARAŞTIRMANIN TANIMLAMALARI

Bu araştırmada;

Deprem: 24 Ocak 2020'de Elâzığ' da 6.8 şiddetinde gerçekteşen ve çevredeki illere de etki eden deprem afetini ifade etmektedir.

Göç: Suriye'deki yaşanmış olan savaşın sebebiyet verdiği, 2011 yılından itibaren Suriye'den Türkiye'ye yönelik gerçekleşen zorunlu kitlesel göçü ifade etmektedir.

Suriyeli kadın: 2011 yılından beri Suriye'den Türkiye'ye doğru yaşanan zorunlu kitlesel göç ile gelerek Elazığ il merkezine yerleşmiş ve 24 Ocak 2020 tarihinde yaşanan depremi deneyimlemiş Suriyeli bekar ve çocuklu, 22-55 yaş arasında bulunan kadınları ifade etmektedir.

2. BÖLÜM: KURAMSAL ÇERÇEVE

Çalışmanın bu bölümünde araştırma konusuna ilişkin literatür bilgisini içeren kuramsal çerçeve sunulmuştur. Kuramsal çerçeve; araştırma konusuna ilişkin üç ana konu başlığı olarak kurgulanmıştır. Bu üç ana konu başlığı sırasıyla Afet, Göç ve Kadın, Deprem Afeti ve Zorunlu Göçün Psikososyal Etkileri ve Sosyal Hizmet Uygulamaları, Sosyal Hizmet Perspektifinden Deprem Afeti ve Zorunlu Göç Yaşamış Kadınlar olarak ifade edilmektedir. Bu ana başlıklarda ifade edilen konular, konuyla ilişkili çeşitli alt başlıklar çerçevesinde derinleştirilmiştir.

2.1. AFET, GÖÇ ve KADIN

Kuramsal çerçevenin bu bölümünde öncelikle biri doğal biri insani afet olarak tanımlanan deprem ve göç afetlerinin kavramsal boyutu ele alınmaktadır. Ardından, deprem ve göç afetlerinin etkilenen birey ve toplumlar üzerindeki etkileri ve bu süreçlerde ortaya çıkan psikososyal ihtiyaçları sosyal hizmet bakış açısıyla ele alınmaktadır. Kuramsal çerçevenin bu ana başlığı ilişkili alt başlıklar ise şu şekildedir:

- Afet Tanımlanması ve Afete İlişkin Kavramlar
- Afet Türleri ve Sınıflandırılması
- Bir Doğal Afet Olarak Deprem
- Bir Sosyal Afet Olarak Göç Kavramı
- Göç Türleri ve Göçmen Sınıflandırması
- Türkiye'ye Yönelik Zorunlu Göçte Suriyeli Kadın

2.1.1. Afet Tanımlanması ve Afete İlişkin Kavramlar

Dünya tarihinin her döneminde meydana gelen ve gelecek olan, meydana geldiği coğrafyalarda çeşitli kitleleri farklı açılardan etkileyeceği bilinen afetler, içinde bulunduğumuz çağın ve coğrafyanın da dikkate değer gerçekliklerinden biri olma potansiyelini sürdürmektedir. Bir kavram olarak afetin insan zihnindeki en temel tasavvuru “etkilenen kişi, toplum ve coğrafya üzerinde yıkıcı etkiler bırakan olaylar” şeklinde olabilmekle beraber esasen afet kavramının afetlerin oluşum biçimleri, büyüklükleri, etki alanları ve düzeyleri gibi pek çok açıdan daha kompleks bir anlama

sahip olduğunu söylemek mümkündür. Afetlerin tanımlanması, günlük yaşamda insan aktivitelerini durdurarak ya da bozarak tüm toplumlarda veya belirli gruplarda fiziksel ve sosyo-ekonomik hasara yol açan ve etkilenen toplumla baş etme yeteneğinin kısıtlandığı “doğal, teknolojik veya insan kaynaklı” olaylar olarak yapılabilir (AFAD 2014). AFAD’ın afet tanımlamasına bakıldığında “doğa, teknoloji ya da insan kaynaklı” bir olayın afet olarak tanımlanması için yıkıcı etkilerinin olması yani negatif bir sonuç doğurması gerekmektedir. Bu anlamda afeti bir olayın kendisi değil, yarattığı yıkıcı sonuçlar olarak kavramsallaştırmak mümkündür (Can, 2020:18). Bununla birlikte bir olayı afet olarak tanımlamadan önce o olayın farklı kişiler, toplumlar ve coğrafyalar üzerinde farklı düzeylerde etki bırakacağına dair göreliliği de göz önünde bulundurmak gerekmektedir. Günlük yaşamın olağan akışı içinde karşılaşılan bir durumun her birey için farklı anlamları ve etkileri olacağı gibi, afet olarak tanımlanma potansiyeli bulunan olayların da insanları ve toplumları etkileme düzeyleri bireysel, çevresel, yapısal, ekonomik, sosyopolitik pek çok alandaki güç ve güçsüzlükler bağlamında farklılık göstermesi afetlerin esasen çok daha girift bir kavramsallaştırmaya da ihtiyaç duyduğuna işaret etmektedir. Bu noktada afet kavramının sınırlarının belirlenmesi, afet yerine kullanılan diğer ilişkili kavramların da tanımlanmasını gerekli kılmaktadır.

Afetin tanımlanması ve yakın anlamlı, afetle ilişkili kavramların birbirinden ayrılması afet çalışmalarında mevcut durumun açıklanabilmesi ve hizmetlerin en etkili biçimde oluşturulabilmesi açısından önem taşımaktadır. Afet kavramı neden olduğu kayıplar bakımından toplumun kaynak, çaba ve imkanlarıyla üstesinden gelemeyeceği olayları ifade etmektedir (UNDHA, 1992: 21). Hızlı ve ansızın gerçekleşen afetlerden kaynaklı kayıp ve yıkımların ise ancak uzun dönemlerde onarılması mümkün olabilmektedir. Acil durum kavramı ise esasen büyük fakat çoğunlukla bölgesel kaynaklarla baş edilebilen ölçüde, aciliyet gerektiren tüm olay ve durumları ifade etmektedir (Gökçen, 2020: 45). Daha geniş anlamda acil durum toplumun olağan yaşamını ve gündelik etkinliklerini kısmen ya da bütünüyle kesintiye uğratan; kurum, kuruluş ve birçok organizasyonun koordinasyon halinde çalışmasını gerekli kılan, ekonomik, sosyal ve fiziksel yitimlere sebebiyet veren, “doğal, teknolojik ya da insan kaynaklı” olağandışı olayları olarak tanımlanmaktadır (Ergünay, 1996: 265). Bu bağlamda afetlerin ani ve akut olarak nitelendirilebilecek gelişimleri bakımından birer acil duruma işaret ettiklerini değerlendirmek mümkündür. Ancak bu iki kavramı birbirinden ayıran kriter; acil durumların var olan kaynaklarla çözülebilir, afetlerin ise dış yardım gereksinimi

doğurmasıdır. Afet kavramı, yarattığı tahribatların büyüklüğü bakımından var olan yerel kaynaklar ve problem çözme yöntemleri ile çözülemeyecek nitelikte olması açısından kriz kavramı ile ortak bazı anlamlara sahip görünmektedir. “Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD)” tarafından yayınlanmış olan “Açıklamalı Afet Yönetimi Terimleri Sözlüğü” krizi; olağan düzeni sekteye uğratan ve toplumda olumsuz sonuçlar yaratma potansiyeline sahip fiziki, sosyoekonomik ve siyasi olayların meydana gelmesi olarak tanımlanmaktadır (2014). Esasen kriz kavramı, tehdit edici olay ya da durumların kendisi değil, bireylerin o olay ya da durumu anlamlandırma biçimlerine göre verdikleri duygusal tepkiler olarak kavramsallaştırılmaktadır (Payne, 2014). Yaşamın normal seyrinde var olan problem çözme becerileri ile kontrol altında tutulabildiği için görülemeyen ancak tetikleyici bir olay sebebiyle artık dışsal destek gereksinimi uyandıran olayların bireyler tarafından algılanma biçimleri kriz olarak tanımlanmaktadır. Bu husus, kriz ile afet kavramlarını yarattıkları etkilerin dışsal destek olmaksızın telafi edilemeyecek olması açısından birbirinden ayırmayı zorlaştırırken kavramların birbirlerinin yerine kullanılmasına da zemin hazırlamaktadır.

2.1.2. Afet Türleri ve Sınıflandırılması

Afetlere ilişkin pek çok tanımlamada afetlerin kaynaklarına göre sınıflandırıldığı ve genellikle doğal, insan veya teknoloji kaynaklı olmak üzere kategorileştirildikleri görülmektedir (Tuncay, 2004: 2; Perry, 2007; Gökçen, 2020: 45). Ancak kompleks yapıları itibariyle afetlerin çeşitli karakteristik özelliklerine göre farklı sınıflandırmaları da bulunmaktadır. Afetlerin sınıflandırılmasında kaynağı, türü, süreç ve mekan temel alınmaktadır (Gökçen, 2020: 45).

Genel anlamda kaynağına göre afetler “doğa ve insan kaynaklı” olarak iki ana başlık altında ele alınmaktadır. Bazı sınıflandırmalarda teknolojik afetlerin ana faktörlerinin insan, örgütsel ve teknolojik hatalar olduğu belirtilmekte (Shaluf, 2007), bazı sınıflandırmalarda ise teknolojik afetlerin yalnızca insani üretimler sebebiyle değil doğal tetikleyiciler sebebiyle de ortaya çıkabileceğine vurgu yapılarak başlıca bir sınıflandırmaya tabi tutulması görüşü hakimdir (Shaluf, 2007; AFAD, 2011). Bu anlamda literatürdeki genel kabulden yola çıkarak kaynağına göre afetlerin “doğal, insan kaynaklı ve teknolojik afetler” olarak üç kategoride incelendiğinden bahsetmek doğru olacaktır. Doğa kaynaklı afetler, daha yaygın kullanımıyla doğal afetler, afet denilince akla ilk gelen

deprem, sel, tsunami, heyelan gibi ekolojik olaylardır. Doğa kaynaklı afetlerin afet sınıflandırmasında dikkat çeken bu kadim yeri, dünya var olduğu müddetçe olagelmiş ve olmaya da devam edeceği kaçınılmaz insanüstü yıkıcı olayların kontrol edilemeyen bir yapıda olmasından kaynaklanmaktadır Doğal afetlerin varlığından bahsetmek için “Afet Epidemiyolojisi Araştırma Merkezi (CRED): EM-DAT” dört kriter belirlemiştir. Buna göre dört kriterden biri geçerliyse, olay bir doğal afettir. Bu kriterler en az 10 ölüm ve 100 etkilenmiş kişi, olağanüstü hal ilanı ve uluslararası yardım talepleri olarak ifade edilmektedir (EM-DAT, 2014a).

AFAD (2014: 91)’e göre insan kaynaklı afet ise, insani veya politik faktörler tarafından tetiklenen savaş, iç çatışma, terör eylemleri, kitlesel göç ve endüstriyel kazalar ve bu olayların yıkıcı sonuçlarının bütünüdür. Bu tanıma göre insan kaynaklı afetlerin toplumsal ve kurumsal ilişkilerden doğan çatışmaların yine toplumsal düzen ve kurumsal işleyiş açısından yıkıcı sonuçlar yaratarak kitleleri döngüsel biçimde olumsuz etkileyen yıkıcı olaylar olduğu söylenebilmektedir. Dünya üzerinden büyük kitlesel insani hareketlilik olarak tanımlanabilen göçlerin nedenleri bakımından insan eliyle yaratılmış afetler olarak değerlendirilebilmesi mümkündür. Özellikle zorunlu göçlerin ortaya çıkış nedenleri arasında bir toplumun bulunduğu coğrafyada şiddetli çatışma ve savaşın hâkim olması sonucu insan topluluklarının can ve mal güvenliğinin sağlanamaması önemli bir yer tutmaktadır. Savaşlar, insan kaynaklı afetler arasında belki de neden olduğu yıkımlar açısından en önemli türdür (Gökçen, 2020: 47). Savaşlar aynı zamanda diğer insan kaynaklı afet türlerinden olan iç çatışma, terör eylemleri ve bunlar neticesinde göçlere sebep olması açısından da insan kaynaklı afetler arasında tetikleyici özelliği ve yıkıcı etkisi en büyük afet türü olarak da görülebilmektedir. Teknoloji kaynaklı afetler ise en genel tanımıyla tetikleyicisinin insan ya da doğa olduğu; endüstriyel, maden, nükleer veya ulaşım kazaları, siber riskler, kimyasal, biyolojik veya nükleer saldırılar ile yangınlar olarak tanımlanmaktadır (AFAD, 2014: 145).

Gökçen (2020: 50) çalışmasında afetleri türlerine göre “jeolojik, ekolojik, klimatolojik, meteorolojik, biyolojik ve sosyal afetler” olarak sınıflandırmaktadır. Afetlerin türlerine göre sınıflandırılması çeşitli yönlerden farklılaşabileceği gibi bazı afet türlerinin de birçok kategori altında değerlendirilebildiği bilinmektedir. Örneğin bir doğa kaynaklı afet olarak sınıflandırılan depremlerin aynı zamanda türlerine göre yapılan sınıflandırmada jeolojik afetler olarak kategorileştirilebileceği, benzer şekilde insan kaynaklı afetler arasında

gösterilen savaş, göç gibi afetlerin ise türlerine göre sosyal afetler sınıfına dahil edilebildiği görülmektedir.

Afetler ortaya çıkış süreçlerine göre ani ve yavaş gelişen afetler olarak ikiye ayrılır (Gökçen, 2020; 54). Afetler etkiledikleri bölgeler açısından ise bölgesel ve küresel afet olarak da sınıflandırılmaktadır. Bölgesel afetlerin tanımlanması, oluşumu ve etki alanı bakımından meydana geldiği coğrafya ile sınırlı, etkileri bölgenin imkanları doğrultusunda azaltılabilecek belirli il, ilçe yahut bölgenin “fiziksel, ekonomik ve sosyal” yapısını bozan olaylar olarak yapılmaktadır. Küresel afet ise, meydana geldiği bölge ile sınırlı kalmayıp etkileri makro ölçüde tüm dünyada hissedilen, genellikle insan eliyle oluşturulmuş olan olaylardır.

2.1.2.1. Bir Doğal Afet Olarak Deprem

Depremler, jeolojik bir hareketlilik olarak yer kabuğu tabakalarının yer değiştirmesi sonucu oluşan sarsıntılar olarak tanımlanmaktadır (Tuncay, 2014: 6). Depremler, çeşitli karakteristik özellikleri açısından kaynağına göre doğal afet, türüne göre jeolojik afet, sürece göre ani gelişen afet ve mekana göre bölgesel afet olarak sınıflandırılabilir. Birer doğal afet olarak depremler aniden gelişen, zamanı ve şiddeti kesin olarak öngörülemeyen olaylar olması nedeniyle meydana geldiği coğrafyalarda çok sayıda can ve mal yitimine, yaralanmalara, ekonomik kayıplara ve köklü toplumsal dezorganizasyonlara sebep olmaktadır. Türkiye’de afet kavramının genellikle doğal afet ve hatta deprem yerine kullanılması, toplumsal hafızada insanları derinden etkileyen felaketlerin, toplumlarda yıkıcı etkiler bırakan olayların çoğunlukla depremler olmasının bir sonucu olarak değerlendirilebilmektedir. Her ne şiddette ve her nerede olursa olsun depremler sonrasında meydana gelen değişikliklerin mikro, mezo ve makro düzeyde fiziki koşulları, sosyal yaşamı ve psikolojik açıdan da bireyleri olumsuz yönden etkilediği değerlendirilebilmektedir. Tomanbay (2000), depremlerin insanlar üzerindeki etkilerini “insanın fiziksel çevresi ile ruhsal dünyası arasında oluşan çatlaklar, bireyin sosyal, kültürel çevresinde ve kurulu düzeninde ruhsal değişimlere, diğer bir deyişle psikososyal sorunlara neden olur.” şeklinde ifade etmektedir.

Depremler, dünya tarihi boyunca çok çeşitli coğrafyaları pek çok açıdan etkileyegelmiş, en fazla can kaybı ile ülkeler için büyük maddi hasara sebep olmuş (Yolcu ve Bekler, 2020) yıkıcı doğa olayları olarak, üzerinde bulunduğu coğrafya bakımından Türkiye

açısından önemi göz ardı edilemez. Türkiye coğrafyası gereği en aktif sismik kuşaklardan biri olan ve dünyadaki depremlerin yaklaşık yüzde 20'sinin meydana geldiği Akdeniz-Alp-Himalaya kuşağında yer almaktadır ve bu kuşak ortalama beş yılda bir yıkıcı depremlerin yaşandığı aktif bir kuşaktır (AFAD, 2020: 84). Depremlerin diğer birçok afetle karşılaştırıldığında, etkilenenlere oranla nispeten daha ölümcül bir afet türü olduğu ifade edilmektedir (Sapir, 1993: 255). AFAD (2020: 84-86) yayınladığı Doğa Kaynaklı Afet İstatistikleri Raporu'nda deprem, can ve mal kaybının olduğu afetler arasında ilk sırada yer almakta; afetlerin sebep olduğu can kayıplarının kabaca yüzde 60'ının depremler nedeniyle meydana geldiğini ve ülkemizde yalnızca 2019 yılında 23.646 deprem kaydedildiğini ortaya koymaktadır. Bu anlamda ülkemizin bir deprem ülkesi olarak doğal afetlerle sıkça karşılaştığını ve bu nedenle afet yönetimi alanında tecrübe sahibi olduğunu söylemek mümkündür. Kuşkusuz bu tecrübe pek çok acı sınanmayı da beraberinde getirmiş ve toplumsal hafızada derin etkiler bırakmıştır. Karataş (2000:96)'a göre insanlar hiç beklemedikleri bir anda sosyal ve fiziksel yıkımlara uğramakta, yaralanmakta, yakınlarının kaybı ya da yaralanmaları ile karşı karşıya gelmekte, evlerini ve işyerlerini kaybetmekte ve mal varlıkları zarara uğramakta, eğitim, sağlık, barınma, ulaşım ve haberleşme gibi temel sosyal refah hizmetleri içinde sahip oldukları olanakları ansızın yitirmektedir. Tüm bu etkileri doğrultusunda deprem afeti, toplumdaki bütün kurumlar, kuruluşlar ve insanlarca hazırlıksız yakalanan; toplumun sosyal dengesinin önemli zararlar görmesine sebep olduğu felaketler olarak ifade edilebilmektedir (Tuncay, 2004: 8). Bu bağlamda genelde afetler özelde ise depremler etkilediği insan toplulukları bakımından aynı zamanda sosyolojik olaylar olarak da değerlendirilebilmektedir. Guggenheim (2014: 3) depremleri insanların yaşamadığı bölgelerde meydana gelmesinin bir afet olarak değil yalnızca dünyanın sarsılması olarak değerlendirmektedir. Buna göre doğa olaylarının yalnızca insanları etkilediği takdirde afet sayılması, afetlerin insan ve toplumlara olan etkisi ve afetlerin şiddetiyle etkilerinin büyüklüğünün hangi faktörlere göre değişiklik gösterdiğinin anlaşılmasını da gerekli kılmaktadır.

2.1.3. Bir Sosyal Afet Olarak Göç Kavramı

İnsanları göç etmek zorunda bırakan çeşitli sosyopolitik, ekonomik ve ekolojik koşullar bulunmaktadır. Göçmen, sığınmacı veya mülteci olarak tanımlanıyor olsun milyonlarca insan doğduğu ya da vatandaşı oldukları toprakları terk etmekte ve göç edilen yeni ülkede yaşamaya çalışmaktadır. Göçmenler arasında bir ülkeye geçici olarak

yerleşmek ve çalışmak için göç edenler ve orada kalıcı olma amacıyla yerleşen bulunmaktadır. İnsanları başka bir ülkeye göç etmeye zorlayan çeşitli faktörler bulunmaktadır. Afetler meydana geldiği bölgede önemli yıkımlara ve sosyal değişimlere sebep olma potansiyeli taşıyan ve toplumları barınma, sağlık, eğitim ve ekonomi gibi birçok yönden zayıflatarak bireylerin yaşam koşullarının olumsuz yönde değişmesine ve refahın azalmasına sebep olmaktadır. Bu özellikleriyle afetlerin yarattığı yıkımların boyutuna bağlı olarak o bölgede yaşayan insanlar için göçe sebep olma faktörü olarak değerlendirilebilmektedir. Deprem, sel, nükleer patlama, savaş, terörizm gibi doğa ya da insan kaynaklı afetler etkiledikleri bölgeleri insanlar için yaşanılmaz ölçüde tahrip ederek etkilenen halkı göç etmeye zorlayabilmektedir. Bunun yanında bireysel ve kitlesel göç hareketlerinin de insan yaşamını kökünden etkileyen ve çeşitli bireysel, sosyal, ekonomik, psikolojik yıkıma neden olan birer sosyal afet olduğu değerlendirilebilmektedir. Gerek sebebi gerekse sonucu olarak göçün afetle ilişkisi bir karşılıklı etkileşimin ürünü olarak görülebilmektedir. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK) tarafından yardım edilen ve doğal afetler haricinde sosyal afetler sebebiyle mülteci olan ve ülke içinde yerinden edilen kişi sayısının 2004'ün başında 17 milyondan 2006'nın başında yaklaşık 21 milyona yükseldiği kaydedilmektedir. Doğal afetlerin sonuçları zaman içinde ve yerinde telafi edilebilse de savaş ve bu sebeple yaşanan zorunlu göç afetlerinin sonuçlarının uzun vadede etkisini sürdürdüğü bilinmektedir. Siyasi ya da politik kaynaklı ve insan eliyle ortaya çıkmış karmaşık acil durum ve krizler olarak değerlendirilebilen savaşlar uzun süreli, çok sayıda erken ölüme ve büyük acılara neden olan, insanları kitleler halinde yerinden eden birer sosyal afet olarak tanımlanabilmektedir. Savaş, salgın, kıtlık, devrim gibi afetler karşısında insanlar zihinsel, duygusal ve davranışsal dönüşümler yaşarken aynı zamanda göç gibi sosyal hareketlilikler yoluyla da insanların yaşadıkları her türlü kayıp birer afet niteliği taşımaktadır (Sorokin, 1942). Suriye iç savaşından sonra Türkiye'ye ya da diğer ülkelere göç eden insanların yaşam deneyimleri, hem savaş nedeniyle kendi vatanlarında yaşadıkları her türlü kaybın hem de yine savaş sebebiyle zorunlu göç etmelerinden kaynaklı yaşadıkları kayıpların birer sosyal afet olarak değerlendirilebilmesini olanaklı kılmaktadır. Savaş sebebiyle bireylerin kendi ülkelerinde yaşadıkları açlık, yoksulluk, güvenlik sorunu, ötekileştirme, can kaybı ya da yaralanma gibi sorunlar esasen savaştan kaçış eylemi olarak zorunlu göç sürecinde ve göçün ardından da devam etmekte ve göçü de savaş gibi ardında derin yıkımlar bırakan sosyal afet olarak nitelendirmeyi mümkün kılmaktadır.

2.1.3.1. Göç Türleri ve Göçmen Sınıflandırması

Uluslararası Göç Örgütü (IOM)'ne göre göç, uluslararası bir sınırı geçerek veya bir devlet içinde süresi, yapısı ve nedeni ne olursa olsun insanların yer değiştirdiği hareketler olarak tanımlanmaktadır (IOM, 2013). Kırsal alanlarda savaş, makineleşme ve sanayileşme ile birlikte kentleşmenin artması, sağlık, eğitim vb. güvenlik tehdidi oluşturan durumlar. Sınırlı imkanlar, işsizlik ve daha iyi koşullarda yaşama korkusu gibi tetikleyici faktörlerin bir sonucu olarak göç gerçekleşebilmektedir. Göç olgusu niteliği itibarıyla pek çok sınıflandırmayı içinde barındırmaktadır. Coğrafi bir yer değiştirme hareketi olan göçler; iç göç ve dış göç olarak sınıflandırılmaktadır. İç göç, ülke içinde nüfusun yer değiştirmesi, dış göç ise bir ülkeden başka bir ülkeye yapılan yer değiştirme hareketi olarak tanımlanmaktadır (Erol ve Ersever, 2014). Türkiye stratejik konumu sebebiyle batı ülkeleri arasında bir köprü ülke olarak uluslararası göç hareketliliğinde kendine alan yaratmaktadır. Ayrıca Ortadoğu, Kafkaslar ve Balkanlarda yıllardır süregelen huzursuzluklar Türkiye'ye yönelik kitlesel göçlere yol açmakta ve bu durum uluslararası göç yolculuğunda göç eden vatandaşların Türkiye'yi transit ülke konumundan çıkarıp hedef ülke olarak görmesi sonucu doğmaktadır.

Göçmen merkezli bakış açısıyla göçe karar verme sürecine göre yapılan sınıflandırma ise zorunlu ve gönüllü göç olarak ifade edilmektedir. Zorunlu göç, insanların çatışma, zulüm, kıtlık, sel gibi çevresel nedenlerle kendi ülkelerinden başka ülkelere gitmeye mecbur bırakılmasıdır (Şemşit, 2018: 278). Gönüllü göç söz konusu olduğunda bireylerin göç motivasyonunu belirleyen faktörler arasında ekonomik şartlarını iyileştirme isteği ve istihdam olanakları yer almaktadır. Göçmenlerin ev sahibi ülkedeki yaşam standartları ve göçten etkilenme durumları ile ilgili süreçler de zorunlu göç ve gönüllü göç ayrımı açısından ele alınmaktadır (Reichlova, 2005). Zorunlu göç, bireylerin ruh sağlığı ve psikososyal durumları üzerinde daha derin etkiler yaratsa da, nedeni ne olursa olsun ülkeyi terk etmek bireyleri birçok yönden olumsuz etkilemektedir (Ergin, 2020: 75). Zorla göç eden kişiler genellikle mülteci olarak anılsa da, mülteci terimi tüm zorunlu göçmenleri temsil etmez. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği'ne göre dünya çapında yaklaşık 22,5 milyon mülteci var (UNHCR, 2018). Bununla beraber, gönüllü göçmen olarak adlandırılabilir göçmenlerin sayısı ise 190 milyon civarındadır (Koser, 2007: 16-17).

Diğer bir göç sınıflandırması ise düzenli-düzensiz göçle ilgilidir. Düzensiz göçmenlerden daha fazla düzenli göçmen olduğu kaydedilmesine rağmen (Koser, 2007: 16-17), düzensiz göç devletler tarafından bir sorun alanı olarak görülmektedir. Düzensiz göçmen kavramı, göç ettiği ülkeye yasal olmayan belgelerle giren ya da vizesi ya da çalışma izni sona erdikten sonra ülkeye yasal yollarla girse bile ülkede kalmaya devam eden büyük bir göçmen kitlesine tekabül etmektedir (Koser, 2007: 16). -17). Bu anlamda düzensiz göç, dünya çapında kesin sayısı bilinmeyen ve gün gün artan bir olgu olmaktadır (Şemşit, 2018).

Uluslararası Koruma, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin 14. maddesinde tanımlanmıştır. Bu tanıma göre herkes zulümden dolayı başka ülkelere sığınma hakkına sahiptir. Vatandaşların güvenli olmayan yaşam koşullarından kaynaklanan uluslararası koruma talepleri; devletlerin vatandaşlarını koruyamamasından kaynaklanmaktadır. Uluslararası koruma, vatandaşlığın getirdiği bir koruma olmayıp, onun yerini alan ve mülteci ve sığınmacıların güvenliğini sağlamak olarak tanımlanabilecek bir koruma türüdür. Uluslararası koruma sağlama konusunda birincil sorumluluk, sığınmacının sığınma talebinde bulunduğu devlete aittir. Bununla birlikte, uluslararası hukuka göre, tüm devletlerin sığınma talebinde bulunanlara kişileri uluslararası koruma yükümlülükleri bulunmaktadır (Türkiye Göç Raporu, 2016). Herhangi bir sebep dolayısıyla bulunduğu ülkeyi terk edip başka bir ülke sınırından sığınma ya da ikamet talebiyle giren her göçmene ait sosyal hak ve dolayısıyla sosyal hizmetlere erişim olanağı yasal statülerle belirlenmektedir (Konukman, 2017: 1309). Göçmenlerin yasal statüsü ise çoğunlukla geliş nedenlerine ve geldikleri bölgelere bağlı olarak farklılık göstermektedir. Göç alanında göçün özneleri olan kişilerin sınıflandırılması ve tanımlanması konusunda bir çeşitlilik söz konusu olduğundan bu tanımlamaların ayrıştığı ve benzeştiği noktaların anlaşılması önem taşımaktadır.

Göç alanında göçün özneleri olan kişileri tanımlamak amacıyla kullanılan en yaygın kavramlardan biri “göçmen” kavramıdır. Alanyazın ve yasal metinlerde üzerinde anlaşmaya varılmış, genelgeçer bir tanım bulunmamakla birlikte göçmen, her ne biçimde olursa olsun herhangi bir göç hareketliliğinin parçası olan kişileri tanımlamak için kullanılan en yaygın kavram olarak değerlendirilebilmektedir. Birleşmiş Milletler’in göçmen tanımına göre, gönüllü veya gönülsüz herhangi bir sebeple, düzenli veya düzensiz biçimde gerçekleştirilen ve kendi ülkesi dışındaki bir ülkede bir yıldan fazla yaşamış olan kişiler göçmendir (IOM, 2009).

Göç hareketliliğini gerçekleştiren kişiler için kullanılan bir diğer kavram “mülteci” kavramıdır. Mülteci kelimesi köken itibari ile iltica yani zorunlu göç kelimesine dayandığından mülteci kavramının zorunlu göç yaşayan kişileri tanımlamak için kullanılabilirdiği anlaşılabilir. Önceki bölümlerde de tartışıldığı gibi zorunlu göçler çoğunlukla savaş, çatışma ve terör gibi olaylar sebebiyle bireylerin kendi ülkelerinde can güvenliğinin sağlanamaması gibi mecburi nedenlerle yapılan göçlerdir. Buradan hareketle mülteci tanımlaması da göçü gerekli kılan zorunlu halleri kapsayacak biçimde yapılmıştır. Göçü zorunlu kılan benzer durumlar söz konusu olsa da Avrupa ülkelerinin dışında oluşan bu tip olaylar sebebiyle yer değiştiren kişiler mülteci olarak tanımlanamamaktadır. Cenevre sözleşmesinde yer alan koşullar sebebiyle yaşadıkları yerlerden ayrılmak durumunda kalan ve mültecilik terimi ile tanımlanamayan kişiler ise “sığınmacı” olarak tanımlanmaktadır (Barkın, 2014). Bu tanım Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu’nda “şartlı mülteci” olarak değiştirilmiştir. Şartlı mülteci ise mülteci tanımında yer alan aynı koşulları sağlayan fakat Avrupa ülkeleri dışında meydana gelen olaylar sebebiyle vatansız kalmış kişiye şartlı mülteci statüsü verilmektedir (Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu, 2013).

Tanımlamaların haricinde mülteci yahut şartlı mülteci olarak tanımlanamayan fakat ölümlerle cezalandırılacak olan ve köken ülkesine geri döndüğünde insanlık dışı işkence gibi muameleye maruz kalacak kişiler için ikincil koruma statüsü tanımlanmaktadır (Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu, 2013). Geçici koruma statüsü ise ülkelerini terk etmek zorunda bırakılan, ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen ve toplu halde acil ve geçici koruma talebinde bulunmak üzere Türkiye sınırlarına gelmiş ya da sınırlarımızı geçmiş olan yabancılara verilen statüdür (Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu, 2013).

2.1.3.2. Türkiye’ye Yönelik Zorunlu Göçte Suriyeli Kadın

Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği’nin paylaştığı verilere göre 2022 yılı Eylül ayı itibariyle Türkiye’de Geçici Koruma statüsünde olan 3.737.369 Suriyeli bulunmaktadır (UNHCR, 2022). UNHCR’nin raporlarına göre Türkiye üst üste sekiz yıldır dünyada uluslararası koruma ihtiyacı içinde olan en fazla kişiye ev sahipliği yaparak geçici koruma ve uluslararası koruma altında 4 milyonun üzerinde kişiye ev

sahipliği yapmakta ve uluslararası göç sahasındaki stratejik yerini korumaktadır (UNHCR, 2022).

Savaş ve zorunlu göçü takip eden süreçlerde büyük oranda kadınlar ve çocukların oluşturduğu sivil toplumun daha fazla zarar gördüğü bilinmektedir (Şen ve Vural, 2014: 30). Dünya üzerindeki mülteci hareketliliğinin yaklaşık yüzde seksenini oluşturan kadın ve kız çocuklar, toplumsal cinsiyet eşitsizliğine bağlı olarak göçmen kadın statüsüne sahip olmakla ilişkili özgün yaşam deneyimleri bulunmakta, toplumsal cinsiyete dayalı şiddeti doğrudan yaşamakta ve zulüm görmekteler (Karanfiloğlu, 2019: 102). Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün güncel verilerine göre 2022 Aralık ayı itibari ile Türkiye'de geçici koruma statüsünde 1.658.597 kadın, 1.911.637 erkek Suriyeli bulunmaktadır (GİGM, 2022). Türkiye'deki Suriyelilerin cinsiyet bazlı dağılımına ilişkin Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği'nin raporuna göre ise geçici koruma altındaki Suriyelilerin 1 milyon 964 bini yani %54'ünün erkeklerden, 1 milyon 677'si yani %46'sının ise kadınlardan oluştuğu görülmektedir (UNHCR, 2020). Erkek-kadın dengesinin en çok 19-29 yaş arasında bozulduğu, burada erkeklerin oranının %57,3 kadınlarınkinin ise %42,7 olduğu kaydedilmektedir. 0-54 yaş aralığındaki bütün yaş gruplarında Suriyeli erkeklerin nüfusunun kadınlardan daha fazla olduğu açıktır. Aynı grafik, özellikle 20-34 yaş arasındaki gruplarda farkın çok yüksek olduğunu göstermektedir. En yüksek fark ise 100 Suriyeli kadına 141 Suriyeli erkeğin denk geldiği 25-29 yaş aralığında olarak ifade edilmektedir (UNHCR, 2022). Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün güncel verilerine göre ise Elazığ'da geçici koruma statüsünde 12.231 Suriyeli bulunmaktadır (GİGM, 2022). Türkiye'de bulunan Suriyelilerin sosyal görünümüne baktığımızda Kalkınma Bakanlığı tarafından GİGM'deki ilk kayıt verileri kullanılarak oluşturulan Mart 2016 tarihli tabloda, Türkiye'de bulunan Suriyelilerin %33'ünün okuryazar olmadığı, %13'ünün ise okuryazar olsa da herhangi bir okul diplomasına sahip olmadığı ortaya konulmaktadır. Yine benzer bir biçimde Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı –AFAD ve Dünya Sağlık Örgütü-WHO iş birliğinde yapılan “2016 Türkiye'deki Suriyeli Mültecilerin Sağlık Durumu Araştırması” çalışmasında da resmî eğitimi olmayan Suriyelilerin oranı %14.9, ilkokuldan az eğitimi olanların oranı ise %14.3 olarak tespit edilmiştir. Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsünün 2018 çalışmasında ise eğitimi olmayan ya da ilkokulu bitirmemiş Suriyelilerin oranı erkekler içinde %35, kadınlar içinde ise %40 olarak tespit edilmiştir. Türkiye'deki Suriyelilerin eğitim durumu konusunda en önemli kaynaklardan biri Suriyeliler Barometresi'dir.

Suriyeliler Barometresi-2019 araştırmasında Suriyeli nüfusun %8,2'sinin okuma-yazma bilmediği, %16,7'sinin ise ilkokulu bitirmediği ifade edilmektedir. Yani 2019 itibari ile Türkiye'deki Suriyelilerin toplamda %24,9'nun okuryazar olmadığı ya da ilkokulu bitirmediği anlaşılmaktadır. Suriyeliler Barometresi-2020 araştırmasında ise okuryazar olmayan Suriyelilerin oranı %9, okula gitmemiş ama okuryazar olduğunu ifade edenlerin oranı ise %17,5 olarak tespit edilmiştir. 2020 itibari ile Suriyelilerin %16,5'uğunun okul eğitimi görmediği anlaşılmaktadır. Bununla beraber, geçici koruma kapsamındaki Suriyelilerin üniversite kayıtlarına bakıldığında 2019-2020 eğitim-öğretim yılının başında üniversite kayıtları sayısını 37.236'ya ulaştırmış olup, bu da Suriyeli öğrencilerin kayıt oranını Türkiye'de yüzde 6,67'ye yükseltmiştir ve bu da dünyadaki göçmen nüfusun yükseköğrenime katılımı olan %3 ile karşılaştırınca oldukça yüksek bir orandır. Türkiye üniversitelerine giden 37.236 Suriyeli öğrencinin, %63'ü erkek, %37'si ise kadındır (UNHCR, 2022). Üniversiteye kayıt yaptıran kadın Suriyeli oranının erkeklerle oranla ciddi anlamda düşük olması, Türkiye'de yaşayan Suriyeli kadınların sosyal görünüşleri hakkında önemli bir bilgi sağlamaktadır. Kadınların eğitime katılamaması, halihazırda var olan dil engeli, sosyal uyum sorunları gibi konuların da varlığını sürdürmesine sebep olmaktadır. Dil engeli, hizmetlere ve istihdama erişimi etkileyen büyük bir engeldir. Yetişkin kadınların Türkçe konuşabilme veya herhangi bir örgün eğitim almış olma olasılığı erkeklerden çok daha düşüktür. 18-59 yaşlarındaki kadınların yüzde 64'ü, erkeklerin ise yüzde 33'ü hiç Türkçe konuşmamaktadır (UNHCR, 2022).

2.2. DEPREM AFETİ VE ZORUNLU GÖÇÜN PSİKOSOSYAL ETKİLERİ VE SOSYAL HİZMET UYGULAMALARI

OECD raporuna göre afetlerin etkileri “biyolojik-yaşamsal etki, fiziksel etki, ekonomik etki ve sosyolojik etki” olarak kategorilendirilmektedir (OECD, 1994: 42). Afetlerin ölüm, yaralanma veya vücut bütünlüğünde herhangi bir hasara yol açması gibi sonuçları biyolojik- yaşamsal etki olarak değerlendirilirken binaların yıkılması veya hasar alması, alt yapı ve ulaşım hattının zarar görmesi fiziksel etki olarak ifade edilmektedir. Fiziksel etkiden kaynaklanan yapısal hasarlar dolaylı olarak mali ve ekonomik kayıpları doğurmakta ve bu kayıplar afetlerin ekonomik etkileri olarak kategorileştirilmektedir. Toplumsal yapının girift dinamiği gereği sosyal kurumlar birbiriyle hem zincirleme hem de kümülatif olarak ilişki içinde olduğundan afetler de her ne kadar etkilediği alanlar bakımından kategorileştirilse de toplumları farklı açılardan fakat birbirleriyle bağlantılı

olarak etkilemektedir. Bu sebeple afetlerin fiziksel etkileri ekonomik etkilerini yordayabileceği gibi bu etkiler sosyolojik etkilere de sebep olabilmektedir. Sosyolojik etki, afetten etkilenen bireyler ve toplumların yoksullaşması, eğitim, sağlık ve barınma gibi temel hizmetlerin gerilemesi, yaşanan can kayıpları sebebiyle çocukların refakatsiz kalması ve ailelerin parçalanması, afetzedelerin yaşadıkları travmalarla ilişkili psikolojik problemler yaşaması gibi bireyler ve bireylerin oluşturduğu toplumlar üzerindeki yapısal etkiler olarak ifade edilebilmektedir.

Afetlerin insanlar üzerindeki potansiyel etkilerinin çeşitli faktörlere göre farklılık gösterdiğini ifade eden Sapir (1993: 256) bu faktörleri oluşma zamanı, etkilenen toplumun özellikleri, gelişmişlik düzeyi, yerel hazırlık düzeyi ve konut tipi olmak üzere beş ana kategori üzerinden ortaya koymaktadır. Afetlerin oluşma zamanlarına göre gece meydana gelen olaylar, insanların daha fazla oranda hane içinde olması nedeniyle daha fazla can kaybına neden olma riskinin öngörülebilmesine olanak sağlamaktadır. Etkilenen toplumun özellikleri açısından ise özellikle kentsel topluluklarda yapılaşma daha yoğun olacağından ölüm oranları da daha yüksek seviyede beklenebilmektedir. Az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin ve bu ülkelerdeki görece daha fakir bölge ve topluluklarda afetlerin yarattığı yıkıcı etkiler daha uzun vadeli olarak hissedilme potansiyeli taşımaktadır. Afetlerin yıkıcı etkilerinin uzun vadede iyileştirilememesi de esasen etkilenen bölge ve yerel topluluğun hazırlık düzeyi ile ilişkilidir. Yerel hazırlık düzeyi faktörüne göre, afete hazırlıklı toplumlar uygun, hızlı ve efektif tepkilerle afetlerden kaynaklanan ölüm ve yaralanmaların azaltılmasını sağlayabilmektedir. Bu anlamda afetlerin insanlar üzerindeki yıkıcı etkilerini en aza indirebilmek ve afete dayanıklı toplumlar inşa edebilmek amacıyla afetlerin bireyler ve toplumlar üzerindeki etkilerinin anlaşılması da büyük önem kazanmaktadır.

2.2.1. Depremın Mikro ve Makro Etkileri ve Afetten Etkilenen Bireylerin Psikososyal İhtiyaçları

Genelde afetlerin, özelde ise depremlerin mikro ölçekte bireylere “fiziksel, psikolojik, sosyal ve ekonomik” birçok yönden etkisi olduğu yönündeki genel kabul ile birlikte görece en yıkıcı etkisi can kayıpları olarak değerlendirilebilmektedir. Deprem ani gelişen bir afet türü olarak insanları beklenmedik, hazırlıksız bir anda aniden etkilemekte, şiddeti ve yıkıcılığına bağlı olarak da fiziki yapıların aniden çökmesi sonucu insanların enkaz

altında kalarak dakikalar içinde can vermesine veya yaralanmasına sebep olmaktadır. Genel olarak ölümlerin çoğunun göçük anında veya hemen sonrasında meydana geldiği, hayatta kalanlarda ise nispeten az sayıda fiziksel yaralanma görüldüğü ifade edilmektedir (Sapir, 1993: 258). Afetlerin fizyolojik yaralanmalar ve can kayıpları gibi gözle görülür fiziksel etkileri ile beraber, biyopsikososyal bir varlık olan insanlar üzerinde görünenin ötesinde psikolojik ve sosyal açıdan da büyük etkileri olduğu bilinmektedir. Gerek can kaybı gerek fiziksel yaralanma olsun depremlerin biyolojik etkisi bireyi olduğu kadar ailesi ve sosyal çevresini de dolaylı yoldan duygusal, psikolojik ve sosyal olarak olumsuz yönde etkileme potansiyeli taşımaktadır. Afet sonrası sevdiklerini kaybeden bir ailenin fertleri ruh sağlığı sorunları yaşarken, aile bir bütün olarak ekonomik sıkıntı içinde kalabilmektedir. İkamet ettikleri yeri terk etmek ve başka bir yere yerleşmek zorunda kalmakta olan çocukların eğitimi sekteye uğrayabilmekte, aile akrabalarından, komşularından yani sosyal desteklerinden mahrum kalabilmektedir (Tuncay, 2004: 13). Bununla birlikte afet sonrasında korkma, kaygı, suçlu hissetme, pişmanlık duyma, öfke, karamsar olma, panik, çaresiz hissetme ve utanç duyma gibi duygusal, psikolojik-psikiyatrik belirtiler ortaya çıkabilmektedir. En sık yaşanan psikolojik sorunlar ise; olayı tekrar tekrar anlatma isteği, deprem tekrar edecek gibi sürekli korku duyma, dikkat dağınıklığı, hafıza sorunları, hatırlama güçlüğü, uyku ve beslenme bozuklukları olarak ifade edilmektedir (Tuncay, 2004; Aker, 2006; Bilici, 2013). Benzer bir biçimde, gıda, kıyafet, çadır gibi yardımların dağıtımını hakkında yetersiz bilgilendirmeden doğan endişe, dışlanmışlık duygusu, öfke de insani yardım kaynaklı sorunlar psikolojik sorunlar olarak değerlendirilebilmektedir (IASC, 2007: 2-3). Bununla beraber afet gibi kriz durumları yalnızca psikolojik problemleri beraberinde getirmemekte, aynı zamanda bireylerin problem çözme becerilerinin geliştirilmesi ve kriz durumlarından güçlenerek çıkması gibi pozitif çıktıları da olanaklı kılmaktadır.

Dünya genelinde her yıl yaklaşık 90 bin kişinin ölümüne yol açan ve 160 milyon insanı yaralanma, evlerinin yıkımı veya tahliye edilmesi yoluyla etkileyen doğal afetlerin (WHO, 2017) yarattığı büyük ölçekli insani ve fiziksel yıkımlar açısından küresel felaketler olarak değerlendirilebilmesi mümkündür. Dünya Sağlık Örgütü verilerine göre 1998-2017 yılları arasında, depremler dünya çapında yaklaşık 750.000 kişinin ölümüne neden olmakta ve bu sayı tüm ölümlerin yarısından fazlasının doğal afetler kaynaklı olduğunu göstermektedir. Yalnızca 2020 yılında afetler sebebiyle 15 bin kişinin hayatını

kaybettiği, yaklaşık 100 milyon insanın bu afetlerden etkilendiği ve 7 milyon insanın ise afetler sebebiyle yerinden edildiği kaydedilmiştir (UNDRR, 2021).

Killian (1956: 67) afetlerin sosyolojik etkisine vurgu yaparak “bireyin içerisinde işlev gördüğü sosyal bağlamın bozulması” şeklindeki değerlendirmesiyle afetlerin yalnızca bireyler üzerinde değil, geniş ölçekte toplumsal yapı üzerinde de önemli değişikliklere sebep olan makro boyutuna işaret etmektedir. Afet gibi beklenmedik durumlar toplumları ekonomik bir yoksunluğa sebep olacak biçimde etkilemekte, aynı zamanda etkilenen toplumdaki sosyal, duygusal, tinsel ve kişilerarası güven ve istikrarı da temelden sarsmaktadır. Boustan vd. (2017) afetlerin toplumsal etkilerini inceledikleri çalışmalarında afet sonrası göç oranının yüzde 1,5 arttığı, konut kiralalarının yüzde 2,5 - yüzde 5 arttığı, üretim ve tüketim zincirinde aksamaların meydana geldiği, ekonomik büyümenin yavaşladığı, yoksulluk oranının arttığı, eğitim kurumlarının işleyişinin bozulduğu ve eğitimin kalitesinin düştüğü sonuçlarını kaydetmişlerdir (Boustan vd., 2017). Başka bir çalışmada ise Sri Lanka'da sel ve kuraklık nedeniyle hane halkı gelirinin düştüğü, mali kayıplar ve yoksulluğun arttığı bildirilmiştir (Silva ve Kawasaki, 2018). Sadece Türkiye'de ise 1990 ile 2000 yılları arasındaki depremin 86.000 kişiyi öldürdüğü ve 1999 Marmara depreminin ekonomik etkisinin 8.6 ile 13.1 milyon dolar arasında olduğu söylenmiştir (Altun, 2018). T.C. Kalkınma Bakanlığı (2014: 3) verilerine göre afetler Türkiye'deki sürdürülebilir kalkınma ve sosyal güvenliğin önündeki en büyük engellerden biri olarak görülmektedir.

2.2.2. Zorunlu Göç Deneyimi ve Mültecilerin Psikososyal İhtiyaçları

Bireylerin ve kitlelerin gönüllü veya zorunlu motivasyonlarla yaptıkları yer değiştirme hareketleri olarak tanımlanabilen göçün, var olan düzenin ve yaşamsal kaynakların geride bırakılmasıyla bireyler açısından çeşitli yoksunlukların, ihtiyaçların ve bu ihtiyaçlar bağlamında çeşitli sorunların ortaya çıkmasına sebep olduğu bilinmektedir. Çeşitli göç türleri açısından bakıldığında bireylerin veya kitlelerin göçe karar verme motivasyonları en temelde can güvenliklerini sağlama ve yaşam koşullarını iyileştirme yönündeki ihtiyaçlarını karşılamak olarak görülmektedir. Bu anlamda insanların göçmen, mülteci veya sığınmacı olmaktan kaynaklanan ihtiyaçlarının olmasıyla birlikte onların bu statülere sahip olmalarına sebep olan çeşitli sorun ve ihtiyaçlarının olduğu da değerlendirilmelidir. Bu açıdan göçmen, sığınmacı ve mültecilerin yaşadıkları sorunların

ve ihtiyaçlarının ev sahibi ülkeye vararak göçmen kimliği kazanmadan önce ortaya çıktığı, bu sorun ve ihtiyaçların göçe neden olan temel faktörleri oluşturduğu ve gç sonrası süreçlerde bulunulan ülke koşullarına bağlı olarak karşılandığı veya çeşitlendiği söylenebilmektedir. Gönüllü gç söz konusu olduğunda bireylerin birincil gç motivasyonlarını; istihdam olanakları, ekonomik koşullar ve yüksek refah düzeyi etrafında Şekillenen yaşam koşullarını iyileştirme isteği oluşurmaktadır. Kuşkusuz bireyin tüm yaşamını kökünden değiştirmeyi göze alarak göçe karar vermesine sebep olan bu isteğin oluşumunda da vatandaşı olduğu ülkenin sağladığı yaşam koşullarının yetersizliği olabileceği gibi yalnızca yaşam kalitesini arttırma düşüncesi de etkili olabilmektedir. Ancak zorunlu göç söz konusu olduğunda barınma, istihdam, eğitim açısından temel yaşam koşullarını iyileştirme amacı gibi gönüllü gle de ortak sayılabilecek motivasyonlarla beraber savaş, güvensizlik, yaşamın tehdit altında olması, zulüm, işkence gibi gç etmeyi zorunlu kılan sorunlarla da karşılaşılabilmektedir. Bu sebeple bireylerin göçmen ya da mülteci kimliğine sahip olmayla beraber ortaya çıkan çeşitli sorunları ve ihtiyaçları olabileceği gibi önceki yaşam deneyimlerine bağlı olarak karşılaştıkları sorunlar ve ihtiyaçları da gle birlikte derinleēebilmektedir. Ergin (2020: 76-78) göçmenlerin yaşadıkları sorunları ve bu sorunların beraberinde ortaya çıkan çok çeşitli ihtiyaçlarını Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisi bağlamında değerlendirmektedir. Buna göre; bireylerin ihtiyaçları beş temel kategoride ve öncelik sırasına dikey bir hiyerarşi biçiminde ele alınmaktadır. En temelde yer alan bireyin fizyolojik ihtiyaçları yaşamın sürdürülebilmesine yetecek düzeyde giderildiği takdirde ikinci basamaktaki güvenlik ihtiyacı ortaya çıkmaktadır. Bu ihtiyaç; esasen güvenliğin sağlanması ile beraber istikrarla sürdürülmesini ve korku, kaygı gibi duyguları açığa çıkaran kaotik durumların engellenerek düzenin sağlanmasını içermektedir. Güvenlik ihtiyacı aynı zamanda bilinmeyen durumlara vücudun verdiği tepki olarak tanımlanan stresin azaltılması ve bilinmeyenden ziyade bilinen, alışıldık durumların sürdürülmesi ihtiyacı olarak da değerlendirilmektedir. Bu iki temel ihtiyacın görece sağlandığı durumlarda ise bu istikrarın korunduğu yere aidiyet geliştirme ve sevgi ihtiyacı ortaya çıkar. Bu ihtiyaç hiyerarşinin nc basamağını oluşurmakta ve aile, arkadaşlık ilişkileri ve sosyal evre içinde sevme- sevilme ilişkisinin sağlanması ile çeşitli gruplara ya da topluluklara ait hissedilmesi ile karşılanabilmektedir. Bununla birlikte ait olunan grup ya da topluluklarda sevgi ihtiyacının karşılanması dışında takdir edilme ve saygınlık görme arzusu ortaya çıkmaktadır. Son basamaktaki kendini gerçekleştirme biçiminde ifade edilen varoluşa yüklenen anlama ulaşma ihtiyacı yer almaktadır. Maslow'un ihtiyaçları tanımladığı bu

hiyerarşik sistemi mülteci veya göçmenlerin ihtiyaçlarını tanımlarken kullanmak da mümkündür. İnsanların göçe karar verme nedenleri en temelde yer alan barınma, yeme, içme gibi fizyolojik ihtiyaçlarını buldukları ülkede karşılayamama ve göç ettikleri ülkedeki ekonomik durumun ve yapısal koşulların daha iyi olması sebebiyle bu yaşam koşullarına ulaşma ihtiyacı olabilmektedir. Bununla beraber fizyolojik ihtiyaçları karşılama ihtiyacına ek olarak savaş, zulüm, işkence gibi bireyin yaşamının tehdit altında olduğu kaotik, güvensiz durumlarda da insanlar göç etmeye karar vermektedir. Savaş gibi güvenlik ihtiyacı doğuran göç nedenleri genellikle zorunlu göç kapsamında değerlendirilmekte ve güvenlik ihtiyacı ile fizyolojik ihtiyaçlar birlikte görülmektedir. Göç öncesinde ortaya çıkan ve göçe sebep olan fizyolojik ihtiyaçlar ve güvenlik ihtiyaçları göç sonrası süreçte temel düzeyde karşılanabilmekte veya göç edilen ülkenin koşullarına bağlı olarak derinleşebilmektedir. Bu anlamda bu iki temel düzey ihtiyacın göç öncesinde ve göç sonrasındaki süreçlerde mülteci veya göçmenlerin hayat kalitelerini önemli ölçüde etkilediği değerlendirilebilmektedir. Mülteci veya göçmenler göç ettikleri ülkede bir dereceye kadar fizyolojik ve güvenlik ihtiyaçlarını karşılasalar dahi ait oldukları ülkeden, kültürden, sosyal çevreden veya ailelerinden ayrılmalarının yarattığı yoksunluk duygusunu telafi edecek aidiyetler geliştirme ihtiyacı duyabilmektedir. Hiyerarşinin üçüncü basamağını oluşturan aidiyet ve sevgi ihtiyacı mülteci veya göçmenlerin göç ettikleri ülkede sosyal çevrelerini ve sosyal destek sistemlerini yeniden inşa etmelerine, çeşitli arkadaşlık ilişkileri ile sevme- sevilme ilişkisini sürdürmeye ve yerleştikleri toplumun bir parçası olarak oraya aidiyet geliştirmeye eğilimleri olmaktadır. Mülteci veya göçmenlerin aidiyet ve sevgi ihtiyaçları göçe karar verme aşamalarında da önemli bir yordayıcı olarak değerlendirilebilmektedir. Bu ihtiyaç göç sonrası süreçte yaşanılan yere uyum sağlama davranışı ile giderilebileceği gibi bireylerin ait oldukları ülkeden ve sosyal çevreden ayrılmayarak göçü önleyici veya göç edilecek yerde aileleri, akrabaları ya da arkadaşlarının bulunması durumunda hedef ülke ya da şehir açısından teşvik edici nitelikte olabilmektedir (Reisi ve Hashemianfar, 2012). Bireyleri göçe teşvik eden diğer bir unsur ise ihtiyaçlar hiyerarşisinin dördüncü düzeyinde bulunan saygınlık ihtiyacıdır. Bu ihtiyaç gönüllü göç bağlamında bireylerin potansiyel olarak daha çok itibar göreceklere veya saygınlık elde edebilecekleri yerlere göç etmelerine sebep olabileceği gibi buldukları ülkede insan onuruna yakışmayacak muamelelere, işkencelere maruz kalmaları durumunda da zorunlu göçü tetikleyebilmektedir. Saygınlık ihtiyacı göçe sebep olan unsurlardan olabileceği gibi göç sonrası süreçte de devam edebilmektedir. Göçmenler veya sığınmacılar ev sahibi halk

tarafından alt kültür olarak görülme, dışlanmaya, ötekileştirmeye, düşük ücretli işlerde çalışmaya maruz bırakılabilmekte ve bu sebeple saygı ve değer görme ihtiyaçlarını giderememektedir. Mülteci, göçmen ya da sığınmacıların göç etmelerine sebep olan veya göç sonrası süreçlerde ortaya çıkan ihtiyaçlarının giderilememesi ve derinleşmesi durumlarında bu ihtiyaçlar kronikleşmekte ve göçmen topluluklarının büyüklüğüne bağlı olarak ev sahibi ülkelerde temel sorunlar haline gelmektedir. Bu sorunların çözümüne yönelik olarak ev sahibi ülkenin sığınmacı veya göçmenler gibi dezavantajlı kesimlere yönelik politikalarının, sosyal refah ve sosyal adalet ilkeleri çerçevesinde düzenlenmesine ihtiyaç duymaktadır. Toplumdaki dezavantajlı kesimlerin karşılaştıkları sorunların çözümü ve ihtiyaçlarının giderilmesi yoluyla sosyal işlevselliklerinin artırılması ve sosyal adaletin sağlanmasını amaçlayan bir meslek ve disiplin olan sosyal hizmetlerin de önemli uygulama alanlarından birini mülteciler, göçmenler ve sığınmacılar oluşturmaktadır. Ancak Türkiye'de dezavantajlı kesimlere yönelik sosyal refah ve sosyal adalet ilkeleri temelinde hizmet veren bir meslek olarak sosyal hizmetin göç konusunda etki alanının görece kısıtlı kaldığı bilinmektedir. Yasal statüsü her ne olursa olsun ana vatanları dışında bir ülkeye çeşitli nedenlerle göç etmiş birey ve toplulukların yaşadıkları sorunlar ve sosyal hizmet gereksinimlerinin ortak konular etrafında benzerlik gösterdiği bilinmektedir. Göçmen veya mültecilere yönelik sosyal hizmet uygulamaları barınma, sosyo-ekonomik destekler, sağlık, dil yardımı, eğitim ve istihdam gibi çeşitli alanları kapsamaktadır. Buz (2008: 12), göçmenlerin Türkiye'deki yaşamları boyunca eğitim, sağlık, uyum, sosyal ilişkiler psiko-sosyal sorunlar, dil bariyeri ve ekonomi gibi problemlerle karşı karşıya kaldıklarına dikkat çekmektedir. Tüm göçmen gruplarının ortak deneyimlediği barınma, beslenme ve giyim gibi temel yaşam gereksinimlerine ek olarak dil öğrenme, ait olma ve uyum sağlama ihtiyaçları (Padilla, 1997: 601-603) ve kaygı, depresyon, travma sonrasında stres bozukluğu gibi psikolojik sorunlar sebebiyle psikososyal destek ihtiyacının (Rado, 1997:14; Summerfield, 1991:8) Türkiye'ye gelen göçmenler ve mülteciler için de geçerliliğini koruduğu ifade edilmektedir (Buz, 2008: 4). Bununla birlikte mülteci ve göçmenler çoğunlukla köken ülkelerindeki sosyal bağları ve hatıraları özleyiyor, eski yaşamlarında sahip oldukları ekonomik refahı yitirmeleri sebebiyle uyumda zorlanıyor, yeni yaşam koşulları ve kültüre uyum sağlamakta güçlük çekiyor, dil bariyeri sebebiyle kendini yalnız hissediyor ve yeni sosyal ağlar kurmada zorlanıyorlar (Buz, 2008: 6-7). Bunlara ek olarak mülteci ve göçmenlerin geleceğe dair ümitsizlik, problemlerle mücadele gücünü yitirme konularında da sorun yaşadıkları ifade edilebilmektedir (Buz, 2008: 6-7). Mülteci, sığınmacı veya göçmenlerin karşı karşıya

kaldıkları sorunlara yoksulluk, sosyal destek ve çevresel güç eksikliği, aile, akraba, komşu gibi sosyal ağların eksikliği ve sosyal ve ekonomik kayıplar nedeniyle sosyal dışlanma eklendiğinde, kuşkusuz yeni göç ülkesinde inşa ettikleri hayatın göçmenler için daha karmaşık zorluklar içerdiği değerlendirilebilmektedir.

2.1.3. Afetlerde Sosyal Hizmet

Dynes ve Drabek (1994: 7) afetlerin toplumsal yaşamı inceleme açısından doğal bir laboratuvar olduğunu ifade ederek sosyal bilimcilerin davranış dinamikleri ve toplumsal yapıda çeşitli değişimlere neden olan afetlerin çeşitli disiplinlerce mercek altına alınmasına alan açmaktadır. Benzer bir anlayışla Fischer (2003: 95) sosyal bilimcilerin afetin kendisini değil, ani gelişen bir olayın öncesi, sonrası ve olay anını sosyal davranış, sosyal organizasyon ve sosyal yapı bağlamlarında çalıştığını ifade etmektedir. Bu bağlamdan hareketle; amacı toplumsal hayatı iyileştirmek ve sosyal dayanışmayı yükseltmek olan sosyal hizmet meslek ve disiplininin (Adams, Dominelli ve Payne, 2017: 33). Bu anlamda afetlerin kişisel, kişilerarası ve toplumsal etkilerinin anlaşılması ve sosyal işlevselliğin yeniden sağlanması noktasında önemli bir yeri olduğu değerlendirilebilmektedir. En yaygın tanım ile sosyal hizmet mesleği şu şekilde tanımlanmaktadır: “Sosyal hizmet, sosyal değişime, problem çözmeye ve insan ilişkilerinde güçlenmeye yardımcı olur ve refahını artırmak için bireyi özgürleştirmeye çalışır. “Sosyal hizmet; insan davranışı ve sosyal sistemler hakkında teoriler geliştirerek insanların çevreleriyle etkileşime girdiği yerlere müdahale eder. İnsan hakları ve sosyal adalet ilkeleri sosyal hizmetin temelidir” (IFSW, 2000). Bu tanımdan yola çıkarak; birey ve toplumlarda dış yardım gereksinimi olmaksızın üstesinden gelinemeyecek hasarlar bırakarak sosyal dengeyi sarsan, bireylerin iç dünyasında duyuşal, duygusal ve psikolojik değişikliklere sebep olan afet durumlarında da sosyal hizmet meslek ve disiplininin hem olayın etkilerini anlama hem de bu olumsuz etiklerin azaltılması yönünde terapötik ve sistematik müdahalelerde bulunma açısından önemli rolleri olduğu söylenebilmektedir. Tomanbay (1999: 125) deprem afetinde sosyal hizmet açısından mikro ve makro iki temel sonucun ortaya çıktığını ifade etmektedir: Birincisi, deprem afeti nedeniyle bireyler engelli konumuna gelebilmekte, maddi varlıklarını yitirip yoksullaşabilmekte, evlerini kaybederek evsizleşebilmekte, sağlıklarını kaybedebilmekte ve yeni özel ihtiyaç grupları ortaya çıkabilmektedir. Bununla birlikte çocuk, yaşlı, engelli, göçmen, yalnız yaşayan, yoksul, evsiz, işsiz gibi korunmaya ve bakıma muhtaç insanlardan oluşan ve halihazırda

var olan özel ihtiyaç gruplarının dezavantajlı konumları derinleşebilmektedir. İkinci sonuç ise afetlerin toplumsal denge ile bireyin sosyal ve içsel dengesini bozduğuna işaret etmektedir. Sosyal hizmet bakış açısıyla afetlerin bu sonuçlarını değerlendirdiğimizde afetlerin mikro düzeyden makro düzeye kadar hem bireyin iç dünyasını, hem kişilerarası ilişkileri hem de sosyal dengeyi bütünüyle etkileyen yapısı gereği afet yönetimi ve afete müdahale hizmetlerinin de mikro, mezo, makro düzeylerde bütünlüklü bir yapıda olması gerekmektedir. Afet yönetimi konusunda devletler her ne kadar topluma en hızlı ve en etkili yoldan yardım götürme faaliyetleri üzerinde çalışsa da sosyal eşitsizliklerin göz önünde bulundurulmadığı, hizmet götürülen grupların özgün ihtiyaç ve eksikliklerinin hesaba katılmadığı hizmetlerin afetlerin müdahale ve iyileştirme aşamalarında işlevsel çözümler sağlamayacağı açıktır. Sosyal hizmet genelci anlayışı doğrultusunda afetler sonrasında mikro, mezo ve makro düzeylerde bireylere, ailelere, gruplara ve toplumlara hizmet götürmekte ve aynı zamanda çocuk, yaşlı, engelli, göçmen, kadın, yoksul gibi çok çeşitli müracaatçı profilleri ile çalışmaktadır. Bu doğrultuda afetlerde sosyal hizmet müdahaleleri planlanırken müracaatçı gruplarının giyim, barınma, beslenme gibi ortak ihtiyaçları karşılanırken aynı zamanda farklı müracaatçı gruplarının kendilerine has, özgün ihtiyaçlarının da olabileceği ve aynı zamanda bu ihtiyaçların afetin farklı dönemlerinde farklılık gösterebileceği de göz önünde bulundurulmalıdır. Afet sonrası yapılan çalışmalarda psikososyal destek sağlamanın önemi giderek daha çok anlaşılmaktadır. Özellikle son on yılda tüm dünyada yaşanan büyük felaketlerden sonra mağdurların psikososyal ihtiyaçlarının çok büyük olduğu tespit edilmiştir (IFRC, 2009). İran'da meydana gelen Bam depremi sonrası İran Sağlık Bakanlığı ve UNICEF tarafından yapılan ihtiyaç tespiti çalışması sonucunda 25 bin depremzedenin psikolojik desteğe ihtiyacı olduğu belirlenmiştir (Alakara Özcan, 2018: 11). Bu doğrultuda afet sonrasındaki farklı aşamalarda ortaya çıkan farklı sorun ve ihtiyaçların giderilmesine yönelik olarak çeşitli psikososyal destek hizmetlerinin sağlanmasına yönelik ihtiyacın giderek önemini artırdığı değerlendirilebilmektedir. Türkiye'de afet yönetiminin bir parçası olarak psikososyal destek hizmetleri Müdahale Hizmetleri Yönetmeliği ve Türkiye Afet Müdahale Planı (2013)'na göre servislere ayrılmış 28 hizmet grubundan biri olan Psikososyal Destek Hizmet Grubu bünyesinde yürütülmektedir (Çoban, 2019: 16). Türkiye'de yürütülen psikososyal destek hizmetleri Kızılay (2008) tarafından ihtiyaç ve kaynak değerlendirmesi, psikolojik ilk yardım, sevk etme ve yönlendirme, bilgi merkezi oluşturma, toplumu harekete geçirme, sosyal projeler ve eğitim olarak ifade edilmektedir.

2.1.3.1. Afet Yönetimi ve Psikososyal Destek Hizmetleri'nde Sosyal Hizmetin Rol ve Önemi

Doğal veya insan kaynaklı afetler karşısında alınabilecek en önemli önlemlerden biri, bu afetlerin etkilerini önlemek ya da topluma olan etkilerinin en aza indirilmesi adına araştırmalar yapıp planlar geliştirerek bu planları uygulamaya koymaktır (Erkal ve Valuyyurt, 2009: 151). Nitekim afet yönetimi kavramı afetlerin doğurabileceği olumsuz sonuçların önlenmesi veya en aza indirilebilmesi amacıyla tüm mekanizma ve stratejilerin uygulanmasını içermektedir (Yeşildal, 2020). Afet yönetiminde temel amaç can ve mal kaybını azaltmak ve bununla birlikte afetin ekonomik, sosyal, psikolojik tüm olumsuz etkilerini en aza indirmektir (Hossain, 2011: 92). Bu bakış açısıyla afetlerin oluşumundan önce afete hazır toplumlar oluşturmak, afet esnasında arama- kurtarma ve tüm akut müdahalelerin en etkin biçimde yürütülmesi için koordinasyonu sağlamak, afet sonrası akut ve uzun vadeli dönemlerde ortaya çıkan ihtiyaçların neler olduğunu tespit etme ve kaynakları bu ihtiyaçların giderilmesine yönelik yönlendirme gibi çok kapsamlı uygulamaları gerçekleştirmek için afetlerin etkileri bakımından çeşitli dönemlerce ele alınması ihtiyacı doğmaktadır. Bu bağlamda afet yönetimi acil yardım, iyileştirme, geliştirme ve zarar azaltma olmak üzere dört ayrı dönemde gerçekleştirilmektedir (APHB, 2011). Bu afet zincirinde psikososyal uygulamalar kendini kurtarma, iyileştirme, zarar azaltma, geliştirme ve hazırlık aşamalarında göstermektedir.

Acil yardım süreci afet sonrasında hemen başlayan, acil durum tespit çalışmalarının yapıldığı, yaklaşık olarak da 3 ay süren ve insanların normal hayatlarına dönmeye başladıkları iyileşme evresine kadar devam eden süredir. Temel ilkeler ve psikososyal müdahale araçları dikkate alınarak bu dönemde ruh sağlığı destek hizmetlerinin kimlere, nasıl ve nerede verileceğini belirleyecek çalışmalar yapılmaktadır. Bu çalışmalar, sivil toplum hizmetlerinin koordine edilmiş olduğu merkez ve afetin meydana geldiği bölge/bölgede yürütülen çalışmalar olarak sınıflandırılabilir (Kızılay, 2008). Koordinasyon merkezinde yapılacak psikososyal önlemler arasında psikolojik ilk yardım, stres yönetimi, gidilecek bölgenin sosyo-ekonomik yapısı, işyerine giden çalışanların ailelerine yönelik psikososyal destek gibi konularda bilgilendirme ve uyum eğitimleri yer almaktadır (Kızılay, 2008). Afet yerinde yapılacak psikososyal uygulamalar, afet bölgesine yönelik ihtiyaç ve durum analizinin yapılması, raporlanması, bilgi merkezi kurulması; afetin ilk etkileri hakkında bilgilendirme, duyurular ve duyuru panoları

hazırlamak, ihtiyaç ve kaynak değerlendirme sürecini başlatmak, savunmasız/hassas grupları belirlemek olarak ifade edilmektedir (Kızılay, 2008).

Afet yönetiminde ikinci aşama olarak tanımlanan ihtiyaç ve kaynak değerlendirme afetin etki alanındaki bölgeler hakkında yerel halk ile görüşmeler yapılması, ihtiyaçlar ve değerlendirme formları, alana özgü resmi kayıtlar, yerel yöneticilerle görüşmeler yoluyla bilgi toplama ve psikososyal eğitim sağlanması, dezavantajlı grupların ihtiyaçlarını karşılayacak kaynakların bulunmasını içermektedir (Kızılay, 2008). Bu aşamayı takip eden iyileştirme ve gelişme aşaması, insanların normal yaşamlarına geçiş sürecinde toplumu harekete geçirmek ve kendi kendine yardım becerilerini geliştirmek için faaliyetlerin yürütüldüğü dönemdir. Geliştirme aşamasında yerel, ulusal ve uluslararası kurum, kuruluş ve sivil toplum kuruluşları ile bağ kurmaya yönelik faaliyetler önem kazanmaktadır. Geliştirme aşamasındaki temel amaç, yerel psikososyal kapasiteyi artırmaktır (Kızılay, 2008). Zarar azaltma ve hazırlık döneminde ise amaç toplumu afetlere ve etkilerine karşı güçlü hale getirmek, tehlike ve riskleri değerlendirerek kapasite artırımı yoluyla zarar görülebilirliği azaltmaktır. Temel danışmanlık hizmetleri, psikolojik desteğe ihtiyaç duyan birey, aile ve gruplara birebir seanslar ve destek grupları aracılığıyla verilmektedir (Kızılay, 2008).

Afet durumlarında ve afet yönetimi aşamalarında sosyal hizmet uzmanlarının rolü çok çeşitli olmakla birlikte; mesleki yeterliliklerini afet öncesi bilgi, danışmanlık, programlar, planlar, politika geliştirme, araştırma ve afet sonrası psikososyal destek sağlamak için kullanma ve bunun yanında sosyal hizmet uzmanları kaynakları bağlantılandırma ve savunuculuktur (Siporin, 1987: akt. Tuncay, 2004). Genelci sosyal hizmet uygulamasında bu roller birbiriyle ilişkili danışmanlık, eğitim ve kaynak yönetimi olmak üzere üç işlev çerçevesinde yerine getirilir. Her fonksiyon içindeki roller, sistemin farklı seviyelerinde müracaatçılar ve sosyal hizmet uzmanlarının rol ve sorumluluklarını tanımlar (Tuncay, 2004: 25). Tufan (2000:40-42) afeti bireyler ve aileler üzerindeki etkileri bağlamında beş aşamada incelemektedir. İlk aşama, insanların afet olasılığının korkularını artırabileceğine inandıkları için afet tehdidini göz ardı ederek kendilerini rahatlatmaya çalıştıkları afet öncesi hazırlık aşamasıdır. İkinci aşama, afetin tüm şiddetiyle gerçekleştiği ve afete maruz kalan kişilerin yüksek düzeyde stres, korku, şok ve şaşkınlık yaşadıkları aşamadır. Üçüncü aşama, etkilenen insanların karşı karşıya oldukları durum üzerinde düşünmek için zaman bulduklarında başlayan, kişinin hayatta kaldığı için kendini şanslı hissettiği afet sonrası aşamadır. Dördüncü aşama, bir önceki aşamada

kurtulduğu için Őükreden insanların artık kendileri ve çevreleri için daha iyi hizmetlere ihtiyaç duyduğu hayal kırıklığı veya ikinci felaket aşamasıdır. Bu nedenle sorunlarının, ne kadar çok olduğunu ve özömlerin de beklendiği kadar kolay olmadığını yeniden fark eden insanların, yıkılan evleri, kaybettikleri yakınları için üzüntüleri giderek artar ve bütün bunlar için yas tutmaya başlayabilir. Bu aşamada, insanlarda yaygın olarak görölen tepkiler, küskünlük ve kırgınlıktır. Beşinci aşama ise, yeni normal yaşama dönüş aşamasıdır. Afet sonrası işini, evini, sevdiklerini kaybeden ve duygusal değişimler yaşayan kişilerde aile içi iletişim sorunları, evlilik sorunları, değişen durumu kabullenememe, ruh sağlığı sorunları, suça yönelme, uyuşturucu ve alkol kullanma alışkanlıkları görölebilmektedir (Tuncay, 2004).

2.3. DEPREM AFETİ VE ZORUNLU GÖÇ YAŞAMIŞ KADINLAR

Bu bölümde deprem afeti ve zorunlu göçün kadınlar üzerindeki sosyal, psikolojik, ekonomik ve birçok açıdan etkileri tartışılmaktadır.

2.3.1. Deprem Afeti ve Zorunlu Göç Yaşamış Kadınların Dezavantajlı Konumunu Anlamak

Çevresel felaketlerin sosyal etkilerinden özellikle kadınlar zarar görmektedir. Hâkim teknokratik acil durum yönetimi yaklaşımına karşı çıkan kırılma teorisi ve feminist teori, sosyal adalet ve cinsiyet eşitliğini sürdürülebilir kalkınma yoluyla afetlerin azaltılmasına bağlayan alternatif bir yaklaşım önermektedir. Öncelikli olarak gelişmekte olan toplumlara dayanan ve vaka incelemelerinden, hayatta kalanların anlatılarından ve saha çalışanlarının açıklamalarından yararlanan uluslararası araştırmacılar, şimdi afetlerin toplumsal cinsiyete dayalı politik ekonomisini analiz ediyorlar (Enarson, 2002). Cinsiyet eşitsizliği, kadınların afetlere karşı savunmasızlığının temel nedenidir. Daha fazla insanı daha fazla afet riskine sokan savaş ve göç gibi küresel güçler ve sosyal değişiklikler de kadınları orantısız bir şekilde etkiliyor. Kuşkusuz en trajik göçlerden olan mülteci göçlerinde, her yıl milyonlarca insan yaşadıkları ülkeyi terk edip başka bir ülkeye sığınmak zorunda kalmaktadır. Bu sebeple insan kaçakçılarının eline düşmekte, ellerinde ne var ne yoksa bu kişilere vermek durumunda kalmaktadır (Türkoğlu, 2011: 102). Suriye’de yaşayan ve iç savaş sebebiyle ülkesini terk eden birçok insan Türkiye’ye sığınmıştır. Bu grubun önemli bir parçası olan kadınlar, ülkemizde yaşamını sürdürmektedir. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü’nün 2021 verileri Türkiye’deki geçici koruma kapsamında Suriyeli kadın sayısını 1720738 olarak sunmuştur. Birleşmiş Milletler Uluslararası Çocuklara Acil Yardım Fonu (UNICEF) ise ülkesini şiddet nedeniyle terk etmek zorunda kalan ve Avrupa’ya doğru gitmeye çalışan kadın ve kız çocuklarının sayısında keskin bir artışın olduğuna dikkat çekmektedir. Özellikle transit noktalarında, yaygın şiddetle karşılaşan kadın ve kız çocukların durumu göz önüne alındığında, soruna toplumsal cinsiyet bakış açısıyla yaklaşılması, politikaların kadın ve kız çocuklarını da içermesi gerektiğine inanılmaktadır (European Women Lobby, 2015). Birçok travmatik olaylar yaşayan ya da bu olaylara tanık olan Suriyeli kadınların, yaşamlarına yeniden uyumlanma süreçlerinde geçici koruma statüsünde bir kadın olmalarından kaynaklanan çeşitli zorluklarla mücadele ettikleri bilinmektedir. Çoğu

Suriyeli kadınlar için çatışma sonrası sorumluluklarından kaynaklı cinsiyet rollerinin yükü artmıştır. Eşlerini savaşta kaybeden ya da savaşta yaralanarak sakatlanmış kadınlara farklı roller de yüklenmiştir. Bu durumun sonucunda da kadınların sosyal ve ekonomik alana uyum sağlaması bir gereklilik olmaktadır (Turgut, Ekitli ve Çam, 2021).

Toplumsal cinsiyet eşitsizliğinden kaynaklanan; şiddet, tecavüz ve zulümler nedeniyle ülkelerini terk eden mülteci kadınlar yine, erkeklerden farklı olarak daha yoğun zulüm ve şiddete maruz kalmaktadır. Toplumsal cinsiyet eşitsizlikleriyle donatılmış bir dünyada kadınlar ve kız çocuklar, bedenleri ve kadınlıkları üzerinden türlü türlü istismara maruz kalabilmektedir. Ecevit vd.'e göre (2011: 117-118) cinsiyete ilişkin klişelerde ve ikili karşıtlıklar üzerinden kurulan kurgularda kadın gelenekleri, değişim içinde değişmeyi, mekânı, pasifliği veya benzeri olağan olduğu düşünülen şeyleri temsil eder. Bu yüzden de kadın ve hareketlilik aslında tezat oluşturmaktadır. Göç cinsiyetlidir, göçün cinsiyetliliği göç kalıplarında da kendini göstermektedir. Mülteci kadınlar bu anlamda göçün cinsiyetini de değiştirmişlerdir; mülteci kadınların büyük çoğunluğu zulümden kaçarak, güvenli bir yer arayışı için tehlikeli yolculuklara kocalarını kaybettikleri için ya yalnız ya da çocuklarıyla çıkmıştır. Göç etmeye karar verme, mülteci kadınlar için baskı oluşturan koşullara karşı bir baş etme stratejisidir (Buz, 2007: 47). Kendi iradesiyle karar alma, plan yapma, bağlantı kurma, çoğunlukla yaşadığı ataerkil toplumun ona annelik ve kadınlık rollerinin haricinde tüm ailesinin geleceğini etkileyecek türde karar alabilmesi, cinsiyetçi bir dünyada çok güçtür. Kız çocukların okula gönderilmesinin bile onaylanmadığı, hatta yasaklandığı, kadın ve kız çocukların töre ve namus gibi gerekçelerle yaşadıkları toplum tarafından dışlandığı, hatta yaşamlarına bu gerekçelerle son verildiği, kamusal alanda üretime katılmalarının desteklenmediği ataerkil toplumlarda yaşayan ve bu kalıp yargılarla hayatlarını şekillendirmek zorunda bırakılan birçok mülteci kadın ve kız çocuğun böylesi zor bir kararı almaları bu bağlamda önemli görülmektedir (Dayıoğlu Oyman, 2016: 109).

Evli ve çocuk sahibi mülteci kadınların kimi zaman çocukları, kimi zaman eşleri gözleri önünde işkenceye uğramış, öldürülmüş, kaçırılmış, söz konusu işkenceler nedeniyle bu kadınlar, çocuklarından sadece birini kurtarmak ve diğerlerini ardında bırakmak zorunda kalabilmişlerdir. Bu tür olumsuz deneyimleri yaşamış kadınlarla karşılaşan mültecilik alanında çalışan bazı yetkililerin maalesef yine toplumsal cinsiyet kalıp yargılarıyla düşünen, hareket eden ve kadını sadece 'anneliğe' indirgeyen bir bakış ile kadını yargıladığına sık sık rastlanmıştır. Mülteci kadınlar, çoğu zaman tüm aile

bireylerinin korunmasından sorumlu 'tek' kişi olarak kalabilirler ve onlara yüklenen 'zayıf aciz, kırılğan' olma anlamındaki kişilik özellikleri kalıp yargılarını ters yüz edebilmektedirler (Dayıoğlu Oyman, 2016: 111). Kalıplaşmış geleneksel cinsiyet rejimi içerisinde bir cinsin diğerine göre üstün olması pekiştirilmekte" (Kümbetoğlu, 2012: 43), bu rejim her iki cinsiyetin de rollerini, davranışlarını, tutumlarını hatta duygularını kategorize etmektedir. Geleneksel cinsiyet rolleri beklentileri, özellikle erkeğin mültecilik döngüsünde, çeşitli rol kayıpları yaşamasına yol açmaktadır. Erkeğin hiç devrilmeyecek bir çınar gibi durması beklenirken, çoğu zaman erkek, öncelikle eve gelir getirme, iş sahibi olma rollerini, ardından baba ve koca olma rollerini toplumun onlardan beklediği gibi, hakkıyla yerine getirememektedir. Yaşanılan bu rol kaybı, sosyal statü kaybına da yol açmakta, mülteci erkekler işsiz olmanın, yaşananlardan diğer aile üyeleri tarafından sorumlu tutulmalarının, hakimiyetlerini yitirmiş olmalarının, eşleri çalışıyor ve aileye gelir getiren kadınsa, ev işleri-çocukla ilgilenme rolünü üstlenmelerinin ve işlevini yitirmiş bir erkek olmanın yükünü taşımaktadırlar. Mülteci kadının cinsiyetçi bakış açısıyla toplumda yaygın olan eril aktarımların dışına çıkması dikkat çekmektedir. Mülteci kadınların birçoğu, toplumun bir kadından beklediğinin aksine, "erkek kahraman ya da kurtarıcı aramaz, çoğunun aradığı özgürlüktür. Aslında iktidarın gücünün yarattığı tutsaklıklar, zorunlu olsa da mülteci kadınların özgürlük arayışlarına yol açar (Dayıoğlu Oyman, 2016: 112).

2.3.1.1. Kadınların Zorunlu Göçe İlişkin Deneyimleri

Yeni bir yaşama açılan kapı olarak göç kararını etkileyen yaşam koşulları aynı zamanda göç sırasındaki yaşam deneyimlerinin şekillenmesine ve göç sonrası inşa edilecek yaşama ait bir alt yapı oluşturabilmektir. Bu bağlamda mülteci kadınlar, göç öncesindeki sahip oldukları hayat tecrübelerini, göç sürecini deneyimleme biçimlerini ve bu yaşantılar doğrultusunda göç sonrası inşa ettikleri yeni yaşamlarını da etkileme potansiyeline sahiptir.

Göç sürecinin mülteci kadınların yaşamlarında özgün deneyimlere sebep olma ve özgün değişimler yaratma potansiyeli taşıdığı söylenebilmektedir. Savaş ve göç gibi zorlayıcı yaşam deneyimlerinin birer öznesi olarak kadınlar var olan yaşam koşullarının köklü değişimler geçirme sürecinde çeşitli zorlanmalar, travmalar yaşayabileceği gibi bu zorlu süreçlerden başarıyla geçebilen ve yeniden bir hayat inşa edebilen kişiler olarak

güçlenmekte ve kendi güç ve kaynaklarına dair farkındalık kazanmaktadırlar. Mülteci kadınların göç süreci ile birlikte yaşamlarında meydana gelen ortak değişimler göç öncesi süreçlerde sahip oldukları sosyal ilişkilerin, ekonomik kaynakların, istihdam olanaklarının ve sosyal statülerinin değişmesi olarak sıralanabilmektedir. Mülteci kadınların göç sebebiyle deneyimledikleri çeşitli değişimler, sosyal destek sistemleri olarak ifade edilebilecek aile, arkadaş ve komşu sistemlerinde meydana gelebilmektedir. Mülteci kadınlar, göç sürecinden önceki yaşamlarında ailesinin üyelerinin bir arada ve aile bağlarının henüz kopmamasından dolayı ilişkilerinin daha kuvvetli olduğu bir sosyal çevre içindelerdi. Fakat savaş ve bunu takiben başlayan göç süreci ile beraber mülteci kadınların eşlerini kaybettiği ya da göç süreci sonrasında ailelerinin iş bulma gibi çeşitli sebeplerle parçalandığı; aile üyelerinin bir kısmının köken ülkede kalması ya da göç etseler dahi başka şehirlerde yaşamaları sebebiyle çekirdek aile ve akrabalık ilişkilerinin zayıfladığı değerlendirilebilmektedir.

Toplumlarda süregelen toplumsal cinsiyet farklılıklarının savaş ve göç sürecinde de varlığını koruduğu ve kadınların esasen sosyokültürel ön kabullere dayalı sosyal baskı, şiddet ve her türlü istismar gibi ağırlıklı olarak kadın olmanın neden olduğu zulüm ve baskılardan kurtulabilmek adına ülkelerini terk edip başka bir ülkeye göç ettikleri ve göç sürecinde de kadınları göç etmeye iten faktörlere maruz kaldıkları üzerinde ortak kabuller bulunmaktadır (Akkaya, 2002; IFHR, 2012). Mülteci kadınların ataerkil bir kamusal alan olarak ifade edilebilecek göç rotasında, yine ataerkil sosyal normlar sebebiyle göç süreci boyunca erkeklere nazaran daha zorlayıcı koşullara ve yaşam deneyimlerine sahip olabilecekleri değerlendirilmektedir (Berger, 2004). Erkek egemen kamusal alanlardan biri olarak nitelendirilebilecek göç rotasında kadın olmaktan kaynaklı cinsel tacize uğrama gibi travmatik sonuçlar oluşturan durumlar mülteci kadınların maruz kaldıkları kötü muamelelerin başında gelmektedir. Mülteciler söz konusu olduğunda temel insani ihtiyaçların karşılanması, kendi kendine yeterli hale gelebilme, kendini gerçekleştirme, insan hakkı ihlalleri ve sosyal adaletin sağlanması görünür olmakta, bu durum iltica alanında sosyal hizmet mesleğinin varlığını önemli bir rol olarak sürdürmesi gerektiği gerçeğini karşımıza çıkarmaktadır (Dayıoğlu Oyman, 2016: 106). Mevcut toplumsal düzen, toplumsal cinsiyet hiyerarşisi kurup, uygulamaya çalışmakta, cinsiyetler arası eşitsizlikleri devam ettirmeye ve yeniden üretmeye çalışmaktadır.

Bununla beraber göç rotası üzerinde geçen sürede mülteci kadınların yaşam deneyimleri üzerine yapılan çalışmalarda göçmen kadınların erkeklere kıyasla edilgen biçimde ele

alındığına dair mevcut bakış açısı, mülteci kadınların göç sürecinde kendi yaşamlarına dair nasıl bir role sahip olduklarına ilişkin genel kabulleri kadınlar aleyhine şekillendirmektedir (Karanfiloğlu, 2019: 102). Fakat kadın ve göç bağlamındaki çalışmalar ele alındığında feminist perspektif ile ana-akım araştırmalara eleştirel bir mercek tutulduğu görülmekte ve kadını “nesne” olarak gören bakış eleştirilerek göç sürecinin birer aktif katılımcısı olarak ele alınması gerektiği vurgusu göze çarpmaktadır (Karanfiloğlu, 2019: 102). Bu çerçevede Suriyeli kadınların göç sürecinin aktif katılımcıları olarak ele alınması gerekliliği, Suriyeli kadınların kendi hayatlarının öznesi olması, zorlayıcı veya travmatik olsa da kendi yaşamlarını tüm bu olumsuzluklara rağmen yeniden inşa edebilen, bir başka deyişle olumsuz yaşam deneyimlerinden güçlenerek çıkabilen birer özne olarak değerlendirilmesini olanaklı kılmaktadır. Kadınlar dünyanın her yerinde cinsiyetçi düzenlemeler nedeniyle toplumsal kontrol altına alınmakta ve Suriyeli kadınlar ile kız çocukları da geçici koruma döngüsü sırasında her türlü hak ihlalleriyle karşılaşmaktadır. İnsan haklarını ve sosyal adaleti temel alan bir disiplin olarak sosyal hizmet mesleğini icra edenler, insanın değer ve onuruna saygı duyan bir disiplin olarak bu onuru korumak için çalışmaktadır.

2.3.1.2. Kadınların Deprem Afetine İlişkin Deneyimleri

Depremler özelinde afetlerin bireyler, aileler ve toplumlar üzerindeki biyolojik, ekonomik, psikolojik ve sosyal pek çok alanda etkileri olmakla beraber bu etkilerin her bireyi, her toplumu aynı düzeyde etkilemediği bilinmektedir. Bireylerin ve toplumların depreme hazır bulunuşluğu, deprem öncesi koruyucu- önleyici tedbirlerin alınmış olmasıyla ilişkili olmakla birlikte aynı bölgede yaşayan ve benzer yaşamsal koşullara sahip bireylerin depremlerden farklı düzeylerde etkilenmelerine sebep olan kişisel bazı farklılıkları bulunmaktadır. Daha geniş anlatımla cinsiyet, yaş, eğitim durumu, medeni hal, sağlık durumu, engel durumu, göç öyküsü, yaşanılan yer, toplumsal ilişkiler gibi çeşitli demografik veriler bireylerin hem fiziksel hem de toplumsal konumları açısından afetlerde riskli konumları, kırılganlıklarını ve başa çıkma potansiyellerini belirleyici unsurlar olarak değerlendirilmektedir (Bilican Gökçaya, 2021: 71-72). Bahsedilen bu unsurlar arasında kadın olmak, toplumsal cinsiyet kaynaklı pek çok toplumsal dezavantajlar içerdiğinden afetler karşısında görece daha kırılgan ve riskli bir konuma işaret etmektedir. Cinsiyet eşitsizliği, riskin sosyal inşasına katkıda bulunan önemli bir faktördür. Cinsiyet, afet araştırmalarına ve uygulamalarına, karmaşık ve dinamik bir

sosyal ilişkiler dizisinin temeli olarak değil, demografik bir değişken veya kişilik özelliği olarak entegre edilmiştir (Enarson, 2002). Afetlerde risk ve zarar görülebilirlik açısından kadınların biyolojik cinsiyetleri sebebiyle dezavantajlı konumda oldukları değerlendirilmekle beraber esasen bu konum kadınların ve erkeklerin toplum tarafından genel kabul görmüş görev ve sorumlulukları ve bunları şekillendiren toplumsal cinsiyet algısı ile derinleşmektedir (Bilican Gökkaya, 2021: 72). Ancak afetleri kadınların gözünden görmek, afet yönetimine yönelik planlamalarda kadınların özgün sorun ve ihtiyaçlarının yalnızca cinsiyet temelli değil toplumsal cinsiyete de dayanan çok daha komplike sosyopolitik yapıların varlığının anlaşılmasını sağlamaktadır. Aynı zamanda kadınların afetlerdeki dezavantajlı konumlarının oluşmasına sebep olan üstyapıdaki kritik sistem boşluklarının tespit edilmesine olanak sağlaması bakımından afet çalışmalarında toplumsal cinsiyeti merkeze koyan bir bakış açısının gerekliliğini de ortaya çıkarmaktadır.

Enarson (2002) afetler karşısında kadınların dezavantajlı konumlarını 5 gösterge etrafında açıklamaktadır. Bunlardan ilki afet sonrası ölüm, yaralanma ve hastalıkların kadınlar ve kız çocuklarında genellikle daha yüksek oranlarda görüldüğüdür. Bununla beraber afet sonrası stres belirtilerini kadınların erkeklere göre daha sık deneyimlendiği ifade edilmektedir. Kadınların afetlerdeki dezavantajlı konumunu açıklamaya yönelik bir başka gösterge ise ekonomik kayıplar olarak belirtilmektedir. Afet sonrası ekonomik kayıpların özellikle kayıt dışı ev içi işlerde veya tarım sektöründe çalışan ekonomik olarak güvencesiz kadınları orantısız bir şekilde etkilediği ifade edilmektedir. Ev eksenli güvencesiz çalışan kadınların yanında, ev içi karşılıksız emek açısından da kadınların afetler sonrası dezavantajlı konumda olabileceği değerlendirilmektedir. Bu açıdan afet yönetiminin çeşitli aşamalarında kadınların gerek ev içi veya ücretli işlerdeki gerekse toplumdaki sorumluluklarının artması ile sonuçlanan iş yükü değişiklikleri olduğu belirtilmektedir. Son olarak ise afet durumlarında kız çocuklarına ve kadınlara yönelik cinsel ve aile içi şiddet oranlarında görülen artışın kadınların afetlerdeki dezavantajlı konumunu açıklamaya yönelik önemli göstergelerden biri olduğu ifade edilmektedir (Enarson, 2002). Çeşitli sosyal gruplar arasında kadınların toplumsal cinsiyet temelinde dezavantajlı konumda bulunmalarıyla birlikte kadınlar da afetlerden evrensel olarak veya aynı şekilde etkilenmemektedir. Kadınların afetlerden önce, afet sırasında ve sonrasında özel ihtiyaçları ve maruz kaldıkları çok çeşitli sosyal eşitsizlikler olabileceği ve bu eşitsizliklerin bir toplumsal grubu oluşturan bireyler olarak da kadınların biricik, özgün

sorunlar aracılığı ile derinleştiği söylenebilmektedir. Afetler karşısında kadınların yaşadığı eşitsizliği derinleştiren ve kadınların uzun vadeli yardımlara ihtiyaç duymasına sebep olan unsurlarından ilki ekonomik koşullar ile ilişkili kadın yoksulluğudur. Yoksul, işsiz, düşük gelirli veya ekonomik olarak güvencesiz kadınlar, ev içi karşılıksız işlerde, bakım veren rolünde, mevsimlik tarım işlerinde, günübirlik veya kayıt dışı sektörlerde çalışan kadınlar ekonomik olarak güvencesiz ve bağımlı konumdadırlar. Kadınların ekonomik anlamda özgürleşemiyor oluşu afet kırılganlığının temel nedeni olarak değerlendirilebilmektedir. Bu doğrultuda ekonomik güvencesizliğin hem kadınları diğer toplumsal gruplara kıyasla daha bağımlı ve yardıma muhtaç hale getirmekte hem de kadınlar içinde ekonomik bağımsızlığı olmayan kadınları ekonomik bağımsızlığı olan kadınlara kıyasla daha dezavantajlı duruma getirmektedir.

Çeşitli alt kültürlerden ya da farklı ırksal-etnik gruplara tabi olan kadınlar, göçmen veya göçmen işçi kadınların toplumda genel kabul görmüş kültürel gruplara tabii olan kadınlara oranla daha dezavantajlı oldukları değerlendirilebilmektedir. Bu anlamda afet durumlarında geçici koruma kimliğe sahip kadınların barınma, istihdam, eğitim, sağlık gibi ana akım hizmetlere erişimden sosyal destek sistemlerine kadar hemen her konuda yerel halka tabi kadınlardan daha derin eşitsizliklere maruz kalması kaçınılmazdır. Geçici koruma kimliğe sahip kadınların dil engellerine benzer biçimde okuma yazma bilmeyen kadınların da ana akım hizmetlere erişimde eşitsizlikler yaşaması olasıdır. Bununla beraber, ekonomik ve etnik göstergeler dışında kadınları özel alana yerleştirerek hareketliliklerini kısıtlayan ideolojik baskılar hem afet sırasında kadınları mekânsal bir kısıtlayıcıya hapsedme hem de afet sonrasında barınma merkezlerine veya yardım hizmetlerine erişimi sınırlandırma sonuçlarını doğurmaktadır (Enarson, 2002). Güçsüz, yaşlı, yetersiz beslenen, kronik hastalıkları veya fiziksel ve zihinsel engelleri olan kadınlar, hamilelik veya çocuk doğurma nedeniyle hareket kabiliyeti kısıtlı olan kadınlar herhangi bir fiziksel veya çevresel kısıtlayıcısı bulunmayan kadınlara kıyasla afetler karşısında daha bağımlı konumdadır. Aynı zamanda hane içinde birden fazla ailenin yaşadığı geniş ailelerde yaşayan ya da evin yönetiminden tamamen kendisi sorumlu olan ve birden fazla kişiye bakmakla yükümlü olan kadınların da sorumlulukları afet durumlarında kendilerinden ziyade bakım vericisi buldukları kişilerin güvenliğini önceleme açısından riskli bir duruma işaret etmektedir. Afet döngüsü boyunca kapsamlı bakım sorumlulukları, kadınların duygusal ve maddi iş yükünü önemli ölçüde artırır ve kadınların bakım verici rolleri başkalarının refahını ilk sıraya koyduğundan kendi hayatlarını tehlikeye atmakla

sonuçlanabilmektedir. Cinsiyet, kırılabilirliği olduğu kadar kapasiteyi de şekillendiren girift bir anlam barındırmaktadır. Kadın olmak afet durumlarında çok çeşitli dezavantajlar barındıran bir duruma işaret etse de aynı zamanda bu dezavantajlarla mücadele edebilen, eşitsizlikler içinde bile mücadeleyi sürdürebilen aktif ve becerikli afet müdahalecileri olabilmektedirler. Ancak çoğu zaman maruz kaldıkları eşitsizlikler sebebiyle çaresiz kurbanlar olarak kabul edilerek hayatta kalmayı başarmış ve kendi güçleri doğrultusunda hayatını sürdürme cesareti göstermiş mücadeleci yönlerinin görmezden gelinmesine ve potansiyellerinin küçümsenmesine maruz kalmaktadırlar. Ataerkil toplumsal düzenin inşa ettiği ve sürdürdüğü ana akım hizmetler, siyasi liderler, örgütler ve güçlü erkekler tarafından pasif bir şekilde kurtarılmayı bekleyen, ağlayan kadın tahayyülleri toplumlar tarafından felakete verilen tepkileri şekillendirmekte ve yerleşik toplumsal cinsiyet algısını güçlendirmektedir. Aslında, toplumsal cinsiyet ilişkileri ve toplumsal cinsiyete dayalı iş bölümü kadınları olası kurbanlar kadar aktif müdahaleciler olarak afetlerin kenarlarında değil, merkezinde konumlandırılmalıdır (Enarson, 2002).

3. BÖLÜM: ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Çalışmanın bu bölümünde araştırmanın metodolojik alt yapısına dair çeşitli bilgilere yer verilmiştir. Bu bölümde öncelikle araştırmanın temel aldığı metodolojik gelenek olan yorumsamacı yaklaşımın modellerinden fenomenolojik yaklaşımın felsefi ve yönetsel temelleri tartışılmakta, ardından araştırmanın özgün değerlerinden olan araştırma sorusu ve araştırma süreci, takiben veri toplama araçları, araştırmanın etik hususları, analiz yöntemi ve son olarak araştırmanın çalışma grubuna ilişkin çeşitli bilgilere yer verilmiştir. Çalışmanın bu bölümünde yer alan çeşitli başlıklar şu şekilde ifade edilebilmektedir:

- Araştırmanın Modeli
- Araştırma Sorusu, Araştırmacının Motivasyonu ve Konumu
- Araştırma Alanı ile İlk Temas ve Çalışma Grubunun Keşfi
- Derinlemesine Görüşme Süreci, Hazırlıklar ve Öz Düşünümsel Süreç
- Etik Hususlar
- Analiz Süreci ve Raporlama

3.1. ARAŞTIRMANIN MODELİ

Bu çalışmada, Suriyeli kadınların deprem afetine ilişkin yaşam deneyimlerinin ve sosyal hizmet gereksinimlerinin anlaşılması amaçlanmaktadır. Bu sebeple çalışmada insan deneyimlerinin daha derin anlamlarını kavramayı amaçlayan, yorumsamacı veya anlatı geleneğinden gelen (Krysik ve Finn, 2015) nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Nitel araştırmanın sıklıkla yer aldığı yorumsamacı araştırma, gerçeğin sosyal olarak inşa edildiğini, gözlenebilir tek bir gerçeğin olmadığını, çok sayıda gerçeğin ya da tek bir olayın birçok farklı şekilde yorumunun olduğunu varsaymaktadır (Merriam, 2013: 8). Yorumsamacı dünya görüşünde insanların içinde buldukları dünyayı anlama eğiliminde oldukları ve bu amaçla kendi yaşam deneyimlerine çok çeşitli ve çok sayıda anlamlar yükledikleri fikri yer alır. Araştırmacıların nitel araştırma yöntemiyle amaçladıkları ise kendi inşa ettikleri gerçeğe ulaşmak değil, insanların kendi gerçekliklerine yükledikleri çok çeşitli anlamlardaki karmaşıklığı araştırmaktır (Creswell'den akt. Merriam, 2013). Yorumculara göre insan dünyanın bir parçası olarak iradesini kullanmakta özgürdür fakat diğer insanlarla devamlı etkileşimde olduğundan ve kaçınılmaz olarak dünyayı etkilediğinden nesnel olması olası değildir. Yorumculara göre

insan öznel bir varlıktır ve davranışları ile dünyayı ve kendilerini etkileme biçimleri yine kendi öznellikleri etrafında şekillenir. Bu bakış açısına göre eylemler ve dünyayı kavramaya yönelik anlayışlar çok çeşitli olduğundan olayların nedenlerine dair tüm kanıtların toplanması ve genel geçer sonuçlara varılması mümkün değildir. Bu sebeple dünyayı daha esnek ve yorumlanabilir olarak görmek bu yaklaşımın alt metnini oluşturmaktadır. Bununla beraber, Van Maanen (1979)'in tanımlamasına göre nitel araştırma tanımlama, çözme, yorumlama ve anlamaya dair çabaları ve teknikleri kapsayan bir şemsiye terimdir. Bu anlamda nitel araştırmanın temel yönelimlerinden biri olan fenomenoloji ise insanların olguları nasıl tanımladığının ve duyuları aracılığı ile onları nasıl algıladıklarının araştırıldığı bir yaklaşım olarak tanımlanmakta ve insanın sadece deneyimlerinden öğrenebileceğini varsaymaktadır (Husserl, 1993).

Bu çalışmada, insan deneyimlerinin daha derin anlamlarını kavramayı amaçlayan nitel araştırma yönteminden yararlanılmıştır (Krysiak ve Finn, 2015). Verilerin toplanmasında, bir fenomene ilişkin bireysel deneyimleri evrensel nitelikteki bir açıklamaya indirgemeyi ve birkaç kişinin bir fenomen veya kavramla ilgili yaşamış tecrübelerinin ortak anlamını tanımlamayı amaçlayan fenomenolojik yaklaşım kullanılmıştır (Creswell, 2013: 79). Bu noktada araştırmanın çıkış noktası olan Suriyeli kadınların afete ilişkin yaşam deneyimlerini anlama çabası nasıl bir bilimsel pratiğin izlenmesi gerektiği sorusunu, diğer bir deyişle yöntemle ilgili soruları gündeme getirmektedir. Araştırma konusunu bütüncül bir bakış açısıyla ele aldığımızda araştırmanın esasen sosyal dünyaya, olgu ve süreçlere, araştırmaya, araştırmacının rolüne dair eğilimi fenomenolojik yaklaşımın ayırt edici özelliklerine işaret ederek yaklaşımın ölçüm, analiz ve değerlendirme tekniklerinin benimsenmesini gerekli kılmaktadır. Fenomenoloji, yaşanan deneyimin özünü veya anlamını ya da bireyin dünyadaki varoluşuna dair algısını yakalamayı amaçlayan yorumsamacı gelenekten gelen nitel araştırmaya özgü bir yaklaşımdır (Krysiak ve Finn, 2015). Fenomenolojik araştırmalarda bir fenomene ilişkin deneyimlere, bu fenomenin özgün anlamına ulaşmak ve bu deneyimlerin özünü tanımlayan bütüncül bir betimleme ortaya koymak amacıyla başvurulur. Bu betimleme, araştırmaya dahil olan öznelere “neyi, nasıl” deneyimledikleriyle ilgili olmanın yanı sıra (Creswell, 2013: 79) evrensel bir fenomenin öznel, biricik anlamına ulaşarak genel bir akıl yürütme yolu ile tümevarımsal bir nitelik de taşımaktadır.

Fenomenolojik araştırmalarda, ilgilenilen konuyu deneyimlemiş kişilerle yapılan derinlemesine görüşmeler yoluyla veri toplanır. Derinlemesine görüşmelerde amaç

araştırma öznelinden araştırma konusuna ilişkin bilgi almaktan ziyade bilgiyi üretmek; katılımcıların yaşam deneyimlerini açıklamak değil anlamaktır (Erükçü Akbaş, 2018). Bu çalışma nitel araştırma deseniyle kurgulanmış ve veriler araştırmacı tarafından hazırlanmış olan yarı-yapılandırılmış görüşme formu kullanılarak elde edilmiştir. Bu verilerin analizinde ise nitel araştırma için var olan analiz programlarından MAXQDA 2020 programı kullanılmıştır.

Çalışmada zorunlu göç yaşamış ve deprem afetini deneyimlemiş Suriyeli kadınlarla görüşülmüş olup onların deprem deneyimlerine ilişkin öznel gerçekliklerini ortaya koymak amacıyla bu fenomenlere ilişkin anlatıları ve anlamlandırmalarına derinlemesine bir bakışla ışık tutmak hedeflenmiştir. Bu açıdan, niteliksel yöntemi benimsemiş araştırmacıların ele aldıkları fenomenin ve fenomeni deneyimlemiş öznelin sosyal çevrelerinin kapsamlı bir betimlemesini yapmaya yönelik çabalarında önemli olan bu betimlemelerin öznelin perspektifiyle uyumlu olmasıdır (Kuş 2007: 77- 82). Bu anlamda bu çalışmada, araştırma grubunu oluşturan Suriyeli kadınların daha önceki savaş, travma ve göç deneyimleri ile afet deneyimlerine ilişkin görüşleri bir arada ele alınarak değerlendirilmiştir. Nitel yaklaşıma göre araştırma süreci, katılımcıların kendi sosyal dünyaları içinde şekillenen deneyim ve anlamlandırmalarının kapsamlı ve derin bir biçimde anlaşılmasını sağlayan verilerin toplanması olarak ifade edilebilmektedir. Bu sebeple nitel araştırmalarda yapılandırılmamış, açık-uçlu ve genellikle kapsamlı gözlemler yoluyla şekillenen görüşmeler yapma yoluna gidilmektedir. Niteliksel yöntemle göç çalışmaları perspektifinden baktığımızda ise bu çalışmaların büyük genellemeler yerine ele alınan olguya dair birer kesit sunarak ayrıntıların anlaşılmasına olanak sağlayan, zengin içeriklere dayanan çalışmalar olduğunu söylemek mümkündür. Benzer biçimde genellikle feminist perspektifle ele alınan ve feminist teorinin genel geçer ilkeleri bağlamında şekillenen kadın çalışmaları da kadınların özgün yaşam deneyimlerinin incelenmesini amaçlayan, onların yaşamlarından belirli olgulara ilişkin deneyimlerine veya algılarına ulaşmayı hedefleyen çalışmalar olmaları bakımından niteliksel yöntemin tercih edildiği çalışmalardandır. Suriyeli kadınların deprem afetine ilişkin özgün yaşam deneyimlerine ulaşmayı hedefleyerek niteliksel araştırma tasarımına göre kurgulanmış olan bu çalışmada ise niteliksel yöntemde veri toplama tekniği olan derinlemesine görüşme tekniği kullanılmıştır (Kümbetoğlu 2012: 51).

Depremi insan hayatına olan etkilerinin incelendiği çalışmalarda, deprem sürecine dair kesitlere yer verme ve deprem yaşantısının deneyimini yorumlama çalışmalarının temelini

oluşturmaktadır. Yani Suriyeli kadınların, afet hikâyelerini, yeni yerleşim yerlerini ve yerleşim sürecini, bu sürecin geçici koruma statüsü açısından yarattığı güçlükleri, kullanabildikleri destekleri, daha öncesinde göç edenlerle ve sosyal sermayeleriyle bağlarını ve daha birçok boyutu görüşmelerden oluşturulmuş olan bilgilerde bulmak mümkündür (Silverman'dan akt. Mil 2007:6). Bu çalışmada Suriyeli kadınların zorunlu göç deneyiminin ardından deprem afetine ilişkin deneyimleri, deprem sonrası süreçte yaşadıkları sorunlara ilişkin algıları, sosyal çevrelerine ve aile yaşantılarına ilişkin yaşam deneyimlerinin ve algılarının anlaşılması amaçlanmış ve bu doğrultuda Suriyeli kadınların sorun ve ihtiyaçlarına ilişkin bilgi bütünü elde edilmiştir.

Bu araştırma, deprem afetinin tecrübe edilmesinde etkili olan toplumsal cinsiyet görüşünden hareketle Suriyeli kadınların deprem afetini nasıl deneyimlediklerine odaklanmakta, depremde Suriyeli ve kadın olmanın kesişiminde ne gibi ihtiyaç ve sorunların ortaya çıktığını görünür kılmayı amaçlamaktadır. Deprem afeti deneyimlenirken afetin herkesi aynı biçimde ve aynı düzeyde etkilemediği; sahip olunan kaynaklar, kaynaklara erişim düzeyi, sosyal statü gibi faktörlerin afetten etkilenirlik düzeyini belirlediği bilinmektedir. Araştırmada Suriyeli kadınların deprem sırası ve sonrası süreçlerde hem geçici koruma statüsüne sahip hem de kadın olmaktan kaynaklı birçok farklı deneyime sahip olduğuna vurgu yapılmakta ve bu özgün deneyimler göç, deprem ve toplumsal cinsiyet ihtiyaç ve sorunları bağlamında değerlendirilerek kadınların günlük yaşam pratikleri üzerinden anlaşılmaya çalışılmaktadır. Suriyeli kadınların deprem afetine ilişkin özgün deneyimlerini anlama çabası öncelikle kadın sorunlarına ve ihtiyaçlarına bakışımızı şekillendiren ve araştırmaya ilişkin bir çerçeveye sunan kurallar bütünü olarak feminist teorinin anlaşılmasını gerekli kılmaktadır.

Feminist teori, kadın sorununu ve kadınların toplumsal konumlarını araştırmalarının merkezinde konumlandırmakta, toplumsal yaşamı kadın bakış açısıyla araştırmakta ve ataerkil toplumsal yapıyı eleştirel gözle değerlendirmektedir. Bilimsel metodoloji dış dünyada var olan güç dinamiklerini ele alma bakımından erkek egemen bir niteliğe sahip olduğundan, erkek egemenliğinden uzak ve özerk bir feminist metodoloji oluşturulma ihtiyacı, yorumsamacı paradigmada feminist perspektifin inşası meselesini gündeme getirmiştir. Feminist teorilerin siyasi, ekonomik ve toplumsal alanda kadınların maruz kaldığı tüm baskı unsurlarına karşı bilim, hukuk ve örgütsel eylem içeren bir mücadele içerisinde olmaları (Suğur, 2012: 8) bakımından da bilimsel metodolojileri içerdiği ilkeler bütünüyle besleme görevlerinin bulunduğunu söylemek mümkündür.

Bu bağlamda araştırmada benimsenen yöntemin araştırma konusunu anlamlandırılmamıza ilişkin bir çerçeve ve ilkeler bütünü sunan kuramdan ayrıştırılması meselesi gündeme gelmektedir. Sirman (2020: 10) kuramların halihazırda verili olması ve çeşitli yöntemlerle daha iyi veri setleri oluşturulmaya çalışılmasından dolayı pozitivist epistemolojilerin yöntem ile kuram arasında büyük fark oluşturduklarını ifade etmektedir. Post-yapısal epistemolojiler ise bu mesafeyi iyice küçültmekte ve yöntemi yalnızca bir veri toplama aracı olmaktan çıkartıp; aynı zamanda neyin veri sayılabileceği, yani araştırma nesnesinin ne olması gerektiği gibi kaygılarla araştırmacıyı hazır bir bilim yapma anlayışından çıkararak bilimsel çalışmanın her adımını baştan kurma gerekliliğini araştırma sürecine dahil etmektedir (Sirman, 2020: 10). Nitel araştırmanın gelişmeye başladığı yıllarda Glaser ve Strauss (1967) ise felsefi ve epistemoloji temelini tartıştıkları çalışmalarında nitel araştırmaları kuramı test etmeyi değil toplum olgusunun tümevarım analizine göre kuram oluşturma süreci olarak değerlendirmektedirler. Ancak feminist teorinin genel anlayış ve ilkeleri çerçevesinde şekillenen bu araştırmada yöntemin kuramla ele alınış amacı feminist teoriyi yeniden inşa edilme çabası değil, kadınların yaşam deneyimleri yorumlanırken ve analiz edilirken feminist teorinin öğretileri ışığında anlatıları ele almaktır. Bu anlamda araştırmada Suriyeli kadınların deprem afetine ilişkin anlamlandırmaları ele alınırken feminist epistemolojilerin felsefi temellerini araştırma sürecine dahil etmek anlamlı olacaktır.

Feminist metodoloji kadınların günlük yaşam pratiklerinin keşfedilmesi yoluyla inşa edilmiş olan sosyal gerçekliğin kadın deneyimleri üzerinden anlaşılmasına olanak vermektedir. Kümbetoğlu (2012: 53) feminist metodolojinin kadınların gündelik pratiklerini, yaşam deneyimlerini; bu deneyimlerin oluşmasına zemin hazırlayan bilgi, fikir, inanç ve algılanan gerçekliği anlama çabası açısından fenomenolojik yaklaşımla ilişkili olduğunu ifade etmektedir. Öyle ki feminist metodolojide kadınların deneyimlerini, günlük yaşam rutinlerini ve kadın olmaya dair bilgilerini anlama çabası beraberinde sosyal gerçekliğin inşasını tümevarımsal bir biçimde yorumsamayı da içinde barındırmaktadır. Fakat halihazırda inşa edilmiş olan sosyal dünya her ne kadar kadınların deneyimleri yoluyla anlaşılabilir olsa da kadın deneyimlerini şekillendiren üst yapıların olduğunu da değerlendirmek gerekmektedir. Görünenin altında yatan karmaşık özü anlama eğilimi eleştirel okulun kadın deneyimlerini şekillendiren sosyo-politik, ekonomik üst yapıların ve bu alanlardaki eşitsizliklerin de görünür kılınması açısından feminist yönetime ışık tuttuğu değerlendirilebilmektedir.

3.2. ARAŞTIRMA SORUSU, ARAŞTIRMACININ MOTİVASYONU VE KONUMU

Fenomenolojik yaklaşımın temel felsefi tartışmalarına baktığımızda yaklaşımın ön kabulleri olmayan, daha kesin temeller inşa edilene dek fenomenin doğasına ilişkin bir yargı belirtmekten uzak durarak “gerçek nedir” sorusundan sıyrılmış bir anlayışa dayandığını söylemek mümkündür (Creswell, 2013: 80). Bu anlayış aynı zamanda araştırmacının fenomenolojik araştırma sürecine nasıl dahil olacağı konusunda ise “ön yargılardan sıyrılmış” bir duruşa sahip olması gerektiğini işaret etmektedir (Husserl, 2012). Fenomenolojik araştırmalarda araştırmacının fenomene ilişkin düşünsel arka planının başlangıçta araştırma sürecinin dışında tutulması, bir nesnenin gerçekliğinin sadece fenomene ilişkin deneyimlerine başvurulmuş öznenin özgün deneyimi anlamında algılanmasından kaynaklanmaktadır (Creswell, 2013: 80). Daha net bir ifadeyle fenomenolojik araştırmalarda fenomene ilişkin “gerçek bilgi” bireyin onu deneyimleme, anlama ve tanımlama biçimi ile elde edilmektedir. Bu sebeple fenomenolojik yaklaşımın benimsendiği araştırmalarda araştırmacının ön yargısız (Husserl, 2012), fenomene ilişkin bilişsel arka planını paranteze almış, fenomene dair her şeyle ilk kez karşılaşmış ve yeni bir şekilde algılamışçasına (Moustakas, 1994: 34) bir duruş sergilemesi gerekmektedir. Bununla beraber fenomenolojik araştırmalar yalnızca bir betimleme çabası değil, aynı zamanda araştırmacının fenomene ilişkin yaşam tecrübelerinin anlamının yorumlandığı bir süreç olarak da görülmektedir. Ancak araştırmacının genelde dünyaya özelden ise fenomene ilişkin zihinsel arka planını tamamen araştırma dışında tutmasının ya da tam anlamıyla arınmış bir bakış açısıyla yaklaşmasının mümkün olmayacağı değerlendirildiğinden en kabul edilebilir biçimde fenomene ilişkin yorumlarını paranteze alması beklenmektedir (Moustakas, 1994). Öyle ki, fenomene ilişkin gerçek anlam; fenomenin bireylerin zihin dünyasındaki yansımaları ile araştırmacının fenomene ilişkin zihinsel arka planının harmanlanması, bir başka deyişle iki anlam arasında araştırmacı tarafından yürütülen arabuluculuk (Maanen'den akt. Creswell, 2013) sürecinin çıktısıdır. Ancak bu noktada fenomenolojinin temel ilkelerinin verilerin toplanmasından yorumlanmasına kadar birincil belirleyici olduğu unutulmamalıdır. Moustakas (1994) ön yargısız fenomenolojide araştırmacı yorumlarından daha fazla katılımcı tecrübelerine yer verilmesi gerektiği düşüncesindedir. Bu bağlamda araştırma sürecinde araştırmacının öznel deneyimlerine ulaşmak amacıyla anlatılarını teşvik eden ve anlatılardan yola çıkarak fenomenin özüne ulaşmak

amacıyla elde edilen verileri yorumlayan bir konumda olduğunu söylemek mümkün olacaktır. Deprem afetini deneyimlemiş Suriyeli kadınların deprem afetine ilişkin yaşam deneyimlerinin neler olduğunu anlamaya yönelik yürütülen bu çalışmada araştırmacının konumunu tartışabilmek için öncelikle araştırma sorusunun ortaya çıkışı ve araştırmacının bu problemi araştırma konusu edinmesine ilişkin motivasyonlarının neler olduğunu anlaşılması gerekmektedir.

Fenomenolojik yaklaşımla ele almaya çalıştığımız bu araştırmanın temellenmesinde şüphesiz en büyük etken lisansüstü eğitimimin devam ettiği sırada araştırmaya konu olan Elazığ depremini deneyimlemiş olmamdır. Elâzığ depremini bir sosyal hizmet akademisyeni olarak deneyimlemiş olmam afetlere bakış açımı bütünüyle etkilemiştir. Deprem afetini takip eden günlerde hem bir afetzede hem de sosyal hizmet akademisyeni olarak kendi mağduriyetlerimden ziyade afeti deneyimlemiş diğer bireylerin sorun ve ihtiyaçları, sosyal hizmetin müracaatçı grupları arasında bulunan yaşlı, engelli, çocuk gibi dezavantajlı grupların özgün ihtiyaç ve deneyimleri hakkında merak ve akıl yürütme içinde bulunduğumu fark etmem bu konuda araştırma yapmaya yönelmemin en büyük motivasyonlarından biri olmuştur. Bununla beraber deprem afetini bir kadın olarak deneyimlemiş olmanın da bana afetlerde kadınların ihtiyaç ve sorunlarının özgün niteliğini daha net bir biçimde değerlendirme olanağı tanıdığını söyleyebilirim. Kadınların afetlerdeki özgün yaşam deneyimleri ve ihtiyaçlarının neler olduğuna ilişkin merakım aynı zamanda kadınların afetlerdeki yaşam deneyimleri ve ihtiyaçlarının hangi koşullar etrafında farklılaştığı sorusunu da beraberinde getirdi. Kadınların yoksul, işsiz, tek ebeveyn, kronik hastalığı bulunan, cinsel yönelimleri ya da etnik kökenlerinden kaynaklı marjinalleşmiş olması gibi durumların afet gibi beklenmedik yıkıcı yaşam olaylarında daha kırılgan hale gelmelerine sebep olduğuna dair literatür bilgisi kadınlık ve diğer sosyal statülerin kesişiminin özgün deneyimlerin asıl çıkış noktası olduğunu anlamamı sağladı. Tüm bu akıl yürütmeler beni bir başka dezavantajlı kesim olan Suriyelilerin de özgün deneyim, sorun ve ihtiyaçlarının olduğu ve Suriyeli bir kadın olmanın kesişiminde afeti deneyimlemenin araştırılmaya değer, özgün bir niteliğinin olduğu sonucuna ulaştırdı. Afeti “Suriyeli kadın” kesişiminde bir olgu olarak ele alma fikri ise “afetlerde kadın” ve “göç sürecinde kadın” olarak iki ayrı çalışma konusunun esasen göç ve afet gibi toplumsal meselelerin toplumsal cinsiyet ilişkileriyle yeniden inşa edildiği ve sürdürüldüğünü görmemle ilişkili olmuştur. Herkesin aynı anda, aynı yerde deneyimlediği kolektif nitelikte olması beklenen bir olgunun farklı yaşam koşulları ve

statülere sahip gruplar için nasıl daha farklı sonuçlar yarattığını görmek bana afet olgusunu Suriyeli kadınların gözünden yeniden değerlendirme yönünde bir motivasyon sağladı. Bunun yanında bir kadın olarak afeti deneyimlemek de bana afetlerde kadınların deneyim ve ihtiyaçlarının erkeklerden nasıl farklılaştığını daha net görebileceğim içerden bir bakış kazandırdı. Araştırma sürecinde, araştırma konusuna uygun metodolojiye karar verirken nitel araştırma yöntemlerinden fenomenolojik yaklaşımın en uygunu olduğuna karar verdik. Yukarıda tartışıldığı üzere bu çalışmada araştırmacı olarak konumum afetlerde bir kadın olarak afete ilişkin kendi özgün deneyim ve anlamlandırmalarımı paranteze alarak afetlerde Suriyeli kadınların özgün deneyimlerine herhangi bir ön kabul veya yönlendirme olmaksızın ulaşmak ve bu anlatıları daha sonra fenomenin özüne ulaşmak amacıyla kendi bilgi temeli ve zihinsel arka planı ile yorumlamaktır. Tam da bu noktada fenomene ilişkin anlatıları yorumlama sürecinde araştırma konusuna bakışımı şekillendiren genel kabul görmüş ilkeler bütünü olarak ifade edilebilecek feminist teorinin araştırmada benimsenen yöntemden ayrıştırılması meselesi hakkında akıl yürütmem gerekti. Yaptığım araştırmalarda genellikle feminist perspektifle ele alınan ve feminist teorinin genel geçer ilkeleri bağlamında şekillenen kadın çalışmalarının kadınların özgün yaşam deneyimlerinin incelenmesini amaçlayan, onların yaşamlarından belirli olgulara ilişkin deneyimlerine veya algılarına ulaşmayı hedefleyen çalışmalar olmaları bakımından niteliksel yöntemin tercih edildiği çalışmalar olduğunu gördüm. Bu anlamda araştırma konusuna bakışımı şekillendiren feminist teori ile araştırma sürecinin planlanmasında temel ilkelerini benimsediğim nitel araştırmanın birbirinden keskin çizgilerle ayıramayacağını, bir kadın olarak araştırma sürecine dahil olmamın da bu bağlamda anlamlı olabileceğini düşündüm.

Feminist teori, araştırma sürecinde araştırmacının temel duruşunu kadınlara ilişkin bilgilere ulaşabilme ve diğer kadınları anlama çabası açısından önemli bulmaktadır. Feminist teoriye göre araştırmacı, araştırma süreci içerisinde konumlandığı nokta itibariyle kadınların hayat tecrübelerini ve bu tecrübelerinin inşasının parçası sayılabilecek her türlü bağlamın anlaşılabilmesine olanak sağlayan bir duruşu temsil ediyor olmalıdır. Feminist duruş noktası (Tanesini, 2012) olarak kavramsallaştırılan bu duruş esasen kadınların deneyim ve bilgilerinin yalnızca kadınlar tarafından bütünüyle anlaşılabilmesini öne süren “içeriden bakış-içeriden bilgi” (Reinharz, 1992) kavramsallaştırmasını da anlaşılır kılmaktadır. Aynı duruş kadınları birincil veri kaynağı olmaları bakımından “bilen özneler” olarak görülmektedir (Kümbetoğlu, 2019: 53).

3.3. ARAŞTIRMA ALANI İLE İLK TEMAS VE ÇALIŞMA GRUBUNUN KEŞFİ

Araştırmanın çalışma grubunu; Elâzığ il merkezinde yaşayan ve 24 Ocak 2020 tarihinde Elazığ'da gerçekleşen 6.8 şiddetindeki deprem afetini deneyimlemiş, Suriye'den Türkiye'ye göç etmek zorunda kalmış ve deprem afetinin gerçekleştiği tarihte bekar ve çocuklu olan kadınlar oluşturmaktadır. Bu kriterlerin belirlenmesinde başlangıçta araştırma problemi ve amacı etkili olmakla birlikte veri toplama aşamasında yapılan derinlemesine görüşmeler neticesinde 30 katılımcıdan yalnızca 3'ünün deprem afetini deneyimledikleri sırada evli olduğu, 27 katılımcının ise eşinin ölümü, boşanma ve terk edilme gibi nedenlerle bekar olduğu bilgisine ulaşılmıştır. Kadınların deprem afetini deneyimledikleri sırada evli veya bekar olmalarının depremi farklı biçimlerde deneyimlemelerine sebep olduğu görülmüş ve veri dengesinin sağlanabilmesi amacıyla bu iki grup katılımcı sayısının dengelenebilmesi amaçlanmıştır. Ancak görüşmeyi kabul eden katılımcıların büyük çoğunluğunun (27) bekar olması ve depremi deneyimledikleri sırada evli olan Suriyeli kadınlara ulaşılamaması sebebiyle daha önce görüşülen 3 evli katılımcı araştırma grubunun dışında tutulmuştur. Bununla beraber görüşmeyi kabul eden ancak görüşme esnasında deprem sürecinde Elazığ'da bulunmadığı öğrenilen 2 katılımcı ile derinlemesine görüşme sonlandırılarak bu katılımcılar çalışma grubunun dışında tutulmuştur. Tüm bu sebepler neticesinde araştırmanın çalışma grubunu görüşmeyi kabul eden, Elazığ il merkezinde yaşayan, 24 Ocak 2020 tarihinde Elazığ'da meydana gelen 6.8 şiddetindeki deprem afetini deneyimlemiş, Suriye'den Türkiye'ye göç edenler ve deprem afetinin gerçekleştiği tarihte bekar ve çocuklu olan 24 kadın oluşturmaktadır.

3.4. DERİNLEMESİNE GÖRÜŞME SÜRECİ, HAZIRLIKLAR VE ÖZ DÜŞÜNÜMSEL SÜREÇ

Bu çalışmada, Suriyeli kadınların deprem afetine ilişkin yaşam deneyimlerinin ve sosyal hizmet gereksinimlerinin anlaşılması amaçlanmaktadır. Bu sebeple çalışmada insan deneyimlerinin daha derin anlamlarını kavramayı amaçlayan, yorumsamacı veya anlatı geleneğinden gelen nitel araştırma yöntemi kullanılacaktır (Krysik ve Finn, 2015). Niteliksel çalışmada araştırmacı söz konusu fenomeni değiştirmeye çalışmaksızın görüşmeye katılan kişilere rahat, bildikleri bir ortamda yöneltilen açık uçlu sorular ve gözlemleri aracılığı ile anlamaya çalışır. Nitel araştırma deseni, araştırmacıya

başkalarının yaşam deneyimlerini sunmakla beraber araştırılan konunun şekillenmesinde rol alan, çalışmayı etkileyen deneyimlerin incelenmesine de olanak tanır (Krysik ve Finn, 2015).

Bu araştırmada, Ocak 2020’de Elazığ’da meydana gelen deprem afetini deneyimlemiş Suriyeli kadınların afet öncesi, sırası ve sonrası süreçte Suriyeli bir kadın olmaya ilişkin biricik yaşam deneyimlerinin neler olduğu, deprem sırası ve sonrasında karşılaştıkları problemlerin neler olduğu, bir tetikleyici olay olarak deprem afetinin geçici koruma ve kadınlık statülerinde temellenen ne gibi deneyimlere sebep olduğunu keşfetmek amacıyla derinlemesine görüşme tekniği kullanılmıştır. Derinlemesine görüşme tekniği açık uçlu soruların sorulup, cevapların kaydedilmesini ve cevaplarla ilişkili ilave sorularla araştırma konusunun detaylı bir şekilde incelenmesini sağlar (Kümbetoğlu, 2005). Bireyin algıladığı gerçeğin açığa çıkarılmasını mümkün kılan bu teknikte araştırmacı, söz konusu fenomeni değiştirmeye girişmeksizin derinlemesine görüşmeleri önceden belirlenmemiş, doğal, mülakata katılan kişilerin bildikleri bir ortamda ve kendilerini rahat hissettikleri bir durumda gözlemlere dayanan açık uçlu sorular aracılığı ile gerçekleştirir (Patton, 2014). Bu bilgilerden hareketle sosyal hizmet meslek ve disiplininin afetlerde Suriyeli kadınların yaşam deneyimlerine ilişkin bilgi temeline katkı sağlayacak ve Suriyeli kadınların afet sürecinde yaşadıkları sorunlara ve sosyal hizmet gereksinimlerine ilişkin bir kavrayış elde edilecektir.

Fenomenolojik araştırmalarda, ilgilenilen konuyu deneyimlemiş kişilerle yapılan derinlemesine görüşmeler yoluyla veri toplanır. Bu çalışmada araştırma sorularına yanıt arayabilmek amacıyla danışman hocanın bilgi ve tecrübeleri ışığında araştırmacı tarafından araştırmacının gözlemleri, literatür desteği ve var olan sosyal hizmet bilgisi harmanlanarak, amaçlarına yönelik yarı yapılandırılmış bir görüşme formu oluşturulmuştur. Araştırmanın çalışma grubunu oluşturan deprem afetini deneyimlemiş Suriyeli kadınlar ile araştırmacı arasındaki dil engeli göz önünde bulundurularak, araştırmacı tarafından hazırlanan yarı yapılandırılmış görüşme formu bir tercüman aracılığı ile Arapça’ya çevrilerek katılımcıların anlayıp cevaplayabileceği bir forma kavuşturulmuştur. Soru formunu değerlendirmek adına katılımcılarla Arapça bilen bir tercüman aracılığı ile pilot görüşmeler yapılmış, pilot görüşmelerden sonra açık biçimde anlaşılır olmayan ifadeler tercüman yardımıyla revize edilmiştir.

Görüşmeler gönüllülük esasına bağlı gerçekleştirilmiştir. Çalışma grubuna, Elazığ ilinde göçmen ve mültecilere yönelik yardım faaliyetlerinde bulunan dernek ve vakıf gibi yardım kuruluşları aracılığı ile ulaşılmış ve katılımcılar bu vakıflardan yardım alan kişiler arasından, nitel araştırmalara uygun örnekleme tekniklerinden amaçlı örnekleme tekniğine ve araştırmanın amacına uygun olarak seçilmiştir. Aynı zamanda Elazığ il merkezinde Suriyeli nüfusun yoğun olarak yaşadığı mahalleler ziyaret edilerek de katılımcılar ile görüşülmüştür. Çalışmada belirlenen katılımcı sayısına, ulaşılan kişilerin benzer durumdaki tanıdıklarına yaptıkları yönlendirmeler ile amaçlı örnekleme yöntemlerinden olan kartopu örnekleme yöntemi ile ulaşılmıştır. Arapça bilen bir tercüman aracılığı ile yapılan görüşmeler daha sonra değerlendirilmek ve analizi yapılmak üzere, gönüllü onam formunda da belirtildiği gibi, ses kayıt cihazı aracılığıyla kayıt altına alınmıştır.

Nitel araştırma için sahaya çıkıldığında, araştırmanın öznelere oluşturduğu depremi deneyimlemiş Suriyeli kadınlarla, uygun olma durumlarında ve kabul etmeleri halinde evlerinde; aksi durumda ise sessiz ve dikkat dağıtan uyarıcıların en az seviyede olduğu bir ortamda, Arapça bilen bir Türk tercüman eşliğinde yüz yüze görüşülmüştür. Araştırmaya yardımcı olacak tercüman seçilirken Suriyeli kadınların anlatımlarındaki derinliği kaçırmaması, Arapça dilindeki atasözü-deyim gibi özgün kullanımların bağlamını anlayabilmesi, kısaca o dilin inceliklerine hâkim olması ve çeviri esnasında anlam kayıplarının minimize edilmesi amaçlanmıştır. Anlam kayıplarının minimize edilmesi amacıyla tercümanın aynı zamanda Türkçe'nin inceliklerine de iyi düzeyde hâkim olması gerektiğinden tercümanın bu iki dili de ana dili gibi bilmesi öncelikli kriter olarak kabul edilmiştir. Tercüman seçimindeki bir diğer kriter ise araştırmanın çalışma grubunu oluşturan kadınların görüşme sırasında kendilerini rahat ifade etmeleri amacıyla tercümanın kadın olmasıdır. Bu kriterler doğrultusunda araştırmaya yardımcı olacak tercüman Suriye'de doğmuş ve büyümüş, 15 yaşında Türkiye'ye göç etmiş ve 7 yıldır Türkiye'de yaşayarak her iki dili ana dili gibi anlayıp konuşabilen Suriyeli Türkmen bir kadın olarak belirlenmiştir.

Tercüman, görüşme atmosferini bozmayacak şekilde araştırmacıya yardımcı olmuş, yarı yapılandırılmış görüşme formundaki soruları katılımcılara aktarmış ve katılımcıların sorulara kendi ana dillerinde verdikleri yanıtları Arapça'dan Türkçe'ye çevirerek araştırmacıya geri aktarmıştır. Öznelerle yapılan derinlemesine görüşmelerden en kısa görüşme 25 dakika, en uzun görüşme ise 68 dakika olmak üzere görüşmeler ortalama 45

dakika sürmüştür. Görüşme esnasında araştırmacı, öznelere sözünü kesmemeye dikkat ederek, olabildiğince yalın bir dil kullanmıştır. Tercüman, derinlemesine görüşmelerde öznelere ifadelerini aktarırken bazı cümleleri doğrudan, bazı cümleleri ise dolaylı anlatımla tercüme ederek aktarmıştır. Araştırmanın veri toplama sürecinde tercümanın ifadeleri aynen yazıya aktarılmış ve araştırma raporuna doğrudan aktarılmıştır. Derinlemesine görüşmelerde alınan ses kayıtları analiz edilmek üzere yazıya aktarılmış olup 24 görüşmeden toplam 192 sayfa döküm elde edilmiştir. Verilerin analizi ve raporlanması aşamalarında öznelere ifadeleri, dolaylı veya doğrudan aktarım ayrımı yapılmaksızın aynen tercümanın aktardığı biçimde raporlanmıştır. Bu anlamda verilerin aktarımında kullanılan dil sebebiyle katılımcıların anlatıları dolaylı ve doğrudan olarak iki farklı anlatım ile sunulmuştur. Araştırmacı, tercümanın aktardığı bilgiler dışında görüşme esnasında ayrı olarak notlar tutmuştur. Görüşme esnasında 2019 yılında ortaya çıkmış olan ve tüm dünyayı ve Türkiye’yi olumsuz etkileyen Covid-19 pandemisinin devam etmesi sebebiyle pandemi koşullarının gerektirdiği tedbirlere ve sorumluluklara dikkat edilmiş, görüşme sırasında sosyal mesafeye, maske kullanmaya ve kişisel hijyen kurallarına dikkat edilmiştir.

Görüşmeye gitmeden önce sivil toplum kuruluşları aracılığı ile ulaşılan öznelere telefonla aranarak randevu alınmıştır. Görüşmelerden hemen sonra araştırmacı tarafından görüşme esnasında edinilen izlenimler, akılda kalan ifade, jest ve mimikler ve araştırmacının görüşmeyle ilgili hislerini içeren görüşme raporu hazırlanmış ve analiz sürecinde bu notlardan yararlanılmıştır.

3.5. ETİK HUSUSLAR

“Hacettepe Üniversitesi Etik Komisyonu” tarafından araştırmanın etik açıdan uygun olduğuna dair gereken izinler araştırmacı tarafından alınmıştır. Bununla birlikte araştırma öznelere ulaşma konusunda bölgede araştırmanın katılımcı grubuna hizmet veren çeşitli sivil toplum kuruluşlarıyla görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Bu görüşmeler neticesinde sivil toplum kuruluşları aracılığı ile araştırmanın öznelere ulaşabileceği bilgisi alınmış ve bu hususta kuruluşlar tarafından herhangi bir izin belgesi talep edilmemiştir. Bu doğrultuda etik komisyon izni ve sivil toplum kuruluşlarının yönlendirmeleri ile görüşmelere başlanmıştır. Her görüşme öncesinde araştırma katılımcılarına araştırmanın amacı ve araştırma süreci hakkında bilgi verilmiştir. Bu süreçte araştırmacı tarafından

geliştirilen katılımcılar için gönüllü katılım formu kullanılarak görüşme öncesinde öznelere görüşme sürecine dair aydınlatılması sağlanmıştır. Gönüllü katılımcı formları, Türkçe ve Arapça olmak üzere iki dilde düzenlenmiştir. Bu formda; görüşmede dile getirilecek olan ifadeleri yalnızca araştırma amacı doğrultusunda kullanmayı, kişisel bilgilerinin gizli kalacağını, katılımcıların düşünsel yönden rahatsızlık duyacağı herhangi bir sorunun bulunmadığını ve katılımcıların araştırmaya devam etmek istememe durumlarında istedikleri zaman görüşmeyi sonlandırılabilirliklerini ve araştırma hakkında olası düşünce ve sorularını içeren, araştırmacılara ulaşabilmeye yarayan iletişim bilgileri yer almaktadır. Aynı zamanda görüşme sırasında ses kaydının hangi amaçla alınacağı açıklanmıştır. Bu formda ifade edildiği üzere araştırmanın yazım aşamasında katılımcılara ait kişisel bilgilerini gizli tutmak amacıyla görüşme sonrasında katılımcılara verilen numaralar ve araştırmacı tarafından belirlenen kısaltmalar kullanılmıştır.

3.6. ANALİZ SÜRECİ VE RAPORLAMA

Fenomenolojik yaklaşımın benimsendiği araştırmalarda araştırma süreci başlangıçta araştırma fenomeninin belirlenmesi ve araştırmacının fenomene ilişkin kendi deneyimlerini araç içine alarak fenomeni bizzat deneyimlemiş kişilerden veri toplama aşamaları ile karakterizedir. Takip eden aşamalarda ise araştırmacı anlatılardan elde ettiği bilgileri önemli ifade ve alıntılara indirgeyerek bunları temalar altında birleştirir ve veriyi analiz eder. Verilerin analiz aşamasında ise araştırmacı katılımcıların “neyi” deneyimledikleri ile ilişkili olarak deneyimlerinin dokusal betimlemesini; koşul, içerik ve durum açısından “nasıl” deneyimledikleri ile ilişkili olarak ise yapısal betimlemesini yapma sürecini izlemektedir. Araştırmanın analiz aşaması, fenomene ilişkin genel bir “öze” ulaşmak amacıyla dokusal ve yapısal betimlemelerin harmanlandığı bir yapıya ulaşma çabası olarak ifade edilebilmektedir (Creswell, 2013: 82). Elbette dokusal ve yapısal betimlemelerin birleştirildiği verilerin analiz aşaması da bazı sistematik adımlar çerçevesinde ilerlemektedir. Bu adımlar, önceki bölümlerde ifade edildiği gibi, araştırma probleminin fenomenolojik yaklaşıma uygunluğunun değerlendirilmesi, çalışmanın ilgili olduğu fenomenin belirlenmesi, belirlenen fenomenin geniş felsefi varsayımlarının kabul edilerek tanımlanması olarak ifade edilmektedir (Creswell, 2013). Bunu takip eden aşamalarda ise verilerin toplanması, veri toplama ve analiz tekniklerinin fenomenolojik yaklaşıma özgünlüğü konuları gündeme gelmektedir. Fenomenolojik araştırmalarda

fenomenle ilişkili yaşam deneyimlerine sahip olan ve sayılarının 5 ila 25 arasında olması makul görülen (Polkinghorn, 1989) öznelere, genellikle fenomenolojik yaklaşıma özgü veri toplama tekniklerinden olan derinlemesine görüşme veya çoklu mülakat yoluyla (Creswell, 2013) fenomenle ilgili hangi deneyimi yaşadıkları ve hangi ortam veya durumun fenomenle ilgili deneyimlerini etkilediğine (Moustakas, 1994) ilişkin veriler toplanmaktadır. Fenomene ilişkin toplanan verilerin analizi, analizi yapan araştırmacının dokusal ve yapısal verilere ilişkin sorulan araştırma problemiyle ilgili verileri elde ettikten sonra doğrudan veriye yani görüşmelerin deşifresine gitmesi ve fenomenin nasıl deneyimlendiğini anlamayı sağlayan önemli açıklamalar ve alıntılar yapması yoluyla sürdürülür. Anahtar ifadelerin listelenmesi (Moustakas, 1994) olarak belirtilen bu adımdan sonra ise araştırmacı bu önemli ifadelerden hareketle temalar içinde anlam kümeleri/grupları geliştirmekte ve bu temaları fenomene ilişkin deneyimlerin dokusal ve yapısal betimlemesini yaparken kullanması beklenmektedir (Creswell, 2013). Bu aşamalara paralel biçimde Braun ve Clarke (2006) da tematik analiz aşamalarını görüşmelerin deşifresinin yapılması, okunması ve tekrar okunması yoluyla önemli açıklamalar yapılması, anahtar ifadeler olarak da ifade edilebilen öncül kodların belirlenmesi, bu kodlar ışığında temaların inşa edilmesi, temaların gözden geçirilmesi, temaların tanımlanıp adlandırılması ve son aşama olarak raporun hazırlanması olarak belirtmektedir.

Bu araştırmanın değerlendirmesi öncelikle görüşme esnasında alınan ses kayıtlarının dökümlerinden ve araştırmacının gözlemlerinden yola çıkarak tuttuğu notlardan oluşan verilerin detaylı bir şekilde tekrar ve tekrar okunması yoluyla incelenmesi, daha sonra ise verilerin kavramsal kodlamalarının gerçekleştirilmesi ile kategori ve temaların belirlenmesi yoluyla gerçekleştirilmiştir. Araştırma verilerinin raporlanması sürecinde tercümanın ifadeleri aynen deşifre edilmiş ve araştırma raporuna doğrudan aktarılmıştır. Bununla birlikte tercüman, derinlemesine görüşmelerde öznelere ifadelerini aktarırken bazı cümleleri doğrudan, bazı cümleleri ise dolaylı anlatımla tercüme ederek aktarmıştır. Verilerin analizi ve raporlanması aşamalarında öznelere ifadeleri, dolaylı veya doğrudan aktarım ayrımı yapılmaksızın aynen tercümanın aktardığı biçimde raporlanmıştır. Bu anlamda verilerin aktarımında kullanılan dilin dolaylı ve doğrudan olarak iki farklı anlatım ile sunulmuştur. Araştırmanın verilerinin analiz sürecinde ise fenomene ilişkin çeşitli anlatıların ve düşüncelerin ortaklaşan ya da birbirinden ayrışan yönlerinin tematik kodlamalar ile sınıflandırılarak betimlenmesi amacına hizmet eden (Neuman, 2014: 481-

485) tümevarımsal tematik analiz tekniği kullanılmıştır. Nitel araştırmadan elde edilen verilerin analiz edilmesinde nitel araştırmalarda kullanılan analiz programlarından MAXQDA 2020 programı kullanılmıştır.

3.6.1. Araştırmanın alışma Grubunun Sosyodemografik Bilgileri

Araştırmanın alışma grubunu; Elazığ il merkezinde yaşayan ve 24 Ocak 2020 tarihinde Elazığ'da gerçekleşen 6.8 şiddetindeki deprem afetini deneyimlemiş, Suriye'den Türkiye'ye zorunlu olarak g etmiş ve deprem afetinin gerçekleştiği tarihte bekar ve çocuklu olan kadınlar oluşturmaktadır. Bu kriterlerin belirlenmesinde başlangıçta araştırma problemi ve amacı etkili olmakla birlikte veri toplama aşamasında yapılan derinlemesine görüşmeler neticesinde 30 katılımcıdan yalnızca 3'ünün deprem afetini deneyimledikleri sırada evli olduğu, 27 katılımcının ise eşinin ölümü, boşanma ve terk edilme gibi nedenlerle bekar olduğu bilgisine ulaşılmıştır. Kadınların deprem afetini deneyimledikleri sırada evli veya bekar olmalarının depremi farklı biçimlerde deneyimlemelerine sebep olduğu görülmüş ve veri dengesinin sağlanabilmesi amacıyla bu iki grup katılımcı sayısının dengelenebilmesi amaçlanmıştır. Ancak veri toplama sürecinde görüşmeyi kabul eden katılımcıların büyük çoğunluğunun (27) bekar olması ve depremi deneyimledikleri sırada evli olan Suriyeli kadınlara ulaşılamaması sebebiyle daha önce görüşülen 3 evli katılımcı araştırma grubunun dışında tutulmuştur. Bununla beraber görüşmeyi kabul eden ancak görüşme esnasında deprem sürecinde Elazığ'da bulunmadığı öğrenilen 3 katılımcı ile derinlemesine görüşme sonlandırılarak bu katılımcılar çalışma grubunun dışında tutulmuştur. Tüm bu sebepler neticesinde araştırmanın çalışma grubunu görüşmeyi kabul eden, Elazığ il merkezinde yaşayan, 24 Ocak 2020 tarihindeki Elazığ'da meydana gelen 6,8 şiddetindeki deprem afetini deneyimlemiş, Suriye'den Türkiye'ye göç etmek zorunda kalmış ve deprem afetinin gerçekleştiği tarihte bekar ve çocuklu olan 24 kadın oluşturmaktadır. Bu bağlamda araştırma 24 katılımcıdan alınan veriler doğrultusunda gerçekleştirilmiştir.

Bu bilgiler ışığında sosyal hizmet mesleği ve disiplininin afetlerde Suriyeli kadınların yaşam deneyimlerine ilişkin bilgi temeline katkı sağlanacak ve Suriyeli kadınların afet sürecinde yaşadıkları sorunlara ve sosyal hizmet gereksinimlerine ilişkin bir kavrayış elde edilmiştir.

Katılımcılar	Yaş	Çocuk Sayısı	Eğitim Düzeyi	Suriye'deki Ekonomik Durumu	Suriye'deki Mesleği	Türkiye'de Çalışma Durumu	İkamet Süresi	Afet Sonrası Barınma Hizmeti Durumu
K1	42	5	9. sınıf	İyi	Terzi	Çalışmamış	3 yıl	Kendi Evi
K2	42	5	6. sınıf	Çok İyi	Tekstil/ Ütücü	Çalışmamış	6 yıl	Okul/ 3 gün
K3	22	1	4. sınıf	İdare Eder	Çalışmamış	Çalışmamış	5 yıl	Çadır/ 1 ay
K4	25	0	9. sınıf	Kötü	Çalışmamış	Çalışmamış	6 yıl	Çadır/ 1 ay
K5	44	4	9. sınıf	İdare Eder	Çalışmamış	Çalışmamış	4 yıl	Kendi Evi
K6	46	5	8. sınıf	Çok İyi	Çalışmamış	Çalışmamış	6 yıl	Akraba evi/ 1 ay
K7	40	5	9. sınıf	Kötü	Tekstil/ Terzi	Terzi / 3 ay	2 yıl	Çadır/ 10 gün
K8	38	6	9. sınıf	İdare Eder	Çalışmamış	Çalışmamış	10 yıl	Yurt/ 1 ay
K9	24	1	9. sınıf	Kötü	Çalışmamış	Çalışmamış	7 yıl	Çadır/ 1 gün
K10	47	7	7. sınıf	İyi	Çalışmamış	Çalışmamış	6 yıl	Çadır/ 10 gün
K11	31	6	10. sınıf	Çok iyi	Çalışmamış	Çalışmamış	7 yıl	Camii/ 1 hafta
K12	47	8	3. Sınıf	Çok İyi	Tarla İşçisi	Çalışmamış	7 yıl	Çadır/ 1 ay
K13	35	3	Üniversite	Çok İyi	Avukat	Çalışmamış	7 yıl	Kendi Evi
K14	55	7	9. sınıf	Çok İyi	Çalışmamış	Çalışmamış	7 yıl	Çadır/ 1 gün
K15	47	7	8. sınıf	Çok İyi	Çalışmamış	Çalışmamış	5 yıl	Çadır/ 1 ay
K16	27	4	9. sınıf	İyi	Çalışmamış	Çalışmamış	2 yıl	Akraba evi/ 1 ay
K17	30	3	9. sınıf	Çok Kötü	Çalışmamış	Çalışmamış	3 yıl	Çadır/ 2-3 ay
K18	55	7	Okumamış	Kötü	Ev yemeği satıyor	Terzi	6 yıl	Kendi evi

K19	53	3	5. sınıf	İyi	Çalışmamış	Esnaf	7 yıl	Çadır/ 1 hafta
K20	40	4	7. sınıf	İyi	Çalışmamış	Çalışmamış	6 yıl	Çadır/ 1 ay
K21	29	4	6. sınıf	Çok Kötü	Çalışmamış	Çalışmamış	4 yıl	Çadır/ 1 ay
K22	55	3	Üniversite	Çok İyi	Müdür Yardımcısı	Çalışmamış	5 yıl	Kendi Hasarlı Evinde
K23	55	6	3. sınıf	İyi	Çalışmamış	Çalışmamış	8 yıl	Çadır/ 10 gün
K24	25	2	9. sınıf	İyi	Çalışmamış	Temizlik	5 yıl	Cami/ 3 gün

Tablo 1. Depremi Deneyimlemiş Suriyeli Kadınların Sosyo-Demografik Bilgileri

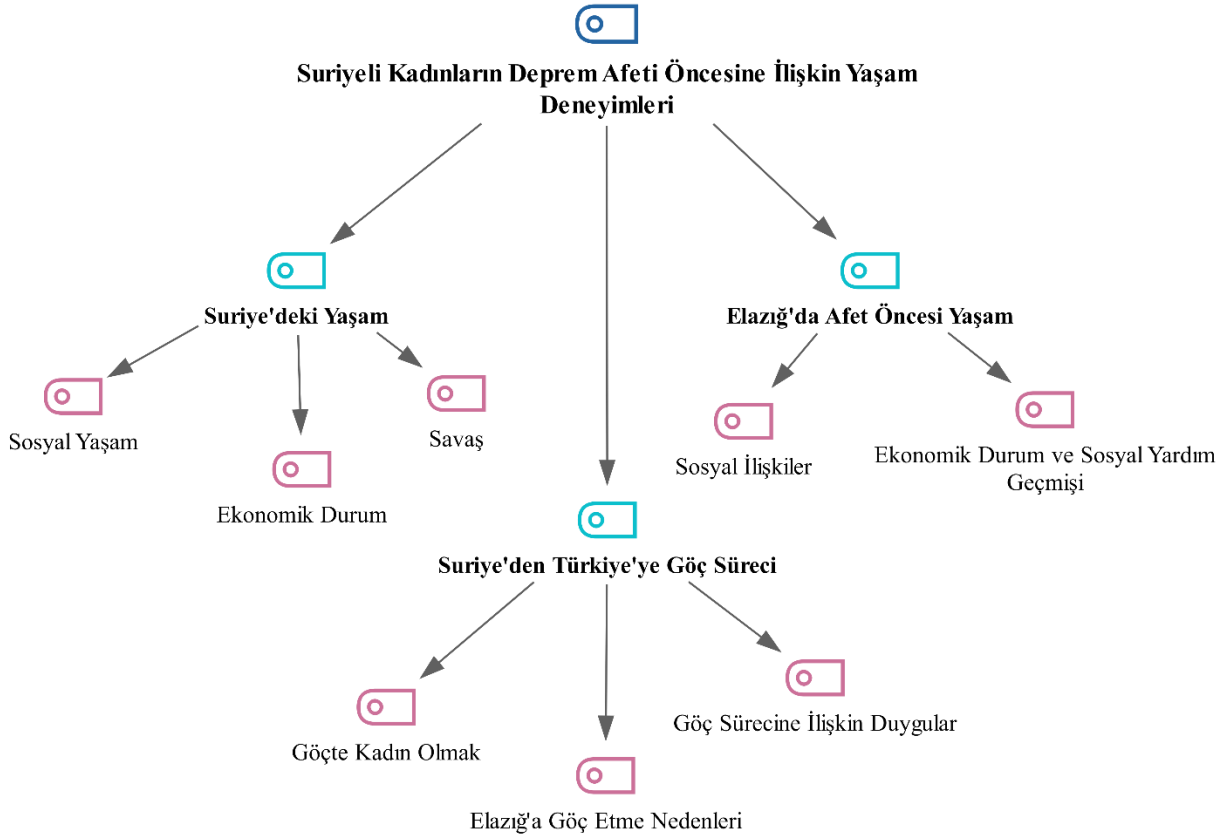
4. BÖLÜM: BULGULAR VE YORUMLARI

Araştırma kapsamında 24 katılımcı ile derinlemesine görüşme gerçekleştirilmiş ve veriler üç ana tema altında analiz edilmiştir. Bu temalardan ilki “Suriyeli kadınların deprem afeti öncesine ilişkin yaşam deneyimleri”, ikincisi “Suriyeli kadınların deprem afeti sırasındaki yaşam deneyimleri” ve üçüncü tema ise “Suriyeli kadınların deprem afeti sonrasındaki yaşam deneyimleri” olarak belirlenmiştir. Bu ana temalar, araştırmanın alt amaçları ve alt amaçlara ulaşmak amacıyla sorulan görüşme soruları etrafında şekillendirilmiştir. Bu üç ana temaya konuyla ilişkili farklılaşan içerikleri kapsayacak biçimde oluşturulan çeşitli alt tema ve kategoriler aracılığı ile ulaşılmıştır. Bu kapsamda çalışmanın üç ana temasını oluşturan toplam 11 alt temaya ulaşılmıştır. Bu alt temalara ise 28 kategori üzerinden ulaşılmıştır.

4.1. SURİYELİ KADINLARIN DEPREM AFETİ ÖNCESİNE İLİŞKİN YAŞAM DENEYİMLERİ

Bu bölümde ilk olarak “Suriyeli Kadınların Deprem Afeti Öncesine İlişkin Yaşam Deneyimleri” ana teması altında afetzede Suriyeli kadınların Türkiye’ye göç etmeden önceki yaşamlarına, göç sürecinde kadın olmaya ve afet öncesinde Türkiye’deki yaşamlarına ilişkin deneyimleri ele alınmıştır. Bu deneyimler ile kadınların yaşamlarındaki köklü değişiklikler olarak değerlendirebileceğimiz iki ayrı afet olan savaş ve göçün yol açtığı yeni yaşam koşullarına ilişkin bir kavrayış elde etmek amaçlanmıştır. Bu doğrultuda bu ana tema altındaki ifadeler üç alt tema altında analiz edilmiştir. Bu alt temalardan ilki “Suriye’deki Yaşam”, ikincisi “Türkiye’ye Göç Süreci” ve üçüncüsü “Elazığ’da Afet Öncesi Yaşam” olarak belirlenmiştir. Bu alt temalar bağlamında ele alınan göç öncesi yaşam deneyimleri, araştırma öznelerinin yeni bir yaşama açılan kapı olarak göç kararını vermelerini etkileyen faktörlerin anlaşılması açısından önemli görülmektedir. Göç kararını etkileyen yaşam koşulları aynı zamanda göç sırasındaki yaşam deneyimlerinin şekillenmesine ve göç sonrası inşa edilecek yaşama dair bir alt yapı oluşturmaktadır. Bu bağlamda araştırma öznelerinin deprem afetini deneyimlemeden önceki yaşam koşullarının anlaşılması; onların göç öncesi sahip oldukları kaynaklar, göç sürecini deneyimleme biçimleri ve bu yaşantılar doğrultusunda göç sonrası inşa ettikleri yeni yaşamlarına ilişkin anlatılarının analizi yoluyla sağlanmaktadır. Bu anlatılar ise

katılımcıların ifadelerinden hareketle ortaya çıkan çeşitli kategoriler üzerinden ulaşılan üç alt tema etrafında analiz edilmiştir.

Şekil 1. Suriyeli Kadınların Deprem Afeti Öncesine İlişkin Yaşam Deneyimleri Tema Haritası

4.1.1. Suriye'deki Yaşam

Bu alt tema altında Suriyeli kadınların deprem ve göç afetleri öncesindeki yaşantılarına ilişkin deneyimleri anlatıları üzerinden analiz edilmiştir. Bu anlatılar ile deprem ve göç afetlerini deneyimlemeden önceki yaşam koşullarının öğrenilmesi ve bu sayede göç ve deprem afetlerinin Suriyeli kadınların yaşamlarında ne gibi değişikliklere yol açtığının görünür kılınması amaçlanmaktadır. Bu doğrultuda katılımcıların deprem ve göç afetleri öncesi süreçlere dair deneyimlerine ilişkin ifadeleri yine katılımcıların ifadeleri etrafında oluşturulan “Sosyal Yaşam”, “Ekonomik Durum” ve “Savaş” kategorileri altında analiz edilmiştir.

4.1.1.1. Sosyal Yaşam

Bu kategori altında araştırmanın çalışma grubunu oluşturan Suriyeli kadınların Suriye’den Türkiye’ye göç etmeden önceki sosyal yaşamlarına dair çeşitli anlatıları ele alınmaktadır. Bu anlatılar Suriyeli kadınların deprem, savaş ve göç afetlerini henüz deneyimlemedikleri, kendi ülkelerinde sürdürdükleri olağan yaşamları içindeki sosyal ilişkilerini kapsamaktadır. Bu kapsamda Suriyeli kadınların sosyal ilişkilerine dair anlatılarının çoğunlukla aile ilişkileri, yakın arkadaşlık ilişkileri ve komşularıyla olan ilişkileri etrafında şekillendiği görülmektedir. Suriyeli kadınların göç afeti öncesi olağan yaşamlarında sürdürdükleri sosyal ilişkilerinin anlaşılması, Suriyeli kadınların sahip oldukları sosyal destek sistemlerinin neler olduğu, bu sistemlerin Suriyeli kadınların zorlu yaşam koşullarıyla baş etmede kullandıkları mekanizmalar açısından öneminin ne olduğu, göç afetinin bu ilişkiler üzerinde ne gibi etkiler yarattığı konularının anlaşılmasını da olanaklı kılmaktadır. Bununla beraber, araştırmanın çalışma grubunu oluşturan afetzede Suriyeli kadınların ortak yaşantıları olan savaş, göç ve deprem afetlerini deneyimleme ve algılama biçimlerine ilişkin göç öncesi sürdürülen sosyal yaşamın anlamını ortaya koymak amaçlanmaktadır.

Araştırmaya katılan katılımcıların sosyal ilişkilerini çoğunlukla aile bağları, arkadaşlıklar ve komşularla ilişkileri üzerinden ele aldıkları görülmektedir. Katılımcılar göç afeti öncesi sahip oldukları sosyal ilişkileri ve göç afeti ile birlikte bu ilişkilerde yaşanan değişimi şu ifadelerle aktarmaktadırlar:

“(Büyük bir mutlulukla) Çok iyiydik, çok güzeldi ziyaretler. Komşularla çok iyi geçiniyorduk. Ailem zaten çok yakınımda oturuyordu, çok iyi yaşıyorduk. Orada tüm ailem vardı abilerim, kardeşlerim. Orada hiç insan üzüntü falan hissetmiyor. Ailem uzakta şimdi” (K2, 42Y).

“Çok çok iyiydi. Komşularımı, arkadaşlarımı, dostlarımın olmasını çok severdim. Hiç sıkıntılarım olmadı arkadaş yönünden çok mutluydum çok şükür. Burada da mutluyum, orada hani daha mutlu olma sebepim de ailemin hepsinin bir arada olması, eşimin yaşıyor olması. Yani çok şükür buradaki komşularım da iyi hani Türk komşularım falan. Hiç sıkıntı yaşamıyorum” (K1, 42Y).

“Suriye’deyken kendi ailemle birlikte yaşıyorduk ev kendimize aitti. Ekonomik durumumuz çok iyiydi, zorluk azdı rahat yaşıyorduk. Ailemle, arkadaşlarımla ilişkilerim iyiydi çok mutluyduk, ziyaretlerimiz vardı birbirimizle. Komşularla aram çok iyiydi birbirimize gider gelirdik. Gün içinde genelde ev işleri, yemek yapardım, çocuklarla ilgilenirdim” (K20, 40Y).

Katılımcılar ifadelerinde, göç öncesi süreçte aile üyeleriyle, arkadaş ve komşularıyla olan ilişkilerinde genellikle memnun olduklarını belirtmektedirler. Bununla beraber sahip oldukları sosyal ilişkilerin göç afeti ile değişikliğe uğradığı da ifade edilmektedir. Araştırma öznelerinden K13, savaş ve göç afetleri öncesinde sahip olduğu sosyal destek sistemlerini ve bu sistemlerin göç sonrası uğradığı değişikliği aşağıdaki biçimde ifade etmektedir:

“Çok çok mutluyduk çok şükür. Ailemle, komşularıyla ilişkilerim çok iyiydi ama her şey değişti. Önceden kayınvalidemgil yardım ediyordu, kardeşlerim. Şimdi tek kaldım. Şimdi sabahtan akşama kadar çalışıyorum, mecbur her işi ben yapıyorum. Burada doğum yaptım kimsem yoktu, arkadaşımın teyzesi geldi yardımcı oldu. Elim kırıldı diyor hani kimse yoktu yanımda, yine tektim” (K13, 35Y).

Katılımcının ifadelerinden de anlaşıldığı üzere Suriyeli kadınların sahip oldukları eş, kardeş ve kayınvalide gibi aile üyeleri ile kurdukları ilişkilerin katılımcıların algıladıkları birer sosyal destek mekanizması olduğu ve bu ilişkilerin göç sebebiyle yitirilmesinin alışılmış sosyal destek sistemlerinin de yitilmesi anlamına geldiği görülmektedir. Şen ve Vural (2014: 38) çalışmalarında savaş ve göç sebebiyle sosyal ilişkilerde yaşanan kopuşlara bağlı olarak kadınlar ve savaş mağdurlarının yaşadıkları sorunlarla başa çıkarken aile kaynaklarını kullanamadıklarını işaret etmektedirler. Bu anlamda Suriyeli kadınların sosyal yaşamlarında meydana gelen bu değişikliğin zorlu yaşam koşullarıyla mücadele edebilme açısından da kadınlar için yeni koşullar yarattığı söylenebilmektedir. Göç afeti ile arkadaşlıklar, komşuluk ve aile ilişkilerinde yaşanan değişimlerin yanında bu ilişkilerin tamamen yitirilmediği, katılımcılar tarafından göç sonrası süreçte dahi sürdürülen ilişkilerin sosyal destek açısından önemli bir unsuru olduğu değerlendirilebilmektedir. Katılımcılar göç öncesi süreçte kurdukları sosyal ilişkileri şu ifadelerle anlatmaktadırlar:

“İyiydi. Onlar çok iyilerdi. Yani biz halen konuşuyoruz. Bazen de aramayı bile bitiremiyoruz, bitmeden ağlıyoruz, birbirimizi çok özliyoruz. Onlar bize kardeş gibilerdi biz de onları. Yani sırrımız birdi ikimizin de. İsteriz keşke onlar da buraya gelseler ama bilmiyorum. Durumlar biraz kötü, kimse çıkamıyor oradan. Yani işte komşularımız çok iyilerdi orada. Biz de çok iyiydik onlarla” (K9, 24Y).

“Evet arkadaşlarım vardı ama hani çok içimi açmazdım, sırrımı anneme anlatırdım bir tek. Şimdi hala anneme anlatıyorum bi tek. Hani konuşur sohbet ederdik ama deritten değil yani gündelik. Çok şükür çok mutluyduk, aramız iyiydi. Hala konuşuruz” (K7, 40Y).

Göç afetinin önemli bir etkeni olan savaş afetinin de katılımcıların sosyal ilişkilerinde çeşitli değişikliklere sebep olduğunu katılımcılar şu şekilde ifade etmektedirler:

“Savaştan önce iyi, güzel geçiyordu. Savaştan sonra çok zordu” (K5, 44Y).

“Zordu ama çok hatırlamıyorum. Savaştan önce kaçırılma olayları yoktu, ölüm olayları yoktu, vurulma olayları yoktu, güzel bir hayat yaşıyorduk. Şimdi ise çok tehlikeli bir durumda. Hatta dün haber aldım 2 kişiyi öldürmüşler yaşadığım yerde” (K3, 22Y).

Katılımcıların Suriye’deki sosyal ilişkilerine dair ifadelerinden hareketle savaş ve göç afetlerinden önceki yaşamlarında aile üyelerinin birlikte olması ve göç sebebiyle aile bağlarının henüz kopmamasından dolayı ilişkilerinin daha kuvvetli olduğu görülmektedir. Savaş ve bunu takiben başlayan göç süreci ile beraber Suriyeli kadınların eşlerini kaybettiği ya da göç süreci sonrasında eşlerinden çeşitli sebeplerle ayrıldıkları; aile üyelerinin bir kısmının Suriye’de kalması ya da Türkiye’ye göç etseler dahi başka şehirlerde yaşamaları sebebiyle çekirdek aile ve akrabalık ilişkilerinin zayıfladığı görülmektedir. Ancak bununla birlikte kimi katılımcının ifadelerinde, eskisi gibi kolay ve tatmin edici olmasa dahi, akrabaları ve komşularıyla ilişkilerinin hala devam ettiği ve bu ilişkilerin katılımcıların hayatlarında olumlu etkilerinin de devam ettiği anlaşılabilmektedir.

Buz (2008: 6-7)’a göre göçmenler çoğunlukla köken ülkelerindeki sosyal bağları ve hatıraları özlüyor, eski yaşamlarında sahip oldukları ekonomik refahı yitirmeleri sebebiyle uyumda zorlanıyor, yeni yaşam koşulları ve kültüre uyum sağlamakta güçlük çekiyor, dil bariyeri sebebiyle kendini yalnız hissediyor ve yeni sosyal ağlar kurmada zorlanıyorlar (Buz, 2008: 6-7). Katılımcıların anlatıları ışığında savaş, göç ve deprem afetleri öncesi süreçlerde katılımcıların sahip oldukları sosyal ilişkilerin savaş ve göç afetleri sebebiyle çeşitli değişimler yaşadıkları, katılımcıların sosyal destek sistemleri olarak ifade edilebilecek aile, arkadaş ve komşu sistemlerinin değişen yaşam koşullarına paralel olarak yeniden inşa edildiği ancak halen olumlu etkilerinin sürdürüldüğü değerlendirilebilmektedir.

4.1.1.2. Ekonomik Durum

Bu kategori altında araştırmanın çalışma grubunu oluşturan Suriyeli kadınların Suriye’den Türkiye’ye göç etmeden evvel içinde buldukları ekonomik koşullara ilişkin anlatıları ele alınmaktadır. Bu anlatılar ile savaş ve göç afetlerinin Suriyeli kadınların yaşam koşullarını nasıl etkilediğinin anlaşılması amaçlanmaktadır. Aynı zamanda savaş ve göç afetleri öncesinde sahip olunan ekonomik kaynak ve içinde bulunulan ekonomik

koşulların göç afeti sonrası süreçte Türkiye’de inşa edilen yeni yaşam koşullarına temel oluşturacağı değerlendirildiğinden bu anlatıların Türkiye’de deprem afeti öncesi yaşam koşullarının anlaşılması açısından da önemlidir. Savaş ve göç afetlerinin etkilenen toplumlarda sosyal, ekonomik, psikolojik birçok etkilerinin olduğu bilinmektedir. Bu sebeple Suriyeli kadınların savaş, göç ve deprem afetlerini deneyimlemeden önce, alışık oldukları olağan yaşam koşullarının neler olduğunun keşfedilmesi ve bu olağan koşulların katılımcıların göç afeti sonrası ve deprem afetine ilişkin süreçlerdeki yaşam deneyimlerinin şekillenmesine nasıl zemin hazırladığının keşfedilmesi açısından önemli görülmektedir. Katılımcılar, savaş ve göç afeti öncesine ilişkin yaşamlarında dair içinde buldukları ekonomik koşulları şu şekilde ifade etmektedirler:

“Turşu yapıp satıyordum, öyle geçiniyordum. Kimseye de muhtaç değildim, kimseden bir şey istemiyordum. Kendi yorgunluğumla çalıştım” (K18, 55Y).

“Suriye’deyken kendi ailemle birlikte yaşıyordum, ev kendimize aitti. Ekonomik durumumuz çok iyiydi, zorluk azdı rahat yaşıyorduk (K20, 40Y).

“Tek ailecek oturuyorduk. Kendi ailemle. Suriye’de eşim memurdu, maddi durumumuz iyiydi. İki tane maaş alıyorduk. Bir maaş eşimin işi, bir maaş da engelli maaşıydı” (K11, 31Y).

Suriyeli kadınların göç etme nedenlerinden en belirginini şüphesiz 2011 yılında Suriye’de başlayan iç savaştır. Katılımcıların Suriye’deki yaşamlarında sahip oldukları ekonomik kaynaklara ilişkin anlatılarında dikkati çeken önemli bir konu da katılımcıların ekonomik koşullarının savaş sebebiyle aniden, beklenmedik bir biçimde yitirilmesi ve bunu takiben başlayan zorunlu göç sürecinde diğer tüm kaynakların da süreç içinde yitirilmesidir. Bu anlamda etkilenen toplumlarda ani, beklenmedik kayıplar yaratma potansiyeline sahip olaylar olarak tanımlanabilen afet kavramının, Suriyeli kadınların savaşla birlikte önce yaşamlarında düzen, huzur, güvenlik ve daha sonra can ve mal kayıpları oluşturan bir sosyal afet olduğunu gözler önüne sermektedir. Katılımcılar savaş afetiyle birlikte yaşadıkları ani ve beklenmedik maddi kayıpları ve bu kayıpların yaşamlarında meydana getirdiği değişiklikleri şu şekilde ifade etmektedirler:

“Çok mutluyduk hani her yer çok ucuzluktuk, ayrımcılık yoktu. Ben hukuk okuduğumda birinci sene hani daha güzeldi, ucuzluktuk zaten Şam çok güzel. Şu an çok duygulandım. (ağlamaya başladı). Eşim bir şirkette çalışıyordu dükkanları da vardı kendine ait. Maddi durumumuz çok iyiydi. Şimdi maalesef ev gitti, yıkıldı, dükkan da aynı şekilde” (K13, 35Y).

“Valla çok şükür çok iyiydi durumumuz. İşte eşim bakkalda çalışıyordu ben de evde. Çok güzel bir hayat sürdürüyorduk, ev bizimdi yani çok şükür durumumuz iyiydi

kimseye bir şeye ihtiyaç duymuyorduk ondan sonra işte zaten evimiz de patladı bomba düştü üzerine” (K2, 42Y).

Katılımcıların ekonomik koşullarının değişiminde yalnızca savaş ve göç afetleri etkili olmamakta, aynı zamanda bu afetler sebebiyle yaşanan çeşitli kayıplar da ekonomik koşulların değişimine sebep olmaktadır. Suriye iç savaşında eşini kaybeden katılımcı K1, Suriye’deki ekonomik koşullarını ve bu koşullarda meydana gelen değişimleri şu sözlerle ifade etmektedir:

“Çok güzel bir hayat geçiriyorduk, evlerimiz mal mülklerimiz hep vardı çok güzel geçiniyorduk. Savaş anında hepsini kaybettik. Savaştan önce gelir durumumuz çok iyiydi, savaş sırasında da eşim yanımdayken hayatım durumum çok iyiydi yine de. Eşim vefat ettikten sonra çok zorlandım. İşte bir tek oğlum çalıştığı için çok zor oluyor, tek başına bütün evin yükünü o kaldırıyor” (K1, 42Y).

Katılımcıların Suriye’deki yaşamlarında içinde buldukları ekonomik koşullara ilişkin anlatılarına bakıldığında çoğunlukla ekonomik kaynaklarının yaşamları için yeterli olduğu ve geçim sıkıntısına sebebiyet vermeyecek düzeyde kaynaklarının bulunduğu değerlendirilebilmektedir. Bununla beraber katılımcıların ülkelerinde patlak veren Suriye iç savaşının, etkilenen toplumda olduğu gibi araştırmanın çalışma grubunu oluşturan kadınların da yaşamlarında beklenmedik, ani ve büyük kayıplara sebep olduğu; yaşanan kayıpların yalnızca can değil aynı zamanda ekonomik olduğu da ifade edilmektedir. Savaşın neden olduğu fiziksel ve maddi kayıpların Suriyeli kadınların göç sonrası yeni yerleşim yerlerinde inşa edecekleri yeni yaşamlarına çoğunlukla maddi kaynaklardan yoksun, sıfırdan başlamaları sonucunu doğurduğunu ve yeni koşulların da Suriyeli kadınların yeni yerleşim yeri olan Elazığ’da meydana gelen deprem afetinden etkilenme düzeylerini etkileyeceğini değerlendirmek gerekmektedir.

4.1.1.3. Savaş

Bu kategori altında araştırmanın çalışma grubunu oluşturan Suriyeli kadınların Suriye’den Türkiye’ye göç etmeden önceki yaşamlarında deneyimledikleri savaş olgusuna dair çeşitli anlatıları ele alınmaktadır. Bu anlatılar Suriyeli kadınların deprem ve göç afetlerini henüz deneyimlemedikleri, kendi ülkelerinde sürdürdükleri olağan yaşamın bozularak zorunlu olarak göç etmelerine sebep olacak savaş sürecine dair anlatılarını kapsamaktadır. Zorunlu göçün insanların genellikle devletlerin siyasi, ekonomik ve sosyal bazı yaptırımları nedeniyle çevrelerini terk etmek zorunda kaldıkları bir göç türü olduğu bilinmektedir (Aker, 2002; Buz, 2008). Buradan hareketle,

katılımcıların Suriye'deki yaşamlarında köklü değişikliklere ve ciddi kayıplar vermelerine sebep olan savaşın aniden patlak vermesiyle içinde buldukları yeni duruma ilişkin duygu, düşünce ve yaşantılarının neler olduğunun anlaşılması katılımcıların göç kararı almalarını etkileyen çeşitli faktörlerin de anlaşılmasını olanaklı kılmaktadır. Bununla beraber savaş afetinin, katılımcıların yaşamlarında psikolojik, sosyal, ekonomik ve yapısal değişiklikler oluşturduğunun anlaşılması, göç afeti sonrasında Türkiye'de kurulacak yeni yaşamın birer belirleyicisi olması ve yeni yaşamlarında karşılaşacakları ani, beklenmedik ve yıkıcı etkileri bulunan olay olarak deprem afetini deneyimleme biçimleri ve afetten etkilenme düzeyleri açısından da önem taşımaktadır.

Araştırma öznelerinden K1 savaşa ilişkin yaşam deneyimlerini şu ifadelerle aktarmaktadır:

“Gelmeden önce çok şiddetliydi, uçakla bombalar atıyorlar, tanklarla vuruyorlar. Biz evlerin alt kısmında saklanıyorduk işte ses bitince uçak sesleri tank sesleri öyle kaçtık, kaçmayı başardık. Her yer ateş içindeydi cehennem gibi. Sonra zaten evimiz vuruldu bombayla, tamamen yıkıldı eşyalarıyla birlikte, eşyamız falan hiç kalmadı” (K1, 42Y).

Katılımcının ifadelerinden de anlaşılacağı gibi savaş, etkilenen bölge ve toplumlarda yıkıcı etkilerinin büyüklüğü sebebiyle yaşamı olanaksız kılmakta ve göç hareketini zorunlu hale getirmektedir. Savaşın; evlerin, binaların bombalanması yoluyla gerek yarattığı korku ve dehşet hisleri gerekse fiziksel yıkımlar sebebiyle etkilenen bölge halkının yaşamlarında derin yaralar bıraktığı değerlendirilebilmektedir. Araştırma öznelerinden K13 savaş afetine ilişkin deneyimlerini ifade ederken temel yaşam gereksinimlerinin sağlanmasını olanaksız kılan yapısal değişikliklerin göçü kaçınılmaz kıldığından şu sözlerle bahsetmektedir:

“Hani son noktaya kadar kaldık orada. Bizi bize bırakmadılar, rahat bırakmadılar bizi. Yani elimizden geleni yaptık. Elektrik yoktu, su yoktu, yiyecek bir şey yoktu. Eşimi de askere istiyorlar. İki tane kaynımı Şii'ler öldürdü Esad tarafı. Kayınbabam İdlib'e gitti çok tehlikeli diyor zaten hani yemek bile bulamıyorduk millet aç durumda kaldı” (K13, 35Y).

Savaş yalnızca fiziksel yapılarda değil etkilenen bireylerin ruh dünyalarında da derin yıkımlara ve hasara sebep olmaktadır. İçinde yaşanan koşulların en temelde bireylerin can güvenliklerine yönelik ciddi tehditler barındırması ve aynı zamanda travmatik olay ve durumlara maruziyet vermesi sebepleriyle etkilenen toplumun hem fiziksel hem de psikolojik sağlıkları üzerinde ciddi izler bırakmaktadır. Katılımcılar savaş afetine ilişkin

yaşadıkları travmatik deneyimleri ve bu deneyimlerin yol açtığı yıkıcı duygular ve psikolojik etkiyi şu ifadelerle aktarmaktadırlar:

“Yol çok kötü, çok uzun mesafe bir de yollar çukurlar açılmış hani geçemeyelim diye baya teller falan konulmuş. O zorlu yollardan geçtik. Yolda Işid’i gördük, yol boyunca kopmuş kafalar eller. Çocukların gözlerini kapattım o manzarayı görmemeleri için, görmesinler diye. Çok zordu. Çok şükür kurtulduk, geçti ama çok zorlandık” (K2, 42Y).

“Savaşta komşumuzun evi vuruldu, ben de korkudan kendimi ikinci kattan attım uçak korkusundan dolayı bombadan. Şimdi işte o olaydan iki yıl sonra anladım ki sırtımda omzumda ayağımda hasarlar var. Parmağım koştur damarlarım da kopmuş o anda hiç hissetmedim hani korkudan dolayı” (K4, 25Y).

Savaş afetinin etkilenen toplumlarda derin korku, endişe ve güvensizlik gibi duygular yaratmasının yanında bu duygulara sebep olan travmatik deneyimlerin göç kararının alınmasında önemli birer etken olduğu değerlendirilebilmektedir. Özellikle savaş sürecinde toplumda ortaya çıkan kaos ve anominin suç davranışlarında artışa sebep olabildiği ve bu sebeple kişilerin canlarına, mallarına, vücut bütünlüklerine yönelik pek çok suç davranışının da göç kararının alınmasında etkili olabileceği söylenebilmektedir. Savaş ve göç gibi zorlu yaşam deneyimlerinde özellikle toplumda görece dezavantajlı sayılabilen grupların toplumda daha fazla baskı unsuruyla mücadele ettikleri bilinmektedir. Bu bağlamda araştırmamızın çalışma grubunu oluşturan Suriyeli kadınların ve kız çocuklarının ait oldukları cinsiyet temelli sosyal grup içinde kadın kimliğine sahip olmalarından kaynaklanan çeşitli özgün deneyimlerinin olması da muhtemeldir. Bu açıdan Suriyeli kadınların savaşı birer kadın olarak deneyimlerken fiziksel ve cinsel istismar, sözlü ve fiziksel taciz gibi travmatik deneyimlere maruz kalma ve bunlarla ilişkili kaygı, korku, anksiyete, travmatik stres tepkileri gibi olumsuz duygu ve psikolojik tepkiler yaşama açısından risk altında oldukları değerlendirilebilmektedir. Katılımcılar, savaş sürecinde kadın olmaları sebebiyle deneyimledikleri veya şahit oldukları istismar ve diğer kötü muamelelere ilişkin yaşam deneyimlerini ve bu deneyimlerle ilişkili duygularını şu şekilde ifade etmektedirler:

“Namus konusunda korktum, güven yoktu. Suriye’de kadınları kaçırıyorlardı, kızları. Güven kalmamıştı. Kızım 14 yaşında ona çok korktum Suriye’de” (K7, 40Y).

“Bir günde karar verdik gitmeye. Eşimle çocuğum vefat etti. Savaşta uçak evlerimizin üzerine bomba attı. Irak sınırından Şii’ler gelecek dediler. Kızlarımı koruyacak bir erkek kalmadı. Şii’ler gelirse kızlarıma saldırır diye korktum” (K14, 55Y).

4.1.2. Suriye’den Türkiye’ye Göç Süreci

Bu alt tema altında Suriyeli kadınların göç afeti sırasındaki yaşantılarına ilişkin deneyimleri anlatıları üzerinden analiz edilmiştir. Bu anlatılar ile göç afeti sırasında kadın olmaya ilişkin özgün deneyimlerin neler olduğunun öğrenilmesi ve bu sayede göç afeti ile deprem afeti sırasında kadın olmaya ilişkin ortaklaşan yaşantıların görünür kılınması amaçlanmaktadır. Bununla beraber deprem afetinin deneyimlendiği il olan Elazığ’a göç etmeye karar vermeye ilişkin deneyimler, göç afeti sürecine ilişkin duygular da bu alt tema altında ele alınan konulardandır. Bu doğrultuda katılımcıların göç afetine dair deneyimlerine ilişkin ifadeleri yine katılımcıların ifadeleri etrafında oluşturulan “Göçte Kadın Olmak”, “Elazığ’a Göç Etme Nedenleri” ve “Göç Sürecine İlişkin Duygular” kategorileri altında analiz edilmiştir. Katılımcıların ifadelerinden hareketle bu kategoriler kendi içlerinde çeşitli alt kategorilere ayrılmıştır. “Göçte Kadın Olmak” kategorisi çerçevesinde ele alınan anlatılar içerikleri bakımından 3 alt kategori altında analiz edilmiştir. Bu alt kategoriler Göç Sırasında Erkekten Farklı Yaşantılar”, “Göç Sürecinde Kadınların İhtiyaçları” ve “Göç Sürecinde Maruz Kalınan Kötü Muamele” olarak ifade edilmiştir. Bu bağlamda bu alt tema, Suriyeli kadınların Suriye’deki yaşamlarını ve savaş afetine ilişkin yaşam deneyimlerini geride bırakarak göç kararını almalarından başlayarak göç sırası yaşam deneyimlerine ve göç afetini deneyimlerken kadın olmaya dair anlatılarına kadar uzanan bir yönelimle ele alınmaktadır.

4.1.2.1. Göçte Kadın Olmak

Bu kategori altında Suriyeli kadınların deprem afeti öncesi süreçte deneyimledikleri göç afetine ilişkin yaşam deneyimlerini içeren anlatıları ele alınmaktadır. Bu anlatılar, bir önceki “Suriye’de Yaşam” temasını oluşturan “Sosyal İlişkiler”, “Ekonomik Durum” ve “Savaş” kategorileri altında analiz edilen yaşam deneyimlerinin kronolojik olarak devamı niteliğinde sayılabilecek yaşam deneyimlerine dairdir. Öyle ki, önceki alt temada¹ analiz edilen yaşam deneyimlerinin katılımcıların Suriye’deki yaşamlarının devamını nasıl olanaksız kıldığı tartışılarak esasen göçü hazırlayan etmenler olarak ele alınabileceği değerlendirilmişti. Bu kategoride ise Suriye’den Türkiye’ye yönelik göç hareketinde Suriyeli kadınların göç sırasında kadın statüsüne sahip olmakla ilişkili özgün yaşam

¹ “1.1. Suriye’deki Yaşam” alt teması için bkz. sf.92

deneyimleri ele alınmaktadır. Göç sürecinin kadınların hayat tecrübeleriyle olan ilişkisinin incelendiği çalışmalarda kadınların erkeğe bağlı olmaları düşüncesinin hâkim olmasından kaynaklı kadının göçteki konumunun anlaşılmasını güçleştirmiştir (Karanfiloğlu, 2019: 102). Fakat kadınların göç sürecindeki durumlarını araştıran çalışmalar ele alındığında feminist perspektif ile ana-akım araştırmalara eleştirel bir mercek tutulduğu görülmekte ve kadını “nesne” olarak gören bakış eleştirilerek kadının “özne” olarak ele alınmasının gerekliliği vurgusu göze çarpmaktadır (Karanfiloğlu, 2019: 102). Bu çerçevede Suriyeli kadınların göç sürecinin aktif katılımcıları olarak ele alındığı çalışmamızın bu kategorisindeki anlatılar kadınların neden ve nasıl göç ettikleri konusunu ele alan göçe karar verme sürecini, göç sürecinin kadınlar açısından ne gibi riskler barındırdığını ve nihayetinde göç sürecinin kadınların yaşamları üzerinde ne gibi etkileri olduğu konuları tartışılmaktadır.

4.1.2.1.1. Göç Sırasında Erkekten Farklı Yaşantılar

Savaş ve zorunlu göç afetlerini takip eden süreçlerde görece siviller daha fazla zarar görmekte ve sivillerin büyük oranda kadınlar ve çocuklar tarafından oluşturulduğu bilinmektedir (Şen ve Vural, 2014: 30). Toplumlarda süregelen toplumsal cinsiyet farklılıklarının savaş ve göç sürecinde de varlığını koruduğu ve kadınların esasen sosyokültürel ön kabullere dayalı sosyal baskı, şiddet ve her türlü istismar gibi ağırlıklı olarak kadın olmanın neden olduğu zulüm ve baskılardan kurtulmak için ülkelerini terk ederek başka bir ülkeye göç ettikleri ve göç sürecinde de kadınları göç etmeye iten faktörlere maruz kaldıkları üzerinde ortak kabuller bulunmaktadır (Akkaya, 2002; IFHR, 2012). Bu bağlamda bu alt kategori altında katılımcıların göç sırasında yalnızca kadın olmalarından kaynaklanan ve erkeklerden farklı yaşantılarına dair anlatıları ele alınmaktadır. Bu anlatılar kimi zaman kadınları kendilerine atfettikleri ve toplumda yer edinmiş “kadınlık stereotipine” dayanan ön kabullere dair olabileceği gibi kimi zaman ise kadınların “erkek olsalardı başlarına gelmeyeceğini düşündükleri” toplumsal cinsiyet temelli ayrımcılıklara dair olabilmektedir. Araştırmanın katılımcılarından K10 göç sırasında bir erkekten farklı olarak deneyimledikleri yaşantıları ifade ederken erkeklerin kıyafetleri konusunda kadınlardan daha kontrolsüz olabilmelerinin bulunduğu da kadınların zorlu yaşam koşullarında dahi toplum tarafından öngörülen ya da kadınların inançları gereği uymaları gereken standartlara uygun giyinmelerine dair sosyal

baskıya işaret etmektedir. K10 göç sürecinde kadınların erkeklerden farklı olarak deneyimlediği giyim standartlarına ilişkin baskıyı şu sözlerle ifade etmektedir:

“Erkeklerinki daha kolay. Erkek istediği zaman istediği şekilde çıkabiliyor ama kadın öyle değil. Kıyafet konusunda bu şekilde kaldık diyor” (K10, 47Y).

Katılımcılar göç sırasında bir erkekten farklı olan deneyimlerine dair anlatılarında zorlu göç yolculuğunda kadınların erkeklere göre fiziksel olarak daha güçsüz olduğunu, bu sebeple göç sürecinde fiziksel zorlanmaları erkeklerden daha farklı biçimde deneyimlediklerini ifade etmektedirler. Bu konudaki deneyimlerini katılımcılar şu şekilde ifade etmektedir:

“Yani erkekler yürüyorlardı ama kadınlar yavaş yavaş yürüyorlardı. Güç farkı vardı” (K8, 38Y).

“Yani zordu. Ama kadın tabii ki vücudu erkek gibi değil. Çocuk olmasa da yoruluyor hemen yoruluyoruz erkek gibi değil. Yoruluyorlar. Yani terlaksiz geldik buraya yol boyunca” (K9, 24Y).

“Kadın olmak erkekten daha zor. Erkek daha güçlü, daha sabırlı oluyor. Mesela bize dolmuşlara binmemize izin vermediler, benim ayaklarım ağrıdı yere oturdum, yoruldum. Eşim daha güçlü duruyordu” (K13, 35Y).

Katılımcıların bir kısmı kadınların fiziksel güç ve dayanıklılık bakımından göç sırasında erkeklerden daha dezavantajlı bir konumda oldukları ve bu sebeple göç sürecinde erkeklerden daha çok zorlandıklarını ifade ederken K2, erkeklerin kadınlara göre fiziksel olarak daha dayanıklı olduğu görüşünü desteklemekle birlikte bu fiziksel güç ve dayanıklılık farklılığının göç sürecinin deneyimlenmesi bakımından kadın ve erkek arasında bir fark yaratmadığını, göç sırasında kadının da erkeğin de aynı koşullarda aynı olayları deneyimlediklerini şu sözlerle ifade etmektedir:

“Farklı bir şey yaşamadım. Yanımızda bir erkek olması farklı, erkek olunca kimse yanımıza yaklaşmıyordu. Erkek başka oluyor farklı hani erkek güçlü, kadın öyle değil kadın biraz zorlanıyor. Kadın ne kadar olsa da zayıf oluyor erkeğin yanında” (K2, 42Y).

Katılımcılar göç sırasında bir kadın olarak erkekten farklı deneyimlerini kıyafet, fiziksel güç ve güvenlik açısından ele almaktadırlar. Ataerkil toplumlarda erkeklerin domine ettiği kamusal alan olarak göç rotasının kadınların güvende oldukları özel alandan ve alışık oldukları güç ilişkilerinden farklı dinamiklerle karşılaştıkları bir yer olması bakımından kadınlar açısından erkeklerden farklı bir deneyim olarak ele alındığı değerlendirilmektedir.

4.1.2.1.2. Göç Sürecinde Kadınların İhtiyaçları

Savaş esnasında kadınlar ve çocuklar erkeklere göre barınma, beslenme, sağlık, eğitim ve sosyal hizmetlerden fazlaca mahrum kalmaktadır. Temel yaşam gereksinimlerinin karşılanamaması, can güvenliğinin kalmaması gibi zorunlu gerekçelerle göç etmek zorunda kalabilmektedirler (United Nations Development Fund For Women [UNIFEM], 2006). Göç etmeye neden olan zorlayıcı yaşam koşullarının yanında göç sürecinde de kadınların çok çeşitli ihtiyaçlarının olacağı ve başa çıkmaları gereken travmatik, zorlayıcı yaşam olaylarının göç sürecinde de devam edebileceği değerlendirilebilmektedir. Karanfiloğlu (2019: 117) çalışmasında kadınların göç süresince birçok zorluk çektiği ve bu zorluklarla mücadele ederken büyük çoğunluğunun yiyecek, içecek gibi temel gıdaları dahi alacak paralarının olmadığını ifade etmektedir.

Araştırma öznelerinin göç sırasındaki ihtiyaçlarına ilişkin deneyimlerini aktardıkları anlatılarında en temelde yiyecek, içecek gibi temel gıdalara ihtiyaç duyulduğu ve göç sürecine dair iz bırakan en önemli gereksinimin de temel yaşamsal malzemelere ilişkin olduğu değerlendirilebilmektedir. Bu alt kategoride esasen göç sürecinde kadınların ne gibi ihtiyaçlarının olduğuna dair özgün bir alanın keşfi amacı güdülmüş olsa da katılımcıların göç sürecinde her şeyden önce evrensel ihtiyaçlarının dahi karşılanamamasına ilişkin çok temel gereksinimlerinin, kadın olmaya dair daha spesifik gereksinimlerin ortaya çıkmasına ya da bu gereksinimlere ilişkin farkındalık oluşmasına olanak sağlamadığı görülmektedir. Katılımcılardan K21 ve K20, göç sırasında verdikleri yaşam mücadelesi arasında kadın olduğunu dahi unuttuğunu, dolayısıyla kadın olmanın en temelde yaşam, güvenlik, çocuklarının güvenliğini sağlamak gibi durumların çok gerisinde kalarak görünmez olduğunu şu sözlerle ifade etmektedir:

“Yol çok yorucuydu, 2 gün sürdü, çok yorulduk. Çocuklar hasta, kar, buz çok... Her şeye ihtiyacımız vardı. Yani o anda ölmeyeyim, çocuklar yemek yesin üşümesin diye düşünüyorsun hani kadın olarak. Bilmiyorum hiç kadın olduğum aklıma gelmedi sanki. Yoktu yani kadın ihtiyacım” (K21, 29Y).

“Depremden sonra sadece temel ihtiyaçlarımız vardı hani kadın olarak düşünmedim hiç. 1 kişi sordu sadece özel ihtiyaçlarınız var mı hani kadın ihtiyaçları diye, ama yoktu sadece yemek çadır battaniye dışında bir şey istemedik” (K20, 40Y).

Bu durum bazı ihtiyaçların diğerlerine göre daha fazla önceliğe sahip olduğu ve ihtiyaçlar arasında bir hiyerarşinin bulunduğu fikrine dayanan Maslow’un ihtiyaçlar sınıflandırması

ile tutarlılık göstermektedir.² Buna göre en temelde yer alan bireylerin yeme, içme, barınma, uyku ve cinsellik gibi fizyolojik ihtiyaçları yaşamın sürdürülebilmesine yetecek düzeyde giderildiği takdirde bir sonraki basamakta yer alan ihtiyaçlar gündeme gelebilmektedir. Katılımcıların, göç sırasında karşılaştıkları temel ihtiyaçlarına ilişkin anlatıları ise şu şekildedir:

“Yiyecek içecek, yiyecek içecek götürdük sınırda da zaten ekmek satıyorlardı. İhtiyacımız oldu mu oradan aldık” (K10, 47Y).

“Oğlum dört buçuk yaşındaydı kızım da iki buçuk yaşındaydı. Kızım da gripti, hastaydı, çocuğum çok hastaydı her 4 saatte bir ilaç vermem gerekiyordu. Zaten hani yemek de vermem gerekiyordu. Yol da çok soğuktu” (K13, 35Y).

“Maddi durumumuz da çok kötüydü, her şeyimizi bırakıp geldik. Paramızı, mal varlığımızın hepsini de kaçakçılar aldı. Türkiye’ye gelirken hiçbir şeyimiz yoktu. Kıyafet bile yoktu. Sadece üstümüze giydiklerimizle geldik” (K6, 46Y).

Birinci basamaktaki fizyolojik ihtiyaçların asgari düzeyde karşılanmasının yanında ikinci basamak olan güvenlik ihtiyacından söz açmak yerinde olacaktır. Katılımcılar göç sürecini deneyimlerken özellikle birer kadın olarak güvenlik ihtiyaçlarının önemine dikkat çekmektedirler. Güvenlik ihtiyacı esasen güvenliğin sağlanması ile beraber istikrarla sürdürülmesini ve korku, kaygı gibi duyguları açığa çıkaran kaotik durumların engellenerek düzenin sağlanmasını içermektedir. Güvenlik ihtiyacı aynı zamanda bilinmeyen durumlara vücudun verdiği tepki olarak tanımlanan stresin azaltılması ve bilinmeyenden ziyade bilinen, alışıldık durumların sürdürülmesi ihtiyacı olarak da değerlendirilmektedir. Araştırma öznelerinden K10 göç sürecinde güven ihtiyacına dair deneyimlerini şu ifadelerle aktarmıştır:

“Uyumadım, Türkiye’ye geçene kadar hiç uyumadım. Çocuklarım uyusa bile ben uyuyamadım korkudan. Kızlarımı korumam gerektiği için” (K10,47Y).

Benzer biçimde K1, göç sürecini bir kadın olarak deneyimlemekten kaynaklanan güvenlik ihtiyacını mahremiyet üzerinden ifade etmektedir. Katılımcı göç sırasında ped gibi kadımsal ihtiyaçlarına hazırlıklı olduğunu ancak regl sürecine dair kişisel bakım ve hijyen sağlayabileceği kişisel bir alana sahip olmadığını ve bu sebeple duyduğu mahremiyet ve güven ihtiyacını şu şekilde ifade etmektedir:

“Yani çıkmadan önce zaten hepsini hazırladım kadın ihtiyaçlarımı ped falan aldım. Çünkü çok fazla yürüyüş yaptık yolda, bazen de koşmak durumunda kaldık uzun sürdü. Aldım yanıma ama hep gece karanlığında iddik gündüz saklandık hep

²2.2.2. Zorunlu Göç Deneyimi ve Göçmenlerin Psikososyal İhtiyaçları için bkz. sf: 22

yürüyemedik apaçık her yer. Aldım ama gizlenip bi şey yapamadım ki tuvalete gidemedim pek” (K1, 42Y).

“İki kızım adet görüyordu. Yoldaydık, bebeğin bezini kullanmak zorunda kaldılar” (K12, 47Y).

Suriyeli kadınların göç afetini deneyimledikleri sırada hem kadın hem de birer anne olmaktan kaynaklı rollerinin bu rollerin kesişimine dair ihtiyaçları da beraberinde getirdiği değerlendirilebilmektedir. Katılımcıların göç sırasında ortaya çıkan ve kadın olmaya dair ihtiyaçları, annelik rollerinden biri olan “bebek emzirme” eyleminin gerekli kıldığı mahremiyet ve özel alan ihtiyacı ile iç içe görülmektedir. Suriyeli kadınların göç sırasında annelik rollerinin birer parçası olan “emzirme” eylemine ve bu eylemden doğan mahremiyet ve özel alan ihtiyaçlarına dair deneyimlerine ilişkin anlatıları şu şekildedir:

“Geldiğimde kızım daha kundaktaydı, 25 günlüktü, Suriye’de doğmuştu. İşte çocuğumu sardım o şekilde 25 günlük yola çıktım. Çok da yoruldum yolda. Yolda oturuyorduk mesela çocuğu emziriyordum, o şekilde devam ediyordum yola. Zamanım yoktu mesela emzirmek için, hemen geçmemiz lazımdı. O konuda sıkıntı çektim” (K2, 42Y).

4.1.2.1.3. Göç Sürecinde Maruz Kalınan Kötü Muamele

Bu alt kategori altında Suriyeli kadınların göç sırasında kadın ve geçici koruma statüsünde olmalarından kaynaklanan tehdit, taciz, dışlanma gibi maruz kaldıkları kötü muamelelere ilişkin yaşam deneyimlerine dayanan anlatıları ele alınmıştır. Bu anlatılar, kadın ve Suriyeli olmanın göç sürecinde ne gibi deneyimlere sebebiyet verdiğinin anlaşılması, bu deneyimlerin Suriyeli kadınların yaşamlarını nasıl etkilediğinin görünür kılınmasına olanak vermektedir. Suriyeli kadınların köken ülkelerindeki savaş ve onun yol açtığı olumsuz yaşam deneyimlerinden birer kaçış olarak başladıkları göç yolculuğunda hem ülkelerini terk etmek zorunda kalan korunmasız mülteciler hem de savaş ve göç gibi yıkıcı etkiler yaratma potansiyeline sahip afet durumlarında kırılganlığı yüksek bir grubu ifade eden kadın olmaları sebepleriyle göç sırasında karşılaşılabilecek riskler açısından daha fazla baskıya maruz kalabilecekleri değerlendirilebilmektedir. Bu risklerden bazıları göç sürecini organize eden kaçakçılar, diğer göçmenler, polis ve sınır görevlileri tarafından maruz kalabilecekleri yüksek risk taşıyan fiziksel ve cinsel taciz olarak ifade edilmektedir (Mollard, 2010). Katılımcılar göç sırasında maruz kaldıkları kötü muameleyle ilişkin yaşantılarını şu ifadelerle aktarmaktadırlar:

“Evet Afrin’de evet (sesi titreyerek, sessizlik). Çadırda yaşadık evimiz yoktu. Oradaki kürtler hani PKK’lı oldukları için hiç güven yoktu. Kızıma çok korktum çadırda kalırken. Kızıma kötü davranışlarda hani laf olarak (sessizlik)” (K7, 40Y).

“5 çocuğum vardı, ben tek başıyım. Çok zorlandım. Kaçak yollardan geldim. 3 kere denedik. Birincide Türk askerleri yakaladı, tekrar gönderdi. Paramız ziyan oldu. İkinci kere de adam dolandırdı parayı alıp kaçtı, yardımcı olmadı Türkiye’ye gelmemize. Üçüncü defa da sınırın hemen yanında arabaya binip geldik” (K6, 46Y).

“Korktum ama kadınlar vardı diye çok şey yapmamıştım. 100 Dolarım vardı zaten onu da onlara verdim ki kaçak yollarla gelebileyim diye. Çocukların bezlerine kadar açtılar para var mı diye. Elimizden aldılar” (K5, 44Y).

Bununla beraber katılımcılar göç sırasında kadın olmanın maruz kalınan kötü muamelelerin deneyimlenme ihtimalini artıran bir risk faktörü olduğuna, göç sürecine eşlik eden bir erkeğin varlığının kadınlar tarafından bir güvenlik koşulu olarak algılandığına ve taciz, tehdit, fiziksel ve cinsel istismar gibi kötü muamelelerin deneyimlenme riskini azalttığına işaret etmektedir. Katılımcılardan K13’ün göç afetini yalnız bir kadın olarak deneyimleye ilişkin anlatıları şu şekildedir:

“Tek başıma olsaydım yapamazdım hani çocuklarım da vardı çok zordu. Erkek olduğu için biraz daha çekiniyorlar. Tek başıma olsaydım, eşimin yanında olmama rağmen küfürler falan sayıyorlardı, tek başıma olsaydım daha kötü davranırlardı, eşim yanımda olduğu için ondan güç aldım” (K13, 35Y).

4.1.2.2. Elazığ’a Göç Etme Nedenleri

Bu alt tema altında katılımcıların köken ülkelerinden göç etmeye karar verme motivasyonlarının neler olduğu, Suriyeli kadınların yeni yerleşim yeri olarak Elazığ’ı seçme nedenleri katılımcıların anlatıları üzerinden analiz edilmektedir. Bu anlatılar içerikleri bakımından “Göçe Karar Verme Nedenleri” ve “Yerleşim Yeri Olarak Elazığ’ı Seçme Nedenleri” olarak iki alt kategori altında ele alınmaktadır. Suriyeli kadınların anlatılarından göç etmeye karar vermelerindeki ortak nedenlerin köken ülkeleri olan Suriye’de yaşanan savaş ve iç karışıklıklar sebebiyle güven ortamının yitirilmesi, yapısal koşulların yaşamı sürdüremeyecek kadar bozulması olduğu görülebilmektedir. Bunun yanında katılımcıların anlatıları üzerinden, hedef şehir olarak Elazığ’ı tercih etme nedenlerinin akrabalarının, komşularının ya da tanıdıklarının daha önce Elazığ’a yerleşmiş ve buradaki yaşamı tavsiye etmeleri, katılımcıların akraba ve arkadaşlarının bulunduğu bir yere daha kolay uyum sağlayarak yaşamlarını kolaylaştıracağını düşünmeleri önemli bir neden olarak görülmektedir. Ayrıca Elazığ’ın muhafazakar bir şehir olarak kendi alışık oldukları yaşamlarını rahatlıkla sürdürebilecek bir yaşam ortamı

sağlaması sebebiyle tercih edilmesi katılımcıların ortaklaşan göç nedenleri olarak değerlendirilebilmektedir.

4.1.2.2.1. Göçe Karar Verme Nedenleri

Bu kategoride araştırmanın çalışma grubunu oluşturan Suriyeli kadınların göç kararı almalarını etkileyen faktörler ile yerleşim yeri olarak Elazığ'ı seçme nedenlerinin neler olduğuna dair anlatıları ele alınmaktadır. Bu anlatılar, Suriyeli kadınların, savaş ve göç afetlerini deneyimleyerek zorlu travmatik yaşam evlerini geride bırakmış kadınlar olarak Türkiye'de inşa ettikleri yeni yaşamlarının temelini oluşturan motivasyon kaynaklarını kapsamaktadır. Bu motivasyon kaynakları savaş, çatışma gibi toplumsal güvenin yitirilmesi, eğitim, sağlık gibi temel hizmetlere erişimin ortadan kalkması gibi zorunlu göçü gerekli kılan etkenler olabilmektedir. Bu motivasyonlar da bazen göçün hedefi olarak seçilen ülke ve şehrin barındırdığı potansiyel kaynaklarla ilişkili olabilmektedir. Araştırmanın çalışma grubunu oluşturan Suriyeli kadınların deneyim ve anlatılarında, göçe karar verme süreçlerini etkileyen çeşitli motivasyonlar olduğu görülmektedir. Bu motivasyonlar arasında en temelde kendi köken ülkelerinde yaşanan iç savaş, çatışma ve güvensizlik ortamının göç kararı ve sürecinde belirleyici olduğu dikkat çekmektedir. Katılımcılar göçe karar vermelerinde savaş, çatışma ve iç karışıklık sebebiyle deneyimledikleri travmatik yaşantıları şu şekilde ifade etmektedirler:

“Çalışmaya giderken uçak bomba attı, çocuğum vefat etti. Çocuğum vefat ettikten sonra Türkiye'ye gelme kararı aldım. Aslında hiç düşünmüyorduk. Çocuğum vefat ettikten sonra orada kalmak istemedim. Uçakla bomba atıyorlardı, karşıdaki okul yıkıldı, cami yıkıldı yanımızda” (K15, 47Y).

“Türkiye'ye gelmeye savaştan sonra kara verdik, bombardıman çoktu. Apar topar çocukları toplayıp geldik. Her şey tüm eşyamız orada kaldı hiçbir şey almadık, elbisemizi giyip çıktık” (K20, 40Y).

Savaşın etkilenen bölgede meydana getirdiği köklü değişiklikler, yarattığı yıkım ve sebep olduğu kayıplar da savaşla ilişkili bir diğer göç motivasyonudur. Katılımcıların göçe karar verme süreçlerini etkileyen yaşam deneyimlerine ilişkin anlatılarında savaş sebebiyle güvenliğin yitirilmesi, çatışma ortamı, aile üyelerinden birinin can güvenliği veya özgürlüğüne yönelik tehdit, ekonomik zorluklar, sağlık ve eğitim hizmetlerine erişim ihtiyacı ve toplumsal cinsiyet temelli şiddetle ilgili nedenler dikkat çekmektedir. Nitekim katılımcılar savaş nedeniyle güven ortamının olmamasını kendilerine ve kız çocuklarına

yönelik taciz, tecavüz korkusuna işaret eden “namus korkusu” kavramı üzerinden dile getirmişlerdir:

“Namus konusunda korktum, güven yoktu. Suriye’de kadınları kaçııyorlardı, kızları... Güven kalmamıştı. Kızım 14 yaşında ona çok korktum Suriye’de. Yani kaçırma olayları var ben namus konusunda hani korktum” (K7, 40Y).

“İşidler köye geldi, kızlarımın namusundan korktuğum için akrabalarım da dedi ki çocukları al Türkiye’ye götür orası güvenli. Sonra çocukları alıp Türkiye’ye geldim. Orada biz geldikten sonra evimizi yaktı İşidler” (K12, 47Y).

Bununla birlikte katılımcıların ifadelerinde Suriye’deki iç savaşta birçok tehdit unsurunun birçok noktada güven ortamının yitirilmesine sebep olduğu ve bu çok çeşitli tehditlerin Suriyeli kadınların göç kararı almalarında etkili olduğu değerlendirilebilmektedir. Araştırma öznelerinden K3, içinde bulunulan bu güvensizlik ortamındaki tehdit unsurunun bölgedeki terör gruplarının sebep olduğu tehdit, zorbalık, insan hakkı ihlalleri, ideolojik dayatmalar, şiddet ve ölümler olduğunu ve bu durumun göç kararının alınmasında ciddi bir etken olduğunu şu sözlerle ifade etmektedir:

“Deyrizor’daydık. Deyrizor’a İşidler geldi. İşid’ler de çok küçük yaşta olmasına rağmen elimi yüzümü kapattırdılar, hiç gözüm bile görünmüyordu. Hatta sokakta gözleri görünse bile dövüyorlardı, sokakta öldürüyorlardı. O anda işte karar verdik Türkiye’ye gelmeye. Durum çok zorlandı. Çok insanları öldürmeye başladılar. Sonra onlardan korktuk. Allah’tan korkuları zaten yoktu” (K3, 22).

4.1.2.2.2. Yerleşim Yeri Olarak Elazığ’ı Seçme Nedenleri

Göç etme sebebine bağlı göç kararını alma şekli değişiklik göstermektedir. Hedeflenen ülkeye daha öncesinde göç edenlerle kurulmuş olan sosyal destek kaynağı ve sosyal ağı Türkiye’ye göç etme sürecinde bir etken olduğu görülmektedir. Bu araştırmada göç etme kararında sosyal ağ ve akrabalık ilişkisinin etkili olduğu görülmüştür. Katılımcıların hedef şehir olarak Elazığ’ı seçme sebepleri olarak yakın çevrelerinin kendilerinden önce Elazığ’a yerleşmesi, Elazığ’ın muhafazakar yapısının kendi yaşamlarına yakın bir ekolojik çevre imkanı sunması, istihdam olanaklarının fazla olması ve göçmenlere yönelik yardımların Elazığ’da fazla olduğuna dair ön kabulleri olarak sayılabilmektedir. Katılımcıların büyük çoğunluğunun göç yolculuğunun hedefi olarak Elazığ’ı tercih etmelerinin nedeni akrabalarının ya da arkadaşlarının daha önce buraya yerleşmesi ve kendilerini davet etmesi olarak görülebilmektedir. Bunun yanında, göç edilen yerde sosyal destek sisteminin öğeleri olan arkadaş ve akrabalarının bulunuyor olması katılımcıların yeni yaşam alanına uyum süreçlerini hızlandırması Elazığ’ı tercih edilme

sebeplerinden olarak değerlendirilmektedir. Katılımcılar, göç sürecinin son durağı olarak Elazığ'ı tercih etmelerinde akrabalarının ve arkadaşlarının daha önce buraya yerleşmelerinin etkisini şu söylemlerle ortaya koymaktadırlar:

“Arkadaşlarım buradaydı onların yanına geldik. Buraya gelme sebebim burada arkadaşlarımın olması ve hani burada başka illere göre buranın daha kolay alışık olması arkadaşları varken” (K1, 42Y).

“Kardeşlerim. Kardeşlerim ilk önce geldi Türkiye'ye. Ondan sonra biz de kardeşimin yanına geldik” (K6, 46Y).

“Türkiye'ye göçmeden önce eşim vefat etmişti. Buraya annem ve kız kardeşimle birlikte geldik. Önce kendim geldim, sonra kardeşlerimi getirdim. Elazığ'da akrabalarım vardı hani önceden gelenler onlara haber gönderdim hani kalacak yer bulsunlar diye. Kardeşim benden 2 ay önce gelmişti, onun peşinden Elazığ'a geldim” (K22, 55Y).

Bunun yanında katılımcıların yeni yerleşim yeri olarak Elazığ'ı tercih etme nedenleri arasında şehrin muhafazakâr yapısının etkili olduğu görülmüştür. Kendilerinden önce Elazığ'da ikamet etmeye başlayan akraba, arkadaş gibi sosyal ağların şehrin muhafazakâr yapısının kendi yaşam tarzlarına uygun olduğu yönündeki tavsiyeleri de katılımcılar tarafından Elazığ'ın hedef şehir olarak seçilmesinde etkili olmuştur.

“Elazığ'a akrabalarımın tamamı burada olduğu için gelmeye karar verdim. Bir de Elâzığ muhafazakâr Müslüman bir şehir olduğu için hani bize daha uygun olur diye düşünerek geldik” (K20, 40Y).

“Halk çok iyi. Camiler var, hani dini aynı şekilde yaşayabiliyoruz” (K5, 44Y).

“Elazığ halkı çok merhametli hani duyduk burada insanlar huzurlu yaşıyor. En iyi Müslüman Türkiye'de, Türkiye içinde de Elazığ'da. Kayseri'ye giden akrabalar oldu hepsi Elazığ'a geri döndü” (K23, 55Y).

“Herkes Elazığ'ı çok övdü (gülerek) hani tam yaşanılacak bi yer, akrabalar... Yani onun için burayı seçtik. Eşimin kardeşinin oğlu daha önce geldi, hani o dedi çok iyi Elâzığ halkı çok samimi Müslümanlar Allah korkuları var, Suriye'den hiçbir farkı yok, o şekilde hani o davet etti” (K2, 42Y).

Kitlesel göç hareketlerinin başlangıç ve birlikte yaşam aşamalarında, Suriyeliler ve yerel halk arasında kültürel yakınlığın önemli rol oynadığı ifade edilmektedir. Araştırma öznelere K20, K5, K23 ve K2'nin ifadelerinden Elazığ'a yerleşme nedenleri arasında kültürel ve dini öğelerin önemli etkisinin olduğu anlaşılmaktadır. Ancak Suriye ile Türkiye arasında sınır komşuluğuna ve ortak dini özelliklere rağmen, Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği'nin paylaştığı Suriye Barometresi (2020) araştırmaları, Türk toplumunun Suriyeliler ile arasına ciddi bir kültürel mesafe koyduğunu göstermektedir. Araştırmada “Türkiye'deki Suriyelilerin kültürel açıdan bize ne kadar

benzediklerini düşünüyorsunuz?” sorusuna “Hiç benzemiyorlar.” ve “Benzemiyorlar.” yanıtını verenlerin toplamı %77,6 olarak oldukça yüksek bir seviyede olduğu ortaya konurken “Benziyorlar.” ve “Çok Benziyorlar.” seçeneklerine gelen yanıtlar ise yalnızca %8,8 olarak ifade edilmektedir (Erdoğan, 2020). Türk toplumunun kültürel ve dini öğeler açısından Suriyelileri kendilerine yakın görmediğine dair bu araştırma sonuçlarının yanında araştırmanın çalışma grubunu oluşturan Suriyeli kadınların kendilerini dini ve kültürel açıdan Türk toplumuna yakın gördüğü ve bu sebeple Elazığ’a yerleşme kararı aldıkları söylenebilmektedir.

Kimi Suriyeli kadınların göç yolculuğuna başlarken hedef şehir olarak Elazığ’ı belirledikleri; kimilerinin ise spesifik bir şehri hedef olarak belirlemediği, Türkiye’ye girdikten sonra kendilerine en uygun olan yaşam koşullarına sahip şehre yerleşmeye karar verdikleri katılımcı ifadelerinden anlaşılmaktadır. Araştırma öznelerinden K3, K4 ve K13, Elazığ’a yerleşmeden önce İstanbul ve Urfa’da bir süreliğine ikamet ettiklerini ancak istihdam olanakları, sosyal yardımlar ve güvenli bir sosyal çevre gibi etmenler açısından Elazığ’ın daha tercih edilebilir olduğunu şu ifadeleriyle aktarmışlardır:

“Hem çok seviyoruz, çok sakin, güvenilir bir yer. Annem geldi. Urfa’daydık. Urfa’da durumlar çok zor, iş konusunda da çok sıkıntı çektik. Yardım da hiç yoktu. Elazığ’a geldik durumlar çok iyi, güvenilir iş açısından da” (K3, 22Y).

“Eşimin arkadaşları burada yaşıyordu. Zaten İstanbul’da ev falan bulamadım, işte eşimin akrabaları yoluyla geldik Elazığ’a” (K13, 35Y).

“Çok şükür Elazığ’ın insanları çok iyi Allah korkuları var. Başka illerde hani çok iyi davranmıyorlar Suriyelilere ama Elazığ’da çok iyi davranıyorlar çok iyiler. Başka illerde haberlerde görüyoruz çok kötü durumdalar. Burada Elazığ’da deprem olsun çadırda kalayım tercih ederim” (K4, 25Y).

Benzer biçimde katılımcılardan K7 ve K9 istihdam olanakları, sosyal yardımlar ve güvenli bir sosyal çevre gibi etmenler açısından Elazığ’ın daha tercih edilebilir olduğunu şu ifadeleriyle aktarmışlardır:

“İyi olduğunu duyduk yani yetimlere, dullara yardım ettiğini duyduk o şekilde geldik” (K7, 40Y).

“Yok bizim bir komşu vardı, onlar buraya geldiler. Duruma baktılar, insan gelebilecek mi? İşte dediler iyidir yani, insan gelebiliyor, çalışabiliyor. Biz de buraya geldik” (K9, 24Y).

Bu alt temada Suriyeli kadınların göç kararı vermesinde etkili olan yaşam deneyimleri ve hedef şehir olarak Elazığ’ı seçmeye dair motivasyonlar Suriyeli kadınların anlatıları üzerinden tartışılmıştır. Bu anlatılara göre Suriyeli kadınların göç kararı alma nedenleri

en temelde göç edilen köken ülkedeki savaş, çatışma ve güvensizlik ortamı, savaş sebebiyle ortaya çıkan elverişsiz yaşam koşulları, kendisi veya aile üyelerinden birinin can veya vücut bütünlüğüne dair tehdit gibi durumlar neticesinde şekillenmiştir. Bu bağlamda, kaynak ülkede süregelen savaş ve çeşitli terör grupları ile çatışmalara bağlı olarak ortaya çıkan güvensizlik ortamının, göçe ilişkin kararı tetikleyen en önemli unsur olduğunu göstermektedir. Bununla beraber süregelen savaş ve çatışmalar sebebiyle devlet sisteminin işlevini yitirmesi ve bu sebepten dolayı temel haklara ve hizmetlere erişimin mümkün olmaması göç kararını etkileyen önemli bir faktör olarak görülmektedir. Savaş ve göç afetlerinin kadın olarak deneyimlenmesiyle ilişkili riskler de Suriyeli kadınların göç etmesini zorunlu kılan risk faktörlerinden biri olarak ele alınabilmektedir. Kaynak ülkedeki olumsuz yaşam koşulları sebebiyle alınan yarı yapılandırılmış göç kararının göç sürecinde çeşitli değişimler geçirerek tamamlandığı söylenebilmektedir. Buna göre, Suriyeli kadınların göç kararını çoğunlukla aniden, detaylı plan yapmaksızın aldığı ve kendi tabirleriyle “ceketlerini alıp çıktıkları” görülmektedir. Benzer biçimde hedef şehir olarak Elazığ’a bir plan dahilinde, akrabalarının ya da arkadaşlarının davet ve tavsiyeleri üzerine gelme kararı alan katılımcılar olduğu gibi bazen de Türkiye’ye girdikten sonra hangi şehre yerleşeceğine karar veren katılımcıların olduğu da görülmektedir.

4.1.2.3. Göç Sürecine İlişkin Duygular

Bu alt tema altında Suriyeli kadınların göç sürecine ilişkin yaşadıkları duygular ve içinde buldukları psikolojik duruma dair anlatıları ele alınmaktadır. Bu anlatılar sayesinde Suriyeli kadınların Türkiye’ye göç etmelerinden önce ve bu göç sürecine ilişkin yaşam deneyimlerinin kadınların duygu dünyasında ne gibi etkiler bıraktığı ve bu etkilerin Elazığ’da inşa edecekleri yeni yaşamlarına ilişkin nasıl bir zemin hazırlayacağı analiz edilmektedir. Katılımcıların göç sürecinde yaşadıkları deneyimlere dair en çok korku, kaygı gibi belirsiz olay ve durumlar karşısında deneyimlenmesi olağan duygular yaşadıkları değerlendirilebilmektedir. Bununla birlikte katılımcılar anlatılarında, deneyimledikleri duyguların odağında göç sürecinde yalnız bir kadın olmaktan kaynaklı güvensiz göç yolu boyunca taciz, tecavüz gibi risklere dair korkuları olduğundan bahsetmektedirler. Suriyeli kadınların göç sırasında yalnız bir kadın olmanın erkek egemen güç ilişkilerinin süregeldiği ve halihazırda toplumsal düzenin bulunmadığı bir güvensizlik ortamı olan göç yolculuğunda kendilerini, kendi ifadeleriyle “namus” açısından tehdit altında hissetmektedirler.

“Evet korktum yani şimdi de korkuyorum. Bir erkek yok başımızda, her şeyden korkuyorum” (K7, 40Y).

“Çok zordu. Kızlar da hep korkuluydu. Biz rahatlattık ama çok zordu bir kadın olarak. Burada da aynı şekilde zor. Başımızda bir erkek olmayınca hani çok zor” (K12, 47Y).

Nitekim bu korku ve yarattığı baskı yine göç yolculuğunda kadınların sahip oldukları annelik rolleri çocuklarının can güvenliği, sağlıkları ve vücut bütünlüklerine dair korkular ile birlikte deneyimlenmektedir. Katılımcılar göç yolculuğunda birer yalnız kadın ve anne olarak deneyimledikleri korkuları “kendi namusuma ve kız çocuklarımın namusuna korktum” ifadeleriyle ortaya koymaktadırlar. Suriyeli kadınların göç sürecinde kadın ve anne olmaktan kaynaklanan korkularına ilişkin anlatıları şu şekildedir:

“Çocukların, kızların namusu konusunda çok korku vardı içimde” (K5, 44Y).

“Çocuklarım. Savaş vardı, kaçakçılardan insan korkuyor hani namus konusuyla ilgili” (K6, 46Y).

“İkimizin de korkusu sadece çocuklarımız içindi. Başka bir korku yoktu” (K8, 38Y).

Araştırma öznelerinden K1, göç sürecinde deneyimlediği korkularını öncelikle yalnız bir kadın olmakla, ardından kaçak olarak sürdürdükleri yolculuğun potansiyel risklerinden biri olan kaçakçılara dair riskler ve yine kaçak olarak kolluk güçleri tarafından yakalanma ile ve daha sonra bir anne olarak çocuklarının güvenliği konuları ile ilişkili olarak yaşadığını ifade etmektedir:

“Önce kendime çok korktum, kendim tek başıma olduğum için çok korktum. Kaçak yollarla kaçarken bazı kişiler oluyor işte onlar yolluyorlar kaçak geliyorlar, ne kadar güvenilir olsa da insan korkuyor yani elimdeki küçük çocuklara daha çok korktum. Jandarmadan korktum hani yani yakalarlar diye, yakalandım ama çok iyi davrandılar sınırda hani çok kibardı çocuklara da çok kibar davrandılar çok sevecendi” (K1, 42Y).

“Çok korkuyordum hani jandarma çıkıp beni vurursa diye. Çocuklarım yanımda, sonra kızlar... Hani başımıza ne geleceğini bilmiyorduk. En çok korku hissettim ama çok şükür ki bir şey olmadı. Yol boyunca kuran okudum, çok dua ettim, çok şükür geçebildik hani sınırı sıkıntısız biçimde” (K2, K2Y).

Bununla beraber katılımcıların anlatılarından hareketle göç sürecine ilişkin deneyimlenen duygular yalnızca korku ve kaygı ile sınırlı kalmamaktadır. Araştırmanın öznelerinden K1, yukarıda da değindiğimiz gibi, göç sürecine ilişkin hissettiği korkuyu kadın olmak, anne olmak ve kaçak göçmen olmak üzerinden tanımlamakla beraber göç sürecini başarıyla tamamlayabilmiş olması sebebiyle kendini çok güçlü hissettiğini şu sözlerle ifade etmektedir:

“Kendimi güçlü hissettim, erkekler geçti ben de geçtim çocuklarıma yeni hayat kurdum ev kurdum tek başıma. Güçlü bir kadını hep öyleydim cesurdum mücadele ederdim. Ama hayatta kalmak başka yeni hayat kurmak başka. Evde hani bi şey olduğunda korkmazdım ama normal hayatta yani baş ederdim. Ama bu hani başka bir şey asıl güç” (K1, 42Y).

Bireylerin köken ülkelerini yeni bir toprak için terk etmesi, fiziksel ve kültürel çevre, ekonomik ve sosyal statü ve kaynaklar, dil ve kimlik ve ayrıca aidiyet duygusu ile ilgili çok sayıda aşinalık kaybını beraberinde getirmektedir. Göç ekonomik, eğitimsel, istihdam, tıbbi ve kişisel güvenlik koşullarında iyileşmelerle sonuçlanması umuduyla çıkılan zorlu bir yolculuktur. Bu anlamda göç deneyimi oldukça stresli ve potansiyel olarak travmatiktir (Weiss ve Berger, 2008:93). Katılımcıların anlatılarından da anlaşılacağı üzere savaş ve göç gibi zorlayıcı yaşam deneyimleri her ne kadar beraberinde riskler, zorlanımlar, travmalar gibi olumsuz çıktılar barındırsa da aynı zamanda etkilenen bireylerin baş etme kapasitelerini keşfetmeleri ve geliştirebilmeleri ya da var olan güçlerinin farkına varabilmeleri için birer gelişimsel fırsat olma potansiyeli de taşımaktadırlar. Araştırma öznelerinden K14, göç sürecinde yaşadığı zorlu olaylar karşısında kendini ve çocuklarını koruma görevini yerini getirmiş olması sebebiyle “aslan gibi” hissettiğini ifade etmiştir.

“Aslan gibi hissediyorum. Bir araç seni Türkiye’ye bırakacağım dedi. Sonra bir toprak, tarla gibi bir yerde bıraktılar. İşte kızlarım indi, ben aracın üstüne çıktım. Dedim ben inmem buradan. Sonra başka bir kaçakçı geldi dedi bana in buradan. Dedim ben inmeyeceğim buradan, sen beni Türkiye’ye götüreceksin” (K14, 55).

4.1.3. Elazığ’da Afet Öncesi Yaşam

Bu alt tema altında Suriyeli kadınların Elazığ’da afet öncesi süreçteki yaşantılarına ilişkin deneyimleri anlatıları üzerinden analiz edilmiştir. Bu anlatılar ile Suriyeli kadınların deprem afeti öncesinde Elazığ’daki yaşam koşullarının neler olduğu, sosyal ve ekonomik koşullara ilişkin özgün deneyimlerinin öğrenilmesi ve bu sayede deprem afetinin Suriyeli kadınların yaşamlarını nasıl etkilediğinin görünür kılınması amaçlanmaktadır. Suriyeli kadınlar savaş ve göç afetlerine ilişkin zorlayıcı deneyimler edindikleri süreçlerden geçerek göç sonrasındaki yaşamlarını tüm zorluklara rağmen süreç içinde yeniden inşa ettiklerini değerlendirmek mümkündür. Göç sonrasında yeni yerleşim yerinde geçen süreyle birlikte dil öğrenimi, kurulan sosyal ilişkiler, eğitim, sağlık ve istihdam olanaklarına erişim ve buna bağlı olarak sosyo-ekonomik koşulların iyileşmesi gibi gelişmeler göçmenlerin deprem afeti gibi beklenmedik ve yıkıcı potansiyel etkileri olan

olaylar karşısında baş etme kapasitelerinin de güçlenerek kırılma noktalarının azalmasını sağlamaktadır. Bu anlamda Suriyeli kadınların sosyal destek sistemlerinin güçlenmesi ve çevresel güç ve kaynaklara erişimin artması, Suriyeli kadınların deprem afetinden etkilenme düzeyleri, kırılma noktaları ve baş etme kapasiteleri açısından önemli görülmektedir. Bu doğrultuda katılımcıların deprem afeti öncesi süreçte Elazığ'daki yaşamlarına dair deneyimlerine ilişkin ifadeleri yine katılımcıların ifadeleri etrafında oluşturulan “Elazığ'daki Sosyal İlişkiler” ve “Ekonomik Durum ve Sosyal Yardım Geçmişi” kategorileri altında analiz edilmiştir. Bu kategoriler ise katılımcıların ifadelerinden hareketle kendi içlerinde çeşitli alt kategorilere ayrılmıştır.

4.1.3.1. Elazığ'daki Sosyal İlişkiler

Bu kategori altında Suriyeli kadınların savaş ve göç afetlerinden sonra hedef şehir olarak yerleştikleri Elazığ'da inşa ettikleri yaşamlarının sosyal yönüne dair anlatıları ele alınacaktır. Bu anlatılar Suriyeli kadınların deprem afeti öncesinde Elazığ'da kurdukları sosyal ağlar, akrabalık ve eski arkadaşlık ilişkilerinin sürdürülme biçimleri, yeni arkadaşlıklar ve komşuluk ilişkileri, toplumsal yardımlaşma gibi konuları içermektedir. Bununla beraber Suriyeli kadınların anlatıları yeni yerleşim yerlerinde geçici koruma statüsündeki yabancılar olmalarından kaynaklı yaşadıkları dışlanma, ötekileştirme, duygusal istismar gibi olumsuz yaşam deneyimlerini de içermektedir. Göç sonrası yeni yerleşim yerinde inşa edilen yaşam içerisinde kurulan sosyal ilişkilerin, Suriyeli kadınların afet sırası ve sonrası süreçlerdeki yaşam deneyimlerini şekillendirme potansiyeli taşıdığı değerlendirilebilmektedir. Zira bireylerin afetlerden etkilenme düzeylerinin, etkilenen bireylerin sahip oldukları kaynaklar ve hazır bulunuş düzeyleri ile ilişkili olduğu bilinmektedir. Bu anlamda Suriyeli kadınların yeni yerleşim yerlerinde afet öncesi sahip oldukları kaynakların bilinmesi, deprem afeti deneyimlenirken ve afet sonrası süreçlerdeki yaşantılara ilişkin bir kavrayış imkanı sunması açısından da önemli görülmektedir.

4.1.3.1.1. Sosyal Destek

Göç, köken ülkede sahip olunan kaynakların büyük çoğunluğunun yitirilmesi veya geride bırakılması ile karakterize köklü değişimler süreci olarak değerlendirilebilmektedir. Göçle birlikte geride bırakılan kaynaklar iş, ev, yatırım ve birikimler gibi ekonomik

kaynaklar olabileceği gibi arkadaşlıklar, komşuluk ilişkileri, akrabalar, bilinen ve aşına olunan sosyal çevrenin sağladığı konfor, güven ve huzur ortamı gibi sosyal ögeler olarak da görülebilmektedir. Göçle birlikte geride bırakılan bu sosyal ağlar ve destek sistemleri, hedef ülke ve yeni yerleşim yerinde inşa edilen yeni yaşamla birlikte yeniden kurulmaya çalışılmakta ve yeni bir hayata uyum sağlama sürecinin önemli bir unsuru olarak sosyal bağların oluşturulması görülebilmektedir. Ancak Suriyelilerin yeni yerleşim yerlerinde çoğunlukla var olan sosyal ilişkilerini sürdürme eğiliminde oldukları, dil ve kültürel farklılıklar gibi çeşitli engeller sebebiyle yerel halk ile kolayca sosyal ilişkiler kuramadıkları söylenebilmektedir. Buz (2009: 323), Türkiye’deki göçmenlerle yaptığı çalışmasında göçmenler arasında komşuluk ilişkilerinin çok yaygın olmadığını, göçmenlerin daha çok kendileri gibi Suriyelilerle ilişki içinde olduğunu ifade etmektedir. Bununla birlikte katılımcıların Elazığ’daki sosyal ilişkilerine dair anlatılarında kendisiyle benzer etnik kökenden kişilerle olan etkileşimlerinin yanında yerel halktan kişilerle de destekleyici arkadaşlık ve komşuluk ilişkileri kurabildiklerini ifade etmektedirler. Araştırma öznelerinden K9, Elazığ’da sahip olduğu komşuluk ve arkadaşlık ilişkileri gibi sosyal ağların Suriyeli- Türk fark etmeksizin kurulabildiğini şu şekilde dile getirmektedir:

“Biz Suriye’de evden çıkmıyorduk diye burada da böyle alıştık. Burada da evde oturuyoruz, burada komşularımız var, altta bir komşu var, orada da bir komşu var. Onlar da Suriyeliler ama yani bir aile gidiyor bir aile geliyor, burada oturuyoruz yani. Bir komşu bu komşu vardı burada. Onlar da iyiler yani. Onlar da Türkler. Arkadaş da var aslında. Ama onlar da Türkler Suriyeli değiller” (K9, 24Y).

“Komşu açısından çok rahatım çok şükür çok iyiler sadece okul konusunda işte maddi konusunda sıkıntılarım var” (K1, 42Y).

Benzer biçimde araştırma öznelerinden K2 ve K7, göç ile birlikte eski sosyal ilişkilerini yitirdiğini ancak Elazığ’a yerleştikten sonra hem Suriyeli hem Türk komşular edindiğini, komşularıyla ilişkilerinin iyi olduğunu ve onlardan yardım ve destek gördüğünü şu anlatılar ile ifade etmektedir:

“Türkiye’ye geldiğimizde kimsemiz yok, bir yere gidiyoruz hiçbir şey bilmiyoruz kimsemiz yok. Ama sonra çok şükür Elazığ’da da hani aynı şekilde komşularım oldu çok iyiler sanki Suriye’deki aynı komşularım gibi hani aynı yaşıyoruz burada da. Gelir gelmez hemen komşularım indi sobayı yaktılar işte açtılar hiç yabancılık çekmedik” (K2, 42Y).

“Bi de bazen komşular işte kapımı çalıyorlar çocuklarıma kıyafet bırakıp gidiyorlardı, yardımcı oluyorlardı diyor” (K7, 40Y).

4.1.3.1.2. Sosyal Dışlanma

Suriyeliler göç ettikleri ülkede ait oldukları ülkeden, kültürden, sosyal çevreden veya ailelerinden ayrılmalarının yarattığı yoksunluk duygusunu telafi edecek aidiyetler geliştirme ihtiyacı duyabilmektedir. Suriyelilerin ihtiyaçlarının tartışıldığı bölümde ele alındığı gibi³ Maslow ihtiyaçlar hiyerarşisi üçüncü basamakta yer alan aidiyet ve sevgi ihtiyacı göçmenlerin göç ettikleri ülkede sosyal çevrelerini ve sosyal destek sistemlerini yeniden inşa etmelerine, çeşitli arkadaşlık ilişkileri ile sevme- sevilme ilişkisini sürdürmeye ve yerleştikleri toplumun bir parçası olarak oraya aidiyet geliştirmeye eğilimleri olduğunu değerlendirme olanağı sağlamaktadır. Bu ihtiyaç göç sonrası süreçte yaşanan yere uyum sağlama davranışı ile karşılanabilmektedir. Aile, arkadaşlık ilişkileri ile sosyal çevrede sevme- sevilme ilişkisinin sağlanması ile çeşitli gruplara ya da topluluklara ait hissedilmesi ile karşılanabilmekte ve göç edilecek yerde aileleri, akrabaları ya da arkadaşlarının bulunması durumu hedef ülke ya da şehir açısından teşvik edici nitelikte olabilmektedir. Bununla birlikte göç edilen yeni yaşam yerine uyum sağlamanın önünde Suriyeliler açısından çeşitli engeller bulunmaktadır. Bu engeller Suriyelilerin yerel halkın kullandığı dile, kültüre yabancı olması ve bu sebeple sosyalizasyon sürecinin dışında kalmaları ile ilişkili olabilmektedir. Benzer biçimde bu engeller, yerel halkın Suriyelilere yönelik dışlama, ötekileştirme, damgalama gibi olumsuz tutumları ile de ilişkili olabilmektedir. Araştırma öznelerinden K4, göç sonrası yeni yerleşim yerleri olan Elazığ'daki sosyal ilişkilerine dair anlatılarında yerel halk ile ilişkilerin genellikle iyi olduğunu fakat toplumda görece az da olsa ırkçı davranışlar sergileyen kişilerin de var olduğunu ifade etmektedir.

“(gülerek) yok canım Elazığ’ın ne suçu var, insanları da iyi çok seviyorum burada yaşamayı. Kaliteli, çok temiz, Allah korkuları var, çok sakin bir yer, güvenilir, bazı insanları çok ırkçı olabiliyor ama çok az kişiler Suriyeli- Türk ayrımcılığı yapıyor. 15 yaşındaki çocuğum okuldan geldi yemeğini yedi tekrar okula gidecek, sokaktan geçen başka bir çocuk dur demiş o da durmamış bıçakla vurmuşlar arkadaşını da vurmuşlar böyle küçük ergenlik yaşlarındaki çocuklar vurmuş” (K4, 25Y).

Benzer biçimde araştırma öznelerinden K15, Elazığ'daki sosyal ilişkilerine dair anlatılarında yerel halkın Suriyelileri kendi ülkelerinde istememeleri ve geri dönmelerine yönelik baskı yaptıklarını ifade etmektedir. Bu noktada zorunlu göç yaşamış Suriyeli göçmenlerin göçü zorunlu kılan koşullar ortadan kalkmadıkça geri dönmelerinin mümkün

³ 2.2.2. Zorunlu Göç Deneyimi ve Göçmenlerin Psikososyal İhtiyaçları için bkz. sf: 22

olmadığı, bu bağlamda maruz kalınan dışlanma, ötekileştirilme gibi olumsuz tutum ve davranışların yeni yerleşim yerine uyumu olumsuz etkilediği ancak bir noktada geri dönmenin mümkün olmaması sebebiyle çaresizce kabul edildiği değerlendirilebilmektedir. Katılımcılardan K15, yeni yerleşim yerinde Suriyeli olmalarından kaynaklanan dışlanma deneyimlerini şu şekilde ifade etmektedir:

“Bazı insanlar çok iyi. Bazıları da bizden öğreniyorlar, Suriyeli falan diyorlar. Neden buradasınız? Diyorlar gidin ülkenize. Yaşadığım bölgelerde hâlâ uçaklar vuruyor, bombalanıyor. Bazı insanlar saygı duyuyor, iyi davranıyor. Diyor biz de zaten evlerimizi her şeyimizi arkamızda bıraktık geldik. Yoksa biz çalışıyorduk, işimiz gücümüz vardı. Uçaklardan dolayı buraya geldik. Çocuğum işten çıkarken uçak çocuğumu vurdu, vefat etti. Diğer çocuklarıma korktuğum için geldim” (K15, 47).

4.1.3.2. Ekonomik Durum ve Sosyal Yardım Geçmişi

İnsanların göçe karar verme nedenleri en temelde yeme, içme, barınma gibi fizyolojik ihtiyaçlarını savaş gibi sebeplerle buldukları ülkede karşılayamama ve göç edilen ülkede daha iyi ekonomik veya yapısal koşullar sebebiyle daha iyi yaşam koşullarına ulaşma ihtiyacı olabilmektedir. Bununla birlikte göç edilen ülkedeki ekonomik koşulların yetersizliği de göçmenlerin yeni yaşam koşullarının oluşturulmasında önemli bir etkidir. Bu anlamda araştırmanın çalışma grubunu oluşturan Suriyeli kadınlar açısından göç sonrası kadınların yeni bir yaşam inşa etmesi, zorlu yaşam koşulları ile mücadele ederek güçlenmesi, kendi ekonomik kaynaklarını oluşturabilmesi yeni yerleşim yeri olan Elazığ’a uyum ve yeni yaşamda karşılaşılabilecek deprem gibi afet durumlarına hazırlık için önemli görülmektedir. Araştırma öznelerinin göç sonrası yeni yerleşim yerine geliş ve yeni yaşamın inşası süreçlerinde başta ekonomik olmak üzere birçok temel zorlukla karşı karşıya kaldığı görülmektedir. Yeni yaşamın inşasında yetersiz ekonomik kaynakların ikamesi hususunda ilk başvuru yöntemleri arasında hane içinde çalışabilir durumda olan erkek çocukların çalışması, akraba ve kök aile gibi sosyal destek sistemlerinin kullanılması ve devletin veya sivil toplum kuruluşlarının göçmenlere sağladığı sosyal yardım ve sosyal hizmetlerden yararlanma bulunmaktadır. Katılımcıların demografik özellikleri ve içinde yetiştikleri egemen toplumsal kalıp ve bunların oluşturduğu toplumsal cinsiyet rolleri göz önünde bulundurulduğunda, yalnız birer kadın olarak ekonomik kaynaklara ve istihdam olanaklarına erişimde çok tecrübeli olmadıkları, bu sebeple ekonomik yoksunluğu sosyal yardımlar aracılığı ile ortadan kaldırmayı öngören edilgen bir yapıda olabildikleri değerlendirilebilmektedir. Katılımcılar, yeni

yerleşim yeri olan Elazığ'da afet öncesi süreçlerdeki ekonomik durumlarını ve sosyal yardım ilişkilerini şu anlatılar ile ifade etmektedirler:

“Hiçbir vakıf yardımcı olmadı. 5-6 ayda bir gıda yardımı yapılıyordu o da çok az. Odun yardımı yapmadılar. Babam da çalışmıyor, ameliyat geçirdi. Evi geçindirecek bir büyük yok. Kıza ameliyatı kendi paramızla yaptık. Bu konuda sıkıntı çekiyoruz. Yardım konusunda sıkıntı var” (K8, 38Y).

“Covid'den önce çalışıyordum temizliklere gidiyordum. Sonra çalışamadım iş vermediler zaten. 450 lira kızılây maaşı veriyorlar, vakıflardan yardım geliyor, ramazanda komşular yardım ediyor. Böyle geçiniyoruz” (K24, 25Y).

Katılımcının ifadelerinden anlaşılacağı gibi Suriyeli kadınların sıfırdan inşa etmeye çalıştıkları hayatlarında hemen her konuda desteğe ihtiyaç duydukları, ekonomik açıdan ihtiyaç duydukları desteği ise vakıf, dernek gibi sosyal yardım kuruluşları aracılığı ile alabileceklerine dair bilgi sahibi oldukları görülmektedir. Bununla birlikte, belirli aralıklarla dahi olsa yapılan belirli miktar aynı yardımın katılımcıların yaşamlarını kolaylaştırma ve ihtiyaçlarını karşılama noktasında yetersiz olarak değerlendirildiği de katılımcı ifadelerinden anlaşılabilir. Benzer biçimde, araştırma öznelinden K3 Elazığ'da göçmenlere yönelik sosyal yardımların git gide azaldığını ve ihtiyaçlarını karşılayamaz olduğunu, bu değişimin ise deprem afeti sonrasında gerçekleştiğini şu ifadeleriyle aktarmaktadır:

“Elazığ'da yardımlar eskisi kadar kalmadı. Depremden önce çok vardı yardımlar. Depremden sonra hiç onlar kalmadı yardım. Hiç yardım yok. Hiç yardım yok, hiç kimseden yardım alamıyorum zaten. Şimdiye kadar da hiç yardım görmedim” (K3, 22Y).

Bununla birlikte, hiçbir şekilde sosyal yardım almadan hayat mücadelelerini sürdürmeye çalışan Suriyeli kadınların ekonomik kaynaklarının yalnızca temel yaşam giderlerini bir ölçüde karşılamaya yettiği; hane içine finansal kaynak sağlayan kişilerin ise çoğunlukla hane içinde çalışabilir durumda olan erkek çocuk veya erkek akraba olduğu ifade edilmektedir. Araştırmanın katılımcılarından K17, Elazığ'da afet öncesi yaşamına ilişkin ekonomik durumunu şu şekilde ifade etmektedir:

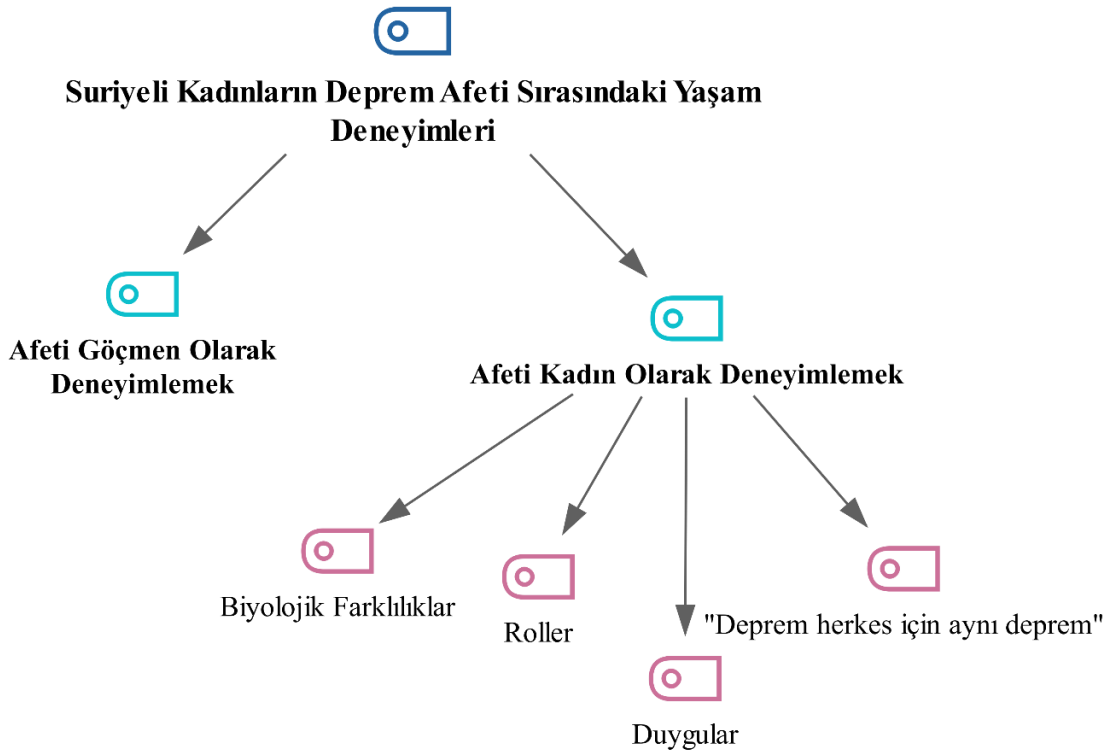
“Borçlanıyorum eşim burada değil diye şu anda borçlanıyorum, borçla geçiniyorum. Eşimin kardeşi de çalışıyor. Haftada 450 alıyor. Mecbur her şey çok pahalandı, geçim çok sıkıntılı oldu. Çok zorlandım. Evimin kirası 650. Elektrik faturaları, su faturaları. Ancak faturalara işte ev kirasına gidiyor” (K17, 30Y).

Bu durum, Suriyeli kadınların içinde buldukları toplumsal yapı ve normlar, kültür ve toplumsal cinsiyet rolleri ile açıklanabilmektedir. Katılımcıların göç ve savaş afetleri

öncesinde sürdürdükleri yaşamlarında kadınların genellikle ev içindeki çocuk bakımı, ev işlerini de yerine getirdikleri ev haricindeki dış dünya ile çok fazla iç içe olmadığı değerlendirilebilmektedir.

4.2. SURIYELİ KADINLARIN DEPREM AFETİ SIRASINDAKİ YAŞAM DENEYİMLERİ

Bu bölümde ilk olarak “Suriyeli Kadınların Deprem Afeti Sırasındaki Yaşam Deneyimleri” ana teması altında afetzede Suriyeli kadınların deprem afetini deneyimledikleri sırada geçici koruma statüsünde ve kadın olmaktan kaynaklanan yaşam deneyimleri ve akut dönemdeki yaşam deneyimlerine ilişkin görüşleri, afet sırasında yerine getirdikleri roller ve deneyimledikleri duygular ele alınmıştır. Bu doğrultuda bu ana tema altındaki ifadeler iki alt tema altında analiz edilmiştir. Bu alt temalardan ilki “Afeti Suriyeli Olarak Deneyimlemek” ve ikincisi “Afeti Kadın Olarak Deneyimlemek” olarak belirlenmiştir. Bu iki alt tema ise katılımcıların ifadelerinden hareketle kendi içlerinde çeşitli kategorilere ayrılmıştır.

Şekil 2. Suriyeli Kadınların Deprem Afeti Sırasındaki Yaşam Deneyimleri Tema Haritası

4.2.1. Afeti Suriyeli Olarak Deneyimlemek

Bu alt tema altında afetzede Suriyeli kadınların deprem afetini deneyimledikleri sırada geçici koruma statüsünde olmaya ilişkin deneyimleri anlatıları üzerinden analiz edilmiştir. Bu anlatılar ile Suriyeli kadınların deprem afeti sırasında ve akut dönemde geçici koruma statülerinden doğan özgün yaşam deneyimlerinin neler olduğu ele alınarak analiz edilmiştir. Bu alt tema, Suriyeli kadınların deprem afeti sırasında aile içindeki rollerinin, deprem anında Suriyeli ve kadın olmaya dair özgün yaşantılarının ve deprem afetine ilişkin duygu ve düşüncelerinin görünür kılınması açısından önemli görülmektedir.

Killian (1956: 67) afetlerin sosyolojik etkisine vurgu yaparak “bireyin içerisinde işlev gördüğü toplumsal koşulların bozulması” biçimindeki değerlendirmesiyle afetlerin yalnızca mikro ölçekte bireyler üzerinde değil, makro anlamda toplumsal yapı üzerinde de önemli etkileri bulunduğunu ifade etmektedir. Bu anlamda afet öncesi yaşam koşulları ve bu koşullara ilişkin yaşam deneyimleri nasıl olursa olsun afet, etkilenen toplumun olağan yaşam koşullarını derinden etkileme potansiyeline sahiptir. Afet sonrası süreçlerde bireylerin yaşamlarında meydana gelen değişimlerle beraber, afet öncesi süreçlerde içinde buldukları sosyal bağlamın afetten etkilenme düzeylerine etki eden bir faktör olduğu değerlendirilebilmektedir. Geçici koruma statüsündeki Suriyeliler genellikle düşük sosyoekonomik düzeydeki semtlerde ikamet etmektedirler. Bu sebeple özellikle fiziksel yapılarda büyük hasarlara neden olan deprem afeti açısından Suriyelilerin yoğunlukla yaşadığı düşük sosyoekonomik koşullara sahip bölgelerde bulunan binaların risk altında olduğu değerlendirilebilmektedir. Katılımcılar, içinde buldukları sosyoekonomik koşullar ile deprem afetinden etkilenme biçimleri arasındaki ilişkiyi şu şekilde ifade etmektedirler:

“Elazığ’a geldiğimizde hani buradaki tanıdıklarımız hep kötü evlerde yaşıyorlardı kötü yerlerde. Bize de öyle bir yer buldular Suriyelilerin oturduğu binalarda. Depremden sonra ev hasar gördü evler eskiydi zaten hani duvarlar yıkılacak gibiydi sanki bomba atılmış da altında kalacaktınız gibi hissettik yine. Ama aynı yerde yaşamaya devam ettik gidecek başka yerimiz yoktu” (K20, 40Y).

“İnşaat gibi evde yaşıyoruz. Deprem sonrası hayat bizim için zor geçti. Zaten göçmen olduğumuz için hani Türklere daha yoksuluz daha az iş veriyorlar daha kötü evler veriyorlar. Depremde de kötü evler yıkıldı daha kötüsünde oturuyoruz artık” (K22, 55Y).

4.2.2. Afeti Kadın Olarak Deneyimlemek

Bu alt tema altında Suriyeli kadınların deprem afetini geçici koruma statüsündeki kadın olarak deneyimlemeye ilişkin anlatıları ele alınmıştır. Bu anlatılar ile Suriyeli kadınların deprem afeti sırasında kadın olmaktan doğan özgün yaşam deneyimlerinin neler olduğu ve deprem afetinde kadın olmaktan kaynaklanan rolleri ve duyguları anlatılarından yola çıkılarak ve yine katılımcıların ifadeleri etrafında oluşturulan “Biyolojik Farklılıklar”, “Roller”, “Duygular” ve “Deprem herkes için aynı, kadın erkek farkı yok” kategorileri altında analiz edilmiştir. Bu kategoriler ise katılımcıların ifadelerinden hareketle kendi içlerinde çeşitli alt kategorilere ayrılmıştır.

4.2.2.1. Biyolojik Farklılıklar

Bu kategori altında Suriyeli kadınların deprem afetini deneyimlerken kadın olmaya dair özgün yaşam deneyimlerinin neler olduğu katılımcıların ifadeleri çerçevesinde oluşturulan alt kategoriler etrafında analiz edilmektedir. Bu alt kategoride ise katılımcıların afeti kadın olarak deneyimlemeye dair anlatılarının ortaklaştığı ve ayrıştığı, erkeklerle farklı biyolojilere sahip olmaları sebebiyle meydana gelen yaşam deneyimleri tartışılmaktadır. Katılımcılar deprem afeti esnasında yalnızca kadınların deneyimleyebileceği bazı özgün fizyolojik koşullara sahip olduklarını ifade etmektedirler. Bu farklılıklar doğrudan fizyolojik olabildiği gibi kadınların kadın-erkek fizyolojisine dair genel kabul görmüş kalıp yargılardan temel alan düşünceleri şeklinde de görülebilmektedir. Buna ek olarak kadınların gerek dini inançları gerek kültürel normları sebebiyle kadın bedeninin anlamlandırılmasına ilişkin erkeklerden farklı bağlayıcılıklar içerdiği de katılımcıların anlatılarında dikkat çeken noktalardandır. Bu bağlamda bu kategori altında öncelikle kadın- erkek fizyolojisindeki farklılıklar sebebiyle yalnızca kadınların deneyimleyebildikleri olgular, ardından kadınların toplumsal cinsiyet rolleri ve cinsiyetlere dair stereotiplerinden temellenen kadınlık algılarına dair anlatılar ve son olarak kadınların, kadın bedeninin din ve kültür etrafında şekillenen inanç ve roller sebebiyle öngörülen formu üzerinden deneyimledikleri yaşantılar ele alınmaktadır.

Katılımcılardan bazıları deprem afeti esnasında hamile olduklarını, bu sebeple fizyolojik olarak normalden farklı bir koşul içinde bulduklarını ve bu halde afeti deneyimlemiş olmanın kendileri için daha zorlayıcı deneyimlere sebebiyet verdiklerini ifade etmişlerdir.

“Zaten hamileydim hani ağırlı, her deprem olduğunda ağrılarım artıyordu, çok ayağa kalkıp oturamıyordum. Sonra dedim hani ne olursa olsun artık zaten ölümden kaçılmaz” (K13, 35Y).

“Evet bu evdeydik, buna hamileydim 8 aylık deprem olduğunda. Bayağı kötüydü ya. Korkudan az kalsın ölecektim, tansiyonum çok yükseldi. Acil olarak ya anne ya bebek kurtarılacaktı. 9’uncu aya yeni girmiştım acilde doğum yaptım” (K11, 31Y).

Araştırma öznelerinden K13’ün yukarıdaki ifadesinden de anlaşılabilceği gibi kadın olmak beraberinde çeşitli fizyolojik koşulları da barındırmakta, bu fizyolojik koşullar çeşitli zorlanmalara sebebiyet verebilmekte, bunlara ek olarak ise deprem afeti gibi beklenmedik, ani ve yıkıcı etkileri olan kriz durumlarında kadınlar açısından çok daha zorlayıcı koşullar yaratabilmektedir. Bununla beraber, katılımcılar afeti biyolojik farklılıklar açısından kadın olarak deneyimlemeye ilişkin anlatılarında erkeklerin fiziksel olarak kadınlardan daha güçlü olduğunu, bu sebeple olası bir enkaz durumunda kadınların erkeklere göre daha dezavantajlı bir konumda olacağını ifade etmektedirler. Katılımcılardan K9’un erkeklerin fiziksel açıdan kadınlardan daha güçlü olmasının afet durumlarında erkekler açısından bir avantaj sağladığına ilişkin ifadeleri şu şekildedir:

“Şimdi bir ev düşse, kadınlar varsa yani sıkıntı olabilir. Taşıyıcı olanlar erkekler. Biz bunu şey yapıyorduk, taşıyamıyorduk hani erkek daha kolay kaldırır. Bir deprem olsa insan hemen çıkarsa ama kadın altında kalır kaçamaz. Kadınla erkek aynı değil deprem anında” (K9, 24Y).

Katılımcılardan K9’un bu ifadesinin kadın erkek arasında doğuştan gelen fizyolojik farkların olduğu, erkeklerin hayatta kalma ve fiziksel dayanıklılık açısından kadınlardan daha güçlü olduğu ve bu sebeple toplumda kadınların ve erkeklerin farklı rollerinin, farklı meslek ve uğraşlarının olması gerektiği şeklinde ayrımcı, eşitliksiz bir ön kabul içerdiği görülmektedir. Biyolojik farklılıklara dair vurguların öne çıktığı bu gibi ön kabuller ataerkil toplumlarda inşa edilmekte, toplumdaki eşitliksiz rol dağılımı ve asimetrik güç ilişkilerinin sürmesini tetiklemekte ve kadınların kendi güçlerinin farkına vararak güçlenmelerinin önünü kesmektedir.

4.2.2.1.1. “Kadın erkekten güçsüzdür, erkek kadar dayanamaz”

Bu alt kategori altında Suriyeli kadınların deprem afetini deneyimlerken kadın olmaya dair görüşlerinin toplumsal cinsiyet rolleri ve cinsiyete dair kalıp yargılar etrafında şekillenen kadınlık- erkeklik algısı üzerinden ele alınış biçimlerine dair anlatılarına yer verilmiştir. Bu anlatılar, hakim ataerkil ideolojinin ürettiği kadınlık ve erkeklik algılarının

bir yansıması olarak değerlendirilebilmektedir. Ataerkil toplumlardaki kadınların statüsü, sosyal ve davranışsal olarak cinsiyetçi önyargıların benimsenmesi ve aktarılması yoluyla belirlenmektedir. Bu anlamda kadınların kendi fiziksel ve toplumsal güç ve güçsüzlüklerini anlamlandırırken başvurdukları birincil öğreti kadının fiziksel olarak güçsüz erkeğin ise güçlü olduğuna dair kalıp yargılardır. Bu kalıp yargılara dayanan zihinsel şemalar ve düşünce örüntüleri ataerkil toplumlarda bir “kadın” algısı yaratmakta ve kadınların dahi kendilerini tanımlarken hakim “erkek” algısı üzerinden bir kıyaslama yaparak ikincil konumlarını sürdürmelerine sebep olmaktadır. Araştırmanın çalışma grubunu oluşturan Suriyeli kadınların afeti deneyimlerken kadın olmaya dair anlatılarının dayandığı biyolojik farklılıklar ve bu farklılıkların yarattığı güç dinamikleri de esasen hakim güçlü erkek-güçsüz kadın stereotipini sürdürmeye yöneliktir. Öyle ki katılımcılardan K2 ve K19, yaşadıkları deprem afetinin kadın ve erkek için aynı yaşantılara ve zorluklara sebep olduğunu ancak aynı durumun kadın ve erkek tarafından farklı deneyimlendiğini, bu farklılığın ise kadınların güçsüz olmasından kaynaklandığını şu sözlerle ifade etmektedirler:

“Farklı bir şey yaşamadım hani herkese aynı deprem. Erkek başka oluyor farklı hani erkek güçlü, kadın öyle değil kadın biraz zorlanıyor. Kadın ne kadar olsa da zayıf oluyor erkeğin yanında” (K2, 42Y).

“Bence aynı zorluklar. Korku, açlık, yorgunluk. Erkekler daha güçlü. Erkekler hep güçlü kalıyorlar. Kadın gibi değil. Kadın hemen yoruluyor, bazen ümidini kaybediyor” (K19, 53Y).

Katılımcıların ifadelerinden anlaşılacağı gibi herkes için benzer etkiler yarattığı ifade edilen ortak bir yaşantı olarak deprem afetini deneyimlerken biyolojik farklılıkları sebebiyle kadınların daha güçsüz erkeklerin ise güçlü olmalarına dair bir anlayışın söz konusudur. Bu ifadeler aynı zamanda kadınların “duygusal” ve “dayanma gücü düşük” kişiler olarak deprem afetini deneyimlerken daha dezavantajlı ve korunma ihtiyacı olan bir algıya hizmet ettiğinden kadınların afetler söz konusu olduğunda kurtarılmayı bekleyen, edilgen ikincil konumlarının sürdürülmesine sebep olmaktadır. Ataerkil toplumlarda korunan bu farklılık vurgusu aynı zamanda erkeklerin hegemonya iddiasında bulunduğu "kamusal" alandan kadınların dışlanması ve erkeklerin kadınlar adına sorumluluk alan kurtarıcılar olarak konumlandırılabilmesi için kadınların akılcı olmayan ve duygusallıklarına vurgu yapan klişeleşmiş stereotipleri gerekçe olarak kullanılmaktadır (Sands ve Nuccio, 1992). Katılımcılardan K13, kadın ve erkeğin cinsiyet temelli farklılıklarının toplumsal cinsiyete dayalı rol dağılımında kadının edilgen bir özne

olarak konumlandırılmasını afet durumlarında da etkilediğini şu sözlerle ifade etmektedir:

“Kadın erkeğe göre daha zayıftır. Her şeyiyle o sorumlu” (K13, 35Y).

Bu ifade aynı zamanda afet gibi zorlayıcı yaşam deneyimlerinde kadınların “zayıf” olmaları sebebiyle birincil sorumluluğun erkekte olması gerektiğine vurgu yaparak kadınların cinsiyet rolü sosyalleşmesiyle ilişkili gelenek ve öğrenilmiş psikolojiye benimsedikleri “afet durumlarında edilgen, erkeklerin yardımını bekleyen” bir konumda olmaları düşüncesini de sürdürmektedir. Bununla beraber cinsiyet, kırılganlığı olduğu kadar kapasiteyi de şekillendiren girift bir anlam barındırmaktadır. Kadın olmak afet durumlarında çok çeşitli dezavantajlar barındıran bir duruma işaret etse de aynı zamanda bu dezavantajlarla mücadele edebilen, eşitsizlikler içinde bile mücadeleyi sürdürebilen aktif ve becerikli afet müdahalecileri olabilme gücünü de içinde barındırmaktadır. Araştırmanın katılımcılarından K23, erkek olmaya dair hegemonik kalıp yargıları sürdürmekle birlikte deprem afeti esnasında kadınların mücadele etme becerilerinin erkeklerden daha iyi olduğunu, deprem afetini deneyimlerken kadınların erkeklerden daha korkusuz mücadeleler olduğunu şu sözlerle ifade etmektedir:

“Hani erkekler cesurdur ama kadınlar bence daha az korktu depremden. Yani zaten daha kötüsünü yaşadık savaşta, korkuya alıştık. Erkekler de korktu biz de korktuk. Ama kadınlar daha iyi mücadele ediyor” (K23, 55Y).

Kadınlar çoğu zaman maruz kaldıkları eşitsizlikler sebebiyle çaresiz kurbanlar olarak kabul edilerek hayatta kalmayı başarmış ve kendi güçleri doğrultusunda hayatını sürdürme cesareti göstermiş mücadeleciler yönlerinin görmezden gelinmesine ve potansiyellerinin küçümsenmesine maruz kalmaktadırlar. Ataerkil toplumsal düzenin inşa ettiği ve sürdürdüğü temel hizmetler, siyasi liderler, örgütler ve güçlü erkekler tarafından pasif bir şekilde kurtarılmayı bekleyen, ağlayan kadın tahayyülleri toplumlar tarafından felakete verilen tepkileri şekillendirmekte ve yerleşik toplumsal cinsiyet algısını güçlendirmektedir. Aslında, toplumsal cinsiyet ilişkileri ve toplumsal cinsiyete dayalı iş bölümü kadınları olası kurbanlar kadar aktif müdahaleciler olarak afetlerin kenarlarında değil, merkezinde konumlandırılmalıdır (Enarson, 2002).

4.2.2.1.2. “Çarşafsız çıkacağıma ölüm daha kolay”

Bu alt kategori altında Suriyeli kadınların deprem afetini deneyimlerken kadın olmaya dair görüşleri; kadınların gerek dini inançları gerek kültürel normları sebebiyle kadın bedeninin anlamlandırılmasına ilişkin erkeklerden farklı bağlayıcılıklar içermesi üzerinden ele alınmaktadır. Katılımcıların anlatılarında dikkat çeken noktalardan biri, kadın bedeninin din ve kültür etrafında şekillenen inanç ve roller doğrultusunda öngörülen formunun kadınların afeti deneyimleme biçimleri üzerindeki etkisidir. Araştırma özenleri olan Suriyeli kadınlar, deprem anında kadın olmaya ilişkin özgün deneyimlerinden bahsederken tesettürlerinin kendileri için çok önemli olduğunu, afet sırasında göçük altında kalacak olsalar dahi tesettür kıyafetlerin giymeden evden dışarı çıkmadıklarını ifade etmişlerdir.

“Yani ben normal kıyafet de giyemiyorum. Mesela tek elbise de olsa ben çarşafı çıkacağım yani. Böyle bir şey olmuyor, çarşafsız çıkmadım. Yani dese ki ölüm daha kolay” (K9, 24Y).

“İnsanın hep tesettürde olması gerekiyor, çocuklarını koruyabilmeli. Başörtümüzle uyuduk deprem anında. Biz aslında bu şeye alıştık, Suriye’deyken de hep böyle başımız kapalı kalırdık. Hani Allah korusun uçak bize vurduğunda, öldüğümüzde tesettürümüzle ya da hani kaçtığımız zaman direkt üstümüzü giymişiz. Alışkınız bu duruma” (K16, 27Y).

Araştırma öznelerinden K16, deprem afetini bir kadın olarak deneyimlerken kıyafetlerinin tesettüre uygun olmasına dair deneyiminin Suriye’de savaş durumunda da benzer olduğunu ve bu iki yaşantı arasında “hazır bulunuşluk” açısından benzerlikler olduğunu ifade etmektedir. Katılımcı, yaşamı boyunca devam ettirdiği kıyafet alışkanlığını savaş ve deprem esnasında da sürdürmenin zor olmadığını, aksine kendisini manevi açıdan daha iyi hissettirdiğini ifade etmektedir. Bununla beraber, araştırma öznelerinden bazıları kadınların tesettür zorunluluğunu deprem afeti gibi acil durumlarda kadınları erkeklere kıyasla daha zor bir duruma soktuğunu ifade etmektedirler.

“Gitmiş oluyorlardı evet. Yani bir kapıyı açsalar çıkarlar yani. Hiçbir şey giymeden. Bir şey giymiyorlar. Bizim gibi değil. Normal kadın da olsa yani bir eşarp örtecek çıkacak. Ondan sonra bir pijamayla kalsa bir şeyle kalsa en azından bir etek giyip çıkacak” (K21, 29Y).

“Hani çarşafı giyeceğiz yani uygun bir şey giyeceğiz. Hani ev düşse bile, giyinip çıkacağız. Ama erkek bir şekilde tabii ki çıkar, kaçır. Ama bizim gibi değil. Özellikle çocuklar da olsa. Aslında çocuklar olsa da onun dışında ama kadınlar yani bir şey giyip çıkacak illa ki. Bazıları normal yani insanlar farklı biliyorsunuz. Bizim sıkıntımız buydu” (K17, 30Y).

Suriyeli kadınların deprem afetini deneyimlerken beden mahremiyetlerini sağlamaya yönelik benimsedikleri kültürel kodları ve tesettürü sağlamaya yönelik dini normlarının kadınları erkeklerden daha zor ve tehlikeli bir duruma soktuğu ifade edilmektedir. Bunun yanında depremde kadın olmaya dair deneyimler en temelde kadınlara atfedilen toplumsal cinsiyet rolleri bağlamında şekillenmektedir. Araştırma öznelere K17'nin deprem anında kadınların giyim ve tesettür açısından sağlamaları gereken koşullar sebebiyle göçük altında kalma risklerinin erkeklerden daha fazla olduğuna dair ifadelerinin yanında; çocuk bakımı ve güvenliğinden birincil sorumlu kişi olarak da kadın olmanın deprem anında benzer riskler barındırdığı anlaşılabilmektedir. Ataerkil toplumlarda çocukların bakımından birincil sorumlu ebeveyn anne olarak görüldüğünden afet durumlarında çocukların güvenliğini sağlama konusunda kadınlar birincil sorumlu kişiler olarak görülmekte ve kendi can güvenliklerini önleme haklarını kaybetmektedirler. Muhafazakâr toplumlarda kadınlar aynı zamanda yaşlı, engelli gibi bakıma muhtaç diğer bireylerin de birincil bakım vericisi olarak ev içine konumlandırıldıklarından, deprem gibi binaların aniden çökmesine neden olabilme potansiyeli taşıyan afetlerde enkaz altında kalma riski ile doğrudan muhatap olmaktadır. Bu anlamda hakim ataerkil ideolojinin kadın bedeninin sınırlarına dair öğretileri etrafında şekillenen davranış örüntüleri ve ritüeller ile toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin kadınların ev içi rollerini şekillendirme biçimleri açısından kadınları erkeklere oranla deprem afeti karşısında daha dezavantajlı ve riskli bir noktada konumlandığı değerlendirilebilmektedir.

4.2.2.2. Roller

Bir önceki alt kategoride, Suriyeli kadınların depremi deneyimlerken hakim ataerkil ideoloji etrafında şekillenen toplumsal cinsiyet rollerinden “bakım verme” rolünü yerine getirme çabasının, deprem sırasındaki yaşam deneyimlerini kadınlar aleyhine şekillendirdiği görülmüştü. Bu kategoride ise Suriyeli kadınların deprem sırasında kadın olmalarından kaynaklı ne gibi rolleri yerine getirdikleri toplumsal cinsiyet bakışıyla ele alınmaktadır. Şen ve Vural (2014: 38) savaş, çatışma ve göç sürecinde kadınların erkeklere göre daha fazla etkilendiklerini ve kadınların sorumluluk ve rollerinde artış olduğunu ifade etmektedirler. Kadınların rol ve sorumluluklarındaki bu artış, savaş sürecinde eş kaybı ya da eşin evden ayrılması sebebiyle olabileceği gibi toplumsal cinsiyet rolleri bağlamında kadının özel alan olarak tanımlanan ev içinde, erkeğinse

kamusal alandaki rol ve sorumlulukları yerine getirmesi açısından değerlendirilebilmektedir. Araştırmanın çalışma grubunu oluşturan Suriyeli kadınların savaş ve göç süreçlerinde eşlerini kaybetmiş ya da eşlerinden ayrı olmaları, deprem afetini “yalnız ebeveyn” olarak deneyimlemelerine sebep olmuştur. Bu açıdan, Suriyeli yalnız kadın ebeveynler olarak depremde çok çeşitli rol ve sorumluluklarının olacağını değerlendirmek mümkündür. Katılımcılar, deprem afetinde yalnız Suriyeli kadınlar olarak sahip oldukları rol ve sorumluluklara ilişkin anlatılarında öncelikle çocuklarının birincil bakım verenleri olarak annelik rollerinden bahsetmektedirler. Bununla beraber yalnız ebeveyn olmak aynı zamanda toplumsal cinsiyet rolleri bağlamında “erkek işi/sorumluluğu” olarak ifade ettikleri rol ve sorumlulukların da kendileri tarafından yerine getirilmesi sonucunu beraberinde getirmektedir. Katılımcılardan K24, depremde kadın olmaya ilişkin deneyimlerini aktarırken annelik rolünden kaynaklanan rol ve sorumluluklarının hep aynı olduğunu ancak eşini kaybettikten sonra deneyimledikleri deprem sürecinde yalnız kadın ebeveyn olmanın sorumluluk ve rollerini daha fazla artırdığını şu sözlerle ifade etmektedir:

“Depremde kadın olmak bilmiyorum yani kadın olmak hep zor bence. Hani depremde de önceden de anneydim, tek görevim çocukları korumak. Depremde de aynıydı. Yalnız kadın olmasaydım farklı olurdu hani eşim olsaydı bu kadar zor olmazdık, muhtaç olmazdık, daha kolay olurdu” (K24, 25Y).

Katılımcının bu ifadelerinden yalnız kadın ebeveyn olmanın, çocuklara bakım verme sorumluluğuna ek olarak ekonomik açıdan da yeni sorumluluklar barındırdığı anlaşılmaktadır. Katılımcının “eşim olsaydı muhtaç olmazdık” ifadesinde eş kaybı sebebiyle yalnız ebeveyn statüsüne sahip olmanın, ataerkil rol dağılımında erkeklerin sorumluluğunda olarak kodlanan “geçim/gelir sağlama” görevinin de kadınlara geçtiği değerlendirmesinin yapılmasını mümkün kılmaktadır. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği 2017 yılında yayınladığı Türkiye Raporu’nda kadın göçmenler içerisinde bazı kadınların örneğin; aileye bakmakla yükümlü olan, soyutlanmış ve tek kalmış kadınların hemcinslerine göre riske maruz kalma oranlarının daha fazla olduğunu, bu sebeple korunma ihtiyaçlarının da daha fazla olduğunu ortaya koymaktadır (UNCHR Türkiye, 2017). Araştırma öznelere K24’ün ataerkil toplumsal cinsiyet rol dağılımında erkeğin sorumluluğunda olduğunu ifade ettiği “geçim/gelir sağlama” görevine benzer biçimde K16 da gelir getirici işte çalışmanın “erkek sorumluluğu” olduğunu K5, deprem sırasında yalnız kadın ebeveyn olarak aileye bakmaya dair özgün rol ve sorumluluklarını şu şekilde ifade etmektedir:

“Bazı zorluklar üstüme geliyor. Onlar erkek sorumlulukları mesela. Mesela en basit şekilde iş arıyorum. Küçük kızım, çocuğum olduğu için iş vermiyorlar. Bilsen bile çadırda bırakıp gidemem küçük kızım hani annesi lazım. Ama erkek olsaydı hemen gider çalışırdı” (K16, 27Y).

“Sorumlu olduğum her şey farklı. Artık ailem var her şeyden ben sorumluyum. Hani ev bulma, yemek içmek, çocukları koruma, çocukların okula gitmesi lazım, fatura, ev kirası” (K5, 44Y).

Suriyeli kadınların depremde yalnız kadın ebeveynler olmaya dair deneyimlerinde yaptıkları “erkek işi/sorumluluğu” vurgusuyla beraber bu deneyimlerinde “kadın işi/sorumluluğu” olarak nitelendirdikleri rolleri de bulunmaktadır. Araştırma öznelerinden K23 ve K20, depremin hemen ardından ilk geceyi geçirdikleri çadırlarda ve bunu takip eden akut dönemde kadın ve erkeklerin rol ve sorumluluklarına dair anlatılarında erkeklerin çocuk bakımına dair herhangi bir sorumluluklarının olmadığını, anne olmaksızın dahi çocuklarla ilgili sorumlulukların “kadın işi” olarak görüldüğü şu ifadelerle ortaya konmaktadır:

“Hani erkekler çadırında oturuldu hep sohbet ettiler kadınlar çadırında çocuklar yıkandı, giydirildi, yemekleri içmeleri hani hep kadın işleri. Evin işi depremde de bitmedi ki kadınlık depremde de devam ediyor” (K23, 55Y).

“Çadırın yakınındaki evlere çocukları götürüyordum tuvalete, banyoya. Erkekler oturuyordu hiçbir şey yapmıyorlardı. Çocuk bakmak, yemekleri, uyumaları hep kadınların işi” (K20, 40Y).

K23’ün çocuk bakımına dair rol ve sorumlulukları “kadınlık” olarak ifade etmesi esasen toplumsal cinsiyete dayalı rol dağılımında çocuk bakımının; yemek yapmak gibi ev içi işlerin kadının rolü olarak içselleştirildiğinin önemli bir göstergesidir. Bununla beraber kadınların cinsiyetler arası eşitliksiz rol dağılımlarının da bütünüyle farkında olmaksızın içselleştirdiklerini söylemek mümkün değildir. Suriyeli kadınlar deprem sırasında yerine getirdikleri rolleri ve sahip oldukları sorumlulukları ifade ederken çoğunlukla erkek-kadın ayrımına vurgu yapan bir diskur kullanmışlar; yer yer “erkekler oturdu, hiçbir iş yapmadı” sözleriyle kadın olmanın afet durumlarında da daha fazla sorumluluğu içerdiğine eleştirel bir biçimde değinmişlerdir.

4.2.2.3. Duygular

Bu kategoride ele alınan anlatılar, Suriyeli kadınların deprem afetine dair duygu ve deneyimlerini ifade etmelerine olanak tanıyarak yaşadıklarını anlamalarına yardımcı olma açısından önemli görülmektedir. Bununla beraber Suriyeli kadınların depreme

ilişkin duygu ve düşüncelerinin ortaklaşan ve birbirinden ayrışan yönlerinin ortaya konması, depremin Suriyeli kadınların ruh ve zihin dünyasında yarattığı çeşitli anlamların da görünür kılınması açısından önemlidir. Katılımcılar deprem anında deneyimledikleri en belirgin duygunun “korku” olduğunu ifade etmektedirler. Depremin yarattığı ortak duygu olarak korkunun temelinde ise depremin Suriyeli kadınlar tarafından ilk kez yaşanan bir olay olması önemli bir faktör olarak görülmektedir. Bunun yanında akut dönemde başlayan ve 1 aya kadar akut stres tepkisi olarak kabul edilen korkunun; Elazığ’ın deprem bölgesi olması sebebiyle depremden uzun zaman sonra bile devam ettiği ifade edilmektedir.

“Hayatımda ilk defa gördüm, Suriye’de yoktu. Depremden sonra korku kaldı hani 1-2 hafta uyuyamadık, sallanıyormuş gibi hissettik ama evde kalmaya devam ettik. Şimdiki evimiz daha güvenli o yüzden korkmuyorum” (K21, 29Y).

“Hâlâ korku içindeyim deprem olduğundan beri. Elazığ hep deprem olan bir yer. Hâlâ korkuyorum, korku içindeyim” (K19, 53Y).

Depremin ardından etkilenen toplumdaki bireylerde farklı düzeylerde de olsa benzer duygusal ve psikolojik tepkiler görüldüğü bilinmektedir. Bu tepkilerin ortaya çıkmasındaki temel nedenler hayatı tehdit eden ciddi bir tehlike ile karşılaşılması, ölüme yaklaşma, yakınların kaybı, maddi kayıplar, yakınlarla iletişimin kesilmesi sebebiyle sosyal ve duygusal destekten yoksun kalma, yoğun duygusal tepkiler, aşırı yorgunluk, açlık ya da uykusuzluk olarak ifade edilmektedir. Araştırma öznelerinden K4, deprem sonrası korku, anksiyete gibi psikososyal sorunların uzun dönemde de devam ettiğini şu sözlerle ifade etmektedir:

“Her gün, hala en ufak bi sarsıntıda bi şey olacak diye çok korkuyorum. Normal otururken bile bir anda korku geliyor sakinlik bozulacak bi şey olacak diye. Tekrar deprem olacak diye geçmedi daha. Depresyona girdim savaştan sonra, ondan sonra hastalandım tedavi de olamadım. Bayağı depresyona girdim” (K4, 25Y).

Deprem gibi afet durumlarına verilen duygusal ve akut strese bağlı ruhsal tepkiler birbiriyle yakından ilişkili olsa da etkilenen bireyin hâlihazırda sahip olduğu sosyal ya da psikolojik koşullardan biri psikososyal sorunların ortaya çıkmasında daha baskın rol oynayabilir (IASC, 2007: 1-2). Sosyal geçmiş nedeniyle ortaya çıkan sorunlar; afet öncesi yoksulluk, sosyal olarak izole edilmiş veya marjinalleştirilmiş bir gruba ait olma veya siyasi baskılar gibi sorunlar olabilmektedir. Bu anlamda savaş ve göç geçmişi olan Suriyeli kadınların deprem afetini deneyimlerken psikososyal sorunlar yaşama açısından riskli bir konumda oldukları değerlendirilebilmektedir. Katılımcılar deprem anında

yaşadıkları duygulara ilişkin anlatılarında depremin yarattığı şiddetli sarsıntı, gürültü ve yıkımların kendilerine savaş deneyimlerini hatırlattığını, bu sebeple korkunun da travmatik deneyimlere bağlı olarak daha şiddetli deneyimlendiğini şu sözlerle ifade etmektedirler:

“Hemen dışarı çıkmaya çalıştık, odanın kapısı sıkışmıştı açılmadı içerde kaldık hani işte o zaman çok korktum çünkü duvarlar üstümüze yıkılacaktı. Sesler duyuyorduk hani yıkıntı sesleri korkunç gürültüler. Savaşta bomba düştüğünde çok büyük gürültü olur nereye düştü bilemezsin, sanki senin başında patlamış gibi olur hani o ses kulağının içine yerleşir. Öldük galiba dersin. Bu sefer de o korku başkaydı yani öleceğini görmek gibi” (K24, 25Y).

“Evlere geçtikten 1 hafta sonra alıştık, korkmamaya başladık depremden. Ama sanki depremden sonra uzaktan bomba atılacak korkusu oldu bende” (K20, 40Y).

Katılımcıların deprem anında yaşadıkları korkuya ilişkin anlatılarında görülebileceği gibi; deprem gibi hayatlarını tehdit eden ciddi bir tehlike ile karşılaşılması daha önce savaş sürecinde maruz kalınan yaşam tehdidi ile benzer duygulanıma sebep olmaktadır. Suriyeli kadınların savaş ve göç gibi travmatik yaşantıların ardından uzun yıllar devam etme potansiyeli bulunan psikolojik tepkileri, psikiyatrik tanı konmamış olsa bile muhtemel travma sonrası stres bozuklukları, bir başka yaşamı tehdit eden olay olan deprem tarafından tetiklenmekte ve deprem anında savaşa dair korkular yeniden ortaya çıkmaktadır. Bu anlamda yaşamlarında birden çok travmatik olay deneyimlemiş olan Suriyeli kadınların deprem sonrası süreçlerde psikiyatrik ve duygusal açıdan daha riskli bir konumda oldukları ve psikososyal açıdan daha fazla korunma ihtiyaçları oldukları değerlendirilebilmektedir.

4.2.2.4. “Deprem herkes için aynı, kadın erkek farkı yok”

Bu kategori altında Suriyeli kadınların deprem anında ve akut dönemde kadın olmaya dair anlatılarında ortaklaşan “depremin kadın- erkek, göçmen-yerel halk fark etmeksizin herkesi etkilediği ve bu sebeple herkes tarafından aynı deneyimlendiği” ifadeleri ele alınmaktadır. Depremlerin çok çeşitli karakteristik özelliklerinin aksine, dünya tarihi boyunca meydana geldiği bölgelerde ve etkilediği toplumlarda çeşitli benzer sonuçları da beraberinde getirdiği bilinmektedir. İnsanlar üzerindeki etkisi ani ve akut olan bir afet türü olan deprem çok sayıda fiziki yapının veya mülkün zarar görmesine, çok sayıda can kaybı ve yaralanmalara sebep olmakta; travmalar, ekonomik kriz, göç, çarpık kentleşme, kontrolsüzlük, sosyal çözülme gibi birçok sorunu gün yüzüne çıkarmakta (Can, 2020: 24)

ve var olan problemlerin daha da derinleşmesi gibi çok çeşitli fakat etkilenen toplum ve bireyler açısından “ortak” sonuçlara yol açmaktadır. Araştırmanın çalışma grubunu oluşturan Suriyeli kadınların gerek kadın gerekse geçici koruma statüsündeki yabancılar olmaları açısından depreme dair pek çok özgün deneyimleri olmakla birlikte bazı katılımcılar deprem anını etkilenen tüm bireylerin aynı şekilde deneyimlediğini ifade etmektedirler. Katılımcılardan K20 ve K22, erkek veya kadın olmanın deprem anının deneyimlenmesi açısından bir fark yaratmadığını şu sözlerle ifade etmektedirler:

“Kadın erkek farkı olmuyor zaten hani hepimiz sallandık, korktuk, üşüdük. Hepimize aynıydı deprem” (K20, 40Y).

“Erkek kadın farkı yok bence erkeklerde daha çok korkanlar oldu, mesela hani herkes sokaklara indi biz evde kaldık diyor” (K22, 55Y).

“Hayatın kendisi zaten zor, erkek olsam da kadın olsam da” (K5, 44Y).

Benzer bir bakış açısıyla katılımcılardan K3 ve K18, Suriyeli ya da yerel halktan biri olmanın deprem anının deneyimlenmesi açısından herhangi bir farklılığa neden olmadığını; depremin etnik köken ya da aidiyet fark etmeksizin herkes tarafından aynı anda ve aynı şiddette deneyimlendiğini şu şekilde ifade etmektedirler:

“Suriyeli olmasaydım aynı zorluklar yine olacaktı herkes aynı şeyi yaşadı” (K3, 22Y).

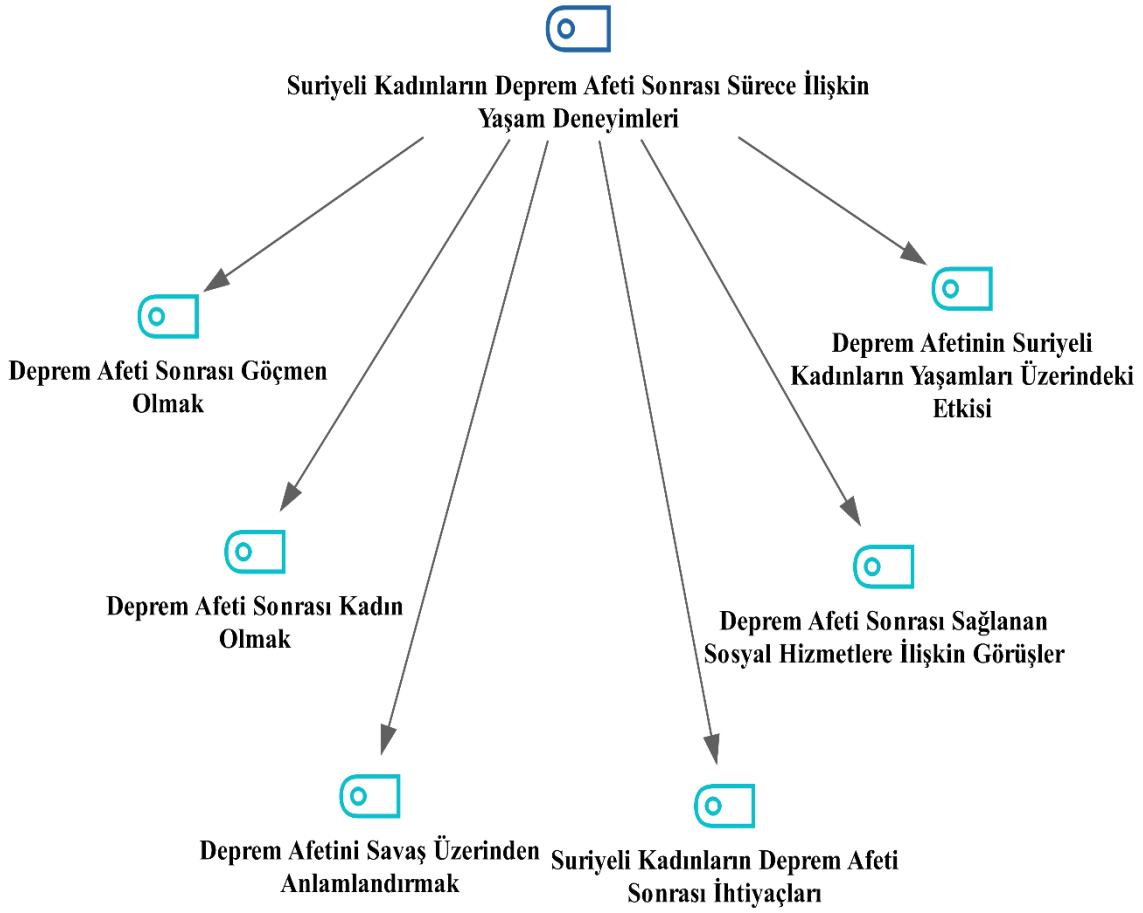
“Hayır hiçbir farkı olmazdı. Korku zaten aynı korku yani. Hepimiz sokağa koştuk Türk de Suriyeli de” (K18, 55Y).

Katılımcıların deprem anını deneyimle biçimlerinin cinsiyet veya etnik tabiiyet gibi etmenlerden bağımsız olduğu ve depremin etkilenen birey ve toplum üzerinde ortak ve yaygın etkilerinin olduğu yönündeki ifadeleri; depremin kendisinin değil yarattığı etkilerin afet olarak tanımlanması açısından anlamlı görülmektedir. Afet sonrasında etkilenen birey ve toplumların yaşam koşulları değişmekte, yeni sorunlar ortaya çıkmakta veya var olan sorunlar derinleşmektedir. Afet sonrası meydana gelen değişiklikler bireylerin ve toplumun “afet hazır bulunuşluğu” ile yakından ilişkili olmakla birlikte hazır bulunuşluk ise birey ve toplumların sosyoekonomik koşullarına bağlı olarak değişmektedir. Afet sonrası dönemlerde görülebilecek etkilerin bireylerin özgün sosyoekonomik ve psikolojik koşullarına bağlı olmasının yanında afet anının pek çok açıdan benzer deneyimlendiği değerlendirilebilmektedir. Afet anında depremin etkilenen bölgeyi aynı şiddette sarsması, yıkılan bir binanın içindeki herkesi enkaz altında

bırakması, enkaza şahit olan kişilerin benzer korku, kaygı gibi duygulara sahip olması açısından ortak etkileri olduğu görülmektedir. Katılımcıların ifadeleri de afet anının kadın-erkek, Suriyeli-Türk gibi farklılıklardan bağımsız olarak aynı deneyimlendiğini işaret etmektedir. Bu anlamda afetin deneyimlenme ve bu deneyimlerin algılanma biçimlerinin, afet dönemlerine bağlı olarak değişkenlik gösterdiği değerlendirilebilmektedir.

4.3. SURIYELİ KADINLARIN DEPREM AFETİ SONRASI SÜRECE İLİŞKİN YAŞAM DENEYİMLERİ

Bu bölümde “Suriyeli Kadınların Deprem Afeti Sonrası Sürece İlişkin Yaşam Deneyimleri” ana teması altında afetzede Suriyeli kadınların afet sonrası süreçleri deneyimlerken geçici koruma ve kadın kimliklerine bağlı olarak farklılaşan yaşam deneyimleri ele alınmıştır. Bu doğrultuda bu ana tema altındaki ifadeler altı alt tema altında incelenerek analiz edilmiştir. Bu alt temalardan ilki “Deprem Afeti Sonrası Suriyeli Olmak”, ikincisi “Deprem Afeti Sonrası Kadın Olmak”, üçüncüsü “Deprem Afetini Savaş Üzerinden Anlamlandırmak”, dördüncüsü “Suriyeli Kadınların Deprem Afeti Sonrası İhtiyaçları”, beşincisi “Deprem Afeti Sonrası Sağlanan Sosyal Hizmetlere İlişkin Görüşler” ve altıncısı “Deprem Afetinin Suriyeli Kadınların Yaşamları Üzerindeki Etkisi” olarak belirlenmiş olup katılımcıların ifadelerinden hareketle kendi içlerinde çeşitli kategorilere ayrılmıştır. Bu kategoriler çerçevesinde ele alınan anlatılar içerdikleri anlamların çeşitliliği doğrultusunda farklı yoğunluklardaki alt kategorilere ayrılmıştır. Bu doğrultuda “Suriyeli Kadınların Deprem Afeti Sonrası Sürece İlişkin Yaşam Deneyimleri” ana teması altında 6 alt tema; bu alt temalar altında 16 kategori ve bu kategoriler altında 9 alt kategori yer almaktadır. Bu tema aynı zamanda Suriyeli kadınların depremi deneyimleme biçimlerinin depremin farklı dönemleri açısından farklılaşıp benzeştiği noktaların görünür kılınması açısından önemlidir. Bu açıdan bu temada ele alınan anlatılar ile bir önceki “Suriyeli Kadınların Deprem Afeti Sırasındaki Yaşam Deneyimleri” ana temasında ele alınan anlatıların birbirinden ayrılan nitelikleri; afet sonrası müdahale aşamalarında Suriyeli kadınlara yönelik hizmetlerin odaklanması gereken noktaların anlaşılabilmesi açısından da önemli görülmektedir.

Şekil 3. Suriyeli Kadınların Deprem Afeti Sonrası Sürece İlişkin Yaşam Deneyimleri Tema Haritası

4.3.1. Deprem Afeti Sonrası Suriyeli Olmak

Bu alt tema altında Suriyeli Kadınların afet sonrası süreçte Suriyeli olmaktan kaynaklanan yaşantılarına ilişkin deneyimleri anlatıları üzerinden analiz edilmiştir. Bu yaşantılar ile deprem afetini deneyimlerken geçici koruma statüsünün içinde barındırdığı geçmiş travmatik yaşantıların Suriyeli kadınların güncel afet durumuna ilişkin deneyimlerini nasıl etkilediğinin anlaşılması amaçlanmaktadır. Bu doğrultuda katılımcıların deprem afeti sonrasında Suriyeli olmaya dair deneyimlerine ilişkin ifadeleri yine katılımcıların ifadeleri etrafında oluşturulan “Umutsuzluk”, “Yalnızlık” ve “Ayrımcılık” kategorileri altında tartışılmıştır.

4.3.1.1. Umutsuzluk: “Felaketler hiç bitmeyecek, hayat buymuş ve iyi şeyler olmazmış”

Bu kategoride Suriyeli kadınların deprem afetini birer geçici koruma statüsündeki yabancı olarak deneyimlemiş olmalarına dair ifadelerinde dikkat çeken ve kendi ifadeleriyle “felaketlerin hiç bitmeyeceği” düşüncesi etrafında şekillenen umutsuzluklarına ilişkin anlatıları ele alınmıştır. Afetler ani ve beklenmedik zamanlarda gerçekleşen ve etkilenen bireyleri çok çeşitli yönlerden yıkıcı biçimde etkileyen travmatik olaylar olarak Suriyeli kadınların yaşamlarında da derin izler bırakma potansiyeline sahiptir. Aynı zamanda depremin, önceki temada tartışıldığı gibi, etkilenen birey ve toplumların afete karşı hazır bulunuşluğu ya da afet karşısındaki kırılganlıklarına göre bir afete dönüşebildiği; bu anlamda depremin meydana getirdiği fiziksel, sosyal, psikolojik yıkımların etkilenen bireyin kırılganlıkları bağlamında değerlendirilmesi gerektiği söylenebilmektedir. Suriyeli kadınların savaş ve göç afetlerine dair geçmiş travmatik yaşam deneyimlerinin deprem anını deneyimleme biçimlerini hangi yönlerden etkilediği önceki temada ele alınmıştı. Bu kategoride ise deprem sonrası süreçlerdeki yaşam deneyimlerinin Suriyeli kadınların özgün deneyimleri etrafında ne yönden şekillendiği tartışılacaktır.

Suriyeli kadınların deprem afeti sonrası süreçlerde Suriyeli olmalarından kaynaklı özgün yaşam deneyimlerinin neler olduğuna dair anlatılarında; öncelikle kendi ülkelerinde meydana gelen savaş, iç karışıklık ve şiddet olaylarının sebep olduğu duygusal, psikolojik ve sosyoekonomik etkilerin ve bunu takiben zorunlu olarak deneyimledikleri zorlu ve travmatik göç sürecinin köklü etkilerinin olduğu değerlendirilebilmektedir. Katılımcılar halihazırda travmatik etkileri devam eden savaş ve göç süreçlerinin üzerine; güvenlik ve insanca yaşam koşullarına kavuşma umuduyla yerleştikleri Elazığ’da meydana gelen deprem afetinin de duygusal ve psikolojik olarak Suriyeli kadınları etkilediği anlaşılmaktadır. Araştırma öznelerinden K1, savaş ve göç sürecinden sonra depremi deneyimlemiş olmanın yarattığı etkileri şu şekilde ifade etmektedir:

“Buraya gelerek yepyeni bir hayat kurmuştum ve sonrasında depremin olması hani tekrar Suriye’ye giderim diye korktum. Biraz depresyona girdim hani orada çok zorlu bir süreç geçirdim, savaş vardı, buraya geldim burada hemen direkt deprem oldu korktum. Hiç bitmeyecek gibiydi, sanki hayat buymuş gibi yani iyi şeyler olmazmış gibi düşündüm. Sonra dedim benim hiç şansım yok hayatta, düşündüm neden bu kadar şanssızım diye” (K1, 42Y).

Katılımcının ifadelerinden savaş ve göç sonrası zorluklar ve umutlar barındıran yeniden ve sıfırdan bir yaşam kurma mücadelesinin içinde, bu mücadeleyi daha da zorlu hale getiren depremin Suriyeli kadınların mücadele gücünü kıran bir unsur olduğu değerlendirilebilmektedir. Suriyeli kadınların yaşamlarında tekrar eden travmatik deneyimler ve beraberinde gelen diğer yaşamsal stresörler, Suriyeli kadınların yaşamı anlamlandırma ve gelecek umutlarını şekillendirmelerinin temel taşları olma niteliği taşımaktadır. Bu anlamda hayatlarının birçok döneminde çeşitli travmatik olaylara maruz kalan Suriyeli kadınların deprem deneyimi, yaşamlarındaki zorlukların biteceğine dair umutlarının ve mücadele güçlerinin yitirilmesine sebep olması açısından afetlerin yıkıcı etkilerini gözler önüne sermektedir. K1'in ifadelerine paralel biçimde araştırma öznelere K24 ve K9 da anlatılarında, deprem sonrasında hayatlarında güvelliğin sağlanacağına dair ümitlerin yitirildiğini şu sözlerle ifade etmektedirler:

“Depremden sonra sadece korku kaldı. Hep deprem olacak gibi hissediyoruz. Hiç bitmeyecek gibi. Buraya geldik hani savaştan güvende oluruz diye, burada da tam güvende olmadık. Hani kader tabii deprem Allah'tan ama insan hiç bitmeyecek mi diye korkuyor. Bi gün bi yere gitsem orada da başka bi felaket yaşayacakmışım gibi hissediyorum” (K24, 25Y).

“Çok zor bir şeydir depremler bitmeyecek. Hiç bitmeyecek. Buraya geldik. Yani oradan kaçtık savaştan, eğer diyorum yazılmışsa yani olacak. Savaştan kaçtık depreme. Yazıldıysa öleceğiz, kaçış yok dedik” (K9, 24Y).

Görece sosyoekonomik düzeyi düşük semtlerde ve deprem karşısında daha dayanıksız, riskli evlerde yaşayan Suriyeli kadınların deprem sonrasında, yıkılan ya da ağır hasar alan evlerinden ayrılmak zorunda kalarak yeniden bir yuva inşa etmek zorunda kaldıkları görülmektedir. Savaş sebebiyle var olan yuvalarından ayrılarak göç sonrası sıfırdan yeni bir yuva inşa eden Suriyeli kadınların, deprem ile birlikte benzer bir yuva kaybı ve yeniden inşa sürecine girdikleri; bu sürecin ise yeniden travmatize olmaları riskini barındıran yeni bir stresör olarak deneyimlendiği anlaşılmaktadır. Katılımcılar; deprem sonrası kaybettikleri evlerini yeniden kurma zorunluluklarının aynı zamanda travmatik yaşantıların sürekli tekrar edeceği inancı oluşturduğunu şu sözlerle ifade etmektedirler:

“Buraya geldim bir düzen kurdum, depremden sonra tekrar bir düzen kurmam lazım. Şimdi tekrar korkuyorum acaba tekrar bir düzen kurduktan sonra” (K8, 38Y).

“Savaştan kaçıp geldik hani güvende olur yaşam kurarız diye, burada da depreme yakalandık yine yaşayacak yerimiz kalmadı. Depremden önce bir şekilde yaşıyorduk ama depremden sonra her şey daha zorlaştı. Hani sanki biz yaşamayalım diye oluyor” (K22, 55Y).

Katılımcıların ifadelerinden deprem afeti sonrasında Suriyeli kadınların yaşamlarını huzur ve güven içinde sürdürebileceklerine dair inançlarının ciddi ölçüde sarsıldığı anlaşılmaktadır. Suriyeli kadınlar yaşamlarında maruz kaldıkları savaş, göç ve deprem gibi travmatik olaylar sonrası her seferinde yeniden mücadele etme ve yeniden yaşam kurma zorunluluklarının yaşam boyu devam edeceğine inanmaktadırlar. Bu inanç aynı zamanda; yaşamın olağan akışı içinde iyi şeylerin olacağına dair umudun ve umut beslenmeyen bir geleceğin inşa edilmesi için bir tetikleyici olan mücadele gücünün de yitirilmesine sebep olmaktadır. Bu anlamda çoklu travma geçmişi olan Suriyeli kadınların deprem sonrası psikiyatrik korumaya öncelikli olarak ihtiyaç duyması bağlamında psikososyal destek çalışmalarının odak sisteminde yer alması gerektiği değerlendirilebilmektedir.

4.3.1.2. Yalnızlık: “Sarılıp sığınacağımız akrabamız bile yok”

Bu kategoride Suriyeli kadınların deprem afetini birer geçici koruma statüsündeki yabancı olarak deneyimlemiş olmalarının kendilerini sosyal destek açısından eksik ve “yalnız” hissetmelerine dair anlatıları ele alınmaktadır. Suriyeli kadınlar göç süreci ile birlikte ailelerini, arkadaşlarını akrabalarını ve alışık oldukları sosyal sistemleri geride bırakarak yeni yerleşim yerlerine hareket etmektedirler. Araştırmanın “Yerleşim Yeri Olarak Elazığ’ı Seçme Nedenleri” alt kategorisinde tartışıldığı gibi Suriyeli kadınlar hedef şehir olarak Elazığ’ı akrabalarının, komşularının ya da tanıdıklarının daha önce Elazığ’a yerleşmesi; akraba ve arkadaşlarının bulunduğu bir yere daha kolay uyum sağlayarak sosyal destek sistemlerinin yaşamlarını kolaylaştıracağını düşünmeleri sebepleriyle tercih etmektedirler. Katılımcılar her ne kadar akraba, arkadaş gibi sosyal destek ağlarının bulunduğu bölgelere yerleşme eğilimi göstermiş olsalar da alışık oldukları sosyal bağlamdan kopup “göçmen” olarak yabancısı oldukları yeni yerleşim yerinde yerel halk kadar sosyal desteğe sahip olamamaktadırlar. Katılımcılar anlatılarında, deprem sonrasında Suriyeli olmalarının kendilerini sosyal destek açısından yalnız hissettirdiğini ifade etmektedirler. Yerel halktan farklı olarak Suriyelilerin deprem sonrasında bir araya gelip birbirlerine destek olabilecekleri akrabalarının olmaması psikolojik destek yoksunluğuna işaret ederken Suriyeli kadınlar “gidecek yerimiz yoktu” ifadeleriyle akraba, arkadaş gibi sosyal destek sistemlerinin deprem durumunda birer sığınak olduğuna işaret etmektedirler.

“Depremden sonra ev hasar gördü ama aynı yerde yaşamaya devam ettik, gidecek başka yerimiz yoktu. Yani akrabalarımız var ama hani Türkler köylere akrabalarının yanına gitti, bizim destek olacak kimsemiz yoktu hepimiz yalnızız, yoksuluz” (K20, 40Y).

“Valiliğin parkında kaldık, çadırlara da gitmedik. İkinci gün tekrar döndük evde yattık çünkü gidecek yerimiz yoktu. Kime gidelim hani tanıdığımız akrabamız yok. Sonra dedik hani olan olacak dedik tekrar evde kaldık” (K22, 55Y).

Katılımcılar deprem sonrasında en temel ihtiyaçlarından biri olan barınma ihtiyaçlarını aynı zamanda yanlarında güvende hissedecekleri akrabaları ile karşılama ihtiyacı içinde olduklarını ifade etmektedirler. Suriyeli kadınlar deprem sonrası yalnızlık hislerini yerel halkın akrabaları, arkadaşları ile ilişkileri üzerinden ele aldıkları görülmektedir. Bu anlamda depremin etkilenen bölgedeki herkesi aynı şiddette sarstığı fakat çeşitli sosyal gruplar açısından aynı şiddette yaşanmadığı değerlendirilebilmektedir. Sosyal destek sistemleri ve çevresel desteklere erişim açısından dezavantajlı bir grubu işaret eden Suriyelilerin deprem sonrasında yerel halkın sosyal destek dinamiklerine şahit olmaları bakımından kendilerini yalnız ve kimsesiz hissettikleri söylenebilmektedir. Katılımcılardan K6 ve K1 deprem sonrasında Türkler kadar sosyal desteğe sahip olmadıkları için kendilerini güçsüz ve yalnız hissettiklerini şu sözlerle ifade etmektedir:

“Ne kadar zor olsa bizim gibi zor olmaz biz açtık burada. Aç kalan var mı bilmiyorum Türklere ama bizimki kadar zor olmaz çünkü biz göçmeniz. Ben bir misafir olarak kendimi görüyorum burada. Yani Türkler’in yardım alacakları başka insanlar akrabalar da var mesela ev yıkılsa bile sığınacakları bi akrabaları var ama bizim kimsemiz yok sokakta kalırız, paramız olmadığı için yemek de yok. Onların evleri, akrabaları, işleri var yani hani bi şekilde daha kolay, bizim kadar zor olmaz” (K1, 42Y).

“Benim durumum çok farklı. Ben tek görüyorum kendimi. Kimsem yok, kimse yardım etmedi bana depremde de hayatta da. Tüm sorumluluklarımı ben tek başıma kaldırdım. Birçok benim gibi olan durumdaki kadınlar mesela eşi öldüklerinde başka biriyle evlendi, akrabalarının yanına taşındı. Türkler de depremde gittiler kardeşlerine akrabalarına. Benim kimsem yoktu” (K6, 46Y).

Suriyeli kadınlar deprem gibi ani gelişen afetlerden sonra, yerel halka kıyasla daha az sosyal desteğe sahip olduklarını, çoğu zaman ise akraba ve arkadaşlarının kendileri gibi Suriyeli olmaları sebebiyle kendilerine destek sağlayamayacak koşullara sahip olduğunu ifade etmektedirler. Bu açıdan Suriyeli kadınların afet sonrasında psikososyal destek hizmetleri açısından korunma ihtiyacı yüksek bir kesimi ifade ettiği değerlendirilebilmektedir.

4.3.1.3. Ayrımcılık: “Onlar devletin çocukları”

Bu kategoride Suriyeli kadınların deprem afeti sonrasında birer geçici koruma statüsündeki yabancı olmalarından kaynaklanan ve yerel halktan farklılaşan deneyimleri anlatıları üzerinden ele alınmaktadır. Suriyeli kadınlar anlatılarında, deprem sonrası süreçlerde Suriyeli olmaları sebebiyle yerel halktan farklı olarak hem yerel kalk hem de afet sonrası yardım faaliyetlerini yürüten görevliler tarafından ayrımcılığa maruz bırakıldıklarını ifade etmektedirler. Esasen toplumda Suriyelilerle birlikte yaşamaya alışılmış olsa dahi afet gibi kriz durumları etkilenen bölgenin olağan sosyal yapısında değişimlere sebebiyet verebilmektedir. Burton ve Kates (1964: 36) afetleri tehlike yaratan bir etki ajanının neden olduğu olağandışı bir olayın toplumsal sistem ile kesişimi olarak tanımlamaktadır. Bu anlamda afet sonrasında ortaya çıkan sorunların çözümünde toplumda var olan insani yardım, sosyal destek sistemleri ya da sosyal yardımlaşma kalıplarına dayalı toplumsal yapının zayıflaması olası görülmektedir. Bu anlamda afet sonrası dönemde yürütülen yardım ve psikososyal destek faaliyetlerinde gerek yerel halkın geleneksel yardımlaşma kalıplarında gerekse profesyonel hizmetlerde dezorganizasyonlar meydana gelebilmektedir. Suriyeli kadınlar, deprem sonrası süreçlerde temel sosyal yardımlara erişimde dahi yerel halk tarafından engellendiklerini ve yardım alabilecek “ikincil” grup olarak ayrımcılığa maruz bırakıldıklarını ifade etmektedirler. Suriyeli kadınlar geçici koruma statüsündeki yabancılar olmaları sebebiyle deprem sonrasında deneyimledikleri ayrımcılığın, yalnızca yerel halkın davranışlarında değil sahada sosyal yardım faaliyetlerini yürüten personel tarafından da son derece görünür biçimde sürdürüldüğünü ifade etmektedirler. Araştırma öznelerinden K4, deprem sonrası Suriyeli olmaları sebebiyle hem yerel halkın tutumları hem de sosyal yardım faaliyetleri açısından maruz kaldıkları ayrımcılığı şu şekilde ifade etmektedir:

“Çok ayrımcılık oldu. Hep bi şey verdiklerinde Suriyelilere veriyorlar diye artık sonradan yardım yapıldığında bile gitmiyorduk biz hani Suriyelilere veriliyor demesinler diye. Herkese yardım geldi, bazılarına geldi bazılarına gelmedi. Bazı Suriyelilere de verdiler sadece Türklere değil ama bize gelmedi. Bir kere kıyafet dağıtılıyormuş, bizim de evdeydi kıyafetler çok korkuyordum gidip almaya. Sonra benim Suriyeli olduğumu anladıkları için bana hiç vermediler sadece Türklere verdiler” (K4, 25Y).

Katılımcı ifadelerinde, afet sonrası geçici barınma merkezi olarak faaliyet gösteren çadır kentte yerel halkın Suriyelilere yapılan yardımlardan rahatsızlık duyduğunu, kendilerinin ise yerel halkın bu tutumu sebebiyle yardımlar almaktan vazgeçtiklerini belirtmektedir.

Yerel halkın Suriyelilerin afet sonrası yardımlardan yararlanmasına dair duydukları rahatsızlığın yanında sosyal yardımların dağıtım ve organizasyonundan sorumlu saha çalışanlarının da bu süreçte Suriyelilere yerel haktan farklı “ikincil” yararlanıcılar olarak davrandığı anlaşılmaktadır. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği’nin 2020 yılında yayımladığı Suriyeliler Barometresi’ne göre Türk toplumunun %38,2’si Suriyelileri tarif etmek için “zulümden/savaştan kaçan mağdur insanlardır” ifadesini kullanırken % 33,4’ü “bize yük olan insanlardır” ifadesini kullanmaktadır. Araştırma sonuçlarında yer alan bu en yüksek oranlı iki cevabın içerdikleri anlam bakımından birbirlerine olan zıtlıkları, esasen Suriyeli kadınların ifade ettikleri gibi Türk toplumunda bazı insanların kendilerine karşı hoşgörülü ve kapsayıcı bazılarının ise ötekileştirici ve tahammülsüz olmalarını destekler niteliktedir. Afet sonrası sağlanan hizmetler ve yapılan yardımlarda Suriyeli kadınların kendilerini öncelikli yardım götürülecek kişiler olarak görmemeleri, benzer biçimde yerel halkın Suriyeli kadınların yardım almasından rahatsızlık duyduklarını ifade ettikleri anlatılarının araştırma sonuçlarında yer alan “bize yük olan insanlardır” ifadeleriyle örtüştüğü görülmektedir. K4, afet sonrası yardım süreçlerinde Suriyeli olmaları sebebiyle maruz kaldıkları ayrımcılıktan anlatılarının devamında şu şekilde bahsetmektedir:

“Bizi Türk halkına göre 15 gün önceden çadırlardan çıkardı biz çıktuktan sonra halk mutlu olmaya başladı, oradakiler şarkı söylüyorlardı eğleniyorlardı sırf biz çıktık diye. Bizi istemediler sadece Türklerin kalmasını istediler” (K4, 25Y).

K4’ün anlatılarında dikkat çeken hususlardan biri, deprem sonrası yardım faaliyetlerinde hem yerel halk hem de saha çalışanları açısından Suriyelilerin hizmetlerin “birincil” yararlanıcısı olmadıkları, yardımların öncelikle Türklere verilmesi gerektiği algısının hakim olduğudur. Bu değerlendirme; katılımcının anlatılarında, kıyafet yardımı yapılırken Suriyeli olduğu için yardım alamadığı ve benzer biçimde tüm afetzedeler için sağlanan barınma hizmetinin yararlanıcısı olarak Suriyelilerin Türklere daha az barınma hakkına sahip olduğu ifadelerinden yola çıkarak yapılabilmektedir. Araştırma öznelerinden K21 ve K8 de K4’ün deneyimlerine paralel biçimde afet sonrası yardım süreçlerinde Suriyeli olmaları sebebiyle hem yerel halk hem de saha çalışanları tarafından maruz bırakıldıkları ayrımcılığı şu sözlerle ifade etmektedir:

“Çadırda kaldık, Türkler de vardı, Suriyelileri istemiyoruz dediler yani mesela battaniye almaya gittik Suriyelilere vermediler. Türklere verdiler. Yani onlar da üşüdü biz de üşüdük, ama Türkler daha çok hak ediyor ısınmayı onlar öncelikli. Kendi vatanın değil hakkın yok hiçbir şeye, ekmeğini yiyip sessiz durman gerekir. Battaniye isterken bile hakkımız yoktu hani” (K21, 29Y).

“Hep oluyor bu hani Suriyeliyiz Türk değiliz diye önce onların hakkı. Garip hissettik yani hani neden vermiyorlar. Biz insanız onlar da insan yani. Bize vermediler çünkü biz Suriyeliyiz. Hatta söyledik yani kimsemiz burada yok. Yani akrabamız var ama onlar da başka bir yerlerde. Onlar da zorluk çekiyorlar falan ama yardım etmediler, açık söyleyeyim” (K8, 38Y).

Türkiye’de yakın tarihte yaşanan iki yıkıcı deprem olan Marmara ve Van depremleri sonrası sosyal yardım ve hizmetlerin karşılaştırıldığı bir çalışmada, afet sonrası barınma, beslenme, ilk yardım ve psikososyal destek gibi sosyal yardım ve hizmetlerde farklı dezavantajları olan sosyal grupların varlığının çok fazla göz önüne alınmadığı ve sosyal yardımların organizasyonunun bu grupların hizmetlere adil biçimde erişim hakları gözetilerek planlanmadığı ifade edilmektedir (Altun, 2016: 188). Altun (2016: 188-189) çalışmasında Türkiye’de risk gruplarına yönelik özgün faaliyetlerin 2011 Van Depremi’ne kadar yok denecek kadar az olduğunu; 1999 Marmara Depremi’nde ise kadın ve çocuklara az sayıda sosyal yardım ve hizmetin olduğunu ancak bu hizmetlerin organizasyon ve planlama yetersizliği sebebiyle işlevsel olmadığını ortaya koymaktadır. Deprem gibi yaşamın olağan akışının aniden bozulduğu durumlarda sosyal yardım ve hizmetlerin organizasyonunda göçmenler gibi farklı dezavantajları olan sosyal grupların hizmetlerden eşit ve adil biçimde yararlanmasının bir öncelik olarak benimsendiği afet müdahale hizmetlerinin 2020 yılında meydana gelen Elazığ depreminde hala sağlanamadığı değerlendirilebilmektedir. Sosyal yardım ve hizmetlerin dezavantajlı sosyal grupların varlığı gözetilerek organize edilememesi sorunu, deprem afeti sonrası ortaya çıkan kaotik koşullarda hem yerel halkın hem de hizmet sağlayıcı saha çalışanlarının yardımların dağıtımını konusunda keyfi karar ve tutumlarının ortaya çıkmasının bir nedeni olarak görülmektedir. Yerel halkın Suriyelilere yönelik ayrımcı tutumları, afet sonrası sosyal yardım hizmetleri sunan personelin yardımların dağıtımını konusunda benimsedikleri yanlı tutumla birlikte ele alındığında; Suriyeli kadınların afet sonrası süreçlerde hem toplumsal hem de kurumsal mekanizmalar açısından sistemli bir ayrımcılığa maruz kaldığı değerlendirilebilmektedir. Katılımcılar, anlatılarında yardımların öncelikli olarak Türklere verildiğini, kendi ifadeleriyle “göçmen” olmaları sebebiyle ise kendilerinin bu yardımlara erişim haklarının olmadığını ifade etmektedirler.

“Kimsenin durumu bizler gibi değil. Göçmen Türk gibi hani burada yerlisi gibi değil. Yani onların memleketi hani çekinmeden isteyebilirler. Zaten yardımlar onara geliyor. Yani vardı yemekler ama biz çıkmıyorduk. Biz almıyoruz yani yardımlardan ya da bizim ihtiyacımız var diye biz söylemiyoruz” (K10, 47Y).

Aynı zamanda Suriyeli afetzedeler arasında da belirli kişilere yardım verildiği belirli kişilere verilmediği yönündeki ifadeleriyle katılımcılar, yalnızca Suriyeli olmanın ayrımcılığa sebep olan bir koşul olmadığını, Suriyeliler arasında da herkese eşit ve adil davranılmadığını ifade etmektedirler. Katılımcılardan K13, deprem sonrası süreçlerde yardım faaliyetlerinin Türklere yönelik olduğunu; Suriyeliler içinde yardım alan belirli bir kesim olduğunu, diğer Suriyelilerin yardım arama davranışlarının ise sahada çalışan yardım personelinin olumsuz davranışları sebebiyle söndüğünü ifade etmektedir.

“Hep belirli kişilere yardım veriyorlar. Hani o kişiler de almış her zaman gidip alıyorlar. Zaten küfürler yiyoruz o veren kişilerden. Kavgalar çıkıyordu, eşim hayattayken izin vermiyordu yardım almamıza, ondan sonra da ben almadım zaten kendimi o duruma koymam. Hani ben kim bu işleri yapıyor kim sorumlu bilmiyorum. Muhtar bile yardım yapıyordu deprem anında. İşte biz gittiğimizde sadece bu Türkler içindi, Suriyelilere vermiyorlardı” (K13, 35Y).

Bununla beraber katılımcının ifadelerinden anlaşılabilceği gibi sosyal yardım faaliyetlerini yürüten personelin hangi kurum-kuruluşu temsil ettiğine yönelik bilgi eksikliği, Suriyelilere yönelik ayrımcılığın ve kötü muamelenin devlet kurumları ile ilişkilendirilmesi riskini beraberinde getirmektedir. K13’ün anlatılarına paralel biçimde K6 da afet sonrası sosyal yardım faaliyetlerini yürüten personelin olumsuz davranışlarının temel sebebinin kendisinin Suriyeli olması olduğunu ifade etmektedir.

“İHH’deki aynı adam. Adem diye birisi. Konuştuğumda yardımcı olmuyor. Soba falan dağıtıyorlardı işte dedim ki ben de istiyorum kızım hasta, ihtiyacım var. Yok dedi hani dedim ki benim ihtiyacım var bana vermiyorsunuz ihtiyacı olan birine vermiyorsunuz. Sonra diyordu işte sen niye sıkıntı çıkarıyorsun burada. Vermediler sırf Suriyeliyim diye” (K6, 46Y).

Bu kategori altında ele alınan tüm anlatılar çerçevesinde; afet sonrası süreçlerde tüm afetzedelerin hizmetlere erişim açısından etnik köken, cinsiyet fark etmeksizin sosyal adalet ilkesi çerçevesinde eşit haklara sahip olduğu ilkesinin temel ilke olarak kabul edilmesi ihtiyacının öncelikli olduğu değerlendirilebilmektedir. Afet sonrası kıt kaynakların dağıtımını konusunda sosyal adalet ilkesinden uzak, organize olmamış hizmetlerin varlığı; Suriyelilerin ve diğer dezavantajlı sosyal grupların hak ihlallerinin önünü açmakta, ayrımcılığın ana akımlaştırılması riskini taşımaktadır.

4.3.1.3.1. Deprem Afeti Sonrası Yardımların Adil Dağıtımını

Bu alt kategoride, “Ayrımcılık: “Onlar devletin çocukları” kategorisinde ele alınan ve Suriyeli kadınların deprem sonrası süreçlerde Suriyeli olmaları sebebiyle sosyal yardım

ve hizmetlerde ayrımcılığa maruz kaldıkları ifadelerinin aksine; Suriyeli kadınların afet sonrası hizmetlerde herkese adil davranıldığına ilişkin anlatıları ele alınmaktadır. Katılımcılardan K20, deprem sonrası sağlanan sosyal yardım ve hizmetlerde Suriyeli olmaları sebebiyle herhangi bir ayrımcılığa maruz kalmadıklarını, Türklerin de Suriyelilerin de aynı yardımlardan aynı koşullarda yararlandığını şu şekilde ifade etmektedir:

“Depremden sonra yardımlarda Türklerle ayırım yapılmadı yani ben görmedim. Çoğu Suriyeliydi zaten hepimiz aynı yardımları aldık Türkler de Suriyeliler de” (K20, 40Y).

K20'nin ifadelerine paralel biçimde katılımcılardan K8 de afet sonrası süreçlerde genel olarak Türklerle Suriyeliler arasında bir ayırım yapılmadığını ancak yalnızca barınma hizmeti bakımından Suriyelilerin konteynırlarda kalmasına izin verilmediğini ve çadır yardımında ise önceliğin Türklere verildiğini ifade etmektedir:

“Yok onlar ne yaşadysa biz de yaşadık. Yani ayrımcılık olmadı sadece konteynırda bu konuda sadece ayrımcılık oldu, yoksa başka konularda yok. Olmadı ayrımcılık bizim oturduğumuz yerlerde ama başka yerlerde bilmiyorum” (K8, 38Y).

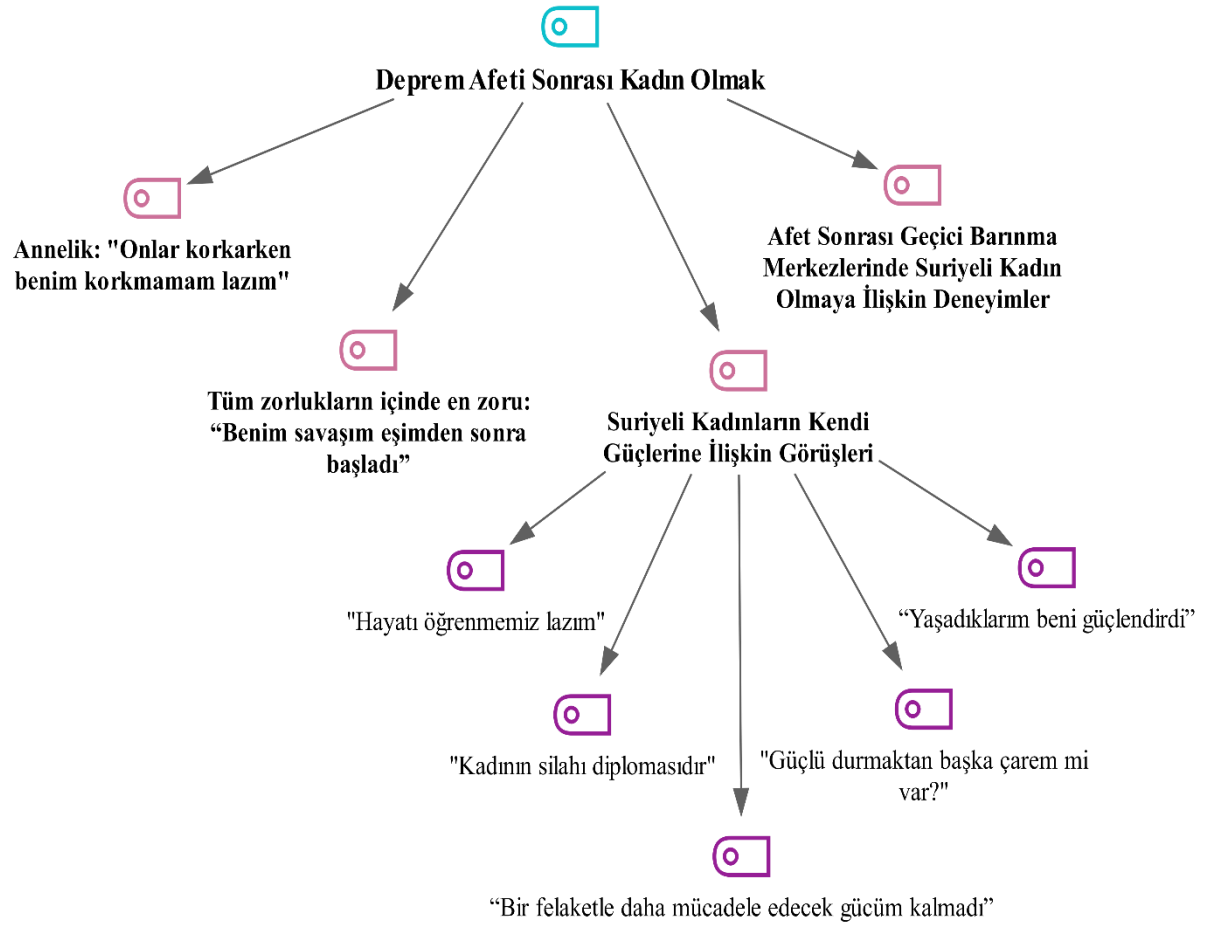
Araştırma öznelerinden K7 de deprem sonrası süreçlerde Suriyeli olmalarından kaynaklı ayrımcılığa maruz kalmadığını, afet sonrası sağlanan sosyal yardımlardan memnun olduğunu hatta afet sonrası sağlanan yardımların normal yaşam koşullarından daha iyi olduğunu şu sözlerle ifade etmektedir:

“Yok bana farklı davranılmadı hiçbir ayrımcılık yapılmadı. Hatta şimdiki durumumuz daha zor orada herkes bizim için uğraşıyordu yardım ediyordu sağ olsunlar, daha rahattık şimdiden” (K7, 40Y).

Hem “Ayrımcılık: “Onlar devletin çocukları”” kategorisinde ele alınan anlatılar hem de “Deprem Afeti Sonrası Yardımların Adil Dağıtımı” alt kategorisinde ele alınan anlatılar bir arada değerlendirildiğinde; aynı depremi yaşayan ve aynı sosyal gruba dahil olan Suriyeli kadınların geçici koruma statüsündeki yabancılar olmaları sebebiyle deprem sonrası süreçlere ilişkin deneyimledikleri ayrımcılığın birbirinden bu denli farklı iki anlama sahip olması, afet sonrası sağlanan hizmetlerin adil dağıtımı hakkında ciddi bir endişe yaratmaktadır. Afet sonrası süreçlerde sosyal yardım ve hizmetlerin Suriyeli kadınlar gibi çeşitli dezavantajlı sosyal grupların varlığı gözetilerek organize edilememesi, sosyal yardım ve hizmetlerin adil dağıtımı ve tüm ihtiyaç gruplarını eşit biçimde kapsamaması açısından sorunlara sebebiyet vermektedir.

4.3.2. Deprem Afeti Sonrası Kadın Olmak

Bu alt tema altında afetzede Suriyeli kadınların deprem afeti sonrası süreçte kadın olmaya ilişkin özgün yaşam deneyimleri ele alınmıştır. Bu süreçte Suriyeli kadınların deprem afetine ilişkin duyguları, zorlu yaşam koşullarıyla mücadele ederken kullandıkları içsel ve çevresel güçleri, kadın olmaktan kaynaklanan özgün rolleri, deprem afetine özgün yaşam koşullarını kadın olarak deneyimlemekten kaynaklanan yaşantıları ele alınmıştır. Bu yaşantılar, afetzede Suriyeli kadınların ifadelerinden hareketle oluşturulan “Suriyeli Kadınların Kendi Güçlerine İlişkin Görüşleri”, “Annelik: “Onlar korkarken benim korkmamam lazım””, “Tüm zorlukların içinde en zoru: “Benim savaşım eşimden sonra başladı”” ve “Afet Sonrası Geçici Barınma Merkezlerinde Suriyeli Kadın Olmaya İlişkin Deneyimler” kategorileri altında analiz edilip bu kategoriler katılımcıların yaşam deneyimlerine ilişkin anlatıları bağlamında çeşitli alt kategorilere ayrılmıştır.

Şekil 4. Deprem Afeti Sonrası Kadın Olmak Alt Tema Haritası

4.3.2.1. Suriyeli Kadınların Kendi Güçlerine İlişkin Görüşleri

Bu kategori altında Suriyeli kadınların; savaş ve göç afetleri sonrasında depremi deneyimlemiş olmalarına ve bu zorlayıcı yaşam deneyimleri karşısında sahip oldukları güçlerine ilişkin anlatıları ele alınmaktadır. Katılımcıların kendi güçlerine ilişkin anlatıları, içerdikleri anlamlar bakımından beş alt kategoride ele alınmıştır. Bu alt kategoriler “Güçlü durmaktan başka çarem mi var?”, “Yaşadıklarım beni güçlendirdi”, “Bir felaketle daha mücadele edecek gücüm kalmadı”, “Kadının silahı diplomasıdır” ve “Hayatı öğrenmemiz lazım” olarak ifade edilmektedir.

4.3.2.1.1. “Güçlü durmaktan başka çarem mi var?”

Bu alt kategori altında ele alınan anlatılar, esasen Suriyeli kadınların yaşamlarındaki zorluklarla mücadele etme konusunda “başka çarelerinin olmaması” şeklinde ifade ettikleri mecburiyetlerine işaret etmektedir. Şen ve Vural (2014: 38) çalışmalarında; çatışma ve belirsizlik gibi durumlarda kadınların çaresizlik hissine kapıldıklarını ve bu çaresizliği yoğun biçimde deneyimlediklerini ifade etmektedirler (Şen ve Vural, 2014: 38). Katılımcılar; Suriyeli bir kadın olarak deprem sonrası süreçte karşılaştıkları zorluklarla mücadele güçlerini “mecbur olmak” üzerinden şu şekilde ifade etmektedirler:

“Güçlü olmak zorundayım” (K5, 44Y).

“Mecburum, ihtiyaçlarımı karşılamak zorundayım” (K12, 47Y).

Katılımcıların deprem sonrası süreçlerde zorluklarla mücadele ederken Suriyeli kadınlar olarak güçlü olma zorunluluklarının geçmiş zorlu yaşam deneyimlerinin birer sonucu olduğu değerlendirilebilmektedir. Katılımcılardan K13, “göçmen” olmadan önce Suriye’deki yaşamında aile ve eş gibi sosyal destek sistemlerine sahip olması sebebiyle güçlü olmak zorunda olmadığını, şimdi ise deprem sonrası süreçleri yalnız Suriyeli bir kadın olarak deneyimlediği için mecburen güçlü olduğunu ifade etmektedir.

“Evet depremde çok güçlü hissetmiştim ama hani Suriye’deyken böyle değildim. Ailem yanımdayken kendimi güçlü hissetmiyordum çünkü güçlü olmam gerekmiyordu. Şimdi güçlü olmak zorundayım. Eşimin zaten dertleri vardı, şimdi eşim bile yok, hani çocuklara ben sürekli bakıyorum ben sorumluyum. Hani her şey ben oldum buradayken” (K13, 35Y).

K13'ün ifadelerine paralel biçimde K23 de Suriyeli kadın olmanın zor olduğunu ancak deprem sonrası süreçlerde yaşanan zorluklar karşısında yine “yalnız” kadınlar olarak güçlü olmanın bir zorunluluk olduğunu şu sözlerle ifade etmektedir:

“Göçmen kadın olarak zor ama güvenli bir yerdeydik çadırlarda. Yani tek başına kadın olmak en çok güven açısından zor. Ama çok şükür güçlü kuvvetliyim, mecburum yani güçlü olmaya. Ben güçlü olmasam kim güçlü olacak” (K23, 55Y).

Suriyeli kadınların deprem sonrası süreçlerde karşılaştıkları zorluklarla mücadele ederken “mecburen” güçlü olmalarına sebep olan koşullardan birinin de “annelik” rolleri olduğu görülmektedir. “Deprem Afeti Sonrası Kadın Olmak” alt teması altında ele alınan kategorilerden biri olarak “Annelik” daha sonra ayrıca tartışılacak olsa da⁴, afet sonrasında kadınların güçlü olma zorunluluğunu yaratan bir statü olarak da değerlendirilebilmektedir. Katılımcılardan K1 ve K2, deprem sonrası Suriyeli kadın olarak güçlü olma zorunluluğunu annelik rolü üzerinden şu şekilde ifade etmektedir:

“Çok şükür, mecburum zaten çocuklarım var. Güçlü olmak zorundayım. Komşularım çok güçlü bir kadınsın hiç evde erkek olmadığı belli değil sen her şeye yetiyorsun diyor. Öyle görünmeye çalışıyorum öyle de yapmaya çalışıyorum daha güçlü olmaya mecburum. Güç budur zaten dayanmak, bırakmamak” (K1, 42Y).

“Evet herhalde yani kendimi güçlü görüyorum. Yani hemen her konuda çocuklarım konusunda, dinim konusunda. Her şey sonuçta kadere bağlı kısmete bağlı. İnsan güçsüzleşebilir ama sonra topladım kendimi çünkü hayat yani mecburum güçlü olmam gerekti” (K2, 42Y).

Bu alt kategori altında ele alınan anlatılardan anlaşılacağı gibi, çoklu travma geçmişi olan Suriyeli kadınların deprem sonrası süreçlerde karşılaştıkları zorluklarla mücadele ederken aile, eş, arkadaş gibi sosyal destek sistemlerini yitirmiş yalnız kadın ebeveynler olarak hem kendi yaşamlarını hem de bakım vericisi oldukları çocuklarının güvenliğini sağlama açısından pek çok sorumluluğa sahip oldukları görülmektedir. Bu sorumluluk ve rollerinin ise esasen Suriyeli kadınların yaşamlarında pes etme şanslarının olmadığı bir “mecburiyetler” bütünü olarak bireysel güçlerinin temelini oluşturduğunu değerlendirmek mümkündür.

---

⁴ 4.3.2.2. Annelik: “Onlar korkarken benim korkmamam lazım” kategorisi için bkz. Sf: 121

4.3.2.1.2. “Yaşadıklarım beni güçlendirdi”

Bu alt kategori altında Suriyeli kadınların; savaş ve göç afetleri sonrasında depremi deneyimlemiş olmalarına ve bu zorlayıcı yaşam deneyimleri karşısında sahip oldukları güçlerine ilişkin anlatıları “travma sonrası büyüme/güçlenme” kavramı üzerinden ele alınmaktadır. Suriyeli kadınlar, geçmişteki çoklu travmatik yaşam deneyimleri ile tek başlarına ve başarıyla mücadele ederek yeni bir hayat kurma gücü ve başarısını gösteren “sağ kalanlar” olarak deprem afetini de, yine pek çok zorluklarla birlikte deneyimlemişlerdir. Tüm bu zorlayıcı yaşam deneyimleri karşısında sahip oldukları güçlerine ilişkin anlatılarında “göç ve savaş bizi güçlü yaptı” ifadeleriyle esasen travmatik yaşam deneyimlerinden güçlenerek çıktıklarını ve deprem gibi afet durumlarına karşı daha güçlü olduklarını ifade etmektedirler.

“Göç bizi güçlü yaptı ve savaş. Hani her şeyden onlar (eşleri) sorumluydu işte çocukları için. Deprem de öyle. Kadınlara hani zor durumlarda Allah güç kuvvet veriyor ben kendimi çok güçlü hissettim o anda. Hani daha çok öğrendim hayattan” (K13, 35Y).

“Evet. Çok güçlü görüyorum kendimi. Suriye’deki yaşamı gördükten sonra yani güçlü olmak zorundaydım. Bu zamanda güçlü olmazsan yaşayamazsın zaten” (K3, 22Y).

“Daha çok güçlendim. Yani kendimi erkek gibi görüyorum. Daha iyi mücadele ediyorum artık” (K5, 44Y).

Afetler; etkilenen bireylerin dünyanın adil, güvenli ve öngörülebilir bir yer olduğuna dair temel inançlarında ani değişimlere ve ruh dünyasında meydana getirdiği bu değişimler sebebiyle psikolojik problemlere sebebiyet veren yıkıcı olaylardır (Riffle vd., 2020). Bununla birlikte, afet gibi travmatik olay deneyimleri mutlaka psikolojik sorunların gelişmesine yol açmamakla birlikte (Jin vd., 2014) travma sonrası büyüme olarak bilinen olumlu çıktılar da beraberinde getirebilmektedir (Boscarino, 2004). Travma sonrası büyüme; travma sonrası yaşama duyulan bağlılık, kişisel dayanıklılık, anlamlı yakın ilişkilerin kalitesi, duygusal ve psikolojik iyi oluş veya psikolojik sağlamlıkla karakterize edilen bir kavram olarak ele alınmaktadır (Xu & Wu, 2014). Ancak, deprem de dahil olmak üzere doğal afetlere veya diğer travmatik olaylara maruz kalmanın; cinsiyet, yaş ve sosyokültürel faktörler açısından travma sonrası büyüme üzerindeki etkisi hala kesin olarak bilinmemektedir (Amiri vd., 2021).

4.3.2.1.3. “Bir felaketle daha mücadele edecek gücüm kalmadı”

Bu alt kategoride Suriyeli kadınların deprem afeti sonrasında karşılaştıkları zorlukları göz önünde bulundurarak, yaşamın ilerleyen dönemlerinde karşılaşılabilecekleri olası bir afet ya da zorlayıcı olay karşısında kendi güçlerini nasıl değerlendirdiklerine dair anlatıları ele alınmaktadır. Bazı katılımcılar “Yaşadıklarım beni güçlendirdi” alt temasında ele alınan anlatıların aksine yaşamlarında deneyimledikleri savaş, göç ve deprem afetlerinin ardından mücadele güçlerinin kalmadığını; geçmiş yaşantıları ile mücadele ederken yorulduklarını ve artık kendilerini “güçsüz” gördüklerini ifade etmektedirler.

“Hayır ben çok zayıf görüyorum kendimi. Kapı çalınmasına bile çok korkuyorum bi kapı sesi duysam bile çıldırarak gibi oluyorum. Zil sesini duydum, biri zili çalıp kaçmış, ben de kim olduğumu görmediğim için gece boyu korktum acaba kimdi bu diye. Suriye'den kaldı bu korku” (K4, 25Y).

“Güç Allah'ındır. Herkes güçsüzdür, zayıf. Evet hani bazen mücadele ettim ama artık elimden gelmeyen şeyler var. Gücüm kalmadı yani. Onun için kendimi güçsüz hissediyorum. Güçlü olduğum durumum yok” (K10, 47Y).

Suriyeli kadınlar; savaş, göç ve afet gibi travmatik, zorlayıcı yaşam olaylarını benzer biçimde deneyimleyerek benzer yaşam koşulları içinde hayatlarını sürdürüyor olsalar da, bu ortak yaşantıların Suriyeli kadınları aynı düzeyde ve aynı biçimde etkilemediği değerlendirilebilmektedir. Suriyeli kadınlardan bazıları savaş ve göç süreçlerinin kendilerini deprem karşısında daha güçlü hale getirdiğini, bazı Suriyeli kadınlar ise savaş, göç ve deprem afetlerinin kendi güçlerini tükettiğini, bir başka zorlayıcı olay ile mücadele güçlerinin kalmadığını ifade etmektedirler. Bu anlamda belirli sınırları ve ortak özellikleri olduğu düşünülen bir sosyal grup olarak Suriyeli kadınların, farklı psikolojik ve duygusal alt yapılara sahip oldukları ve deprem afeti karşısında psikososyal açıdan kırılganlıklarının birbirlerinden farklı düzeylerde olduğu değerlendirilebilmektedir.

4.3.2.1.4. “Kadının silahı diplomasıdır”

Bu alt kategori altında, Suriyeli kadınların deprem afeti açısından kendi güçlerine dair anlatılarında dikkat çeken eğitilmiş olmanın kadınlar için birer güç unsuru olarak tanımlanmasına ilişkin ifadeleri ele alınmaktadır. Suriyeli kadınlar yaşamlarındaki zorluklarla mücadele ederken kendilerini hangi yönlerden güçlü ya da güçsüz hissettikleri konusunda yaptıkları paylaşımlarda; eğitilmiş olmanın, üniversite okuyarak bir diploma

sahibi olmanın kadınların yaşamlarında önemli bir güç kaynağı olduğunu ifade etmişlerdir.

“Yani mesela en azından nereye gidersem gideyim önce bir diplomam olurdu. Diplomam bana çok yardımcı olurdu. Kadının silahı diplomasıdır. Herhangi bir ihtiyacı olursa, bir maddi ihtiyacım olduğunda direkt hani diplomam olurdu çalışırdım, bana yardımcı olurdu” (K2, 42Y).

K2'nin ifadelerine benzer biçimde araştırma öznelerinden K16 da, kadınların öngörülemeyen yaşam koşullarına hazırlıklı olmalarının bir koşulu olarak diploma sahibi olmalarının kadınları yaşamlarında daha güçlü kılacağını şu sözlerle ifade etmektedir:

“Kadının koruması en başta, insanın koruması diplomasıdır. Çok yardım ediyor yani hayatında, sonrasında. Bak belli miydi hani bizim göçmen olacağımız, aç kalacağımız. Okur çalışırdık hani muhtaç olmazdık” (K16, 27Y).

Katılımcıların ifadelerinden diploma sahi olarak gelir getirici bir işte çalışabilme ön koşulunun sağlanmış olmasının savaş ve göç süreci sonrasında karşılaştıkları yoksulluğun ortadan kaldırılarak daha iyi bir yaşama kavuşma açısından ekonomik gücü ifade ettiği değerlendirilebilmektedir. Bununla birlikte, araştırma öznelerinden K22, diploma ve iş sahibi olmanın sağlayacağı ekonomik gücün yanında aynı zamanda Suriyeli kadınları mental anlamda da daha iyi bir konuma taşıması açısından psikolojik iyi oluşlarına katkı sunan bir unsur olduğunu şu sözlerle ifade etmektedir:

“En azından çalışırdım, çocuklarımın istediklerini ihtiyaçlarını alırdım. Sadece ihtiyaç değil hani yapabildiğimi görünce de daha iyi hissedirdim” (K22, 55Y).

Suriyeli kadınların deprem sonrası süreçlerde kendilerini daha güçlü hissetmelerinin eğitim, diploma ve gelir getirici bir işte çalışabilme koşullarının sağlanması ile ilişkilendirmektedirler. Ataerkil toplumlarda kadınlar genellikle “ev içi” özel alanlarda, yine toplumsal cinsiyet rolleri bağlamında çocuk bakımı, ev içi karşılıksız hizmet gibi kısır alanlara konumlandırılmakta ve kamusal alana açılan birer özgürleşme/güçlenme aracı olarak eğitimden mahrum bırakılmaktadırlar. Araştırma özneleri olan Suriyeli kadınların eğitim durumları ve mesleklerine ilişkin bilgilere⁵ bakıldığında, Suriyeli kadınların büyük çoğunlukla ilkokul düzeyinde eğitim aldığı ve yaşamları boyunca gelir getiren bir işte çalışmayarak “ev hanımı” oldukları görülebilmektedir. Depremlerin, etkilenen bireyin kırılğanlıkları ve hazır bulunuşlukları bağlamında birer afete dönüştüğü göz önünde bulundurulduğunda; ataerkil toplumlarda eğitimden, iş yaşamından ve genel

⁵ Katılımcıların Sosyodemografik Bilgileri için bkz. sf: 59-60

anlamda kamusal alandan uzak tutulmuş Suriyeli kadınların sosyoekonomik açıdan deprem karşısında potansiyel afetzedeler oldukları değerlendirilebilmektedir. Suriyeli kadınların eğitim haklarına erişiminin hakim ataerkil ideolojinin sistematik olarak gölgesinde bırakılması, bu yolla kadınların kültürel ve sosyoekonomik açıdan gelişmesi, güçlenmesi ve bağımsızlaşmasının engellenmesi en temelde kadınların yaşamlarını sürdürebilmeleri için ataerkil bir özneye ihtiyaç duyan edilgen konumlarının devamına sebep olmaktadır. Eğitim hakkına erişimleri kısıtlanarak sistematik olarak güçsüzleştirilen Suriyeli kadınlar, kaçınılmaz bir son olarak deprem sonrası süreçlerde de kurtarılmayı bekleyen, sosyal yardım ve hizmetlere muhtaç edilgen bireyler olmaktadır. Bu anlamda, afet sonrası süreçlerde Suriyeli kadınların “güçsüz muhtaçlar” konumundan çıkarılmasının, hem ekonomik hem de psikososyal açıdan güçlenmelerinin sağlanması ile mümkün olacağı değerlendirilebilmektedir.

4.3.2.1.5. “Hayatı öğrenmemiz lazım”

Bu alt kategori altında Suriyeli kadınların deprem sonrası süreçlerde kadın olmakla ilişkilendirdikleri güçlü yanlarını, zorlu yaşam deneyimleri sonrası yaşamı ve mücadeleyi öğrenmiş olmaları üzerinden ifade etmektedirler. Suriyeli kadınlar yaşamlarında savaş, göç ve deprem gibi travmatik olaylar ile tek başlarına mücadele ederken aynı zamanda güçlendiklerini ifade etmekte, güçlenmelerini ise hayatlarının sorumluluğunu almaya başlayarak etken özneler olmaları ile ilişkilendirmektedirler. Savaş ve göç süreçlerinde eşlerini kaybetmiş ya da eşlerinden ayrılmış yalnız ebeveynler olarak Suriyeli kadınların, yeni yaşamlarında daha önce sahip olmadıkları pek çok yeni rol ve sorumlulukla karşılaştıkları ve bu sayede yaşam becerilerini geliştirerek kendi ifadeleriyle “hayatı öğrendikleri” görülmektedir. Küçükkaraca (2002:85) çalışmasında ailenin göç sürecinde birbirlerinden ayrı kalmasının aile içi rol ve görevlerin yerine getirilmesi hususunda aile üyelerinin farklı yaşam deneyimlerine sahip olmalarına sebep olduğunu ifade etmektedir. Çalışmada ayrıca bu farklı yaşantıların kimi ailelere zenginlik katarken kimi ailelerde olumsuzluklara sebep olduğu ifade edilmektedir (Küçükkaraca, 2002:85). Küçükkaraca (2002:85) erkeğin göç sebebiyle aile içindeki rollerini de geride bırakmasının ardından ailenin bütünlüğünün devam ettirilmesi, ailede birliğin sağlanması ve çocukların eğitim ve sağlıklarına önem verilmesi, ev içi ve kamusal alandaki tüm görevlerin yerine getirilmesi noktasında kadınların birincil sorumluluk üstlendiğini ifade etmektedir. Suriyeli kadınlar, deprem sonrası süreçlerde karşılaştıkları zorluklarla yalnız kadın

ebeveynler olarak mücadele ederken, savaş ve göç süreçlerinde yalnız kadın ebeveynler olarak edindikleri yeni yaşam becerilerini kullandıklarını ve travmatik yaşantılar içinde öğrendikleri becerilerin deprem sonrasında kendilerine güç sağladığını ifade etmektedirler.

“Önce kendilerine güvenmeleri lazım güçlü olmaları gerekiyor. Dediğim dedik olması lazım bi de. Yani her şeyi eşine bırakmaması kendi de öğrenmesi lazım ki hayat bu yani başıma geldiği gibi herkese olabilir savaşta da depremde de yalnız kalabilir. Hayatı öğrenmesi lazım, kendi başına yaşamayı” (K1,42Y).

“Dua etmeleri lazım, Allah’a güvenmeleri lazım. Kendilerine güvenmeleri lazım hani direnmeleri lazım. Hayat hep zor. Tek başına da mücadele etmeyi öğrenmesi lazım. Hayatı öğrenmesi lazım. Keşke kolay olsa dayanmasak. Ama şimdi her şeyi öğrendik hani erkek işlerini de hep yapabiliyoruz muhtaç değiliz” (K8, 38Y).

Araştırma öznelerinden K1 ve K8 ifadelerinde, Suriyeli kadınlar; kendi yaşamlarında meydana gelen ani değişimlerin herkesin başına gelme ihtimali bulunan riskler olduğunu ve kadınların bu riskler karşısında hazırlıklı olabilmek için özgür bireyler olarak yaşamın sorumluluğunu almaları ve hayatı öğrenmeleri gerektiğini ifade etmektedirler. Bu anlatılarda dikkat çeken “hayatı öğrenmek” vurgusu esasen eşlerinin ölümü ya da eşten ayrılma süreçleri sonrasında almak zorunda kaldıkları ve daha önce karşılaşmadıkları gelir getirici bir işte çalışma, ev idaresi, çocukların okul, hastane gibi kamusal alandaki işlemlerinin yürütülmesi, fatura ödenmesi gibi daha çok kamusal alanda “erkek işi” olarak görülen işler anlamına gelmektedir. Katılımcılar, eşlerinin vefatı veya eşten ayrılma sebebiyle yalnız kadın ebeveynler olarak deneyimledikleri deprem afeti sonrasında herhangi bir erkeğe muhtaç olmadan tüm sorumluluklarını yerine getirebilmelerinin kendilerini “yaşamı öğrenmeleri” bakımından güçlü kıldığını ifade etmektedirler.

“Evet erkeğe muhtaç olmaması lazım. Kendisi sorumlu çocuklarından. Birçok kadın var çalışıp çocuklarına tek başına bakabiliyor. Bazıları da eşi vefat ettiğinde direkt mesela yaşı küçük olduğundan dolayı gidip evleniyor. Bazı kadınlar da çalışıp çocuklarına bakıyor, kendisi hani yetebiliyor çocuklarına her şeyi yapabiliyor” (K6, 46Y).

“Suriye’de zaten eşim vefat etmişti, çocuklar okuldan geri kalmasın diye o süreçte çocuklarımı okula yazdırdım hayatımda ilk defa. Hani belge falan isteyince de çok zorlandım hatta ağladım. En zorlandığım şey de dil konusu. Şimdi elektrik faturalarını ben ödüyorum tüm faturaları, ev kirasını. Artık kendime güveniyorum” (K1, 42Y).

“Özellikle bizim ne bağımız var ne bir şeyimiz var. Erkek işi, kadın işi biz yapıyoruz. Bazen pes ediyorum. Hepimiz öyle. Kaldıramıyoruz yani. Erkek olsa dışarıda işini yapıyor, ailesine getiriyor. Kadınları biliyorsunuz ev temizliği, yemek, çocukları da bazen anneler götürüyorlar okula. Yani bizde erkek yok, kimse de çalışmıyor. Her işe biz bakıyoruz, bakabiliyoruz çok şükür öğrendik erkek işlerini” (K9, 24Y).

Ataerkil toplumlarda daha çok ev içi işler ve çocuk bakımı gibi “özel alana” yerleştirilen görevlerin uygulayıcısı olarak kadınların “kamusal alan” olarak tanımlanan ev dışı işlerin çok yabancı olduğu bilinmektedir. Hakim ataerkil ideoloji kadınların erken yaşlarda dahi yemek, çamaşır, bulaşık, çocuk bakımı gibi beceriler edinmesini, eğitim hayatından uzak kalarak bir an önce anne olmasını ve “kadınlık” rollerini sürdürmesini öngörmektedir. Bununla birlikte, kadının koruyucusu ve “evin reisi” olarak erken yaşlarda baba, daha sonrasında ise eşlerinin ev dışında gelir getirici bir işte çalışması, okul, hastane gibi kurumsal yapılara dair işleri yerine getirmesi beklenmektedir. Bu anlamda Suriyeli kadınların savaş öncesi süreçlerde alışık oldukları yaşamın aksine göç sonrasında eşlerinden ayrılmış bekar kadınlar olarak yaşamlarının ve çocuklarının tüm sorumluluğunu kendilerinin aldığı, hem ev içi hem de kamusal alandaki tüm gereklilikleri yerine getirebilmeleri açısından güçlendikleri değerlendirilebilmektedir.

4.3.2.2. Annelik: “Onlar korkarken benim korkmamam lazım”

Bu kategori altında, Suriyeli kadınların deprem afetini birer kadın olarak deneyimlemekten kaynaklanan anlatılarında ortaklaşan “annelik” rolüne dair ifadeler ele alınmaktadır. Suriyeli kadınlar deprem sonrası süreçlerde kendi güçlerini, bir önceki kategoride, bir anne olarak “çocuklar için güçlü durma zorunluluğu” üzerinden ifade etmişlerdi. Bunun yanında Suriyeli kadınların anlatılarında anne olmak, Suriyeli kadınların kendi “kadın” kimliklerinin önüne geçerek “kadın olmayı” “anne olmak” üzerinden anlamlandırdıklarını değerlendirilebilmemize olanak tanımaktadır. Katılımcılara deprem sonrası süreçlerde Suriyeli kadın olmaktan kaynaklı ne gibi yaşam deneyimlerinin olduğu sorulduğunda katılımcıların deprem sonrası süreçte kadın olmayı çoğunlukla annelik rolleri üzerinden ele aldıkları görülmüştür. Araştırma öznelerinden K24, K13, K5 ve K8, deprem sonrası süreçlerde kadın olmayı annelik rolleri üzerinden şu şekilde ifade etmektedirler:

“2 çocuğumla ben vardık evde deprem olduğunda, çocuklar hemen bana koştular korkup. Ben de korktum ama hani güçlü durdum sakın durdum çocukları korumak için. O an zaten her şeyi unutuyorsun hani ölecek olsan bile umurunda olmuyor çocuklar umurunda oluyor sadece” (K24, 25Y).

“İnsan hep korkuyla kalıyor ama hani yaşamak da zorunda. Çocuklar okuldayken işte yine deprem oldu bizi aradılar, çok korktu çocuklar, gittik aldık çocukları. Kendim için de korktum ama onlar korkarken benim korkmamam lazım hani birinin güçlü durması lazım. Çocuklarımın kimsesi yok benden başka. Anne olmak başka bir şey canından değil de çocukların annesiz kalacağından korkuyorsun” (K13, 35Y).

“Ben korkuyordum ama çocuklarıma belli etmemeye çalışıyordum. Çocuklarım çok korktu. Ben korkarsam çocuklarım ne yapacak? Çocukların daha fazla korkmaması için kendimi korkmamış gibi gösteriyordum” (K5, 44Y)”

“Kendime korku hissetmekten çıktım, çocuklar için korktum. Depremden sonra sürekli diyorlardı ya tekrar deprem olacak. Sürekli korku vardı. Sadece çocuklarım için korktum. Çocuklarımı gördüğümde iyi olduklarını mutlu olduklarını kendimi güçlü hissediyorum. Çocuklarım sağlıklı kalsın. Bu bana güç veriyor” (K8, 38Y).

Katılımcıların ifadelerinden deprem afeti sonrasında anne olmanın her şeyin önünde olduğu, çocuklarının güvenliklerinin kendi güvenliklerinden önce geldiği; bu anlamda afet sonrasında kadın olmakla ilişkili en özgün koşulların annelik rolleri üzerinden inşa edildiği değerlendirilebilmektedir. Bununla beraber katılımcılar yalnızca deprem sonrasında önceliklerin belirlenmesi açısından anne olmanın önemli olmadığını, yaşamın her anında anneliğin kadın olmaktan öncelikli bir statü olduğunu ve çocukların varlığının yaşamın her koşulunda kendi varlıklarından daha öncelikli olduğunu şu şekilde ifade etmektedirler:

“Yani insanın normalde hayatı öyle. Bir şey de olmasa ağızından çıkarıyor çocuğuna veriyor. Tabi ki çocuk daha şey oluyor hayatı daha kıymetli” (K9, 24Y).

“Çocuklarım için dayanmak zorunda kaldım. Herhangi bir seste korkuyorum. Hani sıkıntı olur diye. Bende bu korku kaldı. Ama belli etmiyorum beni güçlü görünsünler diye. Küçük çocuklarımı görünce bir güç geliyor bana onları okutmam lazım, büyütmem lazım. O yüzden kendi canıma korkarım hani çocuklarımı büyütmem lazım” (K6, 46Y).

4.3.2.3. Tüm zorlukların içinde en zoru: “Benim savaşıım eşimden sonra başladı”

Bu kategori altında Suriyeli kadınların deprem afeti sonrasında kadın olmaya ilişkin anlatıları, eşlerini kaybetmiş yalnız kadın ebeveyn olmanın yaşamlarındaki zorlu deneyimleri daha da zorlaştırdığına dair ifadeler üzerinden ele alınmaktadır. Katılımcılar, savaş, göç ve deprem gibi zorlayıcı yaşantılarında en zorlu sürecin eşlerini kaybettikten ya da eşlerinden ayrıldıktan sonra başladığını ifade etmektedirler.

“Yani anlatması zor hani çok yoruldum (eşinin vefatından sonra). Bizi bıraktı ama nasıl desem asıl her şey şimdi zor oldu. Olmasa daha iyi olur. (sessizlik) Çok şükür Allah güç veriyor. Ama mücadele etmek zor geliyor bazen, insan bazen güçsüzleşebiliyor. Allah bize güç kuvvet veriyor” (K2, 42Y).

Araştırma öznelerinden K19 ve K6, eşlerinin kendileri için büyük bir dayanak olduğunu, vefatından sonra yaşamlarının çok zorlaştığını ve bu süreçte güçlü olmak zorunda

kaldıklarını, çocuklarının tüm sorumluluklarını tek başlarına üstlendiklerini ifade etmektedirler.

“Küçük çocuk gibiydim eşimin yanında. Bizi kimseye muhtaç etmedi, beni çok severdi. O varken dünyanın çok geniş, çok büyük olduğunu düşünüyorduk. Vefat ettikten sonra sanki sokaktaymış gibi hissettik kendimizi. O benim senedimdi, evimdi, dünyamdı. O benim ailemdi. O vefat ettikten sonra çok zorlandım. Size nasıl anlatsam tarif edemiyorum. Çok zor. Çocuklarımın hem annesi hem babası oldum. Onların eğitimi ile tüm işleriyle ben uğraştım” (K19, 53Y).

“Yani bir sürü zorluk yaşadım ama en zoru eşiminkiydi. Yani düşünüyordum acaba şimdi ne olacak, korku hep zaten içimde. Suriye’den geldiğimden beri tüm sorumlulukları ben taşıyorum. Depremde de çocuklarıma bir şey olur diye korkuyorum. Endişeleniyorum. Her şeylerine ben koşturuyorum. Sorumlulukların hepsini kendim üstlenmişim” (K6, 46Y).

Katılımcıların ifadelerinden, savaş ve göç süreçlerinde eşleri yanlarında olduğu için mücadele güçlerinin daha yüksek olduğu fakat deprem sonrası süreçlerde karşılaştıkları zorluklarla tek başlarına mücadele etmenin kendileri için çok zor olduğu anlaşılmaktadır. K19 ve K6 eşlerinin vefatından sonra hayatın daha da zorlaşmasını, babalık rollerini de kendisinin üstlenmek zorunda kalması ile ilişkilendirmektedir. Bu anlamda eş kaybının Suriyeli kadınlar için hem afet gibi zorlayıcı yaşam deneyimlerinde en önemli sosyal desteklerini kaybetmiş olmak, hem de yaşanan bu kayıp sonrasında edindikleri yeni rol ve sorumlulukları yerine getirme açısından başlı başına zorlu bir yaşam deneyimi olduğu değerlendirilebilmektedir. K19 ve K6’nın eş kaybı sonrası artan rol ve sorumluluklarına ilişkin anlatılarına paralel olarak çeşitli katılımcıların ifadeleri şu şekildedir:

“Eşim vefat ettikten sonra ben sorumluluk almaya başladım. Yani yüküm çok ağır oldu çok yoruldu (sesi titreyerek). Her şeyle o ilgilenirdi. Çocuklarla ilgili her şeyle. Ben evde yemek çamaşır hani daha çok o işlerle uğraşırdım hiç okula hastaneye gitme işlerini yani nasıl yapılır bilmiyordum, düşünmedim de hiç. Şimdi hepsi bende, öğrendim. Hem maddi hem manevi yönden eşimin gidişi çok ağır geldi” (K7, 40Y).

“Çok üzülüyorum. Çok zor çocuğunu eşini burada bırakıp gitmesi. Ve eşim olduğunda her şey ona emanetti. Ev geçimi falan. O gittikten sonra durumlar değişti. Her şey bana kaldı. Zorlandım. Yani geri gelmeyecek tamamen yalnız kaldım, kimsem kalmadı o gidince. Hayat sanki bitmiş gibi” (K3, 22Y).

Savaş, çatışma ve göç süreçlerinden herhangi birinde eşlerini kaybetmiş ya da bu süreçlerde eşinden ayrılmış olan ve tek başına yaşamak zorunda kalan kadınlar, bu süreçlerde annelik rolünün yanında babalık rolünü de üstlenmektedirler (Buz, 2006). Bu durum savaş, göç ve deprem sırasında kadınların iş yükünü ve sorumluluğunu arttırarak daha zorlayıcı koşulların oluşmasına sebep olmaktadır (Şen ve Vural, 2014: 38).

Araştırma öznelere K16, eşinin vefatından sonra rollerinin evin geçimini sağlama açısından da değiştiğini şu şekilde ifade etmektedir:

“Eskiden bizde ayıptı kadının gelip eşya falan getirmesi. Eşim vefat ettikten sonra eti ben getiriyorum, evin ihtiyaçlarını ben getiriyorum” (K16, 27Y).

Kadınların yaşamlarındaki sorumluluk ve rollerinin artmasında ve yaşam koşullarının zorlaşmasında eşlerini kaybetmeleri ya da eşlerinden ayrılmaları etkili olmakta; aynı zamanda kadınların bakım verme rolü artarak annelik rolleri yaşamlarının merkezi haline gelmektedir (Raghuram, 2004: 3). Bununla beraber Suriyeli kadınlar eşlerinin kayından sonra duygusal açıdan da son derece güçsüzleştiklerini, Suriye’deki yaşamlarında eşleri ve aileleri yanlarındaiken güçlü olmak zorunda kalmadıklarını ancak deprem sonrasında yalnız olmaları sebebiyle güçlü durmak zorunda kaldıklarını ifade etmektedirler.

“Duygusal yönden kendimi zayıf hissediyorum. Eşim yok artık, ailem uzakta. Allah korusun bana bi şey olsa çocuklarım kimsesiz kim bakacak. Hani parasal maddi yönden kendimi hiç zayıf hissetmiyorum insan hani kazanır onu. Ama eşim, ailem yönünden kendimi zayıf hissediyorum” (K13, 35Y).

“Güçlüydüm ama bu şekilde değildim. Yani kişiliğimden dolayı, aileye de ben bakıyorum eşim vefat ettikten sonra sorumlulukları ben yürütüyorum. Yani babanın yeri her zaman ayrı hani kadın hiçbir şey düşünmüyor sorumluluk almıyor. Eşim vefat ettikten sonra hayatımda çok şey değişti. Bir şeyin kaygısını çekmiyordum önce yani şimdi her şeyin kaygısını ben çekiyorum. Ondan sonra dedim ki daha güçlü olmam lazım hani çocuklarım için. Savaş eşim ölünce başladı” (K1, 42Y).

Bu kategori altında Suriyeli kadınların savaş, göç ve deprem gibi zorlayıcı yaşam deneyimleri arasında kendileri açısından en zorunun eşlerinin kaybı ile ilişkili yaşam koşulları olduğuna ilişkin anlatıları ele alınmıştır. Suriyeli kadınlar eşlerini kaybettikten sonra yaşamdaki zorlayıcı süreçlerle mücadelede bir dayanak olarak ifade ettikleri en önemli sosyal desteklerini de kaybederek duygusal açıdan güçsüzleştiklerini ifade etmişlerdir. Suriyeli kadınlar aynı zamanda eşleri hayattayken sahip olmadıkları çeşitli sosyal roller edinmişler; ev içinde çocukların babaları tarafından yerine getirilen roller edinmişler, ev dışında eşleri tarafından yerine getirilen kamusal sorumlulukları üstlenmiş ve evin reisi olmuşlardır. Bu açıdan Suriyeli kadınlar; her ne kadar savaş ve göç süreçleri çok travmatik ve zorlu olsa da eşlerinin sağladığı güven ve destek ile bu süreçleri daha az zorlayıcı bulduklarını ifade etmektedirler. Bu anlamda çoklu travma deneyimi olan Suriyeli kadınların en önemli baş etme mekanizmaları olarak eşlerinin kaybını savaş, göç ve deprem afetlerinden daha zorlayıcı buldukları değerlendirilebilmektedir.

4.3.2.4. Afet Sonrası Geçici Barınma Merkezlerinde Suriyeli Kadın Olmaya İlişkin Deneyimler

Bu kategoride Suriyeli kadınların deprem sonrası sağlanan barınma hizmetinin yararlanıcıları olarak çadır kentlerde Suriyeli kadın olmaya ilişkin anlatıları ele alınmaktadır. Katılımcıların bu anlatıları, afet sonrasında toplu yaşam alanında çeşitli sürelerle yararlandıkları barınma hizmetlerinin kadınların özgün ihtiyaçlarına duyarlılığının gözler önüne serilmesi açısından önemlidir. Afet sonrası süreçlerde geçici barınma merkezlerinde yaşam koşullarının kadınların özgün ihtiyaçları bakımından elverişli olmadığı değerlendirilmektedir (Dedeoğlu, 2011). Van depremi sonrasında geçici barınma merkezi olan çadır kentlerde ortak kullanımda olan tuvalet ve banyoların kadınların özgün ihtiyaçlarını gözetmeyecek biçimde konumlandırılması, kadınların bu çok temel ihtiyaçlarını dahi karşılayamamalarına sebebiyet vermiştir (Açıklan 2017). Katılımcılar, deprem sonrası geçici barınma merkezlerinde buldukları süre zarfında birer kadın olarak karşılaştıkları koşulları şu ifadelerle aktarmaktadırlar:

“Depremden sonra 10 gün çadırda kaldık komşular yardım etti. 1-2 yatak, sabun, ekmek, elbise verdiler. Banyo yoktu çadırlarda ama tuvalet vardı. Tuvaletler de hani güvenliydi korkmuyorduk biri girer biri görür diye. Çadırların etrafında polisler vardı zaten güvenlik sorunu yaşamadık. Ama her ne kadar polis olsa da o da erkek yani biz kadınız uyurken, otururken hep kendini korumak zorundasın. Mesela polisler vardı mahremiyet sorunu yaşamadım ama uyurken hazırlıklı yatıyorduk hani biri girer, bi şey olur diye. Erkekler bu konuda rahat sokakta bile istedikleri gibi uyurlar korkuları yok. Erkekler kadınlar farklı çadırda kaldık mahremiyet iyiydi ama yine de bilemezsin” (K23, 55Y).

Araştırma öznelerinden K23’ün çadır kentte kadın olmaya dair anlatılarında, çadır kentin kadınların mahremiyeti ve güvenliğinin sağlanabilmesi açısından yeterli olduğu ancak her ne kadar güvenlik mahremiyet sağlanabiliyor olsa da geçici ve ortak bir yaşam alanı olarak çadırlarda kadınların yine de çok rahat olamadıkları anlaşılmaktadır. K23’ün ifadelerine paralel olarak K4 de geçici barınma merkezinde tuvalet ve banyo ihtiyaçlarını karşılama noktasında kadınların yaşadığı zorlukları şu şekilde ifade etmektedir:

“Çok zordu. Ne kadar desem de anlatamam o kadar zor. Lavaboya gitme sıkıntısı vardı, banyo yapma sıkıntısı vardı. Erkekler hep dışarıdaydı öyle hep rahat edemiyorduk çadırda” (K4, 25Y).

Katılımcıların çadır kentte kadınların güvenlik ve mahremiyetlerinin sağlanabilmesine yönelik uygulamalardan biri olarak kolluk kuvvetlerinin görevlendirilmesinin yanında,

kadınlar ile erkeklerin tuvalet ve banyolarının ayrı, birbirlerini rahatsız etmeyecek biçimde konumlandırıldıklarını ifade etmektedirler.

“Her bir aileye bir oda verdiler. Rahatsız olmadık, çok rahattık orada. Bir de şey, başka bir aile de geldi, şimdi hatırladım. Suriyeli. Tuvalet banyolarda da bayanlar ayrı, erkekler de ayrı” (K8, 38Y).

Bu ifadelere paralel olarak, araştırma öznelerinden K10 da çadır kentte kaldıkları süre boyunca koşulların güvenli olduğunu ve mahremiyete dair bir sorun yaşamadığını; K20 ise suya erişimlerinin çok zor olması sebebiyle çadır kentteki yaşamlarının zor geçtiğini ifade etmektedir.

“Çok insanlar vardı yardım etmek için. Zaten 10 gün boyunca tek kaldım. Hiç mahremiyet sorunu yaşamadım” (K10, 47Y).

“Konteynırlar vardı ama sıkıntılıydı, su çok yoktu uzaktaydı bi de çadıra. İnşallah o günler bi daha dönmez inşallah tekrar deprem olmaz” (K20, 40Y).

Suriyeli kadınların geçici barınma merkezi olan çadır kentlerde kadın olmalarından kaynaklanan özgün ihtiyaç ve deneyimleri, “Suriyeli Kadınların Deprem Afeti Sonrası İhtiyaçları”⁶ alt temasında detaylıca tartışılmış olmakla beraber; Suriyeli kadın olarak çadır kentte kalmış olmalarına dair anlatılarını yine ihtiyaç ve hizmetler bağlamında ifade ettikleri görülmektedir. Katılımcıların ifadelerinden, çadır kentte en çok zorlandıkları konunun ısınma ihtiyacı olduğu görülmektedir.

“Orada insan en çok korkuyor. Yani soba çalışmayacak, çalışmazsa da soğuk olacak. Çocuklar da vardı. Yani insan korkuyor. Yani burada çadır var. Korkuyorduk buraya geliriz belki bir deprem gelir diye. Bir şey almak için, battaniye almak için. Dedik öleceksek öleceğiz” (K9, 24Y).

“1 ay boyunca orada kaldık soğuktan neredeyse ölüyorduk. Durum çok zordu, sonra deprem biraz sakinleşince bu eve geçtim kiraladım” (K12, 47Y).

Araştırma öznelerinden K8 deprem sonrası süreçte sağlanan geçici barınma hizmetinin planlanmasında, kendisinin engel durumunun göz önünde bulundurulduğunu ve ihtiyacına yönelik bir barınma hizmeti sağlandığını ifade etmektedir. Katılımcıların Suriyelilere konteynır verilmediğini, çadır dağıtımında ise Suriyelilerin ikinci planda olduğuna dair anlatılarının yanında K8, yeni ameliyat olması sebebiyle soğukta kalamadığını ve bu sebeple kendisi ve ailesini geçici öğrenci yurtlarına yerleştirdiklerini ifade etmektedir.

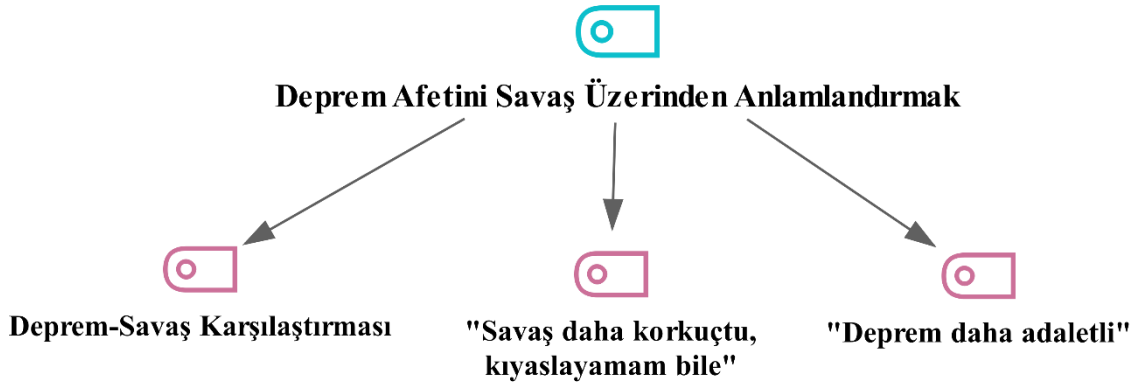
⁶ “4.3.4. Suriyeli Kadınların Deprem Afeti Sonrası İhtiyaçları” alt teması için bkz. sf: 134

“Konteynır vermediler. Çadırda da oturamıyoruz çünkü ben yeni ameliyat olmuşum. O yüzden çok soğuktu. O yüzden oturamadık. Bir yer vardı orada öğrenciler kalıyordu. Sonra oradan öğrencileri çıkarttırmışlar” (K8, 38Y).

Katılımcıların deprem sonrası geçici barınma merkezlerinde Suriyeli kadın olmaya dair anlatılarının esasen temel yaşamsal ihtiyaçları çerçevesinde şekillendiği, nispeten kadın ve göçmen olmalarına dair özgün deneyimlerin aktarıldığı değerlendirilebilmektedir. Afet sonrası toplu yaşam alanı olarak çadır kentlerde kadın olmaya dair deneyimlerin ise mahremiyet ve güvenlik konuları bağlamında ele alındığı görülmektedir. Suriyeli kadınlar; göçmen olmaları sebebiyle konteynır hizmetinden yararlandırılmamış, çadır kentlere yerleştirilmişler; çadır kentlerde ise bazı yerleşkelerde her aileye bir çadır verilirken bazı yerleşkelerde kadın-erkek çadırları kurulduğu anlaşılmaktadır. Bununla beraber, tuvalet ve banyo ihtiyaçlarına yönelik olarak yine kadın-erkek ayrımı gözetilmiş ve mahremiyetin sağlanabilmesi adına tuvalet ve banyoların konumları güvenli biçimde seçilerek kolluk kuvvetlerince güvenlik sağlanmıştır.

4.3.3. Deprem Afetini Savaş Üzerinden Anlamlandırmak

Bu alt tema altında katılımcıların savaş ve zorunlu göç gibi geçmiş yaşam deneyimlerinin deprem afeti ile ilişkisi ele alınmıştır. Bu bağlamda, katılımcıların deprem afetine ilişkin güncel yaşam koşullarını anlamlandırırken savaş ve zorunlu göç gibi geçmiş travmatik yaşam deneyimlerinden nasıl etkilendiklerine ilişkin anlatılarına yer verilmiştir. Afettede göçmen kadınların deprem sonrası yaşam deneyimlerinde, savaş ve zorunlu göçe ilişkin yaşam deneyimlerinin etkilerine dair bu anlatılar yine katılımcıların ifadelerinden hareketle oluşturulan kategoriler altında analiz edilmiştir. Bu kategoriler “Deprem-Savaş Karşılaştırması”, “Savaş daha korkunçtu, kıyaslayamam bile” ve “Deprem daha adaletli” olarak ifade edilmiştir.

Şekil 5. Deprem Afetini Savaş Üzerinden Anlamlandırmak Alt Tema Haritası

4.3.3.1. Deprem-Savaş Karşılaştırması

Bu kategori altında, Suriyeli kadınların deprem afetine ilişkin anlatıları; katılımcıların savaş ve zorunlu göç gibi geçmiş travmatik yaşam deneyimlerinin deprem afetinin özgün anlamını ve deneyimlenme biçimini nasıl etkilediği açısından ele alınmaktadır. Bu kategoride ele alınan anlatılarda dikkat çeken nokta, Suriyeli kadınların deprem afetinin etkilerini anlamlandırırken savaş deneyimlerinden yararlanması fakat savaş-afet arasında şiddet, etki, yıkıcılık açısından bir üstünlük belirtmemeleridir. Katılımcılardan K6 ve K1, deprem ve savaşın yarattıkları sarsıntı, fiziksel tahribat ve korku açısından birbirine çok benzediğini şu şekilde ifade etmektedir:

"Suriye'deki durumun aynısını tekrar yaşadık. Hani orada da evler yıkık, burada da. Dışarıdan herhangi bir seste yine acaba savaş mı olacak diye ya da bir şey mi oldu diye o korku hâlâ devam ediyor. Sonra yavaş yavaş alışmaya başladık" (K6, 46Y).

"Yaklaşık bir hafta olmuştu geleli. Çok korktum yani ilk defa hayatımda deprem gördüm. Kendimi Suriye'de savaşın içinde hissediyordum bitmemiş yeniden başlamış gibi. Savaşta hep nöbet tutar gibi hazır beklerdik bi bomba olduğunda bi şey olduğunda kaçmak için hazır beklerdik. Depremde yine bomba gibi ev yıkılacak diye hazır bekledim hiç uyumadan naparım diye" (K1, 42Y).

Deprem ve savaşın yarattıkları sarsıntı, fiziksel tahribat ve korkunun yanında, Suriyeli kadınlar çevrelerinde veya televizyonlarda gördükleri enkaz görüntülerinden sonra da depremin kendilerine savaşı anımsattığını ifade etmektedirler. Bu anlamda depremi Suriyeli bir kadın olarak deneyimlemek, aynı zamanda savaşa dair travmatik deneyimlerin yeniden yaşantılanması riskini de barındırması açısından daha zorlayıcı görülmektedir. Katılımcılardan K4; esasen savaşa dair çok şey anımsamadığını, bu

sebeple ilk kez yaşamış olduğu depremin yarattığı fiziksel yıkımın savaşı anımsatması sebebiyle de ciddi bir korku yarattığını şu şekilde ifade etmektedir:

“Ooooo ilk defa hayatımda deprem yaşadım. İlk önce ne olduğunu anlamadım ondan sonra hani evlerin yıkıldığını, bu kadar şiddetli olduğunu görünce çok korktum. Ben savaşı çok yaşamadığım için depremden çok korktum, çok etkilendim. Ondan sonra korkmaya başladım savaştaki gibi yıkıntılar ölümler görünce” (K4, 25Y).

K4’ün anlatılarında savaşı pek hatırlamadığı için depremi, yarattığı fiziksel yıkım sebebiyle daha korkutucu bulduğu anlatısına benzer biçimde K19, savaşta saklanma şansının olduğunu ancak depremin her yeri aynı şiddette sarsıyor olması sebebiyle kaçınılmazlığının savaştan daha fazla korkuya sebep olduğunu ifade etmektedir.

“Savaşta mesela bir yere saklanabiliyorsun hani uçak vuruyor, biliyorsun belirli yerlere vuruyor. En azından saklanma şansın var. Ama deprem hani öyle sallanıyor ki evde kalsan bina üstüne çökecek. Sokağa çıksan sanki yer açılıp içine girecekmışsin gibi. Hani daha korkunçtu” (K19, 53Y).

K20 ise yaptığı savaş deprem karşılaştırmasında, savaşın depremden daha korkutucu olduğunu, hatta savaşın yarattığı bu büyük korkunun depremden korkmalarını engellediğini şu şekilde ifade etmektedir:

“Yani depremden korktuk ama bomba atılacak korkusu çok büyüktü, deprem korkusu hiçbir şey onun yanında. O yüzden hani bomba atılmasın da deprem olsun diye düşününce korkunç gelmemeye başladı deprem. Ama neden hep biz yaşıyoruz dedik. Hani yani bombadan evimiz başımıza yıkılmadı depremden mi yıkılacak diye düşündük” (K20, 40Y).

Suriyeli kadınların deprem afetini deneyimlerken geçmişte içinde buldukları savaş ve çatışma ortamının depremin yarattığı yıkım ile ilişkilendirilerek deprem afetinin özgün anlamını ve deneyimlenme biçimini etkilediği değerlendirilmektedir. Suriyeli kadınların ilk kez yaşadıkları depremi yarattığı sarsıntı, fiziksel yıkım ve korku bakımından savaşa benzettikleri ancak bazı yönlerden savaş ve depremin birbirinden ayrılan niteliklerini de kıyasladıkları söylenebilmektedir. Bu anlamda geçmiş savaş yaşantılarının depremi anlamlandırma üzerinde önemli etkilerinin olduğu, savaşın sebep olduğu şiddetli korkunun depremden daha az korkmalarını sağladığı fakat depremin savaşa ilişkin korkuyu tetiklediği görülebilmektedir. Bu anlamda savaş ve göç gibi travmatik etkileri uzun yıllar devam eden yaşam deneyimleri üzerinde deprem gibi zorlayıcı olaylar karşısında Suriyeli kadınlar yeniden travmatize olma riski açısından korunma ihtiyacı yüksek bir gruba işaret etmektedir.

4.3.3.2. “Savaş daha korkunçtu, kıyaslayamam bile”

Bu kategori altında, Suriyeli kadınların deprem afetine ilişkin anlatıları; katılımcıların savaş ve zorunlu göç gibi geçmiş travmatik yaşam deneyimlerinin deprem afetinin özgün anlamını ve deneyimlenme biçimini nasıl etkilediği açısından ele alınmaktadır. Afetlerin meydana geldikleri bölgeleri, bu bölgede bulunan toplumları ve toplumu oluşturan bireyleri çok çeşitli yönlerden ve farklı düzeylerde etkiledikleri bilinmektedir. Bu etkilerin ortaya çıkmasındaki temel nedenler hayatı tehdit eden ciddi bir tehlike ile karşılaşılması, ölüme yaklaşma, yakınların kaybı, maddi kayıplar, yakınlarla iletişimin kesilmesi sebebiyle sosyal ve duygusal destekten yoksun kalma, yoğun duygusal tepkiler, aşırı yorgunluk, açlık ya da uykusuzluk olarak ifade edilmektedir. Bununla beraber deprem gibi afet durumlarının yarattığı etkilerin bireysel farklılıklar ekseninde çeşitlenmesi ve derinleşmesi, etkilenen bireylerin sahip oldukları psikososyal koşullar ile yakından ilişkili olsa da sosyal ya da psikolojik boyutlardan biri bu etkilerin derinleşmesinde daha baskın rol oynayabilir (IASC, 2007: 1-2). Bu boyutlardan biri kuşkusuz savaş ve göç gibi travmatik yaşam deneyimleri olarak ifade edilebilmektedir.

Erükçü Akbaş (2018: 1) insan kaynaklı travma ve kayıpların; doğal afetler gibi doğal sebeplerle yaşanan kayıplara göre etkilenen bireyler üzerinde daha yıkıcı izler bıraktığını ifade etmektedir. Bu anlamda insan kaynaklı birer sosyal afet olarak ifade edilebilecek savaş ve göç afetlerinin yarattığı travmatik etkilerin, bir doğal afet olarak deprem afetinin bıraktığı etkilere kıyasla daha yıkıcı olduğu değerlendirilebilmektedir. Araştırmanın çalışma grubunu oluşturan Suriyeli kadınların deprem afetini anlamlandırma ve bu afetin etkileriyle başa çıkma biçimlerini geçmiş yaşam deneyimleri ekseninde inşa ettikleri; bu çerçevede ise savaşa ilişkin travmatik deneyimlerinin yarattığı etkileri deprem afetinin etkilerini anlamlandırırken bir kriter olarak ele aldıkları görülebilmektedir.

“Savaşın yanında deprem hiçbir şey değil. Bombardıman sesleri, bomba yemek korkusu çok zordu. Deprem bunun yanında hiçbir şey, deprem Allah’tan, savaş zalimlerden. Önceden her hafta gezerdim savaş esnasında 1 kere bile akrabalarımı göremedim. Deprem olsa bile akrabalarımı görmeye devam edebiliyorum” (K22, 55Y).

“Deprem Suriye’nin durumuna göre hiçbir şey değil o ne ki savaşın yanında. Suriye’de uçaklar çok alçaktan uçuyor çok aşağıya doğru iniyordu bi de sesi açıyorlar ki insanlar korksun. Ailemin, komşumun evi patladı insanlar paramparça olmuştu. Hiç karşılaştırılmaz bile depremle. Savaş hala devam ediyor deprem 1 dakika sonra bitti. Türkiye’de ölmeyi dilerim Suriye’de ölmektense depremde ölsem kolay” (K4, 25Y).

Katılımcıların ifadelerinden anlaşılabilceği gibi, deprem afetinin özgün anlamının savaş üzerinden inşa edilmesinde etkili olan bir başka kriterin ise savaşın uzun süre devam etmesi fakat deprem afetinin tek seferlik ani bir olay olarak deneyimlenmesi olduğu görülmektedir. Araştırmanın öznelereinden K4'ün anlatısında dikkat çeken “deprem 1 dakika sonra bitti” ifadesine benzer biçimde araştırma öznelereinden K9 da depremin kısa süreli, ani gelişen tek seferlik doğasının savaşla kıyaslandığında daha kolay deneyimlenen ve travmatik etkisi daha az niteliğini şu sözlerle ifade etmektedir:

“Orada savaş daha zordu buradan. Şimdi deprem gider gelmez belki de. Belki gelir belki gelmez. Ama orada savaş varken roketler devam ediyor, uçaklar da geliyor. Bir uçağı biliyorsun bu kadar. Uçak gelip nereyi vuracak. Gidecek yerimiz de yok. Her yere vuruyordu. Burada deprem olduğunda deprem belki gelmez belki gelir. Savaş öyle değil, savaş devam ediyor” (K9, 24Y).

Araştırma öznelereinin deprem afetinin süregelen olmayan, tek seferlik ani etkisinin savaşın süregelenliği ve öngörülemezliği karşısında daha az korkutucu ve daha az travmatik olduğu yönündeki ifadelerinin yanında; depremin de daha önce karşılaşmadıkları ve ilk kez deneyimledikleri bir olay olması sebebiyle korkutucu bir olay olarak nitelendirildiği anlaşılmaktadır. Araştırma öznelereinden K23; K4 ve K9'un anlatılarında dikkat çeken “sonluluk” faktörünü desteklemenin yanında depremin ilk kez karşılaşılan bir olgu olarak “bilinmezlik” faktörünü ise şu sözlerle ifade etmektedir:

“Yani deprem olunca çok korktuk hani Suriye'de görmemişiz. Savaşta da hep korkuyorduk hani evimiz yıkıldı bombadan insanlar öldü gözümün önünde, ama deprem görmemiştik. Savaş daha korkunçtu yani deprem 5 dakika sürdü bitti, biteceğini biliyorsun yani” (K23, 55Y).

Katılımcıların savaş ve göç afetlerini deneyimlemiş ve yeni yerleşim yerinde kendi hayatlarını yeniden kurmuş öznelere olarak geçmiş yaşam deneyimlerinin katkısıyla depreme ilişkin özgün anlamlandırmaları aynı zamanda geçici koruma kimlikleri ile yeni yerleşim yerinde karşılaştıkları yeni yaşam deneyimleri ile de ilişkili olabilmektedir. Katılımcıların deprem afetini savaş üzerinden anlamlandırma yönelimleri aynı zamanda deprem afetini birer Suriyeli kadın olarak deneyimlemeleri ile birlikte ele alındığında deprem afetinin de tıpkı savaş gibi hayatta kalma amacının ön plana çıktığı bir durum olduğu değerlendirilebilmektedir. Öyle ki; katılımcılardan K5, deprem afetinden sonra afetten etkilenen kişilerin güvenli bölgelere sığınma davranışlarının, savaştan kaçarak güvenli bir ülkeye sığınmak zorunda kaldıkları göç süreci ile benzer motivasyonlar içerdiğini ifade etmektedir.

“Depremde nasıl insanlar korktu, kaçacak yer aradı. Bize tekrar diyorlar hani Suriye’ye dönün, savaş bitti gidin diye. Depremde herkes evleri başlarına yıkılmasın diye korktular ve kaçmaya başladılar. Ama bize Suriye’de savaş bitti, geri dönün diyorlar. Bizim ne yaşadığımızı anlamıyorlar. İşte savaş depremin on bin katı daha fazla” (K5, 44Y).

Katılımcının bu ifadelerinden savaş ve deprem afetlerinin yaşanılan konutların yıkılması ve çadırda yaşama zorunluluğu, kaçacak yerin olmamasından kaynaklanan can güvenliğine dair korku ve güvenli bir yer arama davranışları açısından benzer anlamları olduğu anlaşılabilir. Bununla beraber yeni yerleşim yeri olan Elazığ’da Suriyeli olmaktan kaynaklı maruz kaldıkları sosyal baskıların, benzer bir afet durumunda herkesin güvenli bir sığınak araması üzerinden yeniden düşünülmesi ve bu yolla görünür kılınması; deprem afetinin Suriyeli kadınlar için özgün anlamının şekillenmesinde etkili olan “geçici koruma” faktörünü de gözler önüne sermektedir. Bu bağlamda; Suriyeli kadınların deprem afetini anlamlandırma biçimleri, en temelde geçmiş travmatik savaş, göç afetlerinin yarattığı etkilerin yıkıcılığı üzerinden, daha sonra ise “geçici koruma” statülerinden temellenen sosyal stresörler üzerinden anlaşılabilir.

4.3.3.3. “Deprem daha adaletli”

Bu kategori altında, Suriyeli kadınların deprem afetine ilişkin anlatıları; katılımcıların savaş ve zorunlu göç gibi geçmiş travmatik yaşam deneyimlerinin deprem afetinin özgün anlamını ve deneyimlenme biçimini nasıl etkilediği açısından ele alınmaktadır. Bu kategoride ele alınan anlatılarda dikkat çeken nokta, Suriyeli kadınların deprem afetinin etkilerini anlamlandırırken savaş deneyimlerinden yararlanması ve depremi herkesi aynı şiddette ve aynı anda etkilemesi bakımından savaşa kıyasla daha katlanılabilir olarak değerlendirmeleridir. Katılımcılardan K13 ve K5, deprem ve savaşın yarattığı fiziksel yıkım bakımından benzer olduğunu; savaşta atılan bombaların nereye düşeceğini belirsiz olduğunu ancak depremin etkilenen tüm bölgeyi aynı anda ve aynı şiddette etkilemesi bakımından daha adaletli olduğunu şu şekilde ifade etmektedir:

“Suriye’deki savaş hani bombaların nereye düşeceği belli değil ama depremin belli bir zamanı var. Deprem savaşa göre daha adil yani herkese aynı. Ama savaş öyle değil şanslıysan bomba düşmüyor şanslı değilsen ölüyorsun. Ama aynı korku” (K13, 35Y).

“Çocuklar diyor orada savaş var, uçak nereye vuracağı belli değil ama bu deprem herkese aynı şekilde. Yine aynı şekilde çocuklar korkmaya başladı, ürkmeye başladılar” (K5, 44Y).

Katılımcıların savaş ve depreme dair karşılaştırmaları yalnızca savaşın öngörülemezliği ve depremin tüm bölgeyi aynı anda etkiliyor oluşu bakımından değil, etkilenen bireyler açısından da depremin adil olduğu yönündedir. Katılımcılar ülkelerinde çeşitli siyasi ya da dini grupların çatışmalarının arasında, savaşın hangi sosyal gruplar tarafından kimlere yönelik olduğunu anlamaksızın savaşı deneyimlemişken depremin bölgede bulunan herkesi etnik köken, cinsiyet, ekonomik durum ayırt etmeksizin etkilemesi açısından da savaştan daha adaletli olduğunu ifade etmektedirler.

“Herkes aynı anda geldi, tek bir kişiye değil. Yani Türk de biz de aynı şeyi yaşadık hepimiz korktuk yurttan yaşadık. Yani adaletliydi” (K8, 38Y).

Bunun yanında depremin etkilenen bireyler arasında asimetric bir güç ilişkisi yaratmaması bakımından da adil olduğunu belirtmektedirler. Araştırma öznelere K9, deprem sonrası süreçlerde sosyal yardım dağıtan kişilerin bile depremden etkilenmiş olduğunu, bu anlamda depremin toplumda bir ayrımcılık yaratmadığını şu sözlerle ifade etmektedir:

“Deprem olduğunda insanlar birbirine bir şey yapamıyorlar. Dışarıdan gelenler bir şey dağıtıyorlar ama birbirlerine depremde herkes var. Yani herkes depremi hissediyor herkes de korkuyor ondan. Bir Allah'a tevekkül edecek hiçbir şey yapamıyor. Yani bir ölen olsa kimse buna bir şey yapamıyor (K9, 24Y).

Bu kategoride, Suriyeli kadınların deprem afetini savaş deneyimleri üzerinden anlamlandırırken depremin daha adil olduğu yönündeki ifadeleri ele alınmıştır. Bu anlatılar, çoklu travmatik yaşantı geçmişi olan Suriyeli kadınların deprem sonrası süreçte baş etme kapasitelerini belirleyen düşünce örüntülerinin anlaşılması açısından önemli görülmektedir. Suriyeli kadınların, yıkıcı etkileri öngörülebilir bir afet olarak ifade ettikleri depremin herkesi aynı anda, aynı şiddette etkilemesi ve etkilenen bireyler arasında da eşitlikçi güç ilişkileri yaratmaması bakımlarından adil olduğu yönündeki düşünceleri; deprem afetini savaş üzerinden anlamlandırma şansının Suriyeli kadınların depremden psikolojik ve duygusal açıdan olumsuz etkilenme risklerini azalttığı değerlendirilebilmektedir.

4.3.4. Suriyeli Kadınların Deprem Afeti Sonrası İhtiyaçları

Bu alt tema altında Suriyeli kadınların afet sonrası süreçte ortaya çıkan ihtiyaçları anlatıları üzerinden ele alınmıştır. Bu doğrultuda katılımcıların deprem afeti sonrasında ortaya çıkan ihtiyaçlarına ilişkin ifadeleri yine katılımcıların ifadeleri etrafında

oluşturulan “Temel Yaşam Gereksinimleri”, “Güvenlik” ve “Saygı” kategorileri altında analiz edilmiştir.

4.3.4.1. Temel Yaşam Gereksinimleri

Bu kategori altında, Suriyeli kadınların deprem sonrası ortaya çıkan ihtiyaçlarının ortaklaştığı temel yaşam gereksinimlerine dair anlatıları ele alınmaktadır. Suriyeli kadınlar deprem sonrasında en temelde barınma, gıda, ısınma gibi ihtiyaçlarının olduğunu ifade etmektedirler. Türk Kızılay ve IFRC tarafından hazırlanan değerlendirme raporuna göre, göçmenlerin %95’i kendileri için öncelikli ihtiyaç maddesinin gıda olduğunu belirtmektedirler (UNHCR, 2022). Suriyeli kadınların, deprem sonrasında da en çok ihtiyaç duydukları maddenin gıda olduğuna dair anlatıları şu şekildedir:

“En çok gıda sıkıntısı yaşadık. Normalde Suriye dükkanlarından alışveriş yapıyoruz, depremden sonra kapattılar. Olmadığı anlarda gidip işte gıda alıp çocuklara yemek yapma gibi sıkıntılar yaşadım. Kış kıyafeti sıkıntısı yaşadık bi de gıda” (K1, 42Y).

“Yemek gelmiyordu bize yemek bulamıyorduk zaten. Bazen görüyorduk dağıtıyorlardı gidiyorduk, gözlerine batıyordu çoğunun. Bazen de hiç haberi gelmiyordu yemeğin kendimiz yapıyorduk. Eve dönüyorduk yemek yapıp çadıra götürüyorduk yemek için. Eve girmeye korkuyorduk ama yemek yoktu mecbur girdik diyor” (K4, 25Y).

Katılımcıların ifadelerinden, deprem sonrası geçici barınma merkezlerinde gıda ihtiyaçlarını karşılama açısından zorluk yaşadıkları, bu zorluğun ise K4’ün ifadesinden anlaşılacağı gibi Suriyeli olmalarından kaynaklandığı değerlendirilebilmektedir. K4’ün ifadesinde dikkat çeken bir nokta kadınların can güvenliklerini tehlikeye atma pahasına hasarlı evlere girerek “yemek yapma” görevlerini yerine getirmektedir. Ataerkil toplumlarda, toplumsal cinsiyet rolleri bağlamında kadın görevi olarak tanımlanan “yemek yapma” sorumluluğunun deprem sonrası süreçlerde de sürdürüldüğü görülmektedir. Bu anlamda deprem sonrası en temel yaşam gereksinimi olan gıda ihtiyacını karşılama açısından yetersiz kalan afet sonrası sosyal yardım ve hizmetlerin, kadınların can güvenliklerinin tam anlamıyla sağlanmasının önünde bir engel teşkil ettiği söylenebilmektedir.

Suriyeli kadınlar deprem sonrasında bir diğer öncelikli ihtiyaçlarını ısınma olarak ifade etmektedirler. Isınma olarak ifade edilen ihtiyacın esasen barınma ihtiyacının kapsamında

olduğu değerlendirildiğinde, katılımcıların afet sonrası barınma ve ısınma ihtiyaçlarına yönelik anlatıları şu şekildedir:

“Yani güvendedik orada ama hiçbir şey yoktu, her şeye ihtiyacımız vardı. Çok soğuktan kar yağıyordu, ısıtıcı getirdiler ihtiyacımız olan her şeyi getirdiler, çadırı döşediler, kızım üşüyordu gittim söyledim ısıtıcı getirdiler her şeyi getirdiler. Pek bir sorun yaşamadık aslında diyor bizi bi şeye muhtaç etmediler” (K7, 40Y).

“1 ay boyunca orada kaldık soğuktan neredeyse ölüyorduk. Durum çok zordu, sonra deprem biraz sakinleşince bu eve geçtim kiraladım diyor” (K12, 47Y).

“Mesela bir battaniye, battaniyeler vardı, dağıtıyorlardı. Aslında o zaman da bizde eksikti. Ondan sonra getireceğiz falan dediler kardeşimle konuşuyorduk. Ondan sonra yine deprem oldu. Bir iki tane battaniye getirdiler yetti” (K9, 24Y).

Suriyeli kadınların kadın ve geçici koruma statüsündeki yabancı olmalarından kaynaklı özgün ihtiyaçları, çok temel yaşamsal ihtiyaçların gölgesinde kalmakta ve kadınlar tarafından bir öncelik olarak değerlendirilmemektedir. Katılımcıların kadın olmaktan kaynaklanan ihtiyaçlarına ilişkin anlatıları şu şekildedir:

“Evet diyor sağ olsunlar onlar hep geliyor soruyordu ihtiyacınız var mı diye. İHH, bi de bi Türk kadın vardı. Hatta kızım adet gördü orada ilk kez o kadını çağırdım sağ olsun yardımcı oldu ped falan getirdi dağıttılar kadınlara pedler, çocuk bezleri hep mamalar falan pek ihtiyacımız olmadı o yüzden” (K7, 40Y).

Araştırma öznelerinden K7'nin ifadelerinden afet sonrası geçici barınma merkezlerinde sosyal yardım ve hizmetlerden sorumlu personel arasında kadınların da olduğu, kadınların ise özel ihtiyaçları konusunda yardım istemek için kadın personeli tercih ettiği anlaşılmaktadır. Bununla birlikte deprem sonrası sağlanan sosyal yardımlarda kadınların ve çocukların özgün ihtiyaçlarına yönelik yardım malzemelerinin yer aldığı ve bu kaynakların ihtiyaç sahiplerine ulaştırılabildiği görülmektedir. Öte yandan araştırma öznelerinden K23 ve K8, deprem sonrası geçici barınma merkezlerinde karşılaştıkları ihtiyaçlarını giderebilecekleri kaynakların bulunmadığını veya kendilerine ulaşmadığını; kadınsal ihtiyaçlarını rahatça paylaşabilecekleri kadın personelin olmaması sebebiyle bu ihtiyaçlarını gideremediklerini ifade etmektedirler.

“Mesela kızlarımın ihtiyaçları oldu çadırdayken hani kıyafet, banyo, ped ihtiyaçları oldu. Hani utandılar söylemeye ben onların yerine buldum getirdim yardım istedim” (K23, 55).

“Valla ihtiyaçlarımızı yerine getiremedik yani, buraya gelince falan. Çünkü söylemedik. Yani utandık hani deprem falan o yüzden söylemedik. Zaten biz normalde yani eğer ihtiyacımız varsa yerine getiremeyiz. O yüzden zorluk oluyor” (K8, 38Y).

Katılımcıların kadın olmalarına özgü ihtiyaçlarını paylaşabilecekleri kadın personelin ve ihtiyaç malzemelerinin bazı yerleşkelerde olduğunu, bazı yerleşkelerde ise olmadığına ilişkin anlatıları; deprem sonrası kadınların özgün ihtiyaç ve durumlarına duyarlı müdahale sürecine dair çabanın söz konusu olduğu fakat bu yardım ve hizmetlerin tam anlamıyla organize edilemediği değerlendirilebilmektedir.

4.3.4.2. Güvenlik

Bu kategori altında, Suriyeli kadınların deprem sonrası ortaya çıkan ihtiyaçlarının ortaklaştığı güvenlik ihtiyacına dair anlatıları ele alınmaktadır. Suriyeli kadınlar deprem sonrasında, önceki kategoride ele alındığı gibi, temel yaşam gereksinimleri olan gıda, barınma, temizlik ve bunları takiben kadın olmalarından kaynaklanan ped gibi hijyen malzemelerine ihtiyaç duyduklarını ifade etmektedirler. Bununla beraber, afet sonrası geçici barınma merkezleri olan çadır kentte kaldıkları süre boyunca barınma ihtiyaçlarının da bir öncülü olarak güvende olmaya ihtiyaç duyduklarını ifade etmektedirler. Bu güvenlik ihtiyacı afetzede Suriyeli kadınların öncelikle depremin yarattığı fiziksel yıkım sebebiyle can güvenliklerine, bunun sağlanabilmesi amacıyla verilen barınma hizmetlerinden yararlandıkları süre boyunca ise ortak yaşam alanlarında meydana gelebilecek olası sorunlara karşı olabilmektedir. Suriyeli kadınlar aynı zamanda deprem öncesi süreçlerde deneyimledikleri savaş ve göç olayları sebebiyle evlerinin yıkıldığına şahit olmuş, eşlerini kaybetmiş, can güvenliklerine dair ciddi endişeler yaşamış kişiler olarak deprem sonrasında yeniden evlerini ve can güvenliklerini kaybetme riski açısından da korunma gereksinimi yüksek bir gruba işaret etmektedir. Katılımcılardan K1, depremin sebep olduğu fiziksel yıkım sebebiyle ortaya çıkan barınma ve güvenlik ihtiyacını şu şekilde ifade etmektedir:

*“Depremde sadece Elazığ’da değil, tanıdıklarım buradan da gittiler gidenler oldu depremden sonra burada da güvende değiliz hani burada da ev yok çadırlar var yıkık her yer savaş da böyleydi. Yeniden yola düşmek bana zor geldi hiç istemedim”
(K1, 42Y).*

Deprem afeti sonrası geçici barınma merkezlerinin kaotik atmosferi içerisinde kadınlar ve çocuklar çeşitli istismar türleri açısından korunmasız durumda kalabilmektedirler. Deprem sonrasında kadına yönelik fiziki, psikolojik, cinsel ve ekonomik şiddet ve ayrımcılığın artması gibi var olan pek çok sorunun derinleştiği; geçici barınma merkezlerinde fiziksel şiddet, cinsel taciz ve tecavüz vakaları ile sıkça karşılaşıldığını

ifade edilmektedir (Phillips ve Morrow 2008). Deprem sonrasında erkeğin herhangi bir sebeple aileden ayrılmasının; kadınların çocuklarıyla yalnız kalmasına ve yaşadıkları güvenlik sorunlarının artmasına sebep olduğu bilinmektedir (Okay ve İlkaracan, 2018: 5). Bu anlamda Suriyeli kadınlar, geçici barınma merkezlerinde kaldıkları süre zarfında kadın olmaları sebebiyle karşılaşılabilecekleri olası tehlikelere ilişkin güvenlik ihtiyaçlarını şu şekilde ifade etmektedirler:

“Uyuyamıyordum mesela ama hani bonem hep takılı kalıyordu mahrem biri görür diye. Zaten uyuyamadım korkudan, yer değişikliğinden dolayı uyuyamadım” (K2, 42Y).

“Evet (korkulu bir sesle) çok zordu hep diken üstündeydim hep bu şekilde kalıyorduk (baş örtüsü ve çarşaftı) başımı açamıyordum korkudan” (K4, 25Y).

Katılımcılar çadır kentte kaldıkları süre zarfında toplu yaşam alanında mahremiyete dair kaygı duyduklarını, bu sebeple tesettür kıyafetlerini çıkarmadan herhangi bir tehdite karşı tetikte uyduklarını belirtmektedirler. Bu anlatılardan, her ne kadar barınma hizmetlerinde kadınların özgün ihtiyaçları gözetilmiş olsa da ortak yaşam alanında yine de kadınların kendilerini tam anlamıyla güvende hissedemedikleri görülmektedir. Bununla beraber katılımcılardan K9, geçici barınma merkezinde hem depreme hazırlıksız yakalanma endişesi ile hem de çok güvenli bulmaması sebebiyle banyo yapama ihtiyacını yeterince karşılayamadığını ifade etmektedir.

“Yani banyo belki bir kere yaptık mı iki kere. Hatırlamıyorum yani. Korkuyorduk deprem olur diye. Hatta bir kere olmuştu. Ben banyodayken olmuştu. Çok korkum. Korkuyor insan zaten banyoda hani etrafta erkekler var ne de olsa evimiz değil” (K9, 24Y).

K9’un ifadelerinden, geçici barınma merkezinde erkeklerin varlığı sebebiyle banyo-tuvalet ihtiyaçları söz konusu olduğunda kendilerini tam anlamıyla güvende hissedemedikleri anlaşırken K23 ise tuvalet, banyo ve çadırların güvenli olduğunu, çadır kentte güvenliği sağlamaktan sorumlu polislerin de olduğunu fakat yine de erkeklerin etraftaki varlığının kendilerini olası tehlikelere karşı tedirgin ettiğini ifade etmektedir. K23, çadır kentte kaldıkları süre zarfında güvenlik sorunu yaşamadıklarını ve kendilerini güvende hissettiklerini şu şekilde ifade etmektedir:

“Tuvaletler de hani güvenliydi korkmuyorduk biri girer biri görür diye. Çadırların etrafında polisler vardı zaten güvenlik sorunu yaşamadık. Ama her ne kadar polis olsa da o da erkek yani biz kadın uyurken, otururken hep kendini korumak zorundasın. Mesela polisler vardı mahremiyet sorunu yaşamadım ama uyurken hazırlıklı yatıyorduk hani biri girer, bi şey olur diye. Erkekler bu konuda rahat

sokakta bile istedikleri gibi uyurlar korkuları yok. Erkekler kadınlar farklı çadırda kaldık mahremiyet iyiydi ama yine de bilemezsin” (K23, 55Y).

Bu kategoride ele alınan anlatılar çerçevesinde Suriyeli kadınların afet sonrası süreçlerde hem depremin yarattığı fiziksel yıkım açısından güvenli barınma hizmetlerine hem de geçici barınma merkezlerinde kaldıkları süre zarfında ortak yaşam alanlarında kadın olmaları sebebiyle karşılaşılabilecekleri olası sorunlara karşı güvenliğin sağlanmasına ihtiyaç duydukları değerlendirilebilmektedir.

4.3.4.3. Saygı

Bu kategori altında, Suriyeli kadınların deprem sonrası geçici barınma merkezlerinde Suriyeli kadın olmaya dair yaşam deneyimlerinde ortaklaşan “saygı” ihtiyacına ilişkin ifadeler ele alınmaktadır. Suriyeli kadınlar afet sonrası sosyal yardım ve hizmetlerden yararlandıkları süre zarfında, sahada yardım faaliyetlerini yürüten personelin istismarvari davranış ve tutumları sebebiyle son derece aşağılandıklarını; öyle ki bu kötü muameleye maruz kalmamak için temel yaşam gereksinimleri için dahi yardım istemedikleri görülmektedir. Katılımcılar, deprem sonrası süreçlerde birer afetzede olarak insan hak ve onuru ilkeleri çerçevesinde sağlanması gereken sosyal yardım ve hizmetlerin sunum biçimi sebebiyle ortaya çıkan saygı ihtiyaçlarını şu şekilde ifade etmektedirler:

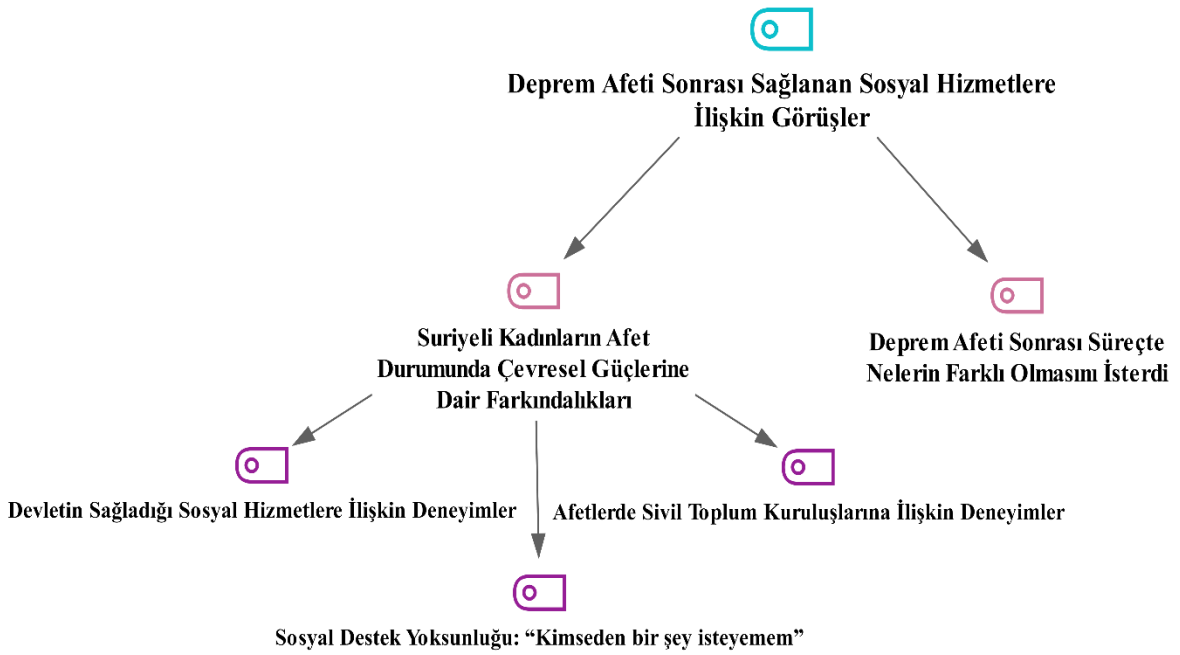
“Hakaret etti küfretti, şerefsiz dedi. İHH’deki kişi dedi ki bu kadına yardım etmeyin. Sonra tuttu kalemi başıma fırlattı, vurdu, hakaret etti, küfretti. O olaydan sonra kendimden nefret etmeye başladım. Ondan sonra kalp yetmezliği oldu bende, nefesim daralıyor hatırladıkça (ağlıyor, konuşmakta zorlandı). Çocuğum da yanımdaydı çocuğumun yanında bana şiddet uyguladı hayatta unutmam o yaptığı olayı” (K4, 25Y).

“Biz Suriye’deyken o kadar maddi durumum hani çok çok iyiydi, şimdi yardım isteyip de hani küfür hakaret duyacağıma, yanlış bir söz duymak istemem. Zaten küfürler yiyoruz o veren kişilerden, kavgalar çıkıyor. Eşim hayattayken izin vermiyordu yardım almamıza, ondan sonra da ben almadım zaten kendimi o duruma koymam” (K13, 35Y).

Bu kategori altında ele alınan anlatılar çerçevesinde; Suriyeli kadınların afet sonrası süreçlerde hem depremin yarattığı fiziksel yıkım açısından güvenli barınma hizmetlerine hem de geçici barınma merkezlerinde kaldıkları süre zarfında ortak yaşam alanlarında kadın olmaları sebebiyle karşılaşılabilecekleri olası sorunlara karşı güvenliğin sağlanmasına ihtiyaç duydukları değerlendirilebilmektedir.

4.3.5. Deprem Afeti Sonrası Sağlanan Sosyal Hizmetlere İlişkin Görüşler

Bu alt tema altında Suriyeli kadınların afet sonrası süreçte sağlanan sosyal yardım ve sosyal hizmetlere ilişkin anlatıları ele alınmıştır. Bu doğrultuda katılımcıların deprem afeti sonrasında devlet ve sivil toplum kuruluşları tarafından sağlanan hizmetlere ilişkin deneyimleri ile beraber, deprem afeti sonrası süreçlerde hizmet alabilecekleri sosyal ve kurumsal mekanizmalara ilişkin görüşleri ve yapılan yardımlar ve sağlanan hizmetlerde Suriyeli kadın olarak iyileştirilmesi gereken noktaların neler olduğuna dair anlatıları ele alınmıştır. Bu bağlamda Suriyeli kadınların deprem afeti sonrasında sağlanan sosyal yardım ve sosyal hizmetlere ilişkin ifadeleri yine katılımcıların ifadeleri etrafında oluşturulan “Suriyeli Kadınların Afet Durumunda Çevresel Güçlerine Dair Farkındalıkları” ve “Deprem Afeti Sonrası Süreçte Nelerin Farklı Olmasını İsterdi” kategorileri altında analiz edilmiştir. Bu kategoriler katılımcıların yaşam deneyimlerine ilişkin anlatıları bağlamında çeşitli alt kategorilere ayrılmıştır.

Şekil 6. Deprem Afeti Sonrası Sağlanan Sosyal Hizmetlere İlişkin Görüşler Alt Tema Haritası

4.3.5.1. Suriyeli Kadınların Afet Durumunda Çevresel Güçlerine Dair Farkındalıkları

Bu kategori altında Suriyeli kadınların deprem sonrası süreçlerde yardım arama ve sosyal yardımlardan yararlanma durumlarına ilişkin anlatıları, afet sonrası hizmetlere ilişkin bilgi ve farkındalıkları bağlamında ele alınmaktadır. Bu kategori altında Suriyeli kadınların, depremden sonra sağlanan sosyal yardım ve hizmetlerin organizasyonundan sorumlu olan kişi, kurum veya kuruluşun niteliği ve kapsamına dair anlatıları içeriklerine göre “Afetlerde Devletin Sağladığı Sosyal Hizmetlere İlişkin Deneyimler”, “Afetlerde Sivil Toplum Kuruluşlarına İlişkin Deneyimler” ve “Sosyal Destek Yoksunluğu: “Kimseden bir şey isteyemem”” olmak üzere üç alt kategoride analiz edilmektedir.

Toplumlar kendilerini afetlerden beraberinde getirdiği tecrübeler sonucu afetlerin yarattığı tahribatı en aza indirebilmek için organize olmuş, yasal düzenlemeler yapıp kurumsal yapılar oluşturmuşlardır. Afetlere müdahale için oluşturulan bu kurumsal yapılar zaman zaman zararları büyük ölçüde azaltmış zaman zaman ise işlevsiz kalmıştır (Altun, 2016: 184). Türkiye’de afetlere yönelik mevzuat ve kurumsal yapılanma bağlamında 17 Ağustos 1999 Marmara Depremi bir dönüm noktası olmuş, afet yönetimi ve afetlere müdahalede birçok değişiklik yapılmasına ve bütünleşik afet yönetimi anlayışına geçilmesine temel oluşturmuştur. Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD)’ın kurulması ile afet yönetiminde rol alan birden fazla kurum yerine birincil sorumlu AFAD olarak belirlenmiş ve afet yönetiminde yaşanan çok başlılık giderilerek bütünleşik ve organize afet müdahale süreçlerinin önü açılmıştır (Altun, 2016: 184-185). Depremden sonra yürütülen afet müdahale hizmetlerinin organizasyonundan sorumlu birincil kurum AFAD olsa dahi acil müdahale gerektiren durumlar olarak afetlerde birçok paydaş kurum ve kuruluşun hizmet verdiği bilinmektedir. Bu anlamda AFAD organizasyonunda Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı ve yerel yönetimler gibi kamu kurum ve kuruluşlarının yanında Kızılay başta olmak üzere çeşitli sivil toplum kuruluşları sahada aktif gören alan paydaşlar olarak ifade edilebilmektedir. Bu durum, deprem sonrası sosyal yardım ve hizmetlerden yararlanan afetzedelerin, bu yardım ve hizmetleri kendilerine sağlayan kurum veya kuruluşun hangisi olduğuna dair net bir bilgisinin olmaması riskini beraberinde getirmektedir. Bu kategoride ele alınan anlatılar, Suriyeli kadınların depremden sonra yararlandıkları yardım ve hizmetlere ilişkin bilgi düzeylerinin görünür kılinarak bir sonraki afet durumunda başvurabilecekleri çevresel güçlerinin farkına varmalarını açısından önemlidir.

4.3.5.1.1. Afetlerde Devletin Sağladığı Sosyal Hizmetlere İlişkin Deneyimler

Bu alt kategoride ele alınan anlatılar, Suriyeli kadınların deprem sonrası süreçlerde yararlandıkları yardım ve hizmetleri sağlayan veya organize eden sorumlu kurum/kuruluşun “devlet” olduğu noktasında ortaklaşmaktadır. Suriyeli kadınlar deprem sonrası ortaya çıkan ihtiyaç ve sorunlarının çözümünde rol oynayan personeli ve sağlanan hizmetleri “devlet” tarafından sağlanan hizmetler olarak değerlendirmektedirler. Bu anlamda bu alt kategoride ele alınan anlatılar, katılımcıların ifadeleriyle “devletin sağladığı hizmetler ve bu hizmetlere ilişkin değerlendirmeler” şeklinde ifade edilebilmektedir. Katılımcılar deprem sonrasında devletin sağladığı hizmetleri çeşitli ihtiyaçları doğrultusunda ifade etmektedirler. Bu hizmetler nakdi yardımlar olabildiği gibi barınma, gıda, kıyafet, oyuncak, hijyen kiti gibi aynı yardımlar olarak da görülebilmektedir. Katılımcılar deprem sonrasında devletin sağladığı hizmetleri şu ifadelerle aktarmışlardır:

“3 gün kaldık okulda. Yardımda bulundu devlet. Bi kadın vardı battaniyeler, süngerler getirdi yatmak için. Aşçı vardı erkek. Çok iyilerdi çok. Kızılay desteği vardı. Hatta bi araba gelip çocuklara oyuncak falan dağıttı. 3 gün kaldık orada, dediler tekrar daha şiddetlisi gelecek, ondan dolayı orada kaldık” (K2, 42Y).

Katılımcılardan K2 geçici barınma merkezi olarak konakladıkları okulda devletin yaptığı yardımları barınma, yemek, battaniye ve yatak, nakdi yardım ve çocuklar için oyuncak şeklinde ifade etmektedir. Katılımcının ifadelerinden devletin deprem sonrasında sağladığı bu hizmetlerden son derece memnun olduğu anlaşılmaktadır. K2’ye benzer biçimde araştırma öznelerinden K7 de deprem sonrası geçici barınma merkezlerindeki personelin kendi özgün ihtiyaçlarına duyarlı ve ilgili olduğunu; kadın ve çocuklar için ped ve çocuk bezi gibi hijyen malzemeleri sağlandığını şu şekilde ifade etmektedir:

“Evet sağ olsunlar onlar hep geliyor soruyordu ihtiyacınız var mı diye, dağıtmışlar kadınlara pedler çocuk bezleri hep mamalar falan pek ihtiyacı olmamış o yüzden” (K7, 40Y).

Buraya kadar ele alınan anlatılarda katılımcılar genel anlamda devletin sağladığı barınma, yemek, battaniye ve yatak, nakdi yardımlar, çocuklar için oyuncak ve bebek bezi ile kadınlara hijyenik ped olarak sunulan sosyal yardım ve hizmetlerden memnun olduklarını ifade etmektedirler. Bununla beraber bazı katılımcılar ise devletin deprem sonrasında sosyal yardım ve hizmet sunma noktasında yetersiz olduğunu, kendilerinin ihtiyaçlarına

yönelik yardım ve hizmetlere erişemediklerini veya bu yardımların yetersiz, ihtiyaçlarını karşılamayacak nitelikte olduğunu ifade etmektedirler.

“Yok. Sadece bir kere bir battaniye getirdiler, o kadar. Hatta yemekleri de iyi değildi valla. O yüzden herkes aç kalıyordu. Bazı öğrenciler de okula gidiyor falan, yemekler kaldırmıyorlar öğrenciler için. O yüzden zorluk çekiyorduk vallahi yurttta. Ama iyi davranıyorlar yani iyi, en azından sıcacık iyi bir yer” (K8, 38Y).

“Bazen gerekli olan şeyler gelmiyordu, kendi ihtiyacımız olan şeyler. Bazen de geliyordu” (K10, 47Y).

“Hayır. Geldik bir ay boyunca hiç yardım görmedik, ondan sonra da görmedik (K6, 46Y).

“Hayır. Çok gelmedi az yardımda bulundular. Herkese çok geldi yardım. Şansıma bize hiç gelmedi” (K3, 22Y).

Suriyeli kadınların depremden sonra devletin sağladığı sosyal yardım ve hizmetlere ilişkin anlatılarında bazı Suriyeli kadınların sosyal yardım ve hizmetlere kolayca erişebildiği ve sağlanan hizmetlerin kendilerinin ihtiyaçlarını karşılama açısından son derece yeterli olduğunu, yardım personelinin de ilgili ve yardımsevere olduklarını ifade etmektedirler. Öte yandan bir kısım Suriyeli kadın ise afet sonrasında devletin sağladığı sosyal yardımlardan yararlanamadıklarını, devletin yardım yapmadığını, yapsa dahi bu yardımların çok yetersiz kaldığını ifade etmektedirler. Bu anlamda deprem sonrası müdahale süreçlerinde sosyal yardım ve hizmetlerin yeteri kadar organize olmadığı, afetzedelerin ihtiyaçlarını karşılayabilecek sosyal yardım ve hizmetlerin herkese eşit ve adil biçimde ulaşmadığı değerlendirilebilmektedir. Bu kategoride ele alınan anlatılar katılımcıların “devletin” sorumlu olduğu sosyal yardım ve hizmetlere ilişkin olduğundan, sosyal devletin afetzedelerin temel insan hakları çerçevesinde sağlamakla yükümlü olduğu insani yardımlar açısından ciddi eksikliklerin sürdüğünü göstermektedir.

Bu alt kategoride ele alınan anlatılar, Suriyeli kadınların deprem gibi afet durumlarında başvurabilecekleri kurum ve kuruluşların neler olduğuna dair sahip oldukları yerel bilgi açısından önemli bir bakış sunmaktadır.

4.3.5.1.2. Afetlerde Sivil Toplum Kuruluşlarına İlişkin Deneyimler

Bu alt kategoride ele alınan anlatılar, Suriyeli kadınların deprem sonrası süreçlerde yararlandıkları yardım ve hizmetleri sağlayan veya organize eden sorumlu kurum/kuruluşları “sosyal yardımlaşma, vakıf, İHH, Kızılay” olarak ifade etmektedirler.

Suriyeli kadınlar deprem sonrası ortaya çıkan ihtiyaç ve sorunlarının çözümünde rol oynayan personeli ve sağlanan hizmetleri “vakıflar ve sivil toplum kuruluşları” tarafından sağlanan hizmetler olarak değerlendirmektedirler. Bu anlamda bu alt kategoride ele alınan anlatılar, katılımcıların ifadeleriyle “sivil toplum kuruluşlarının sağladığı hizmetler ve bu hizmetlere ilişkin değerlendirmeler” şeklinde ifade edilebilmektedir. Katılımcılar deprem sonrasında çeşitli sivil toplum kuruluşları tarafından sağlanan hizmetlere ilişkin anlatılarında yardım ve hizmetlerin kendi ihtiyaçlarını karşılamadığını, hatta kimi zaman “kimsenin yardım etmediğini” ifade etmektedirler. Araştırma öznelerinden K4 ve K24, deprem sonrası süreçlerde sivil toplum kuruluşlarının sağladığı yardım ve hizmetleri şu şekilde aktarmaktadırlar:

“Deprem zamanı çocuklara kıyafet alamadık, onlar normalde yardım da dağıtıyorlar ama ben gitmiyorum artık. Gün geldi bi ekmek paramız bile yoktu ama yemek vermediler bize. Kaç defa vakıflara gittik hiç yardımda bulunmadılar. Kızılay bile hiç kimse bana yardım etmedi” (K4, 25Y).

“Depremden sonra yardımlar aradım, vakıflara gittim. Hani muhtar yardım veriyordu ama hep Türklere veriyordu. Evim yıkılmadığı için bana vermezler diye düşünüp istemedim sonra. Ama bizim evin de içi boştu, yemek lazımdı. Biz sadece depremde zora düşmedik ki zaten zordaydık. Yardım alamadım” (K24, 25Y).

Katılımcıların anlatılarında, deprem sonrası yardım arama davranışlarının hedefinde kendi ifadeleri ile “vakıflar, Kızılay ve muhtar” olduğu görülmektedir. Katılımcıların bu ifadelerinden, deprem sonrası süreçlerde ihtiyaçlarının giderilmesi amacıyla başvurmaları gereken ve yardım alabilecekleri kurum ve kuruluşlara dair yerel bilgi sahibi oldukları değerlendirilebilmektedir. Bununla beraber K4’ün anlatısında dikkat çeken husus, deprem sonrasında kıyafet ve gıda ihtiyaçlarına yönelik olarak ne vakıflar ne de Kızılay tarafından yardım sağlandığıdır. Benzer biçimde K24 de deprem sonrasında muhtarın sosyal yardımların organize edilmesinde yetkili olduğuna dair bilgi sahibi olduğu ancak Suriyeli olmaları sebebiyle bu yardımlardan yararlanamadığı dikkat çekmektedir.

Katılımcıların ifadelerinde, deprem sonrası sosyal yardım ve hizmetlerin sağlanmasından sorumlu bir diğer paydaş olarak İHH olarak ifade ettikleri İnsan Hak ve Hürriyetleri İnsani Yardım Vakfı’na dair anlatılar dikkat çekmektedir. Deprem sonrasında geçici barınma merkezlerinde sosyal yardım ve hizmet sunan bir sivil toplum kuruluşu olarak Suriyeli kadınların çokça zikrettikleri İHH’nın yardım faaliyetlerinde son derece ayrımcılık yaptıkları, zaman zaman Suriyeli kadınlara insan onurunu zedeleyecek muamelelerde buldukları ve sosyal yardımları Suriyeli kadın afetzedelerin ihtiyaçlarını

karşılacak biçimde dağıtmadıkları görülmektedir. Araştırma öznelere K13 ve K6, İHH'nin afet sonrası yürüttüğü yardım ve hizmetleri şu şekilde aktarmaktadır:

“Hocam özellikle İHH çok ayrımcılık yapıyor oradaki sorumlu kişiler. Herhangi bir yardımda bulunmadılar bize. Dediler hani yapacak bir şey yok evine dön, dedim hani hamileyim, doğuma az kaldı falan yine ilgilenmediler” (K13, 35Y).

“Çok soğuktu. Üstümüzü örtecek şeyler çok yoktu, herkesin kendi ailelerine yetiyor. İHH'yi aradım dedim ev işte çok sallanıyor yıkıldı falan. Dedi biz size yardım edemeyiz biz yardım edeceğimiz kişiyi biliriz. Sadece Kızılay kartımız var başka yardımımız yok” (K6, 46Y).

Katılımcıların bu ifadeleri, deprem sonrası müdahale hizmetlerinde görevlendirilen ya da yardım faaliyetlerine katılmasına izin verilen sivil toplum kuruluşlarının, sunulan hizmetlerin niteliğini ciddi ölçüde belirlediğinin gözler önüne serilmesi bakımından son derece önemli görülmektedir. Suriyeli kadınların deprem sonrası sosyal yardım faaliyetlerine dair en çok bahsettikleri sivil toplum kuruluşu olan İHH bünyesinde görevli personelin tutumu, yapılan yardımları doğrudan temsil ettiğinden afet yönetimi açısından tüm kurum ve kuruluşların damgalanması riskini doğurmaktadır. Suriyeli kadınlar yapılan yardımların kimler tarafından sağlandığını tam olarak bilmedikleri, sadece halk arasında dolaşan isimlerden birkaç sivil toplum kuruluşunu tanımlayabildikleri görülmektedir. Katılımcılar, deprem sonrası sağlanan sosyal yardım ve hizmetlerin kimler tarafından organize edildiğini bilmediklerini şu şekilde ifade etmektedirler:

“Kimlerin olduğunu bilmiyorum ama kolilerde çorap, biraz gıda yardımı aldım ama kimden olduğunu bilmiyorum, maddi, 200 – 300 bazen verenler de oldu. Büyük ihtimal vakıftır (K10, 47Y).

“Vakıflar falan çok yardımcı oldular. Yani İHH, dernekler herhalde kim bilmiyorum” (K7, 40Y).

“Sosyal yardımlaşma. Devlet sosyal yardımlaşma bazen veriyor ama kim bilmiyorum yani yardım konusunda” (K11, 31Y).

Suriyeli kadınların depremden sonra sivil toplum kuruluşları tarafından sağlanan sosyal yardım ve hizmetlere ilişkin anlatılarında yalnızca birkaç spesifik kuruluştan bahsetmektedirler. Bu kuruluşlar deprem sonrasında afet müdahale organizasyonu içinde sosyal yardım ve hizmetleri afetzedelere ulaştırma gibi çok temel görevleri yerine getiren uygulayıcılar olarak afet müdahalesinin işlevselliğini sağlama noktasında kilit noktadadırlar. Katılımcıların sosyal yardım ve hizmetlerinden yararlandıkları mekanizmaları “Kızılay, İHH, vakıflar ve muhtar” olarak nitelendirmeleri esasen bu paydaşların “sosyal devletin birer aracı olarak devleti temsil ettikleri değerlendirdiğinde,

sağlanan hizmetlerin niteliği afet müdahale hizmetlerinin niteliğini doğrudan belirlemektedir. Benzer biçimde bu paydaşların insan hak ve onurunu hiçe sayan bir tutumla, hak temelli olmayan ve bir standardı bulunmayan hizmetleri de doğrudan devletin afet yönetimi biçimini temsil etmektedir. Bu anlamda afet sonrası sosyal yardım ve hizmetlerin organizasyonunda, görevlendirilen ve sahada çalışma yetkisi verilen sivil toplum kuruluşlarının keyfi uygulamalarının engellenmesi ve hizmetlerin din, etnik köken, cinsiyet fark etmeksizin herkes için adil ve insan onuruna yaraşır biçimde sunulması gerekmektedir.

4.3.5.1.3. Sosyal Destek Yoksunluğu: “Kimseden bir şey isteyemem”

Bu alt kategoride ele alınan anlatılar etrafında katılımcılar deprem sonrası süreçlerde herhangi bir devlet kurumundan, sivil toplum kuruluşundan ya da yerel halktan herhangi bir yardım alamadıklarını, afet sonrasında tüm ihtiyaçlarını kendi olanakları çerçevesinde gidermeye çalıştıklarını ve yardım isteyecekleri herhangi birinin ya da bir kuruluşun olmadığını ifade etmektedir. Suriyeli kadınların deprem sonrasında çevrelerinde yardım alabilecekleri kimsenin olmaması bazı katılımcıların kendi tercihi iken bazı katılımcıların ise sosyal destek yoksunluğu ve kaynaklar hakkında bilgi sahibi olmaması ile ilişkili olarak görülmektedir.

“Kimseden bir şey istemem. Depremde de istemedim. Mesela diyelim bir makarnam mı var onu pişirir yerim, yoksa da. Kendimi bu şekilde ikna ettim varsa yerim yoksa olana kadar yemem. Eşim her hafta maaşını alıyordu mesela bazen yetmiyordu evde ne varsa çocuklarıma yedirdiyordum, hala öyle varsa yiyoruz kimseye de belli etmiyorum. Kimse kimseyi anlamaz, inanmaz” (K13, 35Y).

“Yani bir Allah var biz zaten kimseye söyleyemiyoruz. Kimseye de gitmiyoruz. Bir abla vardı o da bazen getiriyordu. Ama işleri çok, sıkıntıları çok, çocuklar da var. İnsan unutup şey yapmıyor” (K9, 24Y).

Katılımcılardan K13 ve K9, deprem sonrası süreçlerde de deprem öncesinde olduğu gibi yoksulluk içinde olsa dahi kimseden yardım talep etmemeyi kişisel bir duruş olarak benimsediklerini ifade ederek sosyal yardım ve hizmetlerden yararlanmamayı tercih etmektedirler. Bununla birlikte K17 ise, hem deprem öncesi süreçlerde hem de depremden sonra ihtiyaçları olmasına rağmen herhangi bir yardımdan yararlanamadığını, bu sebeple artık yardım aramayı bıraktığını ifade etmektedir.

“5 yıldır Türkiye’deyim kimse bana yardımcı olmuyor. Depremde de aynı. Allah’a bıraktım artık kimseden de bir yardım beklemiyorum” (K17, 30Y).

Katılımcılardan bazıları toplumdaki geleneksel yardımlaşma ağları aracılığı ile zaman zaman yardım ve destek gördüğünü, bazıları kişisel bir karar olarak yardım almayı reddettiklerini, bazıları ise kurumsal veya çevresel sosyal yardımlara erişiminin olmadığını ifade etmektedirler. Bu sebeplere ek olarak, araştırma öznelerinden K8, sosyal yardım ve hizmetlerden yararlanmama sebebini, deprem sonrası yapılan yardımlarda yardım personelinin kendisine Suriyeli bir kadın olduğu için hakaret ederek aşağılaması olarak ifade etmektedir.

“Asla, bu olaydan sonra asla bir yerden yardım istemem kimseden. Allah’tan isterim artık istersem (ağlıyor, bir süre sessizlikten sonra devam etti). O günden sonra ölsem bile kimseden bir şey isteyemem, istemem de diyor. Şimdi bazen gün geliyor hani bir ekmek alacak paramız bile olmuyor ama gidip de işte kimseden bi yardım istemem” (K8, 38Y).

Katılımcının ifadelerinden anlaşılabilceği gibi, sosyal yardımların hak temelli anlayıştan uzak, bir lütuf ve tahakküm aracı olarak sunulması; toplumda çeşitli sebeplerle yardıma muhtaç olan bireylerin onurunu ciddi anlamda zedelemekte ve yardım arama davranışını etkileyerek sosyal haklarından yararlanmalarını engellemektedir.

4.3.5.2. Deprem Afeti Sonrası Süreçte Nelerin Farklı Olmasını İsterdi

Bu kategori altında, Suriyeli kadınların deprem sonrası yapılan sosyal yardım ve hizmetlerin niteliğinin artması için nelerin farklı olmasını istediklerine dair anlatıları ele alınmaktadır. Suriyeli kadınlar, geçici barınma merkezlerinde sosyal yardım ve hizmetlerden sorumlu personeller arasında kadınların da olması gerektiğini, böylelikle kadın olmaya dair özel ihtiyaçlarını daha rahat ifade edebileceklerini belirtmektedirler.

“Kadın olması evet, ona özel ihtiyaçlarımı anlatabilirim. Kızların iç çamaşırları, kıyafet” (K8, 38Y).

“Özel şeylerimi kadının vermesini isterim. Kadın kadına. Aslında kadın da var erkek de var. Kadın yardım dağıtsın yani” (K11, 31Y).

Araştırma öznelerinden K8, buldukları geçici barınma merkezlerinde görevli kadın personel olmadığı için özel ihtiyaçlarını karşılayamadığını ifade etmekle birlikte K21, buldukları çadır kentte kadın personelin olmasının kendilerini birer kadın olarak daha iyi hissettirdiğini, kadın olmaya dair özgün ihtiyaçlarını kadın personelle daha kolay paylaşabildiklerini ancak aralarında dil engeli olması sebebiyle iletişim kurmakta çok zorlandıklarını ifade etmektedir. K21, geçici barınma merkezlerinde kendi dillerini

anlayan personelin olmasının sosyal yardımlara erişimleri açısından daha iyi olacağını; K2 ise kendisinin Türkçe öğrenmesinin yaşamını çok kolaylaştıracağını şu sözlerle ifade etmektedir:

“Mesela çocuklar Türkçe bilmese yardım almamız çok zor olurdu yani bizi anlayan bizimle konuşan biri yoktu. Benim ihtiyaçlarım oldu hani kadın olarak, mecburen çocuğuma söyledim ki o yardım bulup getirsin diye. Mesela hasta olmuştum oturup kalkamıyordum hani, çocuklara da süt lazımdı. Hani bizi anlayan biri olsaydı iyi olurdu. Yardım dağıtan kadınlar vardı, kadınların olması çok iyiydi yakın hissettik hani çok iyi davranıyorlardı” (K21, 29Y).

“(Gülererek) Tekrar dönüp okumayı çok isterdim. Güliyorlar bana bu yaştan sonra mı. Türkiye’de tekrar okumak çok isterdim. Türkçe öğrenmeyi çok istiyorum” (K2, 42Y).

Suriyeli kadınlar, deprem sonrası sosyal yardım ve hizmetlerin dağıtım biçiminin farklılaşmasını istediklerini ifade etmektedirler. Katılımcılar, muhtaç durumda olup yardım istemenin çok zor olduğunu, onurlarını zedelediğini; bu sebeple yardım talep etmeleri üzerine ihtiyaçlarının karşılanmasından ziyade yardım personelinin ihtiyaç tespiti yaparak yardım dağıtmasının insan onuruna yaraşır bir hizmet modeli olacağını ifade etmektedirler.

“Keşke biri gelseydi, sorsaydı hani ne ihtiyacınız var. Mesela gıda ihtiyacı vardı hani çocuklarıma bir şeyler pişirip en azından yedirebilirdim, çadıra da gitmedim. Çadırda kalmayanlar için hani gelip evlere sorsalar çok iyi olurdu” (K13, 35Y).

“Yardım istemek çok zor. Yani insan ölse, toprağa girse daha kolay” (K9, 24Y).

“İHH’da hani bazı kişilere veriyor, keşke sesimizi bu konuda duyurabilsek. Hani oradaki işçileri, çalışanları değiştirebilseler. Bazılarının kilolarca altınları var gidip onlara yardım yapıyor. Bizleri de biliyorlar hani adreslerimizi de biliyor. Kendileri getirmiyor istiyorlar ki biz gidelim, bizi küçümsesinler, küfür etsinler hani, o şekilde bize yardım etsinler. Deprem zamanı hiçbir yardım derneği kendiliğinden getirmiyor, yardım etmiyor” (K16, 27Y).

Araştırma özenlerinden K13 ve K16’nın ifadelerinde, deprem sonrası sosyal yardım süreçlerinde ihtiyaç tespit çalışmalarının yapılmadığı ve ihtiyaçlar ile kaynakların buluşturulmasında sorunlar yaşandığı anlaşılmaktadır. K16 aynı zamanda, sahada sosyal yardımlarda görevli sivil toplum kuruluşlarının yardım faaliyetlerini adaletten uzak biçimde yürüttüklerini; Suriyeli kadın afetzedelerin yardıma muhtaç ve talepkar olmaları koşuluyla yardımlardan yararlanabilecekleri bir yardım sistemini sürdürdüklerini ifade etmektedir. Bu anlatılar doğrultusunda Suriyeli kadın katılımcılar, afet sonrası geçici barınma merkezlerinde görevli belirli sivil toplum kuruluşlarının ve bağlı personelinin

değiştirilmesinin, yerine insan hak ve onuru ilkelerini benimsemiş profesyonel hizmet sağlayıcıların getirilmesini istedikleri değerlendirilebilmektedir.

Katılımcılardan K21 ise afet sonrası sosyal yardım ve hizmetler konusunu, Suriyeli kadınların istihdama katılımında yaşanan sorunlar üzerinden ele almış; bekar ve çocuklu Suriyeli kadınların istihdama katılımını olanaklı kılacak sistemlerin olmaması sebebiyle kadınların sosyal yardımlara muhtaç hale geldiğini ifade etmiştir.

“Evet. Yani çocuğum küçük, iste çocuktan dolayı çalışmıyorum. Çok iş olanağı yok Elazığ'da. Mesela Ankara'da çok fazla diyorlar hani komşularımız gittiler depremden sonra, daha çok iş var kadınlara. Elazığ'da yok olsa iyi olurdu en azından muhtaç olmazdık. Yani Elazığ güzel bazı sıkıntıları var deprem gibi ama güzel yer (gülerek)” (K21, 29Y).

Katılımcının ifadelerinden hareketle Suriyeli kadınların istihdama katılabilecekleri sosyal koşulların sağlanmasının, kadınların sosyal yardım sistemine bağımlı, edilgen afetzedeler olmalarının önüne geçeceği değerlendirilebilmektedir.

4.3.6. Deprem Afetinin Suriyeli Kadınların Yaşamları Üzerindeki Etkisi

Bu alt tema altında deprem afetinin afetzede Suriyeli kadınların yaşamlarında ne gibi değişikliklere neden olduğu, katılımcıların afet sonrası sürece ilişkin yaşam deneyimlerine ilişkin anlatıları etrafında analiz edilmiştir. Afetler meydana geldikleri bölgeleri, bu bölgede bulunan toplumları ve toplumu oluşturan bireyleri çok çeşitli yönlerden ve farklı düzeylerde etkilemektedir. Afetlerin ortaya çıkardığı bu çok çeşit ve boyutlu etki yelpazesinde bireyler; ekonomik, sosyal, psikolojik tüm kayıpların birincil etkileneni olarak görülmektedir. Katılımcılardan K24, depremin kendisini duygusal ve psikolojik yönden etkilediğini, depremden sonra hayatında “korku kaldığını” ve bu korkunun günlük rutinlerini etkilediğini ifade etmektedir. K24'ün yaşadığı korkuya benzer biçimde K12 de deprem sonrasında korktuğunu ve bu korku sebebiyle oturdukları evi değiştirdiklerini ifade etmektedir.

“Korku oldu hani nereye gitsek çocuklarımızı beraber yanımızda götürüyoruz. Dayanamıyorum çocukları tek bırakmaya. Onlara yakın olmak istiyorum korkmasınlar diye” (K24, 25Y).

“Evi değiştirdik. 4. katta kalıyorduk başka bir evde. Ondan sonra korkudan dolayı buraya taşındık” (K12, 47Y).

Depremi bireyleri duygusal ve psikolojik yönden etkileyebileceği gibi bireylerin tinselliği üzerinde de etkileri bulunmaktadır. Bir baş etme biçimi olarak tinselliğin Suriyeli kadınların ruh dünyasında da önemli bir yeri olduğunu söylemek mümkündür. Katılımcılardan K10, deprem sonrasında Allah'a daha çok bağlandığını şu sözlerle ifade etmektedir:

“Allah'a daha çok bağlanması lazım insanların. Depremden sonra onu daha çok anlasalar keşke. Benim için hani öyle oldu. Zulmetmeyi bırakması lazım. Allah'a bağlanması lazım. Herkesin kardeş olmasını isterim. Temiz kalpli olmasını isterim” (K10, 47Y).

Deprem Suriyeli kadınların yaşamında duygusal, psikolojik ve tinsel değişimleri tetiklemiş olmakla birlikte sosyal ve ekonomik açıdan da günlük açıdan da çeşitli değişimlere sebebiyet vermiştir. Katılımcılardan K1, depremden sonra Suriyelilerin istihdamına dair sorunlar yaşadıklarını, bu sebeple hane gelirinin azaldığını ve genel anlamda depremin kendilerini ekonomik açıdan etkilediğini şu sözlerle ifade etmiştir:

“Çocuğum telefon dükkanında çalışıyordu Suriyeliler hep ondan alır telefonu. Depremden sonra kimse almamaya başladı çünkü maddi konuda sıkıntılar yaşadı herkes. Ondan dolayı çocuğum işsiz kaldı. Sonra borçlanmak zorunda kaldık geçinemediğimiz için” (K1, 42Y).

Depremi etkilenen bireylerin sosyal yaşamında sebep olduğu değişimler Suriyeli kadınların kurdukları ve günlük yaşamlarında sürdürdükleri düzenin bozulması şeklinde kendini göstermektedir. Depremi günlük yaşamda ve hayatın olağan akışında meydana getirdiği değişimler büyük ölçekte olabileceği gibi kısa süreli değişiklikler de olabilmekte; deprem öncesi olağan yaşama kolayca geri dönülmesi şeklinde kendini gösterebilmektedir. Katılımcılardan K8, deprem sonrasında günlük yaşamlarında meydana gelen değişimleri şu anlatılar ile ifade etmektedirler:

“Bir düzen kurduk. Her şeyimiz düzenliydi. Çok şükür zarara uğramadık. Bir düzen kurmuştuk, düzenimiz depremlerle birlikte biraz bozuldu ama çok şükür çocuklarımıza bir şey olmadı” (K8, 38Y).

K8'in anlatılarına benzer biçimde araştırma öznelere K6 da depremin yaşamlarında kısa süreli duygusal değişimlere sebebiyet verdiğini ancak depremden önceki olağan yaşamlarına dönmekte zorlanmadıklarını, depremin günlük yaşamlarında köklü bir etki yaratmadığını ifade etmektedir:

“Hayır değişen bir şey yok. Biraz korku yaşadım. Herhangi bir harekette, bir seste deprem olacak diye korkuyorum. Sonra alıştık” (K6, 46Y).

Katılımcıların depremin günlük yaşamlarına çok fazla etkisinin olmadığına ilişkin anlatıları destekler biçimde K5 de deprem sonrası olağan yaşamına kolayca döndüğünü ifade etmekte ancak deprem sonrasında toplumda ev kiralarının hızla yükselmesi sebebiyle ekonomik açıdan zorlandıklarını belirtmektedir:

“Hayır. Normal hayatımıza geri döndük. Ev kiraları çok arttı ama. Önce 450 idi şimdi 700 oldu” (K5, 44Y).

Depremin Suriyeli kadınların yaşamındaki önemli etkilerinden birinin ekonomiye dair olduğu değerlendirilebilmektedir. Katılımcılardan K22 de deprem sonrasında ev kiralarındaki hızlı artışın yaşamlarını olumsuz etkilediğini şu sözlerle ifade etmektedir:

“Kızılay kartım ve evim vardı hayatımı geçiriyordum, depremden sonra kirayı vermek çok zorlaştı, kötü evler bile çok pahalı sağlam bile değil. Kötü evde yaşamak zorundayım tekrar deprem olursa ne yaparım bilmem” (K22, 55Y).

Bu alt tema altında ele alınan anlatılarda, depremin Suriyeli kadınların yaşamında duygusal ve psikolojik açıdan etkiler bıraktığı, deprem sonrasında yaşamlarında “korkunun” yer edindiği görülebilmektedir. Bununla beraber depremin etkilenen bölgenin ekonomisinde çeşitli etkiler yarattığı; istihdam olanaklarının azaldığı, deprem sonrası evlerin ve binaların yıkılması ve fiziksel hasar alması ile beraber yapı stoğunda meydana gelen azalma ile beraber ev kiralarında ciddi artışların yaşandığı görülmektedir. Sosyoekonomik yapıda meydana gelen bu değişimlerin Suriyeli kadınların da yaşamlarını doğrudan etkilediği; istihdam sorunları sebebiyle hane içi gelirin azaldığı, ev kiraları sebebiyle giderlerin arttığı ve sebeplerle Suriyeli kadınların yoksulluğunun derinleştiği değerlendirilebilmektedir.

5. BÖLÜM: SONUÇ ve ÖNERİLER

Araştırmanın bu bölümünde araştırmadan elde edilen sonuçlar ve bunlara yönelik öneriler ele alınmaktadır.

5.1. SONUÇ

Suriyeli kadınların deprem afetine ilişkin yaşam deneyimlerini ve bu deneyimleri şekillendiren afet öncesi deneyimleri görünür kılmayı amaçlayan bu çalışmada ulaşılan sonuçlar üç ana başlık çerçevesinde ifade edilmektedir.

Araştırmaya ilişkin sonuçlar;

- a) Suriyeli Kadınların Deprem Afeti Öncesine İlişkin Yaşam Deneyimlerine İlişkin Sonuçlar
- b) Suriyeli Kadınların Deprem Afeti Sırasındaki Yaşam Deneyimlerine İlişkin Sonuçlar
- c) Suriyeli Kadınların Deprem Afeti Sonrasındaki Yaşam Deneyimlerine İlişkin Sonuçlar olmak üzere üç başlık altında ifade edilmektedir.

Araştırmadan elde edilen sonuçlar, Suriyeli kadınların deprem afetini deneyimleme biçimlerinin deprem öncesi yaşam koşullarından etkilendiğini göstermektedir. Suriyeli kadınların deprem öncesi yaşamlarında deneyimledikleri savaş ve göç gibi zorlayıcı olaylar Suriyeli kadınların yaşamlarında duygusal, psikolojik, sosyal ve ekonomik pek çok açıdan etkiler bırakmıştır. Bu etkiler ise göç sonrası yeni yerleşim yeri olan Elazığ'daki yaşam koşullarının belirleyicisi olarak Suriyeli kadınların deprem sonrası ve sonrasındaki yaşam deneyimlerini şekillendirmiştir.

5.1.1. Suriyeli Kadınların Deprem Afeti Öncesine İlişkin Yaşam Deneyimlerine İlişkin Sonuçlar

Suriyeli kadınların göç etme nedenlerinden en belirginini şüphesiz 2011 yılında Suriye'de başlayan iç savaştır. Araştırma bulgularına bakıldığında Suriyeli kadınların göç öncesi

süreçte aile üyeleriyle, arkadaş ve komşularıyla olan ilişkilerinde genellikle tatmin edici olduğu; bununla beraber sahip oldukları sosyal ilişkilerin göç afeti ile değişikliğe uğradığı da görülmektedir. Savaş ve bunu takiben başlayan göç süreci ile beraber Suriyeli kadınların eşlerini kaybettiği ya da göç süreci sonrasında eşlerinden çeşitli sebeplerle ayrıldıkları; aile üyelerinin bir kısmının Suriye’de kalması ya da Türkiye’ye göç etseler dahi başka şehirlerde yaşamaları sebebiyle çekirdek aile ve akrabalık ilişkilerinin zayıfladığı görülmektedir. Suriyeli kadınların sahip oldukları eş, kardeş ve kayınvalide gibi aile üyeleri ile kurdukları ilişkilerin katılımcıların algıladıkları birer sosyal destek mekanizması olduğu ve bu ilişkilerin göç sebebiyle yitirilmesinin alışılmış sosyal destek sistemlerinin de çoğunlukla yitirilmesi anlamına geldiği görülmektedir.

Katılımcıların Suriye’deki yaşamlarında içinde buldukları ekonomik koşullara ilişkin anlatılarına bakıldığında çoğunlukla ekonomik kaynaklarının yaşamları için yeterli olduğu ve geçim sıkıntısına sebebiyet vermeyecek düzeyde kaynaklarının bulunduğu fakat savaş sebebiyle bu maddi kaynakların yitirildiği değerlendirilebilmektedir. Savaşın neden olduğu fiziksel ve maddi kayıpların Suriyeli kadınların göç sonrası yeni yerleşim yerlerinde inşa ettikleri yeni yaşamlarına çoğunlukla maddi kaynaklardan yoksun, sıfırdan başlamaları sonucunu doğurduğunu ve yeni koşulların da Suriyeli kadınların yeni yerleşim yeri olan Elazığ’da meydana gelen deprem afetinden etkilenme düzeylerini etkilediği görülmektedir.

Savaş; evlerin, binaların bombalanması yoluyla gerek yarattığı korku ve dehşet hisleri gerekse fiziksel yıkımlar sebebiyle Suriyeli kadınların yaşamlarında derin yaralar bırakmıştır. İçinde yaşanan koşulların en temelde bireylerin can güvenliklerine yönelik ciddi tehditler barındırması ve aynı zamanda travmatik olay ve durumlara maruziyet vermesi sebepleriyle Suriyeli kadınların hem fiziksel hem de psikolojik sağlıkları üzerinde ciddi izler bıraktığı görülmektedir. Savaş afetinin etkilenen toplumlarda derin korku, endişe ve güvensizlik gibi duygular yaratmasının yanında bu duygulara sebep olan travmatik deneyimlerin Suriyeli kadınların göç kararı almasında önemli birer etken olduğu anlaşılmaktadır. Suriyeli kadınların savaşı birer kadın olarak deneyimlerken fiziksel ve cinsel istismar, sözlü ve fiziksel taciz gibi travmatik deneyimlere maruz kalma ve bunlarla ilişkili kaygı, korku, anksiyete, travmatik stres tepkileri gibi olumsuz duygu ve psikolojik tepkiler yaşama açısından risk altında oldukları görülmektedir. Toplumlarda süregelen toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin savaş ve göç sürecinde de varlığını koruduğu ve kadınların esasen sosyokültürel ön kabullere dayalı sosyal baskı, şiddet ve

her türlü istismar gibi ağırlıklı olarak kadın olmanın neden olduğu zulüm ve baskılardan kurtulmak için ülkelerini terk ederek başka bir ülkeye göç ettikleri anlaşılmaktadır. Suriyeli kadınlar savaş sebebiyle güvenliğin yitirilmesi, çatışma ortamı, aile üyelerinden birinin can güvenliği veya özgürlüğüne yönelik tehdit, ekonomik zorluklar, sağlık ve eğitim hizmetlerine erişim ihtiyacı ve toplumsal cinsiyet temelli şiddetle ilgili nedenler sebebiyle göç ettiklerini ifade etmektedir. Suriyeli kadınlar savaş nedeniyle güvenli ortamının olmamasını kendilerine ve kız çocuklarına yönelik taciz, tecavüz korkusuna işaret eden “namus korkusu” kavramı üzerinden dile getirmektedirler. Suriyeli kadınların göç kararı alma nedenleri en temelde göç edilen köken ülkedeki savaş, çatışma ve güvensizlik ortamı, savaş sebebiyle ortaya çıkan elverişsiz yaşam koşulları, kendisi veya aile üyelerinden birinin can veya vücut bütünlüğüne dair tehdit gibi durumlar neticesinde şekillenmiştir. Bu bağlamda, kaynak ülkede süregelen savaş ve çeşitli terör grupları ile çatışmalara bağlı olarak ortaya çıkan güvensizlik ortamının, göçe ilişkin kararı tetikleyen en önemli unsur olduğunu göstermektedir. Bununla beraber süregelen savaş ve çatışmalar sebebiyle devlet sisteminin işlevini yitirmesi ve bu sebepten dolayı temel haklara ve hizmetlere erişimin mümkün olmaması göç kararını etkileyen önemli bir faktör olarak görülmektedir.

Suriyeli kadınlar, göç sırasında bir erkekten farklı olarak deneyimledikleri yaşantıları ifade ederken erkeklerin kıyafetleri konusunda kadınlardan daha kontrolsüz olabilme haklarının bulunduğu, göç yolculuğunda kadınların erkeklere göre fiziksel olarak daha güçsüz olduğunu, bu sebeple göç sürecinde fiziksel zorlanmaları erkeklerden daha farklı biçimde deneyimlediklerini ifade etmektedir. Katılımcıların bir kısmı kadınların fiziksel güç ve dayanıklılık bakımından göç sırasında erkeklerden daha dezavantajlı bir konumda oldukları ve bu sebeple göç sürecinde erkeklerden daha çok zorlandıklarını ifade etmektedir.

Suriyeli kadınların göç sırasındaki ihtiyaçlarına ilişkin deneyimlerini aktardıkları anlatılarında en temelde yiyecek, içecek gibi temel gıdalara ihtiyaç duyulduğu ve göç sürecine dair iz bırakan en önemli gereksinimin de temel yaşamsal malzemelere ilişkin olduğu değerlendirilebilmektedir. Suriyeli kadınların göç sürecinde her şeyden önce evrensel ihtiyaçlarının dahi karşılanamamasına ilişkin çok temel gereksinimlerinin, kadın olmaya dair daha spesifik gereksinimlerin ortaya çıkmasına ya da bu gereksinimlere ilişkin farkındalık oluşmasına olanak sağlamadığı görülmektedir. Suriyeli kadınlar göç sırasında hijyenik ped gibi kadınsal ihtiyaçlarına hazırlıklı olduklarını ancak regl sürecine

dair kişisel bakım ve hijyen sağlayabileceği kişisel bir alana sahip olmadığını, benzer biçimde Suriyeli kadınların göç afetini deneyimledikleri sırada hem kadın hem de birer anne olmaktan kaynaklı rollerinin bu rollerin kesişimine dair ihtiyaçları da beraberinde getirdiği değerlendirilebilmektedir. Katılımcıların göç sırasında ortaya çıkan ve kadın olmaya dair ihtiyaçları, annelik rollerinden biri olan “bebek emzirme” eyleminin gerekli kıldığı mahremiyet ve özel alan ihtiyacı ile iç içe görülmektedir. Katılımcılar göç sürecini deneyimlerken özellikle birer kadın olarak güvenlik ihtiyaçlarının önemine dikkat çekmektedirler. Güvenlik ihtiyacı esasen güvenliğin sağlanması ile beraber istikrarla sürdürülmesini ve korku, kaygı gibi duyguları açığa çıkaran kaotik durumların engellenerek düzenin sağlanmasını içermektedir.

Suriyeli kadınlar göç sürecinde kaçakçılar tarafından dolandırıldıklarını, polis ve jandarma tarafından hakarete uğradıklarını ifade etmişlerdir. Bununla beraber katılımcılar göç sırasında kadın olmanın maruz kalınan kötü muamelelerin deneyimlenme ihtimalini artıran bir risk faktörü olduğuna, göç sürecine eşlik eden bir erkeğin varlığının kadınlar tarafından bir güvenlik koşulu olarak algılandığına ve taciz, tehdit, fiziksel ve cinsel istismar gibi kötü muamelelerin deneyimlenme riskini azalttığına işaret etmektedir. Katılımcıların göç sürecinde yaşadıkları deneyimlere dair en çok korku, kaygı gibi belirsiz olay ve durumlar karşısında deneyimlenmesi olağan duygular yaşadıkları değerlendirilebilmektedir. Bununla birlikte katılımcılar anlatılarında, deneyimledikleri duyguların odağında göç sürecinde yalnız bir kadın olmaktan kaynaklı güvensiz göç yolu boyunca taciz, tecavüz gibi risklere dair korkuları olduğundan bahsetmektedirler. Suriyeli kadınların göç sürecinde deneyimlediği korkularını öncelikle yalnız bir kadın olmakla, ardından kaçak olarak sürdürdükleri yolculuğun potansiyel risklerinden biri olan kaçakçılara dair riskler ve yine kaçak olarak kolluk güçleri tarafından yakalanma ile ve daha sonra bir anne olarak çocuklarının güvenliği konuları ile ilişkilidir.

Katılımcıların hedef şehir olarak Elazığ’ı seçme sebepleri olarak yakın çevrelerinin kendilerinden önce Elazığ’a yerleşmesi, Elazığ’ın muhafazakar yapısının kendi yaşamlarına yakın bir ekolojik çevre imkanı sunması, istihdam olanaklarının fazla olması ve Suriyelilere yönelik yardımların Elazığ’da fazla olması olduğunu belirtmektedirler. Katılımcıların büyük çoğunluğunun göç yolculuğunun hedefi olarak Elazığ’ı tercih etmelerinin nedeni akrabalarının ya da arkadaşlarının daha önce buraya yerleşmesi ve kendilerini davet etmesi olarak görülebilmektedir. Bunun yanında katılımcıların yeni

yerleşim yeri olarak Elazığ'ı tercih etme nedenleri arasında şehrin muhafazakâr yapısının etkili olduğu görülmüştür.

Suriyeli kadınlar, yeni yerleşim yerlerinde Suriyeli olmalarından kaynaklı dışlanma, ötekileştirme, duygusal istismar gibi olumsuz yaşam deneyimlerine sahip olduklarını ifade etmektedir. Göç sonrası yeni yerleşim yerinde inşa edilen yaşam içerisinde kurulan sosyal ilişkiler, Suriyeli kadınların afet sonrası süreçlerdeki yaşam deneyimlerini şekillendirmektedir. Katılımcıların Elazığ'daki sosyal ilişkilerine dair anlatılarında kendisiyle benzer etnik kökenden kişilerle olan etkileşimlerinin yanında yerel halktan kişilerle de destekleyici arkadaşlık ve komşuluk ilişkileri kurabildiklerini fakat aynı zamanda yerel halkın Suriyelileri kendi ülkelerinde istememeleri ve geri dönmelerine yönelik baskı yaptıklarını ifade etmektedirler. Bu noktada zorunlu göç yaşamış Suriyeli kadınların göçü zorunlu kılan koşullar ortadan kalkmadıkça geri dönmelerinin mümkün olmadığı, bu bağlamda maruz kalınan dışlanma, ötekileştirilme gibi olumsuz tutum ve davranışların yeni yerleşim yerine uyumu olumsuz etkilediği ancak bir noktada geri dönmenin mümkün olmaması sebebiyle çaresizce kabul edildiği değerlendirilebilmektedir.

Suriyeli kadınların sıfırdan inşa etmeye çalıştıkları hayatlarında hemen her konuda desteğe ihtiyaç duydukları, ekonomik açıdan ihtiyaç duydukları desteği ise vakıf, dernek gibi sosyal yardım kuruluşları aracılığı ile alabileceklerine dair bilgi sahibi oldukları görülmektedir. Bununla birlikte, belirli aralıklarla dahi olsa yapılan belirli miktar aynı yardımın katılımcıların yaşamlarını kolaylaştırma ve ihtiyaçlarını karşılama noktasında yetersiz olduğu görülmektedir. Suriyeli kadınların ekonomik kaynaklarının yalnızca temel yaşam giderlerini bir ölçüde karşılamaya yettiği; hane içine finansal kaynak sağlayan kişilerin ise çoğunlukla hane içinde çalışabilir durumda olan erkek çocuk veya erkek akraba olduğu görülmektedir.

5.1.2. Suriyeli Kadınların Deprem Afeti Sırasındaki Yaşam Deneyimlerine İlişkin Sonuçlar

Suriyeli kadınların afet öncesi süreçlerde içinde buldukları sosyal bağlamın afetten etkilenme düzeylerine etki eden bir faktör olduğu değerlendirilebilmektedir. Suriyeliler genellikle düşük sosyoekonomik düzeydeki semtlerde ikamet ettiklerini belirtmektedirler. Bu sebeple özellikle fiziksel yapılarda büyük hasarlara neden olan

deprem afeti açısından Suriyelilerin yoğunlukla yaşadığı düşük sosyoekonomik koşullara sahip bölgelerde bulunan binaların risk altında olduğu değerlendirilebilmektedir.

Katılımcılar deprem afeti esnasında yalnızca kadınların deneyimleyebileceği bazı özgün fizyolojik koşullara sahip olduklarını ifade etmektedirler. Katılımcılardan bazıları deprem afeti esnasında hamile olduklarını, bu sebeple fizyolojik olarak normalden farklı bir koşul içinde bulduklarını ve bu halde afeti deneyimlemiş olmanın kendileri için daha zorlayıcı deneyimlere sebebiyet verdiklerini ifade etmişlerdir. Bununla beraber, katılımcılar afeti biyolojik farklılıklar açısından kadın olarak deneyimlemeye ilişkin anlatılarında erkeklerin fiziksel olarak kadınlardan daha güçlü olduğunu, bu sebeple olası bir enkaz durumunda kadınların erkeklere göre daha dezavantajlı bir konumda olacağını ifade etmektedirler. Suriyeli kadınlar yaşadıkları deprem afetinin kadın ve erkek için aynı yaşantılara ve zorluklara sebep olduğunu ancak aynı durumun kadın ve erkek tarafından farklı deneyimlendiğini, bu farklılığın ise kadınların güçsüz olmasından kaynaklandığını ifade etmektedirler. Bu ifadeler aynı zamanda kadınların “duygusal” ve “dayanma gücü düşük” kişiler olarak deprem afetini deneyimlerken daha dezavantajlı ve korunma ihtiyacı olan bir algıya hizmet ettiğinden kadınların afetler söz konusu olduğunda kurtarılmayı bekleyen, edilgen ikincil konumlarının sürdürülmesine sebep olmaktadır.

Suriyeli kadınlar, deprem anında kadın olmaya ilişkin özgün deneyimlerinden bahsederken tesettürlerinin kendileri için çok önemli olduğunu, afet sırasında göçük altında kalacak olsalar dahi tesettür kıyafetlerin giymeden evden dışarı çıkmadıklarını ifade etmişlerdir. Deprem anında kadınların giyim ve tesettür açısından sağlamaları gereken koşullar sebebiyle göçük altında kalma risklerinin erkeklerden daha fazla olduğuna dair ifadelerinin yanında; çocuk bakımı ve güvenliğinden birincil sorumlu kişi olarak da kadın olmanın deprem anında benzer riskler barındırdığı anlaşılabilmektedir. Katılımcılar, deprem afetinde yalnız Suriyeli kadınlar olarak sahip oldukları rol ve sorumluluklara ilişkin anlatılarında öncelikle çocuklarının birincil bakım verenleri olarak annelik rollerinden bahsetmektedirler. Bununla beraber yalnız ebeveyn olmak aynı zamanda toplumsal cinsiyet rolleri bağlamında “erkek işi/sorumluluğu” olarak ifade ettikleri rol ve sorumlulukların da kendileri tarafından yerine getirilmesi sonucunu beraberinde getirmektedir.

Katılımcılar deprem anında deneyimledikleri en belirgin duygunun “korku” olduğunu ifade etmektedirler. Depremi yarattığı ortak duygu olarak korkunun temelinde ise

depremin Suriyeli kadınlar tarafından ilk kez yaşanan bir olay olması önemli bir faktör olarak görülmektedir. Deprem gibi hayatlarını tehdit eden ciddi bir tehlike ile karşılaşılması daha önce savaş sürecinde maruz kalınan yaşam tehdidi ile benzer duygulanıma sebep olmaktadır. Suriyeli kadınların savaş ve göç gibi travmatik yaşantıların ardından uzun yıllar devam etme potansiyeli bulunan psikolojik tepkileri, psikiyatrik tanı konmamış olsa bile muhtemel travma sonrası stres bozuklukları, bir başka yaşamı tehdit eden olay olan deprem tarafından tetiklenmekte ve deprem anında savaşa dair korkular yeniden ortaya çıkmaktadır. Bu anlamda yaşamlarında birden çok travmatik olay deneyimlemiş olan Suriyeli kadınların deprem sonrası süreçlerde psikiyatrik ve duygusal açıdan daha riskli bir konumda oldukları ve psikososyal açıdan daha fazla korunma ihtiyaçları oldukları değerlendirilebilmektedir.

5.1.3. Suriyeli Kadınların Deprem Afeti Sonrasındaki Yaşam Deneyimlerine İlişkin Sonuçlar

Suriyeli kadınlar, travmatik etkileri devam eden savaş ve göç süreçlerinin üzerine; güvenlik ve insanca yaşam koşullarına kavuşma umuduyla yerleştikleri Elazığ'da meydana gelen deprem afetinin duygusal ve psikolojik olarak olumsuz etkilediğini ifade etmektedirler. Suriyeli kadınların deprem afetini birer Suriyeli olarak deneyimlemiş olmalarına dair ifadelerinde dikkat çeken ve kendi ifadeleriyle “felaketlerin hiç bitmeyeceği” düşüncesi ile Suriyeli kadınların yaşamlarını huzur ve güven içinde sürdürebileceklerine dair inançlarının ciddi ölçüde sarsıldığı anlaşılmaktadır. Suriyeli kadınlar yaşamlarında maruz kaldıkları savaş, göç ve deprem gibi travmatik olaylar sonrası her seferinde yeniden mücadele etme ve yeniden yaşam kurma zorunluluklarının yaşam boyu devam edeceğine inanmaktadırlar. Bu inanç aynı zamanda; yaşamın olağan akışı içinde iyi şeylerin olacağına dair umudun ve umut beslenmeyen bir geleceğin inşa edilmesi için bir tetikleyici olan mücadele gücünün de yitirilmesine sebep olmaktadır. Bu anlamda çoklu travma geçmişi olan Suriyeli kadınların deprem sonrası psikiyatrik korumaya öncelikli olarak ihtiyaç duyması bağlamında psikososyal destek çalışmalarının odak sisteminde yer alması gerektiği değerlendirilebilmektedir.

Suriyeli kadınlar deprem gibi ani gelişen afetlerden sonra, yerel halka kıyasla daha az sosyal desteğe sahip olduklarını, çoğu zaman ise akraba ve arkadaşlarının kendileri gibi Suriyeli olmaları sebebiyle kendilerine destek sağlayamayacak koşullara sahip olduğunu

ifade etmektedirler. Katılımcılar anlatılarında, deprem sonrasında Suriyeli olmalarının kendilerini sosyal destek açısından yalnız hissettirdiğini ifade etmektedirler. Yerel halktan farklı olarak Suriyelilerin deprem sonrasında bir araya gelip birbirlerine destek olabilecekleri akrabalarının olmaması psikolojik destek yoksunluğuna işaret ederken Suriyeli kadınlar “gidecek yerimiz yoktu” ifadeleriyle akraba, arkadaş gibi sosyal destek sistemlerinin deprem durumunda birer sığınak olduğuna işaret etmektedirler. Bu açıdan Suriyeli kadınların afet sonrasında psikososyal destek hizmetleri açısından korunma ihtiyacı yüksek bir kesimi ifade ettiği değerlendirilebilmektedir.

Suriyeli kadınlar, deprem sonrası süreçlerde temel sosyal yardımlara erişimde dahi yerel halk tarafından engellendiklerini ve yardım alabilecek “ikincil” grup olarak ayrımcılığa maruz kalmaktadırlar. Suriyeli kadınlar geçici koruma statüsündeki yabancılar olmaları sebebiyle deprem sonrasında deneyimledikleri ayrımcılığın, yalnızca yerel halkın davranışlarında değil sahada sosyal yardım faaliyetlerini yürüten personel tarafından da son derece görünür biçimde sürdürüldüğü görülmektedir. Afet sonrası geçici barınma merkezi olarak faaliyet gösteren çadır kentte yerel halkın Suriyelilere yapılan yardımlardan rahatsızlık duyduğu, Suriyeli kadınların ise yerel halkın bu tutumu sebebiyle yardım almaktan vazgeçtikleri görülmektedir. Yerel halkın Suriyelilerin afet sonrası yardımlardan yararlanmasına dair duydukları rahatsızlığın yanında sosyal yardımların dağıtım ve organizasyonundan sorumlu saha çalışanlarının da bu süreçte Suriyelilere yerel halktan farklı “ikincil” yararlanıcılar olarak davrandığı anlaşılmaktadır. Afet sonrası süreçlerde tüm afetzedelerin hizmetlere erişim açısından etnik köken, cinsiyet fark etmeksizin sosyal adalet ilkesi çerçevesinde eşit haklara sahip olduğu ilkesinin temel ilke olarak kabul edilmesi ihtiyacının öncelikli olduğu değerlendirilebilmektedir. Afet sonrası kıt kaynakların dağıtım konusunda sosyal adalet ilkesinden uzak, organize olmamış hizmetlerin varlığı; Suriyelilerin ve diğer dezavantajlı sosyal grupların hak ihlallerinin önünü açmakta, ayrımcılığın temellaştırılması riskini taşımaktadır.

Katılımcılar; Suriyeli bir kadın olarak deprem sonrası süreçte karşılaştıkları zorluklarla mücadele güçlerini “mecbur olmak” üzerinden ifade etmektedirler. Suriyeli kadınlar olarak güçlü olma zorunluluklarının geçmiş zorlu yaşam deneyimlerinin birer sonucu olduğu değerlendirilebilmektedir. Çoklu travma geçmişi olan Suriyeli kadınların deprem sonrası süreçlerde karşılaştıkları zorluklarla mücadele ederken aile, eş, arkadaş gibi sosyal destek sistemlerini yitirmiş yalnız kadın ebeveynler olarak hem kendi yaşamlarını

hem de bakım vericisi oldukları çocuklarının güvenliğini sağlama açısından pek çok sorumluluğa sahip oldukları görülmektedir. Bu sorumluluk ve rollerinin ise esasen Suriyeli kadınların yaşamlarında pes etme şanslarının olmadığı bir “mecburiyetler” bütünü olarak bireysel güçlerinin temelini oluşturduğunu değerlendirmek mümkündür.

Bununla beraber Suriyeli kadınların, tüm bu zorlayıcı yaşam deneyimleri karşısında “göç ve savaş bizi güçlü yaptı” ifadeleriyle esasen travmatik yaşam deneyimlerinden güçlenerek çıktıkları ve deprem gibi afet durumlarına karşı daha güçlü oldukları görülmektedir. Ancak Suriyeli kadınlar; savaş, göç ve afet gibi travmatik, zorlayıcı yaşam olaylarını benzer biçimde deneyimleyerek benzer yaşam koşulları içinde hayatlarını sürdürüyor olsalar da, bu ortak yaşantılar Suriyeli kadınları aynı düzeyde ve aynı biçimde etkilememektedir. Suriyeli kadınlardan bazıları savaş ve göç süreçlerinin kendilerini deprem karşısında daha güçlü hale getirdiğini, bazı Suriyeli kadınlar ise savaş, göç ve deprem afetlerinin kendi güçlerini tükettiğini, bir başka zorlayıcı olay ile mücadele güçlerinin kalmadığını ifade etmektedirler. Bu anlamda belirli sınırları ve ortak özellikleri olduğu düşünülen bir sosyal grup olarak Suriyeli kadınların, farklı psikolojik ve duygusal alt yapılara sahip oldukları ve deprem afeti karşısında psikososyal açıdan kırılganlıklarının birbirlerinden farklı düzeylerde olduğu değerlendirilebilmektedir.

Suriyeli kadınlar yaşamlarındaki zorluklarla mücadele ederken eğitilmiş olmanın, üniversite okuyarak bir diploma sahibi olmanın kadınların yaşamlarında önemli bir güç kaynağı olduğunu ifade etmişlerdir. Depremlerin, etkilenen bireyin kırılganlıkları ve hazır bulunuşlukları bağlamında birer afete dönüştüğü göz önünde bulundurulduğunda; ataerkil toplumlarda eğitimden, iş yaşamından ve genel anlamda kamusal alandan uzak tutulmuş Suriyeli kadınların sosyoekonomik açıdan deprem karşısında potansiyel afetzedeler oldukları değerlendirilebilmektedir. Suriyeli kadınların eğitim haklarına erişiminin hakim ataerkil ideolojinin sistematik olarak gölgesinde bırakılması, bu yolla kadınların kültürel ve sosyoekonomik açıdan gelişmesi, güçlenmesi ve bağımsızlaşmasının engellenmesi en temelde kadınların yaşamlarını sürdürebilmeleri için ataerkil bir özneye ihtiyaç duyan edilgen konumlarının devamına sebep olmaktadır.

Savaş ve göç süreçlerinde eşlerini kaybetmiş ya da eşlerinden ayrılmış yalnız ebeveynler olarak Suriyeli kadınların, yeni yaşamlarında daha önce sahip olmadıkları pek çok yeni rol ve sorumlulukla karşılaştıkları ve bu sayede yaşam becerilerini geliştirerek kendi ifadeleriyle “hayatı öğrendikleri” görülmektedir. Suriyeli kadınlar, deprem sonrası

süreçlerde karşılaştıkları zorluklarla yalnız kadın ebeveynler olarak mücadele ederken, savaş ve göç süreçlerinde yalnız kadın ebeveynler olarak edindikleri yeni yaşam becerilerini kullandıklarını ve travmatik yaşantılar içinde öğrendikleri becerilerin deprem sonrasında kendilerine güç sağladığını ifade etmektedirler. Suriyeli kadınların savaş öncesi süreçlerde alışık oldukları yaşamın aksine göç sonrasında eşlerinden ayrılmış bekar kadınlar olarak yaşamlarının ve çocuklarının tüm sorumluluğunu kendilerinin aldığı, hem ev içi hem de kamusal alandaki tüm gereklilikleri yerine getirebilmeleri açısından güçlendikleri değerlendirilebilmektedir.

Suriyeli kadınlar için savaş, göç ve deprem gibi zorlayıcı yaşantılarında en zorlu sürecin eşlerini kaybettikten ya da eşlerinden ayrıldıktan sonra başladığı görülmektedir. Suriyeli kadınlar eşlerini kaybettikten sonra yaşamdaki zorlayıcı süreçlerle mücadelede bir dayanak olarak ifade ettikleri en önemli sosyal desteklerini de kaybederek duygusal açıdan güçsüzleştiklerini ifade etmişlerdir. Suriyeli kadınlar aynı zamanda eşleri hayattayken sahip olmadıkları çeşitli sosyal roller edinmişler; ev içinde çocukların babaları tarafından yerine getirilen roller edinmişler, ev dışında eşleri tarafından yerine getirilen kamusal sorumlulukları üstlenmiş ve evin reisi olmuşlardır. Bu açıdan Suriyeli kadınlar; her ne kadar savaş ve göç süreçleri çok travmatik ve zorlu olsa da eşlerinin sağladığı güven ve destek ile bu süreçleri daha az zorlayıcı bulduklarını ifade etmektedirler. Bu anlamda çoklu travma deneyimi olan Suriyeli kadınların en önemli baş etme mekanizmaları olarak eşlerinin kaybını savaş, göç ve deprem afetlerinden daha zorlayıcı buldukları değerlendirilebilmektedir.

Suriyeli kadınlar için, deprem afeti sonrasında anne olmanın her şeyin önünde olduğu, çocuklarının güvenliklerinin kendi güvenliklerinden önce geldiği; bu anlamda afet sonrasında kadın olmakla ilişkili en özgün koşulların annelik rolleri üzerinden inşa edildiği değerlendirilebilmektedir. Bununla beraber katılımcılar yalnızca deprem sonrasında önceliklerin belirlenmesi açısından anne olmanın önemli olmadığını, yaşamın her anında anneliğin kadın olmaktan öncelikli bir statü olduğunu ve çocukların varlığının yaşamın her koşulunda kendi varlıklarından daha öncelikli olduğunu ifade etmektedirler.

Katılımcıların deprem sonrası geçici barınma merkezlerinde Suriyeli kadın olmaya dair anlatılarının esasen temel yaşamsal ihtiyaçları çerçevesinde şekillendiği, nispeten kadın ve Suriyeli olmalarına dair özgün deneyimlerin aktarıldığı görülmektedir. Suriyeli kadınlar; geçici koruma statüsünde olmaları sebebiyle konteynır hizmetinden

yararlandırılmamış, çadır kentlere yerleştirilmişler; çadır kentlerde ise bazı yerleşkelerde her aileye bir çadır verilirken bazı yerleşkelerde kadın-erkek çadırları kurulduğu anlaşılmaktadır. Bununla beraber, tuvalet ve banyo ihtiyaçlarına yönelik olarak yine kadın-erkek ayrımı gözetilmiş ve mahremiyetin sağlanabilmesi adına tuvalet ve banyoların konumları güvenli biçimde seçilerek kolluk kuvvetlerince güvenlik sağlanmıştır.

Suriyeli kadınların deprem afetini deneyimlerken geçmişte içinde buldukları savaş ve çatışma ortamının depremin yarattığı yıkım ile ilişkilendirilerek deprem afetinin özgün anlamını ve deneyimlenme biçimini etkilediği değerlendirilmektedir. Suriyeli kadınların ilk kez yaşadıkları depremi yarattığı sarsıntı, fiziksel yıkım ve korku bakımından savaşa benzettikleri ancak bazı yönlerden savaş ve depremin birbirinden ayrılan niteliklerini de kıyasladıkları söylenebilmektedir. Bu anlamda geçmiş savaş yaşantılarının depremi anlamlandırma üzerinde önemli etkilerinin olduğu, savaşın sebep olduğu şiddetli korkunun depremden daha az korkmalarını sağladığı fakat depremin savaşa ilişkin korkuyu tetiklediği görülebilmektedir. Bu anlamda savaş ve göç gibi travmatik etkileri uzun yıllar devam eden yaşam deneyimleri üzerinde deprem gibi zorlayıcı olaylar karşısında Suriyeli kadınlar yeniden travmatize olma riski açısından korunma ihtiyacı yüksek bir gruba işaret etmektedir.

Savaş ve deprem afetlerinin yaşanılan konutların yıkılması ve çadırda yaşama zorunluluğu yaratması, kaçacak yerin olmamasından kaynaklanan can güvenliğine dair korku ve güvenli bir yer arama davranışları açısından benzer anlamları olduğu görülmektedir. Bununla beraber yeni yerleşim yeri olan Elazığ'da Suriyeli olmaktan kaynaklı maruz kaldıkları sosyal baskıların, benzer bir afet durumunda herkesin güvenli bir sığınak araması üzerinden yeniden düşünülmesi ve bu yolla görünür kılınması; deprem afetinin Suriyeli kadınlar için özgün anlamının şekillenmesinde etkili olan “geçici koruma” faktörünü de gözler önüne sermektedir. Bu bağlamda; Suriyeli kadınların deprem afetini anlamlandırma biçimleri, en temelde geçmiş travmatik savaş, göç afetlerinin yarattığı etkilerin yıkıcılığı üzerinden, daha sonra ise “geçici koruma” statülerinden temellenen sosyal stresörler üzerinden anlaşılabilir.

Suriyeli kadınların deprem sonrası geçici barınma merkezlerinde gıda ihtiyaçlarını karşılama açısından zorluk yaşadıkları; kadınların can güvenliklerini tehlikeye atma pahasına hasarlı evlere girerek “yemek yapma” görevlerini yerine getirdikleri

görülmektedir. Ataerkil toplumlarda, toplumsal cinsiyet rolleri bağlamında kadın görevi olarak tanımlanan “yemek yapma” sorumluluğunun deprem sonrası süreçlerde de sürdürüldüğü görülmektedir. Suriyeli kadınlar deprem sonrasında bir diğer öncelikli ihtiyaçlarını ısınma olarak ifade etmektedirler. Suriyeli kadınların afet sonrası süreçlerde hem depremin yarattığı fiziksel yıkım açısından güvenli barınma hizmetlerine hem de geçici barınma merkezlerinde kaldıkları süre zarfında ortak yaşam alanlarında kadın olmaları sebebiyle karşılaşılabilecekleri olası sorunlara karşı güvenliğin sağlanmasına ihtiyaç duydukları değerlendirilebilmektedir.

Suriyeli kadınların kadın ve geçici koruma statüsündeki yabancı olmalarından kaynaklı özgün ihtiyaçları, çok temel yaşamsal ihtiyaçların gölgesinde kalmakta ve kadınlar tarafından bir öncelik olarak değerlendirilmemektedir. Suriyeli kadınların, kadın olmaya dair özgün ihtiyaçlarını paylaşabilecekleri kadın personelin ve ihtiyaç malzemelerinin bazı yerleşkelerde olduğu, bazı yerleşkelerde ise olmadığı görülmektedir. Bu anlamda deprem sonrası kadınların özgün ihtiyaç ve durumlarına duyarlı müdahale sürecine dair çabanın söz konusu olduğu fakat bu yardım ve hizmetlerin tam anlamıyla organize edilemediği değerlendirilebilmektedir.

Suriyeli kadınların afet sonrası sosyal yardım ve hizmetlerden yararlandıkları süre zarfında, sahada yardım faaliyetlerini yürüten personelin örseleyici davranış ve tutumları sebebiyle son derece aşağılandıkları; öyle ki bu kötü muameleye maruz kalmamak için temel yaşam gereksinimleri için dahi yardım istemedikleri görülmektedir. Suriyeli kadınların afet sonrası süreçlerde hem depremin yarattığı fiziksel yıkım açısından güvenli barınma hizmetlerine hem de geçici barınma merkezlerinde kaldıkları süre zarfında ortak yaşam alanlarında kadın olmaları sebebiyle karşılaşılabilecekleri olası sorunlara karşı güvenliğin sağlanmasına ihtiyaç duydukları değerlendirilebilmektedir.

Suriyeli kadınların depremden sonra devletin sağladığı sosyal yardım ve hizmetlere ilişkin anlatılarında bazı Suriyeli kadınların sosyal yardım ve hizmetlere kolayca erişebildiği ve sağlanan hizmetlerin kendilerinin ihtiyaçlarını karşılama açısından son derece yeterli olduğunu, yardım personelinin de ilgili ve yardımsevere olduklarını ifade etmektedirler. Öte yandan bir kısım Suriyeli kadın ise afet sonrasında devletin sağladığı sosyal yardımlardan yararlanamadıklarını, devletin yardım yapmadığını, yapsa dahi bu yardımların çok yetersiz kaldığını ifade etmektedirler. Bu anlamda deprem sonrası müdahale süreçlerinde sosyal yardım ve hizmetlerin yeteri kadar organize olmadığı,

afetzedelerin ihtiyaçlarını karşılayabilecek sosyal yardım ve hizmetlerin herkese eşit ve adil biçimde ulaşmadığı değerlendirilebilmektedir. Katılımcıların “devletin” sorumlu olduğu sosyal yardım ve hizmetlere ilişkin anlatıları, sosyal devletin afetzedelerin temel insan hakları çerçevesinde sağlamakla yükümlü olduğu insani yardımlar açısından ciddi eksikliklerin sürdüğünü göstermektedir.

Suriyeli kadınlar depremden sonra sivil toplum kuruluşları tarafından sağlanan sosyal yardım ve hizmetlere ilişkin anlatılarında yalnızca birkaç spesifik kuruluştan bahsetmektedirler. Bu kuruluşlar deprem sonrasında afet müdahale organizasyonu içinde sosyal yardım ve hizmetleri afetzedelere ulaştırma gibi çok temel görevleri yerine getiren uygulayıcılar olarak afet müdahalesinin işlevselliğini sağlama noktasında kilit noktadadırlar. Katılımcıların sosyal yardım ve hizmetlerinden yararlandıkları mekanizmaları “Kızılay, İHH, vakıflar ve muhtar” olarak nitelendirmeleri esasen bu paydaşların “sosyal devletin birer aracı olarak devleti temsil ettikleri değerlendirdiğinde, sağlanan hizmetlerin niteliği afet müdahale hizmetlerinin niteliğini doğrudan belirlemektedir. Benzer biçimde bu paydaşların insan hak ve onurunu hiçe sayan bir tutumla, hak temelli olmayan ve bir standardı bulunmayan hizmetleri de doğrudan devletin afet yönetimi biçimini temsil etmektedir. Katılımcılardan bazıları toplumdaki geleneksel yardımlaşma ağları aracılığı ile zaman zaman yardım ve destek gördüğünü, bazıları kişisel bir karar olarak yardım almayı reddettiklerini, bazıları ise kurumsal veya çevresel sosyal yardımlara erişiminin olmadığını ifade etmektedirler. Sosyal yardımların hak temelli anlayıştan uzak, bir lütuf ve tahakküm aracı olarak sunulması; toplumda çeşitli sebeplerle yardıma muhtaç olan bireylerin onurunu ciddi anlamda zedelemekte ve yardım arama davranışını etkileyerek sosyal haklarından yararlanmalarını engellemektedir.

Suriyeli kadınlar, geçici barınma merkezlerinde sosyal yardım ve hizmetlerden sorumlu personeller arasında kadınların da olması gerektiğini, böylelikle kadın olmaya dair özel ihtiyaçlarını daha rahat ifade edebileceklerini belirtmektedirler. Afet yönetimi ve afet sonrası yardım faaliyetlerinde görülen erkek egemen uygulamaların yalnız yaşayan bekar kadınlar ve bekar anneleri kapsamama riski ile beraber erkekler tarafından yönetilen yardım faaliyetlerinin ise afet sonrasında yalnız yaşayan kadınlara erkekler aracılığı ile götürülmesi sonucu taciz ya da istismar riskini de içinde barındırdığı değerlendirilebilmektedir. Kadınlar ve kız çocuklarının afet durumlarındaki savunmasızlığı sosyal olarak görünür olmayabilir ve afet planlarına dahil edilmeyebilir

fakat kadınların ve kız çocuklarının afet sırasında özgün acil ihtiyaçları olabileceği gibi afet sonrasında güvenli ve erişilebilir geçici barınma, yiyecek, giyecek ve diğer yardım malzemelerine eşit erişim gibi konularda da özgün ihtiyaçları bulunmaktadır. Kadınların topluma ilişkin yerel bilgisi, güçlü sosyal ağları, ailelerdeki kilit ve aktif rolleri onları krizde becerikli sosyal aktörler haline getirmektedir fakat kadınların bu güçlü yanları afet çalışmalarında çoğunlukla göz ardı edilerek nadiren ön cephede konumlandırılan aktif müdahaleciler olarak kabul edilmelerine sebep olmaktadır.

5.2. ÖNERİLER

Suriyeli kadınların deprem afetine ilişkin yaşam deneyimlerini ve bu deneyimleri şekillendiren afet öncesi deneyimleri görünür kılmayı amaçlayan bu çalışmada ulaşılan sonuçlara yönelik öneriler üç ana başlık çerçevesinde ifade edilmektedir.

Araştırma sonuçlarına ilişkin öneriler;

- a) Suriyeli Kadınların Deprem Afeti Öncesine İlişkin Yaşam Deneyimlerine İlişkin Öneriler
- b) Suriyeli Kadınların Deprem Afeti Sonrasındaki Yaşam Deneyimlerine İlişkin Öneriler olmak üzere iki başlık altında ifade edilmektedir.

5.2.1. Suriyeli Kadınların Deprem Afeti Öncesine İlişkin Yaşam Deneyimlerine İlişkin Öneriler

Suriyeli nüfusun çevresel güçlerinin farkında olmaması sebebiyle hakları olan sosyal yardımlardan yararlanamadığı görülmüştür. Afet öncesi alınan sosyal yardımların ekonomik ve sosyal koşulları etkilediği, bunun ise afetten etkilenme düzeyini ve afet sonrası koşulları belirlediği göz önünde bulundurulursa, Suriyelilerin çevresel güçleri hakkında bilgilendirilmesi hususunda sosyal hizmet sistemlerinin etkinliğinin iyileştirilmesi gerekmektedir.

Suriyeli kadınların kamusal alandaki sivil toplum kuruluşları, yerel yönetimler gibi çevresel kaynaklar hakkında bilgilendirilmesi ve çevresel kaynaklara erişimlerinin

desteklenmesi; bilgilendirme çalışmaları için yerel yönetimler ile sivil toplum kuruluşlarının koordine çalışması gerekmektedir.

Suriyeli kadınların dil bariyerinin ortadan kaldırılması amacıyla dil kurslarının yaygınlaştırılması ve dil bariyerinin ortadan kaldırılması ile kadınların kamusal alanda Türkçe bilen kişilere olan bağımlılıklarının ortadan kaldırılarak güçlendirilmesi gerekmektedir.

Afetten etkilenme düzeyinin bireylerin afet öncesi psikolojik, sosyal ve ekonomik hazır bulunuşlukları ile kırılganlıkları bağlamında belirlendiği bilinmektedir. Çoklu travmatik yaşam deneyimi olan Suriyeli kadınların afetler karşısındaki psikososyal kırılganlıklarının azaltılabilmesi amacıyla psikiyatrik tarama faaliyetlerinin yürütülmesi, psikososyal desteğe ihtiyacı olan kadınların tespit edilerek gerekli hizmetlere yönlendirilmesi gerekmektedir.

Suriyeli kadınların afetlerden etkilenme düzeylerinin afet öncesi yaşam koşullarına bağlı olduğu değerlendirildiğinde, Suriyeli kadınların toplumsal dezavantajlarının ve kırılganlıklarının ortadan kaldırılması amacıyla istihdama katılımlarının desteklenerek güçlenmelerinin sağlanması gerekmektedir. Bu amaç doğrultusunda Suriyeli kadınlara yönelik meslek edindirme kurslarının yaygınlaştırılması, kadın girişimciliğinin desteklenmesi ve Suriyeli kadınların istihdama katılımını engelleyen toplumsal cinsiyete ve etnik milliyetçiliğe dayalı ön yargıların ortadan kaldırılması gerekmektedir.

Suriyeli yalnız kadın ebeveynlerin sahip oldukları sosyal haklara dair bilgi eksikliğinin olması sebebiyle hak ve hizmetlere erişimlerinde ciddi sorunlar yaşadıkları, yalnızca Kızılay kart ve vakıfların aynı yardımlarından haberdar oldukları ve bu sebeple içinde buldukları olumsuz yaşam koşullarını iyileştirme yönünde aksiyon alamadıkları görülmektedir. Bu anlamda, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'nın çocuklara, kadınlara ve Suriyelilere yönelik hizmet modelleri hakkında Suriyeli kadın ebeveynlerin bilgilendirilmesini sağlayacak Arapça broşür, afiş, hane ziyaretleri veya bilgilendirme kampanyaları yürüterek Suriyeli kadınların hak ve hizmetlere erişimlerini sağlaması gerekmektedir.

Suriyeli yalnız kadın ebeveynlerin özel alanda sürdürdükleri annelik rollerinin, dil engellerinin ve zayıf sosyal ağların kamusal alanda istihdama katılımlarının önündeki engeller arasında olduğu değerlendirilmektedir. Bu çerçevede Suriyeli kadın

ebeveynlerin iş yaşamına katılımını olanaklı kılacak koşulların sağlanması amacıyla Suriyeli kadınlar için kreş yardımının sağlanması, dil kurslarının yaygınlaştırılması, toplumsal cinsiyet rollerinden arındırılmış meslek edindirme amaçlı projeler hazırlanması ve bu kurslara erişimin kadınların sosyal koşulları bağlamında olanaklı kılınması; sosyal entegrasyon için grup çalışmalarına katılımlarının desteklenerek toplum merkezleri ve halk eğitim kurslarına yönlendirilmelerinin sağlanması gerekmektedir.

5.2.2. Suriyeli Kadınların Deprem Afeti Sonrasındaki Yaşam Deneyimlerine İlişkin Öneriler

Afet sonrası geçici barınma merkezlerinde Suriyeli kadınlara yönelik sosyal dışlanma ve ayrımcılığın ortadan kaldırılması amacıyla yerel halk ve Suriyeliler arasında sosyal ağların inşasını mümkün kılacak sosyal projeler geliştirilmesi ve bu projelerin bölgede afet sonrası müdahale hizmetlerinin koordinasyonunda görev alan paydaşlar tarafından yürütülmesinin sağlanması gerekmektedir.

Afet sonrası müdahale hizmetlerinin koordinasyonundan sorumlu kurum ve kuruluşlara dair bilgi eksikliğinin giderilmesi amacıyla geçici barınma merkezlerinde, Suriyeli nüfusun dil engeli göz önünde bulundurularak bilgi merkezlerinin oluşturulması ve afet sonrası sosyal yardım faaliyetlerinin hangi kurum ve kuruluşlar tarafından yürütüldüğüne dair bilgilendirme çalışmalarının yapılması gerekmektedir.

Suriyeli kadınların afet sonrası hizmet alabilecekleri çevresel güçlerine dair farkındalık eksikleri göz önünde bulundurularak, afet sonrası bilgi merkezi oluşturulması; bu bilgi merkezlerinde Arapça bilen kadın profesyonellerin hizmet vermesi ve afet sonrasında sağlanan sosyal yardım ve hizmetlerin niteliği hakkında bilgilendirme çalışmalarının yapılması gerekmektedir.

Suriyeli kadınların afet sonrası süreçlerde herhangi bir psikososyal destek almadıkları görülmektedir. Afet sonrası Suriyelilere yönelik psikososyal durum tespit çalışmalarının yapılması ve mikro ve mezo düzeylerde bireysel ve gruplara yönelik psikososyal destek çalışmalarının organize edilmesi gerekmektedir. Suriyeli kadınların afet sonrası geçici barınma merkezlerinde kendi gibi geçici koruma statüsündeki kadınlar ile bir arada yaşamalarının sosyal ağlar kurmaları açısından bir avantaj olduğu düşünüldüğünde; Suriyeli kadınlar arasında psikososyal grup çalışmaları yapılması ve bu sayede ortak

yaşantılara sahip kadınların savaş, göç ve deprem gibi zorlayıcı yaşam deneyimlerine ilişkin psikososyal sağaltımlarının sağlanması gerekmektedir.

Afet sonrası geçici barınma merkezlerinde toplu halde yaşayan yerel halk ile Suriyeli nüfusun arasında ayrımcılık, dışlanma gibi olumsuz deneyimlerin yaşanmasının engellenmesi amacıyla grup çalışmalarının yapılması, Suriyeli ve Türk kadınların geçici barınma merkezlerinde kaldıkları süre içinde sosyal etkinlikler gerçekleştirmeleri sağlanarak sosyal uyumun artırılması gerekmektedir.

Afet sonrası grup çalışmaları ile afet gibi acil durumlarda nasıl bir eylemde bulunulması gerektiğine dair eğitim faaliyetleri düzenlenerek bilinç yükseltme çalışmaları yapılmalı ve bu sayede kadınların güçlendirilmesi sağlanmalıdır.

Afet sonrası sosyal yardım ve hizmetlerin organizasyonunda erkek egemenliğinin, afet sonrası yapılan yardımların kadınların kişisel ihtiyaçlarını da kapsayacak biçimde yönetilememesine sebep olduğu; kadınların yardıma muhtaç, edilgen konumda ve afet sonrası yeniden yapılanma süreçlerinde söz haklarının olmadığı bir güç dinamiğine sahip olduğu değerlendirilebilmektedir. Bu anlamda toplumsal cinsiyet eşitliğini gözeten afet müdahale planlarında kadınların yönetim ve karar alma süreçlerinde rol almasının öncelenmesi gerekmektedir.

Afet sonrası etkilenen bölgede hizmet veren sivil toplum kuruluşlarının ve hizmet sunan personelin kadın, engelli, yaşlı, göçmen, çocuk gibi ihtiyaç gruplarının özgün ihtiyaç ve koşulları hakkında eğitilmiş ve bilgi sahibi olması kişiler arasından seçilmesi gerekmektedir.

Afet sonrası sosyal yardım ve hizmetlerin organizasyonunda, görevlendirilen ve sahada çalışma yetkisi verilen sivil toplum kuruluşlarının keyfi uygulamalarının engellenmesi ve hizmetlerin din, etnik köken, cinsiyet fark etmeksizin herkes için adil ve insan onuruna yaraşır biçimde sunulmasının sağlanması gerekmektedir.

Kadınların geçici barınma merkezlerindeki yaşamlarında mahremiyet, üreme sağlığı hizmetleri, cinsiyete duyarlı ruh sağlığı hizmetleri, bakmakla yükümlü oldukları çocuklara uzun süreli bakım desteği ve afetten sonra uzun süreli ekonomik yeniden yapılanmayı ve güçlenmeyi hedefleyen afet sonrası yardım hizmetlerinde kadınların özgün ihtiyaçlarının göz önünde bulundurulması gerekmektedir.

Suriyeli kadınların afet durumlarında derinleşen eşitsizliklerinin giderilmesine yönelik olarak tercüman desteği ile acil durum iletişiminin mümkün kılınması, afet durumlarında kadına yönelik şiddetin azaltılmasını sağlamak gibi konuları kapsayacak biçimde afet yönetimine toplumsal cinsiyetin entegre edilmesi gerekmektedir.

Türkiye’de sığınmacı ve göçmenlere yönelik faaliyet gösteren kamu kurum ve kuruluşları ile sivil toplum kuruluşlarının afet müdahale ekibine dahil edilerek afet sonrası Suriyeli nüfusun özgün ihtiyaçlarına yönelik hizmet sunmaları bakımından koordine edilmesi gerekmektedir.

Suriyeli kadınların Kızılay gibi afetlerde birincil sorumluluğu bulunan sivil toplum kuruluşlarının hizmetlerine dair bilgi eksiğinin olması sebebiyle sosyal haklardan yararlanamadıkları görülmektedir. Bu anlamda Suriyeli kadınların sosyal haklarına ve bu haklar temelinde erişebilecekleri sosyal yardım mekanizmalarına ilişkin bilgi eksiğinin, kamu kurum ve kuruluşlarının ortak proje ve çalışmaları ile giderilmesi gerekmektedir.

Afet müdahale hizmetleri ve afet yönetiminde birincil sorumluluk sahibi olan Afet ve Acil Durum Başkanlığı tarafından, afet sonrası süreçlerde Suriyeli kadınlar gibi sosyal grupların özgün ihtiyaç ve koşullarını kapsayacak hizmetleri sağlamak için göç alanında hizmet veren Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Göç İdaresi Genel Müdürlüğü gibi kamu kurumları ile Sığınmacılar ve Göçmelerle Dayanışma Vakfı, Kızılay Toplum Merkezleri gibi sivil toplum kuruluşlarının afet müdahale planına entegre edilerek koordine çalışmalarının sağlanması gerekmektedir.

Türkiye’de göç alanında çalışan sivil toplum kuruluşlarının ülkemizin önemli gerçekliklerinden bir olan deprem afeti konusunda sığınmacı, mülteci ve göçmenlerin güvenliği, hak ve hizmetlere erişimi konusunda yenilikçi çalışmalar üretmesi gerekmekte, var olan hizmetlerini afetlerde Suriyeliler ve Suriyeli kadınların özgün ihtiyaç ve deneyimleri bağlamında revize etmeleri gerekmektedir.

Deprem afeti sonrası sahada yardım faaliyetleri yürüten sivil toplum kuruluşlarının göçmenlere yönelik ayrımcı ve ötekileştirici tutumları ile hem fiziksel hem sözlü şiddet davranışlarının sosyal hizmetin amacı olan insan hak ve onurunun korunması ve yüceltilmesi; sosyal yardımların bir lütuf olarak değil hak temelli yaklaşım çerçevesinde sağlanması ilkeleri ile taban tabana zıt olduğu görülmektedir. Bu durum, afetten etkilenen Suriyeli kadınların, afet sonrası sosyal yardım faaliyetleri yürüten profesyonellerin

niteliği hakkında bilgi sahibi olmamaları sebebiyle devletin göçmen politikalarına ve sosyal hizmetlere olan güvenlerinin sarsılması; ayrımcılığın ve ötekileştirmenin kurumsallaşması riskine sebep olduğu değerlendirilmektedir. Bu anlamda, Afet müdahale hizmetleri ve afet yönetiminde birincil sorumluluk sahibi olan Afet ve Acil Durum Başkanlığı tarafından afet sonrası sosyal yardım ve hizmetlerde görevlendirilen personelin hizmet sunma biçimlerinin sistematik biçimde kontrol edilerek istismarın önlenmesi ve insan hak ve onuruna saygılı sosyal hizmetlerin sağlanması gerekmektedir.

Afet sonrası müdahale hizmetlerinin koordinasyonunda standardın sağlanabilmesi amacıyla sahada yer alacak paydaşların seçilmesinde, AFAD ve Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'nın çeşitli kriterler belirlemesi; saha organizasyonunda görevlendirilmesi uygun bulunan kamu kurum ve kuruluşları ile sivil toplum kuruluşlarının görev tanımlarının açıkça belirtilmesi gerekmektedir.

İnsan hak ve onurunun korunması ve yüceltilmesi temel amacı bağlamında, Suriyelilerin ihtiyaç tespiti ve değerlendirmeleri çalışmalarının işlevselliğinin artırılması; afet gibi kriz durumlarında sosyal yardımların dağıtımının talep odaklı değil hak temelli yaklaşım çerçevesinde tüm afetzedelere, talep etmeleri beklenmeden sunulmasının sağlanması gerekmektedir.

Suriyeli kadınların dil bariyerleri gözetilerek afet sonrası müdahale ekiplerine Arapça bilen kadın personelin dahil edilmesi; bu personelin geçici barınma merkezlerinde ihtiyaç tespit çalışmaları yapması ve insan hak ve onurunu korumak temel amacı çerçevesinde ihtiyaçlar ile kaynakları bağlantılandırması sağlanmalıdır.

Çadır kent ya da konteyner kent gibi afet sonrası barınma hizmeti olarak sağlanan yaşam alanlarında yemek, kıyafet, ısınma, barınma, güvenlik gibi ihtiyaçların ortak olduğu; bu sebeple başvuru ya da talebe bakılmaksızın herkese koşulsuz sağlanması gerektiği değerlendirilebilmektedir. Bu anlamda aynı yardımların adil dağıtımı hususunda Suriyelilerin temel insan hakları ve insan onurunu koruma açısından yerel halktan farklı muamele görmemeleri sağlanmalıdır.

Afete ilişkin bilgilendirme çalışmalarının Suriyeli nüfusun dil gereklilikleri gözetilerek revize edilmesi ve Suriyelilere Arapça olarak hizmet sunan bir iletişim ağının afet sonrası oluşturulan bilgi merkezlerine entegre edilmesi gerekmektedir.

Afet ve Acil Durum Başkanlığı'nın acil müdahale planlarının Suriyelilere yönelik yardım ve hizmetleri kapsayacak biçimde revize edilmesi; bu kapsamda afet sonrası süreçlerde Suriyeli nüfusun sosyal yardım ve hizmetlerden adil biçimde yararlanma haklarının güvence altına alınması sağlanmalıdır.

Afet sonrası müdahale hizmetlerinde toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması ve sosyal yardım ve hizmetlerin erkek egemen yapıdan eşitlikçi bir yapıya dönüştürülmesi amacıyla afet sonrası sahada hizmet veren personel arasında kadın sayısının artırılması gerekmektedir. Suriyeli kadınların özel ihtiyaç ve durumlarını rahatça paylaşabilecekleri Arapça bilen kadın personel sayısının artırılması ve Suriyeli kadınların özgün yaşam koşulları ve ihtiyaçları hakkında eğitilmesi gerekmektedir.

Afet sonrası sosyal yardım ve hizmetlerin sosyal adalet ilkesi gözetilerek sunulmasının sağlanması; her türlü yardım ve hizmette yerel halk ile Suriyeli nüfus arasında eşitliğin sağlanması ve ayrımcılığın önlenmesi gerekmektedir.

Afet sonrası özellikle akut dönemde gerek afetzedeler gerekse yardım faaliyetlerinde görevli kurum ve kuruluşlar arasında organize olmamış yardım ve hizmetler kaotik bir atmosfer yaratmaktadır. Bu kaotik ortam içinde ihtiyaçların ve kaynakların işlevsel biçimde organize edilmesinde yaşanan güçlüğü ortadan kaldırılabilmesi amacıyla afet sonrası müdahale hizmetlerinde çeşitli müracaatçı gruplarının özgün ihtiyaçlarına duyarlı sivil toplum kuruluşlarının görev tanımlarının açıkça belirtilmesi ve bu sivil toplum kuruluşlarının yardım faaliyetlerinin koordinasyonu ve düzeninin sağlanması gerekmektedir.

Sivil toplum kuruluşlarının bölgede ofislerinin olmayışı ya da bölgeye erişememe gibi sınırlılıkları, bölgede Suriyeli nüfusun özgün deneyim ve ihtiyaçları konusunda tecrübesi olmayan sivil toplum kuruluşlarının hizmet sunması sebebiyet vermektedir. Temel ilkeleri her zaman adil olmak ve ayrımcılık gözetmemek olmayan sivil toplum kuruluşlarının afet müdahale hizmetlerinde yer almasının, Suriyelilerin hak ve hizmetlere erişimi açısından hedeflenen standardın sağlanmasını engellediği ve hak kayıplarının yanı sıra travmatik yaşam deneyimlerine sebebiyet verdiği görülmektedir. Bu anlamda afet sonrası sosyal yardımların dağıtımını organize eden kamu ve sivil toplum kuruluşlarının sosyal adalet ilkesini gözeterek faaliyet göstermesi; hak temelli, insan onuruna saygılı, özgün ihtiyaçlara duyarlı sosyal hizmetlerin sağlanmasına ilişkin ve yalnızca bu

faaliyetlerin kontrol ve denetiminden sorumlu bir denetim mekanizmasının oluşturulması gerekmektedir.

Göçmenlere yönelik sosyal yardım ve hizmetlerde önde gelen, Sığınmacılar ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği gibi, sivil toplum kuruluşlarının Elazığ ilinde faaliyet göstermemesi sebebiyle afet sonrası akut dönemde acil müdahale hizmetlerinde göçmen odaklı bir hizmet sunum modelinin oluşturulmadığı görülmüştür. Her ilde göçmenlere yönelik aktif ve geniş kapsamlı sivil toplum kuruluşları bulunmasa dahi bu sivil toplum kuruluşları bünyesinde, afet ve acil durumlarda faaliyete geçmek üzere bölgesel acil durum mobil ekipleri kurulması ve deprem gibi afet durumlarında müdahale planlarına göçmenlerin de dahil edilmesi gerekmektedir.

Elazığ ilinde gerek afet durumlarında gerekse müracaatçı gruplarına yönelik hizmetlerde aktif faaliyet gösteren Kızılay gibi sivil toplum kuruluşlarının afet müdahale hizmetlerinde daha görünür olması gerekmektedir. Katılımcıların ifadelerinde sosyal yardım ve hizmetlerin çoğunlukla İHH tarafından yürütüldüğü; Kızılay ve AFAD'ın geri planda kaldığı veya afet durumlarında Suriyelilere yönelik hizmet sunum modellerinin olmaması sebebiyle Suriyeli nüfusa ulaşamadıkları görülmektedir. Bu anlamda Suriyelilere yönelik devletin sağladığı sosyal yardım, hak ve hizmetlere erişimin kısıtlı olduğu değerlendirilebilmektedir. Deprem gibi afet durumlarında Suriyelilere yönelik müdahale planlarının sivil toplum kuruluşlarının yanı sıra kamu kurumları tarafından sağlanması ve koordine edilmesi gerektiği düşünülmektedir.

Bu çalışmada deprem afetini deneyimlemiş Suriyeli kadınların yaşam deneyimleri ve Suriyeli kadınlara yönelik sunulan sosyal yardım ve hizmetler, Suriyelilerin anlatıları bağlamında ele alınmıştır. Afetlerde Suriyeli kadınların yaşam deneyimleri, ihtiyaç ve sorunları ve bunlara yönelik sağlanan sosyal yardım ve hizmetlere dair kapsamlı bir kavrayış elde edilebilmesi amacıyla deprem sonrası müdahale hizmetlerinde görev alan paydaşların da deneyim ve tecrübelerinin ele alınacağı araştırmaların yapılması gerekmektedir. Bu anlamda Suriyeli kadınların deprem sonrası müdahale hizmetlerine dair deneyimlerinin yanında; kamu ve sivil toplum kurum ve kuruluşlarının Suriyelilere yönelik sunulan hizmetlere ilişkin görüşleri ve Elazığ depreminde görevli saha çalışanlarının Suriyelilere sağlanan hizmetlere ilişkin deneyimlerinin araştırılması yolu ile alandaki boşluğun ve eksikliklerin net bir biçimde görünür kılınması önerilmektedir.

KAYNAKÇA

- Adams, R., Dominelli, L., & Payne, M. (Eds.). (2017). *Social work: Themes, issues and critical debates*. Bloomsbury Publishing.
- AFAD. (2011). İlk 72 Saat, Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı Yayınları.
- AFAD. (2014). *Açıklamalı Afet Yönetimi Terimleri Sözlüğü*. Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı, Ankara.
- AFAD. (2020). Afet Yönetimi Kapsamında 2019 Yılına Bakış ve Doğa Kaynaklı Olay İstatistikleri. Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı, Ankara
- AFAD. (2020). Türkiye’de Afet Yönetimi ve Doğa Kaynaklı Afet İstatistikleri. Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı. Ankara.
- Afet ve Acil Durum Müdahale Hizmetleri Yönetmeliği. (18.12.2013). Resmî Gazete (Sayı: 28855).
- Aker, T. (2006). 1999 Marmara depremleri: epidemiyolojik bulgular ve toplum ruh sağlığı uygulamaları üzerine bir gözden geçirme. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 17(3). 204-212.
- Aker, T., Ayata, B., Özeren, M., Buran, B., & Bay, A. (2002). Zorunlu iç göç: Ruhsal ve toplumsal sonuçları. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 3(2). 97-103.
- Akkaya, A. (2002). Göçmen Kadınlar ve Sığınmacı Kadınlar. *Toplum ve Hukuk Dergisi*, 2 (4). 75-83.
- Alkan, N., Küçükkaraca, N., Temiz, T., Hermann, E., & Çiğner Cengiz, E. (2002). Yurtdışı İşçi Göçü Sorunları ve Çözüm Arayışları " Uluslararası Toplantı".
- Altun, F. (2016). Afetlerde psikososyal hizmetler: Marmara ve Van depremleri karşılaştırmalı analizi. *İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(8-9). 183-197.
- Altun, F. (2018). Afetlerin ekonomik ve sosyal etkileri: Türkiye örneği üzerinden bir değerlendirme. *Sosyal Çalışma Dergisi*, 2(1). 1-15.

- Amiri, H., Nakhaee, N., Nagyova, I., Timkova, V., Okhovati, M., Nekoei-Moghadam, M., & Zahedi, R. (2021). Posttraumatic growth after earthquake: A systematic review and meta-analysis. *International journal of social psychiatry*, 67(7). 867-877.
- APHB, (2011). Afetlerde Psikososyal Hizmetler Birliği, Psikososyal Uygulamalar Katılımcı Kitabı, Ankara.
- APHB, (2012). 2006'dan 2012'ye Afetlerde Psikososyal Hizmetler Birliği Tarafından Gerçekleştirilen Psikososyal Müdahaleler, Afetlerde Psikososyal Hizmetler Birliği Almanağı.
- Ball, J. S., Links, P. S., Strike, C., & Boydell, K. M. (2005). " It's overwhelming... Everything seems to be too much:" A theory of crisis for individuals with severe persistent mental illness. *Psychiatric Rehabilitation Journal*, 29(1). 10.
- Barkın, E. (2014). 1951 Tarihli Mülteciliğin Önlenmesi Sözleşmesi. *Ankara Barosu Dergisi*, 1. 333-360.
- Berger, R. (2013). *Immigrant women tell their stories*. Routledge.
- Berren, M. R., Beigel, A., & Ghertner, S. (1980). A typology for the classification of disasters. *Community mental health journal*, 16(2). 103-111.
- Bilican Gökkaya, V. (2021). Afetler ve Toplumsal Cinsiyet Üzerine. H. Karakaya (Ed). *Toplumsal Cinsiyete Dair*. Nobel Akademik Yayıncılık
- Bilici, R., Tufan, E., Turhan, L., Uğurlu, G. K., Serap, T. A. N., & Kaşan, T. (2013). Deprem sonrasında bireylerin anksiyete düzeyleri ve etkileyen faktörler: Elâzığ merkezli bir ön çalışma. *Fırat Tıp Dergisi*, 18(1). 15-19.
- Boscarino, J. A. (2004). Posttraumatic stress disorder and physical illness: results from clinical and epidemiologic studies. *Annals of the New York Academy of sciences*, 1032(1). 141-153.
- Boustan, L. P., Kahn, M. E., Rhode, P. W., & Yanguas, M. L. (2017). The effect of natural disasters on economic activity in us counties: A century of data (No. w23410). National Bureau of Economic Research.

- Burton, I., & Kates, R. W. (1964). The Perception of Natural Hazards in Resource Management. *Natural Resources Journal*, 3. 412.
- Buz, S. (2004). Zorunlu Çıkış Zorlu Kabul- Mültecilik, SGDD Yayınları.
- Buz, S. (2006). *Kadın ve göç ilişkisi: sığınan ve sığınmacı kadınlar örneği*. [Yayımlanmamış doktora tezi]. Hacettepe Üniversitesi.
- Buz, S. (2007). Göçte Kadınlar: Feminist Yaklaşım Çerçevesinde Bir Çalışma. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 18(2). 37-50.
- Buz, S. (2008). Türkiye'deki sığınmacıların sosyal profili. *Polis Bilimleri Dergisi*, 10(4). 1-14.
- Can, İ. (2020). Afet Sosyolojisine Alan Açma Çabası. İ. Can (Ed). *Afet Sosyolojisi*. 15-40.
- Cenevre Konvansiyonu (1951). Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Sözleşme.
- Coşkun, E. (2017). Türkiye'de Kağıtsız Göçmen Kadınlar ve Sosyal Hizmetler. *Çalışma ve Toplum*, 54(3).
- Creswell, J. W. (2013). *Nitel Araştırma Yöntemleri Beş Yaklaşımına Göre Nitel Araştırma ve Araştırma Deseni*. M. Bütün ve S. B. Demir (Çev. Ed.). Siyasal Kitabevi
- Çoban, D. (2019). Afet ve Acil Duruma Maruz Kalmış Bireylerde Psikososyal Destek Uygulamalarının Bireylerin Günlük Yaşantısına Dönüş Sürecindeki Etkinliğinin Araştırılması. [Yüksek Lisans tezi, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi].
- Dayıoğlu Oyman, R. (2016). Mültecilik Döngüsü İçinde 'Kadın' Olma: Toplumsal Cinsiyet Temelli Eşitsizlikler. D. Şaşman Kaylı, ve F. Şahin (Ed), Sosyal Politikanın Cinsiyet Halleri: Toplumsal Cinsiyet ve Sosyal Hizmet içinde (105-138). Ankara: Nika Yayınevi.
- De Silva, M. M. G. T., & Kawasaki, A. (2018). Socioeconomic vulnerability to disaster risk: a case study of flood and drought impact in a rural Sri Lankan community. *Ecological Economics*, 152. 131-140.
- Dölek, İ. (2020). *Afetler ve Afet Yönetimi* (2. Baskı). Pegem Akademi

- Dynes, R. R., & Drabek, T. E. (1994). The structure of disaster research: Its policy and disciplinary implications. *International Journal of Mass Emergencies & Disasters*, 12(1). 5-23.
- Ecevit, Y. ve Karkıner, N. (2011). *Toplumsal cinsiyet sosyolojisi*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- EM-DAT (2014) Criteria and Definition. Explanatory Notes. Erişim adresi: http://www.emdat.be/criteriaand_definition.
- Enarson, E. (2002). Gender issues in natural disasters: Talking points and research needs. *Crisis, Women and Other Gender Concerns*, 5-12.
- Erdoğan, M. (2021). Suriyeliler Barometresi 2020.
- Erdoğan, M. M. (2020). Suriyeliler Barometresi 2019: Suriyelilerle Uyum içinde Yaşamın Çerçevesi. Orion Kitabevi.
- Ergin, E. (2020). “Göçmen ve Mültecilerin Psikososyal Gereksinimleri”, Göç ve Entegrasyon. S. Buz ve H. Çevik (Ed). Nika Yayınevi.
- Erkal, T. ve Değerliyurt, M. (2009). Türkiye’de afet yönetimi. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 14(22). 147-164.
- Erol, M., Ersever, O. G. (2014). Göç krizi ve göç krizine müdahale. *Kara Harp Okulu Bilim Dergisi*, 24(1). 47-68.
- Erükçü Akbaş, G. (2018). *Şiddete Tanıklık Etmek: Kadın Cinayetleri Sonrası Geride Kalanlar*. [Doktora tezi]. Yüksek Öğretim Kurulu Başkanlığı Tez Merkezi.
- European Women’s Lobby (EWL) (2015). Asylum in not gender neutral: the refugee crises in Europe from a feminist perspective.
- Fischer, H. W. (2003). The sociology of disaster: definitions, research questions, & measurements. Continuation of the discussion in a post-September 11 environment. *International Journal of Mass Emergencies and Disasters*, 21(1). 91-108.
- Glaser, B.G., Strauss, A.L. (1967). *The Discovery of Grounded Theory: Strategies For Qualitative Research*. Aldine de Gruyter, New York NY.

- Göç İdaresi Genel Müdürlüğü. (2013). *Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK)*. TC İçişleri Bakanlığı, (3). 41-42. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü Yayınları.
- Göç İdaresi Genel Müdürlüğü. (2016). *2013 Türkiye Göç Raporu*. Yayın No: 40. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü Yayınları.
- Gökçen, A. (2020). Afet Kavramı ve Başlıca Afet Türleri. İ. Can (Ed). *Afet Sosyolojisi*. (41-62). Çizgi Kitabevi Yayınları.
- Guggenheim, M. (2014). Introduction: disasters as politics–politics as disasters. *The Sociological Review*, 62(1_suppl). 1-16.
- Hossain, M. F. (2011). Disaster management in Bangladesh: Regulatory and social work perspectives. *Journal of Comparative Social Welfare*, 27(1). 91-101.
- Husserl, E. (2012). *Ideas: General introduction to pure phenomenology*. Routledge.
- IASC, (2007). Guidelines on Mental Health and Psychosocial Support in Emergency Settings.
- IFHR, (2012). International Federation For Human Rights-FİDH, Violence Against Women in Syria: Breaking The Silence, Briefing Paper Based on an FİDH assessment mission in Jordan. Erişim adresi: <http://www.fidh.org/en/north-africa-middle-east/syria/Violence-against-women-in-Syria-Breaking-the-silence-13134>
- IFRC, (2009). International Federation of Red Cross and Red Crescent Societies, Community Based Psychosocial Support, Participant's Book Denmark: IFRC
- IFSW, (2000). International Federation of Social Workers: Definition of Social Work Erişim adresi: <http://www.ifsw.org/Publications/4.6e.pub.html>
- IOM (2013). *Göç Terimleri Sözlüğü*. IOM Online Bookstore. https://publications.iom.int/system/files/pdf/iml31_turkish_2ndedition.pdf
- IOM. (2009). *Göç Terimleri Sözlüğü*. Cenevre: IOM
- Jin, Y., Xu, J., Liu, H., & Liu, D. (2014). Posttraumatic stress disorder and posttraumatic growth among adult survivors of Wenchuan earthquake after 1 year: Prevalence and correlates. *Archives of Psychiatric Nursing*, 28(1). 67-73.

- Kadioğlu, M. (2008). Modern, Bütünleşik Afet Yönetiminin Temel İlkeleri. JICA Türkiye Ofisi.
- Kalkınma Bakanlığı (2014). *Onuncu Kalkınma Planı (2014-2018): Afet Yönetiminde Etkinlik (Özel İhtisas Komisyonu Raporu)*, Ankara
- Karanfiloğlu, M. (2019). Savaş, kadın, çocuk ve göç üzerine: Suriye Örneği. *Muhakeme Dergisi*, 2(1). 99-124.
- Kasapoglu, A., & Ecevit, M. (2004). Comparative behavioral response to future earthquakes: The cases of Turkey and USA. *Social Behavior and Personality: an international journal*, 32(4). 373-382.
- Kızılay. (2008). *Afetlerde Psikososyal Uygulama Rehberi*. Kızılay Yayınları.
- Killian, L. M. (1956). *An introduction to methodological problems of field studies in disasters* (No. 8). National Academy of Sciences-National Research Council.
- Konukman, A. (2017). Türkiye’de kağıtsız göçmen kadınlar ve sosyal hizmetler. *Çalışma ve Toplum*, 3(54), 1299-1316.
- Koser, K. (2007). *International Migration: A Very Short Introduction*. Oxford: Oxford University.
- Kryşik, J. L. ve Finn, J. (2015). *Etkili Uygulama İçin Sosyal Hizmet Araştırması*. E. Erbay (Çev. Ed.). Nika.
- Kuş, E. (2007). *Nicel-nitel araştırma teknikleri: sosyal bilimlerde araştırma teknikleri: Nicel mi? Nitel mi?*. Anı Yayıncılık.
- Kümbetoğlu, B. (2005). *Sosyolojide ve Antropolojide Niteliksel Yöntem ve Araştırma*. Bağlam Yayınları.
- Kümbetoğlu, B. (2012). Göç çalışmalarında “Nasıl” sorusu. *Küreselleşme Çağında Göç: Kavramlar ve Tartışmalar*, 49-88.
- Kümbetoğlu, B., User, İ. ve Akpınar, A. (2012). *Kayıp işçi kadınlar: kayıt dışı çalışmaya dair bir alan araştırması*. Bağlam Yayınları.

- Merriam, S. B. (2013). *Nitel araştırma: Desen ve uygulama için bir rehber*. Nobel.
- Mil, B. (2007). Nitel araştırma tekniği olarak görüşme. A. Yüksel, B. Mil, ve Y. Bilim, (Ed.). *Nitel araştırma neden nasıl niçin*. 57-167. Detay Yayıncılık.
- Moghadam, V. M. (2005). Peacebuilding and reconstruction with women: reflections on Afghanistan, Iraq and Palestine. *Development*, 48(3). 63-72.
- Mollard, B. (2010). Kadın ve Göç: Göç Deneyimi Boyunca Sağlığın Geliştirilmesi. *Göç ve Kadın Sempozyumu*, 11.
- Moustakas, C. (1994). *Phenomenological research methods*. Sage publications.
- OECD (1994). Guidelines on Disaster Mitigation, Erişim adresi: <http://www.oecd.org/dac/environmentdevelopment/1887740.pdf>
- Okay, N. ve İlkaracan, İ. (2018). Toplumsal cinsiyete duyarlı afet risk yönetimi. *Resilience*, 2(1), 1-12.
- Padilla, Y. C. (1997). Immigrant policy: Issues for social work practice. *Social Work*, 42(6). 595-606.
- Patton, M. Q. (2014). *Qualitative research & evaluation methods: Integrating theory and practice*. Sage publications.
- Payne, M. (2014) *Modern Social Work Theory, 4th Edition*. Oxford University Press.
- Perry, R. W. (2007). What is a disaster?. *In Handbook of disaster research*, 1-15. Springer, New York, NY.
- Phillips, B. D., & Morrow, B. H. (Eds.). (2008). *Women and disasters: From theory to practice*. Xlibris.
- Pincha, C. (2009). *Toplumsal cinsiyete duyarlı afet yönetimi. Uygulamacılar İçin El* (Keskin Demirer. D, Çev.). Kocaeli Üniversitesi Yayınları.
- Polkinghorne, D. E. (1989). Phenomenological research methods. In *Existential-phenomenological perspectives in psychology* (pp. 41-60). Springer, Boston, MA.

- Rado, T. (1997). Psychoreactive Depression: Refugees and Alcohol Abuse. *Migration World Magazine*, 25-5. 2-20.
- Raghuram, P. (2004). The difference that skills make: gender, family migration strategies and regulated labour markets. *Journal of ethnic and migration studies*, 30(2), 303-321.
- Reichlová, N. (2005). *Can the theory of motivation explain migration decisions?* (No. 97). Charles University Prague, Faculty of Social Sciences, Institute of Economic Studies.
- Reinharz, S., & Davidman, L. (1992). *Feminist methods in social research*. Oxford University Press.
- Reisi, M., & Hashemianfar, S. A. (2012). An Analysis of the Effective Sociocultural Factors on Educated Women's Intention to Migration (Isfahan as Case Study). *International Journal of Academic Research in Business and Social Sciences*, 2(9), 16.
- Riffle, O. M., Lewis, P. R., & Tedeschi, R. G. (2020). Posttraumatic growth after disasters. In *Positive psychological approaches to disaster*, 155-167. Springer, Cham.
- Sands, R. G., & Nuccio, K. (1992). Postmodern feminist theory and social work. *Social work*, 37(6), 489-494.
- Sapir, D. G. (1993). Health Effects of Earthquakes and Volcanoes: Epidemiological and Policy Issues. *Disasters*, 17(3). 255–262.
- Shaluf, I. M. (2007). An overview on the technological disasters. *Disaster Prevention and Management: An International Journal*.
- Suğur, S. (2012). Toplumsal Cinsiyet. İçinde: Toplumsal Yaşamda Kadın. (Ed: G. Yakıtlı Oğuz). Anadolu Üniversitesi Yayını No: 1700, 1-24. Eskişehir.
- Summerfield, D. (1991). Mental health of refugees and displaced persons. *The Lancet*, 338(8777). 1261-1262.

- Şahin, Ş. (2019). Türkiye’de Afet Yönetimi ve 2023 Hedefleri. *Türk Deprem Araştırma Dergisi*, 1(2). 180-196.
- Şemşit, S. (2018). Avrupa Birliği politikaları bağlamında uluslararası göç olgusu ve Türleri: Kavramsal bakış. *Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, 25(1). 269-289.
- Şen, A. B. ve Vural, C. (2014). Suriye iç savaşında göç ve kadın. *Yaratıcı Drama Dergisi*, 9(17). 29-40.
- Şener, M. ve Zengin, O. (2020). Feminist Kuram: Tarihsel Gelişim, Temeller ve Sosyal Hizmet, Sosyal ve Beşeri Bilimlerde Teori ve Araştırmalar 2. 137-159.
- Tanesini, A. (2012). Feminist Epistemolojilere Giriş (G. Demiriz, B. Binay, Ü. Tatlıcan, Çev.). Sentez.
- Tomanbay, İ. (2000). Deprem, insan ve sosyal hizmetler. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 12(1), 123-137.
- Tufan, B. (2000). Afet Durumlarında Sosyal Destek Hizmetleri ve Sosyal Hizmet Uzmanları Beril Tufan vd. (Ed.). *Travma Tedavisi Uzman Eğitimi*, Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Yüksekokulu Yayını, 105-109.
- Tuncay, T. (2004). Afetlerde sosyal hizmet: 1999 yılı Marmara ve Bolu-Düzce depremleri sonrasında gerçekleştirilen sosyal hizmet uygulamaları. Hacettepe Sosyal Hizmetler Yüksek Okulu.
- Türkoğlu, O. (2011). Mülteciler ve ulusal/uluslararası güvenlik. *Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 30(2), 101-118.
- UNDHA. (1992). *Internationally Agreed Glossary of Basic Terms Related to Disaster Management*,. Geneva: United Nations Pup.
- UNDRR. (2021). 2020: The Non-Covid Year In Disasters, United Nations Office for Disaster Risk Reduction, <https://www.preventionweb.net/publication/2020-non-covid-year-disasters>

- UNDRR. (2021). UNDRR Strategic Framework, United Nations Office for Disaster Risk Reduction, <https://www.undrr.org/publication/undrr-strategic-framework-2022-2025>
- UNHCR. (2017). UNCHR-Türkiye, <http://www.unhcr.org/turkey/home.php?page=15>
- UNHCR. (2020). UNCHR Türkiye Barometresi, <https://www.unhcr.org/tr/wp-content/uploads/sites/14/2022/03/SB-2020-turkce-son.pdf>
- UNHCR. (2022). UNCHR Bölgesel Mülteci Ve Dayanıklılık Planı Türkiye Ülke Bölümü 2021-2022, https://www.unhcr.org/tr/wp-content/uploads/sites/14/2021/03/3RP-Turkey-Country-Chapter-2021-2022_TR-opt.pdf
- UNHCR. (2022). UNCHR Türkiye Bilgi Notu, <https://www.unhcr.org/tr/bilgi-dokumanlari-ve-tablolar>
- Valtonen, M. K. (2016). Social work and migration: Immigrant and refugee settlement and integration. Ashgate Publishing, Ltd.
- Van Maanen, J. (1979). Reclaiming qualitative methods for organizational research: A preface. *Administrative science quarterly*, 24(4), 520-526.
- Weiss, T., & Berger, R. (2008). Posttraumatic growth and immigration: Theory, research, and practice implications. *Trauma, recovery, and growth: Positive psychological perspectives on posttraumatic stress*, 93-104.
- Xu, J., & Wu, W. (2014). Work satisfaction and posttraumatic growth 1 year after the 2008 Wenchuan earthquake: The perceived stress as a moderating factor. *Archives of Psychiatric Nursing*, 28(3), 206-211.
- Yeşildal, A. Doğal Afetlerle Mücadelede Yerel Yönetimlerin Rolü ve Kapasite Sorunları: Esnek Şehir Uygulaması. *Fırat Üniversitesi Uluslararası İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 4(1). 87-116.
- Yolcu, M., & Bekler, T. O. L. G. A. (2020). Deprem Kültürü ve Farkındalık Çalışmaları: Şili ve Elazığ Depremlerinin Karşılaştırılması. *Lapseki Meslek Yüksekokulu Uygulamalı Araştırmalar Dergisi*, 1(2). 71-82.

Ziya, O. (2012). Mülteci-Göçmen Belirsizliğinde İklim Mültecileri. *TBB Dergisi*, 99. 229-240.

EK 1. ORJİNALLİK RAPORU

 <p>HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ YÜKSEK LİSANS TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU</p>
<p>HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ SOSYAL HİZMET ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞI'NA</p> <p style="text-align: right;">Tarih:05/12/2022</p> <p>Tez Başlığı : FEMİNİST TEORİ BAĞLAMINDA ZORUNLU GÖÇ YAŞAMIŞ KADINLARIN YAŞAM DENEYİMLERİ: ELAZIĞ DEPREMİ ÖRNEĞİ</p> <p>Yukarıda başlığı gösterilen tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 162 sayfalık kısmına ilişkin, 04/12/2022 tarihinde şahsım/tez danışmanım tarafından Turnitin adlı intihal tespit programından aşağıda işaretlenmiş filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin benzerlik oranı % 4'tür.</p> <p>Uygulanan filtrelemeler:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1- ☒ Kabul/Onay ve Bildirim sayfaları hariç 2- ☒ Kaynakça hariç 3- ☐ Alıntılar hariç 4- ☒ Alıntılar dâhil 5- ☐ 5 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç <p>Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nı inceledim ve bu Uygulama Esasları'nda belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.</p> <p>Gereğini saygılarımla arz ederim.</p> <p style="text-align: right;">Tarih ve İmza: 05.12.2022</p> <p>Adı Soyadı: Aybike Betül MARAL</p> <p>Öğrenci No: N19137968</p> <p>Anabilim Dalı: Sosyal Hizmet Anabilim Dalı</p> <p>Programı: Sosyal Hizmet Tezli Yüksek Lisans Programı</p>
<p><u>DANIŞMAN ONAYI</u></p> <p style="text-align: center;">UYGUNDUR.</p> <p style="text-align: center;">Doç. Dr. Nilgün KÜÇÜKKARACA</p> <p style="text-align: center;">(Unvan, Ad Soyad, İmza)</p>

EK 2. ETİK KURUL ONAYI

T.C.
HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Rektörlük

Sayı : E-35853172-300-00002018189
Konu : Aybike Betül MARAL (Etik Komisyon İzni)

5.02.2022

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

İlgi: 14.01.2022 tarihli ve E-12908312-300-00001975183 sayılı yazınız.

Enstitünüz Sosyal Hizmet Anabilim Dalı yüksek lisans programı öğrencilerinden **Aybike Betül MARAL**'ın **Doç. Dr. Nilgün KÜÇÜKKARACA** danışmanlığında hazırladığı **“Feminist Teori Bağlamında Zorunlu Göç Yaşamış Kadınların Yaşam Deneyimleri: Elazığ Depremi Örneği”** başlıklı tez çalışması Üniversitemiz Senatosu Etik Komisyonunun **25 Ocak 2022** tarihinde yapmış olduğu toplantıda incelenmiş olup, etik açıdan uygun bulunmuştur.

Bilgilerinizi ve gereğini rica ederim.

Prof. Dr. Vural GÖKMEN
Rektör Yardımcısı

Bu belge güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Belge Doğrulama Kodu: 953F91ED-6862-4961-AA83-27856E984980

Belge Doğrulama Adresi: <https://www.turkiye.gov.tr/hu-ebys>

Adres: Hacettepe Üniversitesi Rektörlük 06100 Sıhhiye-Ankara
E-posta: yazimd@hacettepe.edu.tr İnternet Adresi: www.hacettepe.edu.tr Elektronik
Ağ: www.hacettepe.edu.tr
Telefon: 0 (312) 305 3001-3002 Faks: 0 (312) 311 9992
Kep: hacettepeuniversitesi@hs01.kep.tr

Bilgi için: Çağla Handan GÜL
Memur
Telefon: 03123051008

EK 3. YARI YAPILANDIRILMIŞ GÖRÜŞME FORMU

Sosyo-Demografik Bilgilere İlişkin Sorular

- Sosyo demografik bilgilerinizi öğrenebilir miyim?
- Kaç yaşındasınız?
- Medeni durumunuz, eğitim düzeyiniz ve varsa çocuklarınızdan bahsedebilir misiniz?
- Herhangi bir işte çalışıyor musunuz?
- Kaç yıldır Elazığ'da ikamet ediyorsunuz?

Deprem Öncesi Sürece İlişkin Sorular

- Elazığ'a yerleşmeye nasıl karar verdiniz?
- Elazığ'daki yaşamınızdan bahsedebilir misiniz?
- Elazığ'da deprem öncesinde yaşadığınız yer hakkında bilgi verebilir misiniz?
- Elazığ'da deprem öncesinde aileniz, arkadaşlarınız ve komşularınızla ilişkilerinizden bahsedebilir misiniz?

Deprem Afetine İlişkin Sorular

- Deprem sırasında neler yaşadığınızdan bahsedebilir misiniz?
- Deprem esnasında neler hissettiniz?
- Depremden sonra bir kadın olarak nelere ihtiyaç duydunuz?
- Deprem hayatınızı nasıl etkiledi?
- Depremde göçmen bir kadın olmanın ne tür zorlukları olduğunu düşünüyorsunuz?
- Göçmen olmasaydınız depremde sonra yine aynı zorlukları yaşayacağınızı düşünüyor musunuz?
- Deprem sürecinde ortaya çıkan ihtiyaç ve zorluklarla bir kadın olarak nasıl mücadele ettiniz?
- Göçmen kadınların yaşamlarındaki zorluklarla mücadele edebilmek için neler yapması gerektiğini düşünüyorsunuz?

Deprem Sonrası Yararlanılan Hizmetlere İlişkin Sorular

-Deprem sonrasında ne gibi yardımlar aldınız?

-Yapılan yardımlarda yerel halktan farklı olarak neler yaşadınız?

-Deprem sonrası yapılan yardımlarda kadın olarak nelerin farklı olmasını isterdiniz?

Diğer Sorular

-Eklemek istediğiniz başka bir şey var mı?

-Çalışmamıza katılabilecek başka kişiler tanıyor musunuz?

EK 4. GÖNÜLLÜ KATILIM FORMU (TÜRKÇE)

GÖNÜLLÜ KATILIM FORMU

Değerli katılımcı;

Bu araştırma Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmet Anabilim Dalı Tezli Yüksek Lisans Programı kapsamında Doç. Dr. Nilgün KÜÇÜKKARACA danışmanlığında Aybike Betül MARAL'ın “Feminist Teori Bağlamında Zorunlu Göç Yaşamış Kadınların Yaşam Deneyimleri: Elazığ Depremi Örneği” isimli yüksek lisans tez çalışması kapsamında yürütülmektedir.

Bu araştırmanın temel amacı, 24 Ocak 2020'de Elazığ'da meydana gelen 6.8 şiddetindeki deprem afetinin ardından, Elazığ ilinde yaşayan ve depremi deneyimlemiş Suriye'den Türkiye'ye zorunlu göç etmiş kadınların deprem öncesi, sırası ve deprem sonrası süreçteki yaşam deneyimlerini ortaya koymak ve afet, göç ve kadın sorunlarının etkileşiminden doğan sosyal hizmet gereksinimlerini tespit ederek bu doğrultuda sosyal politika önerilerinde bulunmaktır. Bu çalışmanın sonunda deprem afetini deneyimlemiş Suriyeli göçmen kadınların afet, göç ve kadın sorunlarının etkileşiminden doğan çok çeşitli deneyimlerini dile getirmek amaçlanmaktadır. Bu araştırma Suriye'den Türkiye'ye zorunlu göç yaşamış ve 2020 yılı Ocak ayında Elazığ'da meydana gelen depremi deneyimlemiş göçmen kadınlarla gerçekleştirilecektir.

Araştırma gönüllülük esasına dayanmaktadır. Derinlemesine görüşmeye başlamadan önce, görüşme ile ilgili herhangi bir sorunuz var ise çekinmeden sorabilirsiniz. Görüşme esnasında istediğiniz anda, araştırmadan ayrılmak (görüşmeyi bitirmek) istediğinizi görüşmeciye herhangi bir neden veya koşul belirtmeden ifade edebilir ve ayrılabilirsiniz. Bu konuda size olumsuz dönecek herhangi bir durum söz konusu değildir.

Derinlemesine görüşme esnasında sorulara vereceğiniz cevaplar ses kayıt cihazı ile kaydedilecek, kayıtlar tarafımızca saklı tutularak hiçbir kurumla paylaşılmayacak ve tamamen bilimsel amaçlı olarak kullanılacaktır. Araştırma sonuçlarının sağlıklı olabilmesi için soruları samimi ve eksiksiz bir şekilde yanıtlamanız önemlidir. Araştırma için Hacettepe Üniversitesi Rektörlüğü Etik Komisyonu'ndan gerekli izinler alınmıştır. Araştırmaya katkı sağladığınız için şimdiden teşekkür ederim.

Araştırmanın koşullarını anladığımı, görüşme esnasında ses kaydı alınmasını onayladığımı ve araştırmaya gönüllü olarak katıldığımı taahhüt ederim.

Tarih:

Katılımcı

Adı, soyadı:

Tel:

Adres:

İmza:

Sorumlu Araştırmacı

Adı, soyadı: Doç. Dr. Nilgün KÜÇÜKKARACA

Adres: Hacettepe Üniversitesi/Beytepe Kampüsü/İİBF/ Sosyal Hizmet Bölümü /ANKARA

Tel:

E-posta:

İmza:

Yardımcı Araştırmacı:

Adı, soyadı: Aybike Betül MARAL

Adres: Fırat Üniversitesi/ Mimarlık Fakültesi/ Sosyal Hizmet Bölümü/ Merkez- ELAZIĞ

Tel:

E-posta:

İmza:

EK 5. GÖNÜLLÜ KATILIM FORMU (ARAPÇA)

الطوعية الموافقة استمارة

:المشارك عزيزي

الحياتية التجارب سياق في النسوية النظرية اطروحة الاجتماعية الخدمة قسم تبه حاجت جامعة قبل من البحث هذا اجراء تم الهجرة في للنساء

المسماة (الماجستير اطروحة .كراجه كوجك نيلكون الدكتوراة استشارة تحت مرال بتول أيببكه البحث مقدم قبل من المتدفقة الذي) إلازيغ زلزال

.الدراسة هذه نطاق في تنفيذها يتم

وهاجرن الزلزال من وعانين إلازيغ في عشن اللواتي للنساء الحياتية التجارب عن الكشف هو البحث هذا من الرئيسي الهدف تركيا إلى سوريا من

هو الدراسة من الهدف .الزلزال وبعد أثناء ، 2020 الثاني كانون 24 في إلازيغ في درجة 6.8 قوته بلغت الذي الزلزال بعد كيف واستكشاف تقييم

النظرية إطار في التصورات هذه تشكيل في دورًا الجنس يلعب وكيف والهجرة الأنوثة منظور من والمهاجرات النساء ترى هذه نهاية في .النسوية

والناشئة ، الزلزال كارثة من عانين اللواتي السوريات للمهاجرات المختلفة التجارب عن التعبير إلى الدراسة تهدف ، الدراسة مشاكل تفاعل عن

إلى سوريا من القسرية الهجرة من عانين اللواتي المهاجرات النساء مع البحث هذا إجراء سيتم .والمراة والهجرة الكوارث من عانوا والذين تركيا

. 2020 يناير في إلازيغ في حدث الذي الزلزال .

أثناء .طرحها في تتردد فلا ، المقابلة حول أسئلة أي لديك كان إذا ، المتعمقة المقابلة بدء قبل .تطوعي أساس على البحث التعبير يمكنك ، المقابلة

يوجد لا .المغادرة ويمكنك للمحاور شرط أو سبب أي إبداء دون وقت أي في)المقابلة إنهاء(البحث ترك في رغبتك عن ينقلب أن شأنه من موقف

.الصدد هذا في سلبي بشكل عليك

وسيتيم مؤسسة أي مع مشاركتها يتم ولن المتعمقة المقابلة أثناء الأسئلة على ستقدمها التي الإجابات بسرية نحفظ سوف علمية لأغراض استخدامها

من اللازمة الأدونات على الحصول تم. صحة البحث نتائج تكون حتى وكامل بصدق الأسئلة على تجيب أن المهم من بحتة الأخلاقيات لجنة

البحث في مساهمتك على مقدماً لك شكرًا. البحث لإجراء تبه حاجت جامعة بمديرية

طواعية البحث في أشارك وأن ، المقابلة أثناء الصوتي التسجيل على أوافق وأن ، البحث شروط أفهم بأن أتعهد

تاريخ:

المشارك

والكنية الأسم:

الهاتف:

العنوان:

توقيع:

المسؤول الباحث

كراة كوجك نيلكون الدكتورة: والكنية الأسم

انقره / الاجتماعية الخدمات قسم / الادارية والعلوم الاقتصاد كلية / بيتابه الجامعي الحرم / تبه حاجت جامعة: العنوان

المساعدة الباحثة

مرال بتول أبيبيكه: والكنية الأسم

مركز - إلازيغ / الاجتماعية الخدمات قسم / العمارة كلية / فرات جامعة: العنوان

